

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ORHAN KEMAL'İN ROMAN VE ÖYKÜLERİNDE OTOBİYOGRAFİK-
BİYOGRAFİK ÖGELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞLA AKAR

İSTANBUL 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ORHAN KEMAL'İN ROMAN VE ÖYKÜLERİNDE OTOBİYOGRAFİK-
BİYOGRAFİK ÖGELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞLA AKAR

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. BÂKİ ASİLTÜRK

İSTANBUL 2020

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	III
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ	1
1.1.Otobiyografi ve Biyografi Kavramları	1
1.2.Edebiyat- (Oto)biyografi ilişkisi	4
1.3.Biyografik Okuma Yöntemi.....	7
1.4.Orhan Kemal'in Biyografisi.....	9
1.4.1. Beyrut'ta Sürgün Hayatı	10
1.4.2. Adana'da Gençlik Yılları.....	11
1.4.3. Hapishane Yılları ve Nâzım Hikmet'le Tanışma.....	14
1.4.4. İstanbul'a Göç.....	18
2.ORHAN KEMAL'İN ROMAN ve ÖYKÜLERİNDE OTOBİYOGRAFİK- BİYOGRAFİK ÖGELER	24
2.1. Orhan Kemal'in Eserlerinin Kaynakları	24
2.2.Çocukluk Anıları ve Beyrut'taki Sürgün Hayatını Eserlerinden Okumak.....	25
2.2.1. Aile.....	29
2.2.3. Eğitim.....	39
2.2.4. Beyrut'ta Sürgün.....	41
2.3.Gençlik Yıllarının Eserlerine Yansıması.....	44
2.3.1. Futbol Tutkusu.....	49
2.4. Gerçeklikten Kurmacaya Anlatı Kişileri	53
2.4.1. Muzaffer Buyrukçu ve Ailesi	53
2.4.2. Beethoven Şaban.....	56
2.4.3. Kurmacada Ölümsüzleşen İşçiler: Bereketli Topraklar Üzerinde	58
2.4.4. Gerçek Hayattan Kurmacaya Yol Gösterenler: Ustalar.....	61
2.4.5. Topal Eskici	67
2.4.6. Kanlı Topraklar'ın Şahıs Kadrosu	68
2.4.7. Bir Vazife Adamı: Murtaza	70
2.4.8. Müfettişler Müfettişi	72

2.5. Hayatındaki Aşkların Eserlerine Yansıması	76
2.5.1. Sarışın Mavi Gözlü Bir Rum Kızı: Eleni	76
2.5.2. Kısa Süren Bir Aşk: Bedriye	79
2.5.3. Evliliğe Uzanan Bir Aşk Hikâyesi: “Bir İşçi Kızını Sevdim”	79
2.5.4 Bir Bar Kadını: Güzide	86
2.5.5. Yıllar Sonra Yeniden Aşk: Ülkü.....	88
2.6.Hapishane Hayatından Eserlerine Yansıyan Kesitler.....	90
2.7. Farklı Nedenlerle Bulunduğu Mekânların Eserlerindeki Görünümü	103
2.7.1. Adana ve Diğer Bazı Şehirler	103
2.7.2. Beyrut.....	107
2.7.3. İstanbul.....	108
2.7.3.1. Beyoğlu	116
2.7.4. Kahveler.....	118
2.8. Meslek Hayatından Eserlerine Yansıyan Kareler	123
2.8.1. Fabrikalarda İşçilik ve Kâtiplik	123
2.8.2. Veremle Savaş Derneği	130
2.8.3. Geçici Hamal Kadrosu ve Şantiye Muhasebeciliği	132
2.8.4. Sinema Sektörü	133
2.9.Eserlerinde Hayatından Bazı Anekdötler	134
2.10. Ömrün Son Deminden Yansıyanlar: Hastane Anıları	151
SONUÇ.....	160
EK 1. ORHAN KEMAL’İN KRONOLOJİSİ	165
KAYNAKÇA.....	181

ÖN SÖZ

Modern Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Orhan Kemal, aydınlık gerçekçilik olarak adlandırdığı sanat anlayışı çerçevesinde çok sayıda eser vermiş bir yazardır. Sanat anlayışıyla ilgili yaptığı açıklamalarında gerçek ve kurmaca ilişkisini sık sık vurgulayan ve eserlerinin yazım sürecinde yaşadıklarından faydalandığını belirten yazarın eserleri biyografik okumaya oldukça müsaittir.

Akademik verilerle yazılan yazarın biyografileri, yazarın yazdığı anı, mektup ve günlüklerden oluşan geniş biyografik veriler ışığında yazarın eserleri incelendiğinde (oto)biyografik pek çok ögeye rastlanır. Kimi zaman yazarın yaşamı kronolojik bir sıralamayla eserlerinde okunabilecek derecede gerçek ve kurmaca iç içeyken kimi zaman ise eserlerine hayatından birtakım izlerin yansıdığı görülmektedir. Yazarın eserlerindeki otobiyografik ve biyografik öğelere Mehmet Narlı'nın *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Ülkü Eliuz'un *Orhan Kemal ve Romancılığı*, Sinan Bakır'ın *Orhan Kemal'in Hikâye Dünyası* çalışmaları gibi kapsamlı incelemelerde değinilmesine rağmen konuyla ilgili bütüncül bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, yazarın ifadelerinde sık sık vurguladığı eserleri ile yaşamı arasındaki sıkı ilişkinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasıdır.

Yaşamıyla eserleri arasındaki bağlantının tespiti amacıyla yapılan bu çalışma, “Giriş” ve “Orhan Kemal'in Roman ve Öykülerinde Otobiyografik-Biyografik Öğeler” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde biyografi ve otobiyografi kavramları açıklanmış, edebiyat ve (oto)biyografi ilişkisi incelenmiş, biyografik okuma yöntemi hakkında bilgi verilmiş ve Orhan Kemal'in biyografisi yazılmıştır. İkinci ana bölüm on başlıktan oluşmaktadır: “Orhan Kemal'in Eserlerinin Kaynakları”, “Çocukluk Anıları ve Beyrut'taki Sürgün Hayatını Eserlerinden Okumak”, “Gençlik Yıllarının Eserlerine Yansıması”, “Gerçeklikten Kurmacaya Anlatı Kişileri”, “Hayatındaki Aşkların Eserlerine Yansıması”, “Hapishane Hayatından Eserlerine Yansıyanlar”, “Farklı Nedenlerle Bulunduğu Mekânların Eserlerindeki Görünümü”, “Meslek Hayatından Eserlerine Yansıyan Kareler”, “Eserlerinde Hayatından Bazı Anekdötler”, “Ömrün Son Deminden Yansıyanlar: Hastane Anıları”. Yazılan bu başlıklarda akademik verilerle yazılan Orhan Kemal'in biyografileri, yazarın yazdığı anı kitabı, yayımlanan mektupları ve günlükleri temel kaynaklar olarak kullanılarak yazarın hayatının çeşitli dönemlerinden eserlerine yansıyanlar incelenmiş, eserlerinin gerçeklikle bağlantısı tespit edilmiştir.

Orhan Kemal'in eserlerindeki otobiyografik ve biyografik ögeleri incelediğim bu çalışmada ve lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca akademik donanımdan, tecrübelerinden yararlandığım, bana daima yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Bâki Asiltürk'e; çalışma sürecinde manevî desteklerini her daim hissettiğim annem Hatice Şakraker, babam Hasan Akar, teyzem Yıldız Şakraker ve ablam Derya Aksu'ya; her zaman yanımda olup bana olan inançlarını hiçbir zaman kaybetmeyen can dostlarım Yelda Yardımcı ve İlayda Şahin'e; tez sürecinin başından sonuna kadar benden yardımlarını esirgemeyen Hatice Büşra Tuna ve Emre Can Demirel'e çok teşekkür ederim.

ÖZET

Yazar ile eserleri arasında sıkı bir ilişki olduğunu kabul eden biyografik okuma yöntemi eserleri açıklamakta yazarın biyografisini kaynak edinen bir okuma yöntemidir. Türk edebiyatında biyografik okumaya en müsait yazarlardan biri Orhan Kemal'dir. Yaşam ile sanat eseri arasında bir bağlantı olduğunu vurgulayan yazarın eserlerini yaratım sürecinde yaşadıklarından ve gözlemlerinden oldukça faydalandığı gözlenir. Otobiyografik romanlarının anlatıcı kişinin yaşadıklarının yazarın yaşam hikâyesine paralel bir biçimde ilerlediği görülür. Yazdığı ilk eserler olan otobiyografik romanları haricindeki roman ve öykülerinin de biyografisinden izler taşıdığı söylenebilir. Çocukluk ve gençlik anılarından meslek hayatına, yaşadığı aşklardan mahkûmiyet yıllarına yazarın yaşamından pek çok kare eserlerinde yansımaları bulur.

Bu çalışmada, biyografisiyle eserleri arasında sıkı bir ilişkisi bulunan yazarın eserleri biyografik okuma yöntemi ışığında akademik kaynaklara dayanarak incelenip yazarın eserlerine yaşamından yansıyanlar ve eserlerindeki gerçeklik bağlantıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Biyografik Okuma, Roman, Öykü, Orhan Kemal.

ABSTRACT

Biographical reading method that accept there is a connection between author and author's works uses author's biography as a resource to describe literary works. Orhan Kemal is one of appropriate authors to biographical reading in Turkish literature. The author who emphasize there is a connection between life and literature works writes his works using his biography and observing entourage. Story of narrator of author's autobiographic novels is identical to the author's biography. It is known that his biography is reflected to his autobiographic novels, which are first literature works. There are also traces his other novels and stories from his biography. Author's childhood and youth memories, his career, his love life, his prison life are reflected to his novels and stories.

In this study, author's literature works, which are related to his biography, has been analyzed using biographic reading method, academic books and tried to determined his biography and connection between facts and fiction.

Key Words: Biographical Reading, Novel, Story, Orhan Kemal.

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

edt. : Editör

haz. : Hazırlayan

s. : Sayfa

S. : Sayı

vb. : Ve benzer

GİRİŞ

1.1.Otobiyografi ve Biyografi Kavramları

Yunanca auto (kendi, öz), bios (yaşam), graphein (yazmak) kelimelerinden oluşan¹ otobiyografi sözcüğü Türkçe öz yaşam öyküsü anlamına gelmektedir.² Kavram üzerine yaptığı araştırmalarla tanınan Lejeune'un tanımına göre otobiyografi, “gerçek bir kişinin, vurguyu kendi bireysel yaşamı, özellikle kişiliğinin tarihi üzerine yaparak kendi öz varoluşundan çıkardığı geçmişedönük (retrospektif) anlatı[dır].”³ Nazan Aksoy, otobiyografinin yazarın hafızasının yardımıyla bulunduğu ana kadar olan yaşamını metin haline getirmesi demek olduğunu belirtir.⁴ Otobiyografi, diğer edebî türlerden farklı olarak metnin yazarı, anlatıcısı ve başkahramanının özdeş olduğu bir anlatı türüdür.⁵ Lejeune, bir eserin otobiyografi olmasının birinci koşulunun anlatıcı ve kahramanı arasındaki özdeşlik olduğunu belirtir. Aksi takdirde otobiyografik bir türün varlığından bahsedilemeyeceğini savunur.⁶

Tanımsal açıdan gerçeklere dayandığı ifade edilen bu edebî türün kurgusallıkla da ilişkisinin olup olmadığı veya ne derece kurguya ne derece gerçeğe dayandığı tartışma konusudur. “Nitekim otobiyografilerde anlatılanların ne kadarının gerçek ne kadarının kurmaca olduğu tartışmalı bir konudur. Onu kurgusal statüde değerlendirenler, otobiyografinin gerçeği birebir yansıtamayacağını, gerçek yaşamı olduğundan farklı gösterebileceğini kısacası yazarının kafasında kurguladığı gibi bir yaşam anlatısı sunacağını düşünmüşlerdir.” Gerçek ve kurmacanın arasında bir konumda bulunan otobiyografi bu özelliği sebebiyle kimi zaman edebiyatın kimi zaman ise biyografinin türleri arasında değerlendirilmiştir.⁷ Ancak günümüzde metinleri edebi veya tarihsel olarak gören yaklaşımın yerini metinleri farklı bakış açılarıyla okumayı sağlayan esnek yaklaşımlar almıştır.⁸

¹ Şerife Doğan, “Otobiyografi ve Anı Korelasyonunda Anlatıcı ve Protagonist Özdeşliği Üzerine”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, Cilt 10, S. 1, Ankara 1993, s. 106.

² <https://sozluk.gov.tr/> (13.05.2020)

³ Oğuz Demiralp, “Toprak Olmak, Dil Olmak”, *Kitap-lık*, S. 37, İstanbul 1999, s. 175.

⁴ Nazan Aksoy, *Kurgulanmış Benlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s.13.

⁵ Nermin Yazıcı, “Türk Edebiyatında Otobiyografi”, *Türkbilgi*, S. 11, Ankara 2006, s. 190.

⁶ Saniye Köker, *Bireyselliğin Sunumu Olarak Otobiyografi*, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kastamonu 2019, s. 103.

⁷ Aslı Yazıcı Yakın, “Otobiyografi”, *Doğu Batı*, S. 22, Ankara 2003, s. 136.

⁸ Nazan Aksoy, *Kurgulanmış Benlikler*, s. 38.

“İnsanın ölümsüz olma ve kendi benliğini keşfetme arzusu”⁹yla ortaya çıktığı düşünülen ve kökünün uzak geçmişlere dayandığı belirtilen otobiyografi türünün erken örneği olarak St. Aziz Augustus’un *İtiraflar* adlı eseri kabul edilir. Modern otobiyografinin ilk örneği ise Rousseau’nun *İtiraflar* adlı eseridir. İki eserin de başlığının aynı olması tesadüf değildir, Batı’daki günah çıkarma kültürüyle ilintilidir.¹⁰ Ortaçağ’da din, Aydınlanma döneminde akılla ilişkilendirilen ‘ben’liğin romantizm akımı içerisinde özerklik kazanması, edebi bir tür olarak otobiyografinin doğuşunu hazırlar.¹¹

“...modern otobiyografinin doğuşundaki asıl itici güç insanın bütün öznelliği, yaratıcılığı ve özgürlük talepleriyle biçimlenen Romantik hareket olmuştur. Romantik akım Aydınlanmanın katı, rasyonel, akılcı baskısına tepki olarak Aydınlanmanın tek ve mutlak bilgisinin karşısına insan deneyiminin farklılığını ve dolayısıyla bireysel yaşantının çeşitliliğini, özgünlüğünü koyar.”¹²

Otobiyografi, Türk edebiyatında Batı’dan daha geç bir seyir izler. Bireysel yaşantının anlatısı olan otobiyografilerin oluşmasında toplumlardaki bireyselleşmenin etkisi büyüktür. İslam kültürüyle ‘ben’den ziyade oluşan ‘biz’ kavramı ve mahremiyet Türk kültüründe otobiyografik anlatıların gecikmesinin sebeplerindendir.¹³ Tanpınar ise Batı kültüründeki “günah çıkarma” eylemi ile bireyselleşmenin paralel gelişimini vurgulayarak Türk kültüründe böyle bir ritüelin olmayışının bireyselleşmeyi geciktirdiğini ifade eder.¹⁴

Biyografi kavramı da Yunanca bios (yaşam) ve graphein (yazmak) kelimelerinden oluşur. Türkçe öz geçmiş anlamına gelmektedir.¹⁵ Biyografiler “kendi sahalarında ünlü olmuş, siyaset adamı, edebiyatçı, sporcu, bilim adamı, ses, sinema, tiyatro sanatçısı, gazeteci, ticaret adamı gibi kişilerin hayatlarını, neler yaptıklarını, ülke ve dünya insanlığına neler kazandırdıklarını, hayatlarının önemli başarılarını ve dönüm noktalarını bütünüyle anlatan yazı ve kitaplar[dır].”¹⁶ Temelleri mezar taşları ve cenaze törenlerine dayandırılan¹⁷ biyografi, terim olarak ilk kez 1683’de İngiliz şair, eleştirmen, çevirmen ve oyun yazarı olan John Dryden tarafından kullanılır.¹⁸

⁹ Gülşen Topçu, *Çağdaş Arap Edebiyatında Otobiyografi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 9.

¹⁰ Oğuz Demiralp, “Toprak Olmak, Dil Olmak”, s. 176.

¹¹ Nermin Yazıcı, “Türk Edebiyatında Otobiyografi”, s. 198.

¹² Nermin Yazıcı, “Türk Edebiyatında Otobiyografi”, s. 197.

¹³ Saniye Köker, *Bireyselliğin Sunumu Olarak Otobiyografi*, s. 182.

¹⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977. Aktaran: Saniye Köker, *Bireyselliğin Sunumu Olarak Otobiyografi*, s. 125.

¹⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (20.05.2020)

¹⁶ Nurullah Çetin, *Nesir Türleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012, s. 143.

¹⁷ Sinem Çelebioğlu, *Modern Biyografinin Doğuşu*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 1.

¹⁸ Nurullah Çetin, *Nesir Türleri*, s. 143.

Biyografinin edebiyata mı yoksa tarihe mi bağlanacağı tartışılmalı bir konudur. Belgelere dayanması ve geçmişe yönelik bir araştırmayı kapsamı bakımından tarihle özdeşleştirilen biyografi kimi araştırmacılar tarafından objektifliği tartışılır bir edebi metin olarak değerlendirilir. Mustafa Apaydın ise biyografik romanlarla ilgili çalışmasında biyografileri edebî ve bilimsel olanlar olmak üzere ikiye ayırır. Bilimsel biyografiler, yaşam öyküsü anlatılan kişiyle ilgili tüm kaynakların değerlendirildiği ve kişiye objektif bir şekilde yaklaşıldığı, tarafsız kaldığı biyografiler olarak değerlendirilirken edebî biyografiler ise yazarının anlattığı şahsa duyduğu yakınlık sebebiyle yazdığı ve nesnel olma iddiası taşımadığı biyografiler olarak ele alınır.¹⁹

Biyografiler, nitelikleri bakımından kendi içlerinde de birtakım türlere ayrılır. Yazılış amaçları ve ele alınan kişiye yaklaşımları bakımından portre, monografi ve nekroloji olarak üçe ayrılır. Portreler, yaşam öyküsü anlatılan kişinin kişiliğini ana hatlarıyla anlatan biyografi türüdür. Monografiler ise kişinin ayrıntılı bir biçimde değerlendirildiği, kendisiyle birlikte çevresinin de ele alındığı ve eserlerinin de dahil edildiği eleştirel bir yaklaşımı da içerir. Son tür olarak değerlendirilen nekroloji, kişinin ölümünden sonra hakkında düşüncelerin paylaşıldığı metinlerdir.²⁰

Otobiyografi türünde söz konusu olduğu gibi biyografide de kurmacanın yer edinip edinmediği tartışma konusudur. Otobiyografi, belleğin yardımıyla oluşturulan bir metin olduğu için anlatılan ‘ben’in gerçek ‘ben’den ayrı olması veya ‘ben’in yeniden yaratımı söz konusudur. Ancak biyografide ise aktaran yazar, anlatılan öznenen farklıdır ve belgeler, mektuplar, anılar vs. gibi gerçeklere dayalı materyalleri kullanarak metni oluşturur veya oluşturması gerekir. Bu sebeple söz konusu kurmacanın metne dahil edilmemesi yazarın inisiyatifindedir. Sinem Çelebioğlu, modern biyografinin özellikleri arasındaki en önemlisinin tarihsel gerçekliklere bağlı kalması olduğunu belirtir. Aktarılan yaşam öyküsüne ekleme yapmak veya yaşam öyküsünden eksiltme yapmanın yanlışlığını vurgular.²¹

Belgelere dayanan ve nesnel olması beklenen biyografi türünün romanın kurmaca dünyasına dahil edilmesiyle biyografik roman türü ortaya çıkar. Biyografik roman, “Gerçekten yaşamış birisinin hayatının hem gerçek bilgi, belge ve bulgulara bağlı kalarak

¹⁹ Mustafa Apaydın, “Biyografik Romanlar ve Türk Edebiyatında Biyografik Romanın Gelişimi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. VII, S. 7, Ankara 2001, s. 166.

²⁰ Murat Kacıroğlu, “Biyografi Yazarı Olarak Necip Fazıl Kısakürek”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. V, S. 5, Yozgat 2014, s. 35.

²¹ Sinem Çelebioğlu, *Modern Biyografinin Doğuşu*, s. 8.

gerçekçi bir biçimde hem de kurmaca dünyayı içeren roman kurgusu içinde anlatıldığı eserlere denir.”²² Gerçek ile kurmacanın iç içe geçtiği, kurguya dayalı bir sanat olan romanın belgelere dayanan biyografi ile bir arada bulunduğu bir tür olarak biyografik roman, tarihî romanlarla gerçek ve kurmacanın bir arada bulunması bakımından benzerlik taşır.²³ Mustafa Apaydın, kurmaca ile gerçekliğin bir arada bulunduğu bu eserlere İngilizce bir çalışmada ‘non fiction fiction (kurmaca olmayan roman)’ adının verildiğini belirtir.²⁴

Kökeni mezar taşlarına dayandırılan biyografinin Batı edebiyatındaki ilk örneği Plutarkos’un *Koşutlu Yaşamlar* adlı eseri kabul edilir. Bu eser, 20. yüzyılda ilk örneklerinin verildiği modern biyografinin temeli olarak kabul edilir.²⁵ Türk edebiyatında ise siyer, tezkire vb. türler içinde biyografinin izlerine rastlanır ancak modern anlamda biyografi, Beşir Fuad’ın Voltaire ve Victor Hugo üzerine yazdığı biyografilerle başlar.²⁶

1.2.Edebiyat- (Oto)biyografi İlişkisi

Edebiyat ile (oto)biyografi arasındaki ilişki yıllardır tartışılmalı bir konudur. Bir sanat olan edebiyat ile somut belgelere dayanan (oto)biyografinin birbiriyle bağlı genel hatlarıyla gerçek ile kurmaca arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Yazarın yaşam öyküsünün kurmacaya yansıyor yansımadağı iki farklı bakış açısıyla ele alınabilir. Birincisi yazarın kaçınılmaz bir şekilde hayatından, kişiliğinden eserlerinde izler olacağını, ikincisi ise sanat eserindeki kurmaca dünyasının yaşamdaki gerçeklerden ayrı tutulması gerektiğinin savunusudur.

İlk olarak “bir sanat eserinin en aşikâr sebebi yaratıcısıdır, yazarıdır”²⁷ düşüncesi baz alındığında her eserin yazarından parçalar taşıdığını düşünmek mümkündür. Bilhassa yazarının da açıklamasıyla otobiyografik olarak adlandırılan romanlarda bu durum su götürmez bir gerçektir. Bu tarz eserlerde yer alan birtakım olayların veya kişilerin yazarın anı, mektup gibi somut belgelerinden takip edilebiliyor olması (oto)biyografinin eserlere yansımalarını kanıtlar niteliktedir. Bu, gerçeğin anlatıya yansımalarının açık bir şekilde gözlemlendiği hâlidir. Bunun yanı sıra, yazarın herhangi bir açıklaması olmamasına veyahut

²² Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019, s. 233-234.

²³ Esra Kara, “Gerçek ile Kurmacanın Birlikteliği ve Başın Öne Eğilmesi”, *1980 Sonrası Türk Romanı Sempozyumu*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, S. 170, Kayseri 2008, s. 164.

²⁴ Mustafa Apaydın, “Biyografik Romanlar ve Türk Edebiyatında Biyografik Romanın Gelişimi”, s. 166.

²⁵ Sinem Çelebioğlu, *Modern Biyografinin Doğuşu*, s. 3-7.

²⁶ Mustafa Apaydın, “Biyografik Romanlar ve Türk Edebiyatında Biyografik Romanın Gelişimi”, s. 165.

²⁷ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, (çev. Ömer Faruk Huyugüzel), Dergâh Yayınları, İstanbul 2015, s. 85.

kanıtlanmış bir gerçeklik olmamasına rağmen her eserde yazarından izler olacağı da savunulur. Yazarın ister bilerek ister bilmeyerek yaşanmışlıklarını yaratım sürecinde eserlerine aksettirmesinin olağan olduğu düşünüldüğünde ulaşacağımız sonuç şu olur: “Romanın içinde her zaman otobiyografiden gelen bir bilgi, felsefe ve hikâye vardır. Bu yanıyla anlatılan her hikâye ‘anlatısal bir ben’dir.”²⁸ Yazarın yaratım sürecinde kendini soyutlayamayacağı göz önüne alındığında sadece otobiyografik olduğu belirtilen eserlerin değil “bilimsel olarak adlandırılanlar dâhil olmak üzere her anlatının otobiyografik olduğu düşünülebilir.”²⁹

Yazarlar açık bir biçimde veya gizleyerek, eserin gerçeklikten besleneceğini düşünen bir bilinçle veya bilinçdışı unsurlarla yaşamlarından eserlerine izler taşır. Kimi yazarlar gerçeğin eserlerine katkıda bulunacağı görüşüyle veya benimsedikleri sanat akımının onları gözlem ve tanıklıklara dayalı bir eser yazmaya yönlendirmesiyle eserlerinde (oto)biyografilerinden yararlanırlar. Ancak bu tarz bir görüşe sahip olmayan yazarların da istemsizce kaleme aldıkları eserlerde kendilerinden bir parça bulundurdıkları ifade edilir. Bu, kurmaca içerisinde yer alan karakterlerin yazarlarından parçalar taşıdığı düşüncesine yönlendirir. Peyami Safa, roman kahramanı ile yazar arasında bir bağ olduğunu şöyle ifade eder: “Her romanda belki bütün tipler şu veya bu derece yalancı ve müstear bir şahsiyetle kımıldayan romancının kendisinden başka kimseler değildirler; fakat romancı onlara realitenin maskesini yakından iğretiliği belli olmayacak kadar hünerle taktığı ve onları en gerçek hayat cevheriyle dolu imişler gibi yaşattığı derecede tam bir yaratmaya gitmiştir.”³⁰ Yazarların karakterleri yaratma sürecinde bilerek veya bilmeyerek, bilinçli bir şekilde veya bilinçdışı unsurlarla eserin kahramanlarına kendinden parçalar kattığı söylenebilir:

“Mümtaz Tanpınar’ın ideallerinin ne kadar uzağında düşünülebilir. Yetenek İnce Memet’i, Yaşar Kemal’in Çukurova’da geçen çocukluğu, babasının gözünün önünde öldürülmesi, çeşitli işlerde çalışıp hayatı –Çukurovayı- tanıması olmadan dört ay gibi bir sürede yazdırabilir miydi?”³¹

Otobiyografik olarak adlandırılan eserlerin her ne kadar yazarın açıklamalarıyla desteklense de var olamayacağı görüşü ise kurmaca bir dünyayı anlatan eserin bütün bir hayatı ele alamayacağını savunur. Yazarın anımsamalarıyla yaratılan eserde gerçeğin

²⁸ Mehmet Narlı, “Otobiyografi ve Roman-Otobiyografik Roman”, *Turkish Studies*, C. 4/ 1-I, Ankara 2009, s. 908.

²⁹ Serdar Metreş, *Otobiyografi Sanatı Bağlamında Maksim Gorki’nin “Çocukluğum”, “Ekmeğimi Kazanırken” ve “Benim Üniversitelerim” Üçlemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 11.

³⁰ Emine Bilgehan Türk, *Hasan İzzettin Dinamo’nun Romanları Üzerine Bir İnceleme (Roman-Otobiyografi)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2014, s. 25.

³¹ Emine Bilgehan Türk, *Hasan İzzettin Dinamo’nun Romanları Üzerine Bir İnceleme (Roman-Otobiyografi)*, s. 29.

nesnel bir biçimde yer almasının zorluğunun yanı sıra hayatın bütünüyle bir romanda ele alınamayacağı ileri sürülen fikirler arasındadır:

“İnsanın doğumla ölümü arasındaki hayatı, tek ve parçalanamaz bir öykü olduğuna göre ve bu tek öyküyü bütünüyle anlatan bir roman bulunmadığına göre otobiyografik roman yoktur. Bireyin kesintisiz hayatını anlatan bir öykü yazmanın imkânı olmadığına göre, otobiyografik iddia “hatıralardan seçmeler”e dayanacaktır. Yazar bu seçmeyi yaparken bir anlatı kurmakta olduğunun ya da anlattığı şeyle yeni bir kimlik oluşturduğunun farkında değilse yazdıkları zaten roman değil hatıra olacaktır; farkındaysa yazdıkları otobiyografi değil roman olacaktır.”³²

Romanda yer aldığı gözlenen oto(biyografik) yansımaların ise gerçeklik ile karıştırılmaması gerektiği belirtilir. Gerçek hayat ile kurmaca dünya arasındaki fark vurgulanarak kurmaca dünyanın içine dahil olan gerçekliklerin sanat eserinin temeli olan kurguyla birlikte yorumlanıp başkalaştırıldığı söylenegeler:

“Sanat eseri kesinlikle biyografik olarak bilinen unsurları içerdiği zaman bile, bu unsurlar eserde öylesine yeni bir düzen içinde dönüşüme uğratılırlar ki özel şahsî anlamlarını kaybeder ve basitçe somut, insani malzemeler, eserin tamamlayıcı parçaları hâline gelirler.”³³

Eserin kahramanlarının yazardan parçalar taşıdığı fikrinin ise birtakım yanılgılara sebep olabileceği düşünülür. Adler, sanatçıların yaratma sürecinde kendilerinde olmayan nitelikleri tamamlama arzusu içinde olduklarını belirtir.³⁴ Bunun yanı sıra “eserdeki kişi, yazarın gerçek kişiliğinin arkasına saklandığı bir ‘maske’, bir ‘karşı kişi’ olabilir.”³⁵

İki farklı bakış açısından değerlendirilebilen edebiyat ve (oto)biyografi ilişkisi, tartışmalı bir konu olmakla beraber bu iki disiplin arasındaki ilişkinin tek bir doğrusu olmadığı kabul edilir. Kaleme alınan her metin, yazarından kaçınılmaz bir şekilde yansımalar içerir. Yazar kendi hayatını anlatmaya değer görebilir, kendi gerçekliğini eserlerinde yaşatmak isteyebilir. Birtakım yazarlar da bağlı bulundukları gerçekçilik anlayışının getirisiyle eserlerinde gözlem ve tanıklıklarına yer verebilir. Yazar, bu düşüncelere sahip olmasa bile eserin, yaratıcısından ayrı düşünülemeyeceği savunulabilir. Tüm bunların yanı sıra sanat eserinin bir kurgu olduğu ve kurmaca dünyasının kendine özgü bir gerçekliği içerdiğini belirtmek gerekir. Yazarın yaşamından esere yansıyanlar kurgu içerisinde yer alacağından bu yansımaların kurmacada dönüşüme uğrayacağı şüphesizdir.

³² Mehmet Narlı, *Otobiyografi ve Roman-Otobiyografik Roman*, s. 906.

³³ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 88.

³⁴ Mehmet Narlı, *Otobiyografi ve Roman-Otobiyografik Roman*, s. 907.

³⁵ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 89.

1.3.Biyografik Okuma Yöntemi

Sanatçıya yönelik eleştiri olarak nitelendirilen biyografik okuma yöntemi veya biyografik eleştiri, temelde iki soru üzerinden tartışılır. Sorulardan birincisi bir biyografin biyografisini yazdığı sanatçının eserlerini bir belge olarak kullanıp kullanamayacağına, ikinci ise biyografinin sanatçının eserlerini incelemekte bir dayanak olup olamayacağına ilişkindir.³⁶ İlk soruya olumlu yanıt veren yöntem, otobiyografik kaynağın çok sınırlı olduğu, yazarın yayımladığı anı, mektup vs. gibi somut delillerin bulunmadığı dönemlerde kullanılan bir yöntemdir.³⁷ Bunun yanı sıra sanatçıların kendilerine yöneldiği romantizm akımında yazarların yaşamlarını eserlerine yansıttıkları düşünülür ancak bu görüşe de kuşkuyla yaklaşılmalıdır.³⁸ Yazarın kişiliğini isteyerek veya istemeyerek eserine yansıttığı düşüncesinin biyografi yanlış sonuçlara götürmesi kaçınılmazdır. “Kurgusal önermelerden, özellikle de oyundaki önermelerden bir yazarın biyografisi için geçerli olabilecek sonuçlar çıkarılamaz”³⁹ veya “kahramanlarının duygu ve düşünceleri, görüşleri, meziyet ve kusurları yazara atfedilemez.”⁴⁰

İkinci sorunun cevabına olumlu yanıt veren yöntem ise sanatçının biyografik bilgilerini eserlerini yorumlamakta kullanır. “On dokuzuncu yüzyılda bu çeşit eleştiri yolunu açan Sainte-Beuve olmuştur. Yazarın hayatında yeralan olaylar, içinde yaşadığı koşullar, aile ortamı, okuduğu kitaplar, başından geçen aşklar, v.b. bütün bunlar yazarın kişiliğinin ve dolayısıyla eserlerinin iyi anlaşılması için gerekli bilgiler sayılır.”⁴¹ Bu yaklaşım, “edebiyat incelemesinin en eski ve en oturmuş yöntemlerinden birisi olmuştur.”⁴² Bu eski yöntem kullanılırken gözden kaçırılmaması gereken nokta bir sanat eserinin her şeyden önce kurguya dayandığı ve kurmaca dünyanın içinde bulunan gerçeklerin muhakkak değişime uğrayacağı gerçeğidir.

Biyografik okuma yöntemini esas alarak yapılan incelemelerde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar söz konusudur. Öncelikle otobiyografik roman ile romanda otobiyografiden yararlanma arasındaki farkın ayırt edilmesi gerekir:

“Otobiyografik roman yazmakla romanda otobiyografiden yararlanmak ilk bakışta birbiriyle yakın gibi görünse de son derecede farklı tekniklerdir. İlkinde ‘yaşadıklarını önemli ve anlatılmaya değer bulduğu için kendini gizlemeye gerek görmeden romanlarına konu yapma’, ikincisinde ise ‘romanın yoğun ve gerçek bir yaşantıdan doğması gerektiğine inanan yazarın bu yaşantının nesnellik

³⁶ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 87.

³⁷ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 86.

³⁸ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 144.

³⁹ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 87.

⁴⁰ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 87.

⁴¹ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, s. 132.

⁴² René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 85.

kazanarak bir biçime ulaşması gerektiğini düşünüp kendilerini, isimlerini gizleyerek romanlarına koymaları' söz konusudur. Aradaki bu fark, yazarın gerçeği romana ne derecede yansıtacağı sorunsalından kaynaklanır. Amaç biyografiyi öne çıkarmaksa yazar belgelerden yararlanmayı veya hayatın kronolojik akışına yaslanmayı tercih etmekte, amaç roman kurgusunu öne çıkarmaksa belgelerden bir parça uzaklaşmayı, bazı olayları sezdirme veya çağrışım yoluyla kullanmayı seçmektedir.”⁴³

Doğrudan otobiyografik olarak adlandırılabilen, yazarı tarafından da bunun onaylandığı eserlerde (oto)biyografik öğeler daha belirgin bir şekilde gözlemlenebilir ancak bu tür eserlerde de kurmaca bir dünyanın yaratıldığı unutulmamalıdır. Oluşturulan kurmaca dünyadaki (oto)biyografik öğeler gerçekliğin bire bir kopyası olarak ele alınamaz.⁴⁴ Otobiyografik olmayan, yalnızca (oto)biyografik öğelerden yararlanan ve kurgunun öne çıkarıldığı eserlerin incelemesinde ise daha dikkatli olmak gerekir. “Biyografik okuma, bu tür romanlar üzerinde, hayatın ancak belli renklerinin, belli ayrıntılarının yansıması şeklinde uygulanabilir.”⁴⁵

Biyografik okuma yönteminde dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise ben anlatıcı bakış açısına sahip metinlerdir. Anlatıcı ile yazarın farklı olduğu bilindiği halde anlatımı birinci kişi tarafından gerçekleştirilen metinlerde anlatıcıyı yazar olarak algılama eğilimi vardır. Özellikle anlatıcı, anlattığı öykünün başkarakteri ise anlatıcı başkarakter okurun zihninde yazarla özdeşleşir. “Ben anlatıcının bulunduğu metinlerde anlatıcı, yazarın gerçek kimliğinin taşıyıcısı değilse bu anlatılar otobiyografik metin sayılmazlar. Otobiyografik metinler bizzat yazarın kendisini ve ‘yaşantı’sına dair aktarımlarını içerir.”⁴⁶ Yazarın hayatı ve eserle özdeşleşen diğer öğelerle birlikte ben anlatım, otobiyografik bir öge olarak değerlendirilebilir.

Biyografik okuma yöntemi, edebiyat incelemelerinde kullanılan yararlı bir yöntemdir. “Bu yöntem ile yazarın eserindeki birçok telmih ve imaya, hatta kelimelere açıklık getirebilir.”⁴⁷ Ancak yapılan değerlendirmeler eserin sanat değerini belirlemez veya değiştirmez. Yazarın veya şairin hayatını doğru bir biçimde eserine yansıtması, eseri daha değerli hale getirmeyecektir.

⁴³ Bâki Asiltürk, “Halikarnas Balıkcısı’nın Aganta Burina Burinata Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 14, İstanbul 2015, s. 28.

⁴⁴ Bâki Asiltürk, “Halikarnas Balıkcısı’nın Aganta Burina Burinata Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar”, s. 28.

⁴⁵ Bâki Asiltürk, “Halikarnas Balıkcısı’nın Aganta Burina Burinata Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar”, s. 27-28.

⁴⁶ Celal Aslan, “Sait Faik Abasıyanık’ın Öykülerinde Otobiyografik Anlatım”, *Milli Eğitim*, S. 180, Güz, s. 238. Aktaran: Emine Bilgehan Türk, *Hasan İzzettin Dinamo’nun Romanları Üzerine Bir İnceleme (Roman-Otobiyografi)*, s. 30.

⁴⁷ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, s. 90.

1.4.Orhan Kemal'in Biyografisi

Asıl adı Mehmet Raşit ÖĞÜTÇÜ olan Orhan Kemal, 15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde dünyaya gözlerini açar. Doğduğu sırada babası Çanakkale'de topçu teğmeni⁴⁸ olarak görev yaptığı için Orhan Kemal'in doğum haberini dedesi, babasına şu telgrafla müjdelir: “‘Ben de dehr'in sitemin çekmeğe geldim dehr'e!’ Mehmet Raşit.”⁴⁹

Orhan Kemal'in büyükbabası Bekir Sıtkı Bey, on üç sene Yarpuz kasabası (Adana) icra memurluğu yaptıktan sonra Ceyhan kasabası başkâtipliğine atanır. Emeklilik sonrası Bilecik Belediye Başkanı seçilen Bekir Sıtkı Bey, 1915'te vefat eder. Orhan Kemal'in babaannesi Emine Hanım ise, Bulgaristan Orhaneli'nden Türkiye'ye göç eden bir ailenin kızıdır ve 1957'de Adana'da vefat eder.⁵⁰

Annesi Azime Hanım, Rumeli göçmenlerinden, Adanalı, Rüştüye mezunu, mesleğini iki yıl yapabilmiş bir öğretmendir. Babası Abdülkadir Kemali Bey ise hukuk tahsil eder, 1913'te Siirt'te, 1914'te Basra'da savcılık yapar, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de topçu teğmeni olarak bulunur. 1920'de Kastamonu milletvekilliği yapar, ilk kabinede adliye bakanı olarak üç gün görevde bulunur. Avukatlık ve gazetecilik yaparak hayatını devam ettiren Abdülkadir Kemali Bey, siyasette muhalefet sayfalarında yer alıp Toksöz gazetesini çıkarır. Takrir-i Sükûn Kanunu ile Toksöz gazetesi kapatılır ve Abdülkadir Kemali tutuklanır.⁵¹ “Yaklaşık bir yıl sonra beraat eder ve Adana'ya dönerek avukatlığa başlar.”⁵² Serbest Fırka kurulduktan sonra Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kurarak muhalefetine devam eden Abdülkadir Kemali Bey, Serbest Fırka'nın kapatılmasıyla gönüllü sürgün olarak Türkiye'den ayrılır ve Beyrut'a yerleşir. 1939'a kadar yurt dışında yaşadıkten sonra Türkiye'ye döner, Bergama hâkimliği görevinden sonra emekli olur ve avukatlığa döner. 1949'da vefat eder.⁵³ Orhan Kemal'in, üçü kız olmak üzere dört kardeşi vardır: Talât, Türkan, Uğur, Sıtkı.

Orhan Kemal'in çocukluk yılları Türkiye'nin farklı şehirlerinde ve daha sonra Türkiye dışında bir göçmen olarak geçer: “Almanlarla girdiğimiz savaşı kaybettikten sonra başlayan ateşkes yıllarında, daha sonraları Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu içinde ailece bir göçmen hayatı yaşadığımız için Anadolu'yu çok yakından tanıma fırsatı

⁴⁸ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal'in Babası Abdülkadir Kemali Bey'in Anıları*, Everest Yayınları, İstanbul 2009, s.160.

⁴⁹ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, Işık Öğütçü, T.C. Kültür ve Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012, s. 11.

⁵⁰ Asım Bezirci, Hikmet Altınkaynak, *Orhan Kemal*, Cem Yayınevi Eğitim Dizisi, İstanbul 1977, s. 6.

⁵¹ Haluk Oral, *Bir İmzanın Peşinden*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 147.

⁵² Haluk Oral, *Bir İmzanın Peşinden*, s. 147.

⁵³ Bkz. Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, Everest Yayınları, İstanbul 2014, s. 13-14.

buldum.”⁵⁴ Halkın “kaç kaç” adını verdiği bu göç hâdisesinde Orhan Kemal’in ailesinin ilk durağı Niğde olur. Niğde’den Konya’ya, Konya’dan sonra da Ankara’ya taşınırlar. Aile, 1923’te Adana’ya döner ancak 1930’da Abdülkadir Kemali, kurduğu muhalefet partisi Ahali Cumhuriyet Fırkası sebebiyle hakkında tutuklanma kararı çıktığını öğrenince ülkeyi terk eder ve bir müddet sonra aileyi de yanına alır. Böylelikle aile için Beyrut’ta sürgün hayatı başlar.

1.4.1. Beyrut’ta Sürgün Hayatı

Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasının ardından Abdülkadir Kemali Bey muhalefetini sürdürmeye devam eder ancak arkadaşlarının uyarıları üzerine gizlice Suriye’ye kaçar. Altı ay kadar Antakya’da kaldığı süreçte aile sıkıntılar yaşarken Orhan Kemal baba otoritesi yükünün üstünden kalkmasıyla mutludur. Ancak bu mutluluk uzun sürmez, Abdülkadir Kemali Bey ailesini yanına aldırır.⁵⁵

Beyrut’ta aile sıkıntılı günler geçirir. Lübnan uyruklu olmadığı için avukatlık mesleğini yapamayan Abdülkadir Kemali Bey, eşinin bileziklerini bozdurarak bir lokanta açar. Bu lokantada Orhan Kemal de kardeşiyle birlikte çalışır. Ancak bir süre sonra lokanta iflas eder.⁵⁶ Lokanta iflas ettikten sonra Orhan Kemal çalışmak zorunda kalır. Bir tanıdıklarının aracılığıyla Matbaat’ül Haceriye’de çalışmaya başlar. Kâğıt kesme makinesi başında bir görevde çalışan Orhan Kemal, bu fabrikada ilk aşkı Eleni’yle tanışır. Orhan Kemal’in ilk sosyal uyanışını başlattığını söylediği⁵⁷ bu kız bir süre sonra ailesiyle birlikte Beyrut’tan ayrılır. Orhan Kemal, bu ilk aşkını Celâlettin Çetin ile yaptığı röportajda dile getirir:

“Bu çalıştığım yerin yanı başında bir çikolata fabrikası vardı. Ve bu fabrikada sarı saçlı, mavi gözlü çok güzel bir Rum kıza vardı. Adı Eleni’ydi. Bütün matbaanın gençleri bu kızın çevresinde pervane gibi dönerlerdi. Bense, üstüm başım, bilhassa ayakkabılarım çok kötü olduğu için uzaklarda durur, sokulamazdım. Benimle alay eder korkusuyla hep kaçardım. Bir gün ters çevrilmiş bir gaz sandığı üzerinde otururken yanıma geldi. Zaten ufacık bir alevle parlamaya hazır olduğum için bütün gövdeyi ateş bastı. Ben kıza Türkçe bilmez sanırdım, benimle birden Türkçe konuştu, ‘Senin adın ne?’ dedi, nereli olduğumu sordu. Bir çikolata verdi. Alev ispiroya değmişti artık. O günden sonra o kıza âşık oldum iyice, işime dört elle sarıldım. Ve her gün saçlarımı taramaya başladım. Sonra buluşmalar başladı, deniz kıyılarına iniyorduk. Ve bir gün ona ayağımdaki eski pantolondan

⁵⁴ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, *Işık Öğütçü*, s. 11.

⁵⁵ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 5.

⁵⁶ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 5.

⁵⁷ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2002, 171.

utandığımı söyledim, ‘Sen ne utanıyorsun, zenginlerimiz utansın. Aldırma böyle şeylere, boş ver’ dedi. İşte bende ilk sosyal uyanış galiba bu Rum kızı ile başladı.

Bir gün gene her zamanki gibi iş başı yaptım, fakat iş yeri bir sıkıntı içindeydi. Bizim usta dahil herkes ağlayacak gibiydi. Sordum, öğrendim, kız artık gelmeyecekmiş, işten çıkmış. Sebep çeşitliydi: Kimi evlendi dedi, kimi ağabeyi başka memlekete götürdü dedi. Sebep ne olursa olsun, kız artık yoktu. Beyrut kapkara kesilmişti gözlerimde, içimde beni sıkan bir şeyler... Yaşamaktan nefret, bezginlik ve tenhalarda gizlice ağlamalar.”⁵⁸

Sevgilisini de yitiren genç Mehmet Raşit, Beyrut’ta daha fazla kalmak istemez ve Adana’ya döner.

1.4.2. Adana’da Gençlik Yılları

Adana’ya babaannesinin yanına dönen Orhan Kemal için baba otoritesinin ortadan kalktığı, dersleri bırakıp dilediğince futbol oynadığı bir dönem başlar. “1928-1936 yılları arasında futbol dünyasının içindedir. Adana’da Adana İdman Yurdu ve Seyhanspor’da top koşturmaktadır.”⁵⁹ Bir müddet sonra annesi ve kız kardeşleri bir toprak mevzusu sebebiyle Adana’ya gelirler ve Mehmet Raşit, ortaokula devam eder. Okulda babasının siyasi kimliği sebebiyle gördüğü muamele sonucunda okulu bırakır ve bir fabrikaya dokuma işçisi olarak girer.⁶⁰ Fabrika semtinde oturan Bedriye isimli bir kızla ilişkisi olur. Bu esnada arkadaşıyla büyük futbolcu olabilmek hayalini kurarak İstanbul’a giderler ancak başarısız olup Adana’ya dönerler.⁶¹ İstanbul’dan Adana’ya geri döndükten sonra Bedriye isimli sevgilisinin başka biriyle görüştüğü haberini alınca ondan ayrılır.

1935’te Orhan Kemal’in annesiyle üç kız kardeşi Hayfa üzerinden Kudüs’e giderler. Abdülkadir Kemali orada bir Arap avukatla birlikte çalışmaktadır. Aile iki yıl Kudüs’te kalacaktır.⁶²

Adana’da Millî Mensucat Fabrikası’nda babasının bir arkadaşı vasıtasıyla kâtip olarak çalışmaya başlar. Hayatının bu dönemini, ileride kitaplarında da yer vereceği, fabrikada tanıştığı ve dost olduğu işçiler ve ustalarla birlikte ve bu ustalardan aldığı öğütlerle bol bol kitap okuyarak geçirir.⁶³

⁵⁸ Celâlettin Çetin, “İlk Aşkları: Orhan Kemal”, Akşam, 25.02.1968, Aktaran: Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 6.

⁵⁹ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 18.

⁶⁰ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Öğütçü, Everest Yayınları, İstanbul 2020, s. 281.

⁶¹ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 18.

⁶² Asım Bezirci, Hikmet Altınkaynak, *Orhan Kemal*, s. 12.

⁶³ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 19.

Güzide isimli bir bar kadınıyla tanışan ve ona âşık olan Orhan Kemal, yaşadığı bu ilişkiyi *Sokaklardan Bir Kız* adlı romanında işler.

Millî Mensucat Fabrikası'nda çalıştığı sırada aynı fabrikada dokumalarda çalışan bir işçi kızını sever. 1922 Zagreb doğumlu Nuriye Hanım'ın annesi Nuriye Hanım beş yaşındayken ölmüştür babası ise eski Yugoslavya'nın Karadağ bölgesinin Müslüman kesiminde hatırı sayılır, sözü dinlenen bir derebeyi ⁶⁴ olan Mâlik Aksoy'dur. Nuriye, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'ye göçmüş bir Boşnak kızıdır. "Orhan Kemal, Nuriye Hanım'ın babasının aksi, sert kişiliği; sevdiği kıza talip olan varlıklı kişilerin baskısı ve maddi yokluk gibi engeller yüzünden bunalıma girer. İlaç içerek intihar eder ve hastaneye kaldırılır. Hastanede ziyarete gelen Nuriye Hanım'ın 'Sen rahat ol, senden başkasına varmam.' sözleriyle rahatlar."⁶⁵ Orhan Kemal, Nuriye Hanım'ı istemeye gider ve Nuriye Hanım'ın babasının rızasını alır.

Mehmet Raşit ve Nuriye Hanım, Ağustos 1936'da nişanlanır ve Mayıs 1937'de evlenirler. Nuriye Öğütçü evliliklerini şu cümlelerle ifade eder:

"Aslen Yugoslav muhaciriyiz biz. Varlıklı bir aile imişiz. Adana'ya yerleşince zor günler başladı. Babam zaten pek çalışmasını sevmezdi, bir kazada beli sakatlanınca evin bütün yükü, ağabeyimle benim sırtıma bindi. 12-13 yaşlarında filandım. Çocuk sayılırdım daha. İplik fabrikasında, boyum yetişsin diye ayağımın altına sandık koyarlardı. İşe gelip giderken kimsenin gözüne çarpmayayım diye iyice örtünür, sadece gözlerimi açıkta bırakırdım. Sarışındım, genç kızlığa yeni adım atıyordum. Güzel olduğumu söylüyorlardı. O yıllar güzel bir işçi kız için tehlikelerle doluydu. Evdekiler korkardı, ben korkardım. Ama korku para etmezdi, çalışmak gerekiyordu. Evin ekmek parasına büyük yardımım oluyordu. Raşit de (Orhan Kemal demek istiyorum. Ama dil alışkanlığı... Ben ona hep Raşit derim) Evet. Raşit de aynı fabrikada kâtipti. İplikhaneyi dolaşırken beni görmüş. İşçi defterinden vesikalık resmimi bulmuş, büyüttürmüş. Başladı ona buna göstermeye, Nuriye ile evleneceğiz demeye. On beşine basmıştım. Raşit'in bana sevdalandığı yıllardı. Babam, sakatlığın ve yoksulluğun daha da arttırdığı terslikle küplere bindi duyunca. Ama Raşit inatçılıkta daha da baskın. Farketti ki babam biraz da "Kız giderse nasıl geçiniriz?" diye düşünüp huysuzlanıyor; ona da çare buldu: Yardım ederiz size, dedi. Binbaşılar filan istiyordu o sıralar beni. Raşit, aracı görücü sokmadan işin içine girip konuştu babamla. Benim hiçbir şeyim yok. 24 lira 95 kuruş maaşımdan başka dedi. Ben sadece Nuriye'yi istiyorum dedi. Babamın hoşuna gitmiş olacak; bu tuttuğunu koparmak kararlılığı karşısında, evet dedi sonunda, 1937 yılının 5 Mayıs'ında evlendik. 2 Haziran 1970 gününe kadar sürdü mutluluğumuz. İplik fabrikasında 24 lira maaşlı bir kâtipti evlendiğimizde. Beş, altı lirasını da babama verirdik, geçinebilsin diye. Orhan Kemal'in babaannesi Emine

⁶⁴ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 20.

⁶⁵ 4 Ağustos 2000 tarihinde Orhan Kemal'in eşi Nuriye Öğütçü ve kızı Yıldız Öğütçü (Yorgancıoğlu) ile İstanbul Basınköy'deki evlerinde yapılan görüşme. Aktaran: Ülkü Eliuz, *Orhan Kemal ve Romancılığı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 18.

Hanım'la, eski bir kenar mahalle evinde otururduk. Evlenince beni aldı işten. Çok kıskançtı, çocuk denecek yaşta evli ve güzel bir kadının fabrika işçileri arasında yaşaması mümkün değildi ona göre. Oysa, çok sıkıntı çekiyorduk. Benim getireceğim üç beş kuruş biraz olsun hafifletirdi sıkıntımızı.”⁶⁶

Orhan Kemal'in evlenmesinden on beş yirmi gün sonra annesi ile kız kardeşleri Kudüs'ten Adana'ya dönerler. Babası ise Kudüs'te kalır.⁶⁷

Evliliklerinden dört ay sonra, 29 Eylül 1937'de Milli Mensucat Fabrikası'ndaki işinden ayrılır. Bütün uğraşların sonunda iş bulamayınca bedelli olarak askere gitmeye karar verir.⁶⁸ 1938'de ilk çocuğu Yıldız doğduktan yirmi gün sonra askerliğe çağrılır. Bedelli olarak Niğde'ye gönderilir. Orada altı ay askerlik yapacaktır. Tezkere almasına kırk gün kala bir ihbara uğrar, tutuklanır.⁶⁹ Tutuklanma sürecini, oğlu Işık Öğütçü şu şekilde aktarır:

“Yirmi dört yaşında, 1 Mayıs 1938'de, Niğde'de askerlik görevine başlar. Bölükteki askerlik arkadaşlarından çok bilgilidir. Hatta komutanlarının verdiği derslerde yanlışlar bularak onları rahatsız etmektedir. Zaman zaman komutanından şartlı izin alarak Adana'ya karısını ve çocuğunu görmeye gider. Hem askerde hem Adana'da arkadaşlarıyla şiir, edebiyat, politika, felsefe üzerine konuşmalar yapar, bu fikirler üzerine münakaşa eder ama mutlaka fikirlerini kabul etmelerini sağlamış. Garnizonda asker çantası içinde Nâzım Hikmet'in şiirlerini, gazetelerden kesilmiş birtakım kupürleri taşıyarak bunları çeşitli yerlerde okurken, genelde içkili yerlerde tartıştığı kişiler sivil memurlar olurmuş. Bu mekânlarda yaptığı ateşli konuşmaların raporlarını babamı takip eden memurlar bir taraftan tutarlarmış.

Tutulan raporların sonucunda babam sakıncalı bulunarak tutuklanmış, askeri mahkemeye verilmiş. 11 Ekim 1938'de Kayseri Askeri Mahkemesi tarafından beş yıl hapse mahkûm edilmiş.”⁷⁰

Tutuklanmanın ardından Orhan Kemal eşine bir mektup yazar:

“Çok gençsin. Zaten hiçbir şey veremedim sana. Şimdi de beş yıllık mahkûmiyet girdi araya. İstersen ayrıl benden, kendine yeni bir yol çiz, beklemekle geçirme en güzel yıllarını. Çünkü karıcığım, biliyorum ki, buradan çıktıktan sonra daha da zor ve yoksulluk içinde geçecek hayatımız.”⁷¹

Nuriye Öğütçü ise mektubu “Razıyım ne gelmişse başımıza ve ne gelecekse” diye yanıtlar.⁷²

⁶⁶Sadun, Tanju, “Eşi Nuriye Öğütçü Anlatıyor: Orhan Kemal'le Mutlu Yıllar”, *Cumhuriyet*, 22 Haziran, İstanbul 1970, s. 4.

⁶⁷ Asım Bezirci, Hikmet Altınkaynak, *Orhan Kemal*, s. 16.

⁶⁸ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 22.

⁶⁹ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 10.

⁷⁰ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 24.

⁷¹ Sadun Tanju, “Eşi Nuriye Öğütçü Anlatıyor: Orhan Kemal'le Mutlu Yıllar”, 22 Haziran, s. 4.

⁷² Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 11.

1.4.3. Hapishane Yılları ve Nâzım Hikmet'le Tanışma

İlk olarak Kayseri Cezaevi'nde cezasını çekmeye başlayan Orhan Kemal, hapishanede kaldığı dönemde hece ölçüsüyle duygusal şiirler yazar. İlk şiiri “Duvarlar” 25 Nisan 1939'da *Yedigün* dergisinde yayımlanır. 1939'un sonuna kadar Raşit Kemali imzasıyla *Yedigün* ve *Yeni Mecmua* dergilerinde şiirleri yayımlanır.⁷³

Abdülkadir Kemali, Atatürk'ün ölümünden sonra 1939'da Türkiye'ye döner. Orhan Kemal'in Kayseri Cezaevi'nden Adana'ya naklini sağlar.⁷⁴ Adana'da hapis yattığı yıllarda evlerini taşlamaları sebebiyle babasıyla konuşur ve Bursa'ya naklini ister. Böylelikle 1940'ta Bursa Cezaevi'ne gönderilir.⁷⁵

Nâzım Hikmet, 1940'ta rahatsızlığı sebebiyle Çankırı Cezaevi'nden Bursa Cezaevi'ne gelir. Orhan Kemal, hapishane kaleminde çalışırken bir sabah kâtibin “Gözün aydın, üstadın geliyormuş” diye haber vermesiyle Nâzım Hikmet'in Bursa Hapishanesi'ne geleceğini öğrenir. “Bu haber Orhan Kemal'i çok sevindirir. Kendisi de şiirler yazmaktadır: *Duvarlar* adlı şiiri bir yıl önce *Yedigün*'de ve *Saadet* adlı şiiri de o yıl *Yeni Mecmua*'da yayımlanacaktır. Heyecanlı bir bekleyiş başlamıştır Orhan Kemal için.”⁷⁶ Orhan Kemal, bu haberi arkadaşlarıyla paylaşır ve tanıyanlardan onun hakkında bilgiler alır. Aradan haftalar geçtikten sonra Nâzım Hikmet'in hapishaneye geldiği duyulur. Orhan Kemal, arkadaşlarından edindiği bilgilerle şairi zihninde hayal ederken kapı açılır ve Nâzım Hikmet içeri girer girmez arkadaş onları tanıştırır. İki saat içinde samimi olurlar ve Nâzım Hikmet'in teklifi üzerine idareden de izin alarak aynı koğuştta kalmaya başlarlar.⁷⁷ Böylelikle üç buçuk yıl sürecek hapis arkadaşlığı ve ömür boyu sürecek hoca-öğrenci ilişkileri başlamış olur.

Orhan Kemal'in Nâzım Hikmet'le tanışmasının hayatında dönüm noktası oluşturmalarının en büyük sebebi, Nâzım Hikmet'in Orhan Kemal'i şiirden düzyazıya yönlendirmesidir. Hapishanede bir gün Orhan Kemal, en güvendiği şiirlerini Nâzım Hikmet'e okumaya başlar. Daha ilk dördüklük bitmeden Nâzım “Yeter kardeşim, yeter... Bir başkası lütfen...” diyerek Orhan Kemal'i böler. Diğer şiirlerine de “Berbat!”, “Rezalet!” tepkilerini verir ve “Peki kardeşim, bütün bu laf ebeliklerine, hokkabazlıklara, affedin tabirimi, ne lüzum var? Samimiyetle duymadığınız şeyleri niçin yazıyorsunuz?”

⁷³ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 11.

⁷⁴ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 13.

⁷⁵ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 25.

⁷⁶ Haluk Oral, *Şiir Hikâyeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 97.

⁷⁷ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet'le 3,5 Yıl*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 12-18.

Bakın, akli başında bir insansınız... Duyduklarınızı, hiçbir zaman duyamayacağınız tarzda yazıp komikleştirmekle kendi kendinize iftira ettiğinizin farkında değil misiniz?” diyerek Orhan Kemal’in şiirlerine güvenini tam anlamıyla yıkar. Aralarındaki bu konuşmadan sonra Nâzım Hikmet, Orhan Kemal’e, onda sanat için iyi bir kumaş olduğunu söyler ve ona Fransızca başta olmak üzere birtakım dersler vermeyi teklif eder.⁷⁸

Orhan Kemal, Nâzım Hikmet’in olumsuz yorumlarına rağmen şiir yazmayı bırakmaz, aksine Nâzım Hikmet’in şiirlerinin etkisinde kalarak yazmaya başlar ve dergilerde şiirleri yayımlanmaya devam eder:

“Nazım Hikmet’in beğenmemesine karşın, Orhan Kemal şiir yazdırmayı sürdürür. Nitekim 1941 yılının ilk yarısında Raşit Kemali imzasıyla Yeni Mecmua ve Yedigün’de ölçülü uyaklı şiirler (Koğuştaki Geceler, Rüya gibi, Bunaltılarım, Unutulmak vb.) yayımlar. Yılın ikinci yarısında Nâzım Hikmet’in etkisiyle özgür koşuğa yönelir: Yeni edebiyat gazetesinde Orhan Raşit imzasıyla çıkan ‘2000 Senesine Şiirler’ ile ‘Zavallı Balıklara, Akıllı Robenson’a, Vs’ye Dair’ başlıklı ürünler bunun örnekleridir. Bunları, Orhan Kemal imzasıyla 1942/43 döneminde Yürüyüş dergisinde görülen ‘Mahpushane, Bayram Sabahı, Sahillere İneceğiz’ adlı şiirler ile Yeni Ses’te basılan ‘Evvelâ Ekmek, Memleketim’ adlı şiirler izler.”⁷⁹

Orhan Kemal’in düzyazıya yönelmesini sağlayacak dönüm noktası ise şöyle gerçekleşir:

“Bir başka gün eline bir ‘roman başlangıcı’m geçer. Okur.

O sıra ben hapishane avlusundayım. Ayaklarında takunyalar, koşarak, heyecanla geldi. Âdeta soluk soluğa sordu:

“Siz mi yazdınız bunu?”

Çekinerek, “Evet...” dedim.

“Birader,” dedi, “neden bahsetmediniz bundan. Siz düzyazı yazın düzyazı!”⁸⁰

Orhan Kemal’i düzyazıya yönlendiren tek kişi Nâzım Hikmet değildir. Nâzım Hikmet vasıtasıyla mektuplaşmaya başladığı Kemal Tahir de Orhan Kemal’i hikâye yazmaya teşvik eder: “Kemal Tahir eskiden şiir yazdığı için, başarılmayan bir alanda direktmeyi doğru bulmuyordu. O da, Raşit’in hikâyeye yönelmesinde ısrar ediyordu.”⁸¹ Orhan Kemal, böylelikle şiiri ikinci plana atarak hikâyeciliğinin ve sonrasında romancılığının temellerini atmaya başlar:

⁷⁸ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet’le Üç Buçuk Yıl*, s. 21-23.

⁷⁹ Asım Bezirci, Hikmet Altınkaynak, *Orhan Kemal*, s. 22.

⁸⁰ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet’le 3,5 Yıl*, s. 31.

⁸¹ Kemal Sülker, *Bilinmeyen Mektuplarıyla Nâzım Hikmet Orhan Kemal Dostluğu*, Amaç Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 42.

“Ne hikâyeden haberim vardı, hele ne de gözü yaşlı, sulu romandan. Bana Fransız, İtalyan, Rus hikâye ve romancılarının kitaplarını buldurdu. Bunlar, piyasada, kitapçılarda satılan şeylerdi. Okudum. Gerçekten de ben nesir adamıydım. Bu suretle realist yolu kendime seçtim. Hikâyeler yazıyordum artık. Hem de büyük bir coşkunlukla. Nâzım Hikmet bütün yazdıklarımı sabırla dinler, eleştirilerini yapardı. Çok değil, birkaç ay içinde ‘dehşetli gelişme gösterdiğimi’ söylerdi.”⁸²

Orhan Kemal, ilk hikâyelerini yazmaya ve Raşit Kemal ve Orhan Raşit imzasıyla *Yeni Edebiyat*, *Yürüyüş*, *İkdam* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlamaya başlar.⁸³ Orhan Kemal takma adını bu tarihlerde alır. Ömer Faruk Toprak, bu ismin verilış hikâyesini şöyle aktarır:

“1942 yılında Yürüyüş çıkmaya başlayınca, kendisi ile mektuplaşan Kemal Sülker, bize onun şiir ve öykülerini verdi. Orhan Raşit imzası, bir yıl önce kapatılan (*Yeni Edebiyat*) gazetesinde bir kaç kez görülmüştü. Ve bu gazetenin bazı yazarları, o sırada Sıkıyönetimde yargılanıyorlardı. Gerçi Orhan Raşit’in hiçbir şiir ya da öyküsü kovuşturmayaya uğramamıştı. Buna rağmen biz onu yeni bir isim ile tanıtmak istiyorduk. Bunun üzerine ‘Babam’ adlı öyküsü (ki bu Avare Yıllar’dan bir parçadır) Yürüyüş’ün 9 Ekim 1942 tarih, 9. sayısında Orhan Kemal imzasıyla yayınlandı. Dergi yayımlandıktan sonra Orhan Kemal, Sülker’e yazdığı mektupta (Bu imzayı benimsedim, bundan sonra bunu kullanacağım) diye açıklama yapmıştı.”⁸⁴

Üç buçuk yıl süren dostluk, ahablık ve hoca-öğrenci ilişkisinin sonunda Orhan Kemal’in cezası dolar ve hapisten ayrılma vakti gelir. Nâzım Hikmet’le geçirdiği bu sürenin kendisi üzerindeki büyük etkisini Orhan Kemal şu sözlerle ifade eder:

“Öyle zaman geldi ki, artık Nazım Hikmet’e de pek lüzum kalmadı. Bütün mesela bakmasını bilmektir. Bakmasını bileceksin ki, görülmesi gerekeni görebilesin. İşte Nazım Hikmet bana bunu öğretti.”⁸⁵

Hapishane yıllarının bitmesinin ardından Adana’ya dönen Orhan Kemal, tekrar Millî Mensucat Fabrikası’nda işe girer. Ancak uzun sürmez, altı ay sonra işten ayrılır ve Devlet Demiryolları’nda hamal olarak çalışır. Bu işten de bir süre sonra ayrılarak ailesiyle birlikte iş bulma amacıyla Malatya’ya gider, Malatya Mensucat Fabrikası’nda işe girer fakat iki ay sonra işten ayrılır ve Adana’ya geri dönerler. Bir müteahhidin yanında hem şantiye muhasebecisi hem de ambarcı olarak işe başlar. Hapse girdiği için yarım kalan

⁸² Orhan Kemal, edt. Ahmet Ümit, Işık Ögütçü, s. 15.

⁸³ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 15.

⁸⁴ Orhan Kemal, kendisine bu ismi Kemal Sülker’in verdiğini belirtir. Ancak Ömer Faruk Toprak, Orhan Kemal’in kendilerini tanımadığı ve Kemal Sülker’le iletişime geçtiği için öyle zannettiğini ifade eder. Ömer Faruk Toprak, “Orhan Kemal Adıyla İlgili Bir Açıklama”, *Türkiye Defteri*, 1974 Ağustos, s. 88.

⁸⁵ Orhan Kemal, edt. Ahmet Ümit, Işık Ögütçü, s. 15.

askerlik görevini tamamlamak üzere Kilis'e, daha sonra da Çorum'a gönderilir. 26 Ekim 1946'da bu görevi sona erer.⁸⁶

Yazarın pek çok hikâyesi çeşitli dergilerde yayımlanır:

“Kasım 1944'te Varlık dergisinde 'Revir Meydancısı Yusuf' hikâyesi yayımlanır. Bunu Mart 1945'te 'Sürmeli', Mayıs 1945'te 'Askerlik Oyunu', Haziran 1945'te 'Uyku' hikâyeleri izler. Ocak 1945'te Orhan Kemal adı geçen derginin okurlar arasında açtığı soruşturmada 'en beğenilen hikâyeci' seçilir. Bu arada şiir yayımlamaya da devam eder. Orhan Raşit imzasıyla 1946'da Gün dergisinde 'Ekmek' ve 'İşsizlik' adlı şiirleri çıkar. Böyle de olsa Orhan Kemal, artık hikâyecidir. Orhan Kemal imzasıyla 1946'da Gün'de 'Üç Arkadaş', 'Köpek Yavrusu', 'Bir Lira', 'Teber Çeliğin Karısı' aynı yıl Yığın dergisinde 'Birtakım İnsanlar' yayımlanır. 1947'de Seçilmiş Hikâyeler dergisinde 'Arkadaşım Necati', 'Ekmek Kavgası'; 1948'de 'Eskici ve Oğulları', 'Aforacı Hac'eli' yayımlanır. Ayrıca Seçilmiş Hikâyeler Dergisi 1948 Nisan-Mayıs sayısında Orhan Kemal'in Biyografisini verir. Bunu Orhan Veli'nin Yaprak dergisinde 1949'da yayımlanan 'İstasyonda', 'Roman', 'Büyücü' hikâyeleri izler.”⁸⁷

Askerlik görevinin sona ermesinden sonra Adana'da Veremle Savaş Derneği'nde çalışmaya başlar. Ancak bu işte de fazla kalamaz ve işten çıkarılır. Bu dönemin zorluğunu Yaşar Kemal, Orhan Kemal'in yazı hayatına girişinin otuzuncu yıl dönümünün kutlanması için düzenlenen “Orhan Kemal Şenliği” adlı jübilede anlatır:

“1949-1950 sıraları inanılmaz bir baskı altına soktular bizi. Polis bize soluk aldırmyordu. Hiç yoktan, bir gün bakıyordum ki bizim evi aramışlar. Bütün kasaba çoluğu çocuğuyla bizim evin başına toplanmışlar, jandarmalar evi didik didik ediyorlar. Bu en azından haftada bir oluyordu. Kasabalıya bir eğlence çıkmıştı.

Sonra polis bir de halkı bizim saldırtıyordu. Sokağa çıkamaz olmuştuk. Orhan'ın karısı, Orhan da sokağa çıkamıyordu. Biz bir şey mi yapıyorduk o sıralar, bir politik faaliyetimiz mi vardı, vallahi de billahi de yoktu. Sadece hikâyeler yazıp birbirimize okuyorduk. Bu sıralar ben tam beş yıl her girdiğim işten durmadan çıkarıldım. O da iş mi? İrgatlıktan çıkarıldım. Gidip bir çiftliğe arabacı duruyordum örneğin. Bir hafta sonra, bir polis. Haydi başka yere. Patoz ırgatlığından, çeltik arki kazmaktan bile kovuldum... İşte böyle günlerdi. Orhan Kemal'i de Verem Savaş'tan kovdular.”⁸⁸

1949'da Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali Öğütçü vefat eder ve aynı yıl oğlu Kemali dünyaya gelir. Orhan Kemal'in roman ve hikâyeleri yayımlanmaya devam eder:

“Varlık Yayınevi, ilk olarak 1949'da Orhan Kemal'in iki eserini birden basar: *Baba Evi* (roman) ve *Ekmek Kavgası* (hikâye). 1950'de ikinci roman *Avare Yıllar* yayımlanır. Aynı yıl *Seçilmiş Hikâyeler*

⁸⁶ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 39.

⁸⁷ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 16-17.

⁸⁸ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 314.

Dergisi 30 ve 31. sayılarını ‘Orhan Kemal Sayısı’ olarak çıkarır ve *Büyücü, Amir ve Memura Dair, Bir İnsan, Kırmızı Mantolu Kadın, Ölür müsün Öldürür müsün, Bir Lira, 936, Ekmek Peşinde, Telefon* başlıklı hikâyeleri topluca basar.”⁸⁹

Orhan Kemal’in eserleri yayımlanmaya devam eder ancak Verem Savaş Derneği’nden de kovulmasıyla maddi olarak sıkıntıya düşer ve iş bulma konusunda pek çok engelle karşılaştığı zor bir dönem geçirir.

1.4.4. İstanbul’a Göç

Adana’da ekmek kapısı bulamayan Orhan Kemal, babası Abdülkadir Kemali’nin de ölümüyle çıkış yolunu İstanbul’a taşınmakta bulur. Verdiği bu kararda rol oynayan sebepleri şöyle açıklar:

“... İstanbul’a evcek 1951’de göç etmiştik. Cebimde topu topu dört yüz lira para. Yaşar Kemal benden önce kapağı atmıştı!.. Daha doğrusu hiç niyeti yoktu. Ama ben âdeta itiliyordum İstanbul’a. Yazı işlerine baktığım, bu sayede kıt kanaat geçinmeye çalıştığım çeşitli derneklerdeki işlerime de şıp diye son verilmişti, iktidara yeni geçen Demokrat Partililer tarafından. Sebep politik miydi? Yoksa benden açılacak yer, ya da yerlere kendi partililerini mi kaydıracaklardı bilmiyorum. Yalnız, Verem Savaş Derneği, Bağ ve Bahçeler Derneği, bir de o zamanki adıyla Etibba Odası’ndan aldığım paraların toplamı, vergiler çıktıktan sonra ya 160 ya da 180 liraydı... Bu paradan da olmuşum... Bir de beni bir türlü İstanbul’a salıvermek istemeyen babam ölmüştü.”⁹⁰

Orhan Kemal, evinin eşyalarını satarak edindiği dört yüz lira parayla İstanbul’da zor günler geçirir. Önce Sirkeci’de bir otelde daha sonra hapishaneden arkadaşı İzzet’in evinde kalırlar. Nuriye Ögütçü, geçirdikleri bu zor günleri bir röportajında şöyle anlatır:

“Sirkeci’de ucuz bir otele indik. Yanımızda üç dört yüz liralık bir servet vardı. Raşit, hemen ertesi gün İzzet’i aramaya çıktı. Bursa hapishanesinden arkadaşı idi: mektuplaşıyorlardı; İstanbul’a gelmesini en çok isteyenlerdendi. O gün İzzet’lerin Kasımpaşa’daki evlerine taşındık. Onlar zaten sekiz kişilik bir aile idiler. Biz de beş kişi, evin bir odasına yerleştik. Üç aydan fazla misafir ettiler bizi. İlk önce bana bir iş bulundu; Sultanahmet’te bir çorap fabrikasında çalışacaktım; dediklerine göre haftada yetmiş beş lira alacaktım. Küçükleri, ablaları Yıldız’a bırakır, karı koca sabahın erken saatinde yola çıkardık. Beni fabrikaya bırakırdı Raşit; sonra bütün gün hikâyelerini satabilmek için Babıali’de dolaşır, akşama yine beni almaya gelirdi. Çok geç olurdu eve dönüşümüz. Ayaküstü bir şeyler yapar karnımızı doyurur; sonra geç saatlere kadar oturur söküktü yamaydı, o işlerle uğraşırdım. Müthiş yoruluyordum; fakat hafta sonunu da iple çekiyordum; yetmiş beş lira alacaktım, değerdi bu yorgunluğa. Muhasebeden verdikleri zarfın içinden on iki lira çıkınca, nasıl boş hayaller peşinde koştuğumuzu bir defa daha anladık. Bıçak açmıyordu ağzımızı. Hafta başında Raşit, ‘gitmeyeceksin’ dedi. Elimizdeki parayla idare ettik bir süre. Kışa doğru Fener’de ev bulduk; kirası

⁸⁹ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 17.

⁹⁰ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 89.

kırk liraydı. Raşit çoğu zaman Çarşamba Aksaray üzerinden yürüyerek giderdi Babıali'ye. Yakacağımız yoktu; Adana'dan getirdiğimiz pompalı gaz ocağı ile ısınmaya çalışarak, geç saatlere kadar oturur çalışırdı. Hikâyelerini satabiliyordu artık. Fakat o kadar az para veriyorlardı ki, çoğu zaman ev kiralari bir iki ay birikirdi. Sonra onu ödeyeceğiz diye çırpınıp dururduk. Çok zor günlerdi. Ama yaşıyorduk işte. Ümit edebiliyorduk iyi günlerin gelebileceğini. 1952'de oturduğumuz ev satıldı. Unkapanı'nda Üsküplü mahallesinde (Fırın Sokak No. 20) bulabildiğimiz evin kirası ise doksan liraydı. Cibali Tütün Fabrikası'nın arkasındaki o evde uzun yıllar oturduk. Ayda iki üç yüz lira kazanabiliyorduk. Raşit delik ayakkabılarla, çorapları sırsıklam dönerdi akşamları. Çocuklara ayakkabı, üst baş sağlamak en büyük derdimizdi.”⁹¹

Orhan Kemal'in İstanbul'a gelmesiyle romanları ve hikâyeleri daha fazla dergide yayımlanmaya başlar:

“... 1950'de *Yeni Baştan*'da 'Teknik', *Yeditepe*'de 'İnci'nin Maceraları', 'Gurbette', 'Küçükler ve Büyükler' Varlık'ta 'Yaşasın Hürriyet', 'Parkta' ve *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde 'Baba' ile Orhan Kemal Özel Sayısı'nda on hikâye yayımlanır. 1951'de *Beraber* adlı dergide 'Şaheser', *Yeditepe*'de 'Dilenci', 'Ayşe ile Fatma' *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde 'Nurettin Şadan Bey', 'Yüz Para' adlı hikâyeler yayımlanır. 1952'de *Cemile* ve *Çamaşırcının Kızı* yayımlanır. Yine 1952'de *Murtaza* romanı ilkin *Vatan* gazetesinde tefrika edilir, ardından kitap halinde basılır. *Bereketli Topraklar Üzerinde* ise 1953'te önce *Dünya* gazetesinde yayımlanır, sonra 1954'te kitaplaşır. Aynı yıl *Grev* ile *72. Koğuş* kitap olarak yayımlanırlar. (...) 1956 baharında altı kitabı birden hazır hâle gelir. Bunlardan *Dünya Evi* aynı yıl *Dünya* gazetesinde, *Hanımın Çiftliği*, *Vatan* gazetesinde tefrika edilirken, *Arka Sokak* *Yeditepe* yayınları arasında çıkar.”⁹²

Çöpçü ve *Grev* adlı öyküleriyle *Arka Sokak* adlı eseri⁹³ mahkemeye verilir:

“Hikâye kitabım mahkemeye verilmişti. Hakim, iddia makamına uyararak konularımı neden hep fakir fukaradan, işçilerden aldığımı; Türkiye'de varlıklı insanların, iyi yaşayanların olup olmadığını sormuştu. İlk bakışta evet, çok doğru bir soru. Neden hep bu insanları, bu insanların yoksulluğunu ele alıyorum? O zaman hakime: Ben gerçekçi yazarım. En iyi bildiğim konuları alırım. Varlıklı yurttaşların yaşayışlarını bilmiyorum, nasıl yaşadıklarından haberim yok, demiş ve beraat etmiştim.”⁹⁴

1956'da kitaplarının basılmasında sıkıntı yaşar ancak 1957'ye gelindiğinde *Bâbil Kulesi*, *Suçlu*, *Serseri Milyoner* basılır. Aynı tarihte oğlu Işık dünyaya gelir ve Orhan Kemal, günlüğüne şu notu yazar:

⁹¹ Tanju, Sadun, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal'le Mutlu Yıllar”, 23 Haziran, s. 4.

⁹² Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 19.

⁹³ Çetin Yetkin, *Siyasal İktidar Sanata Karşı*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1970, s. 112.

⁹⁴ Orhan Kemal, *Yeni İnsan Dergisi*, Nisan, İstanbul. Aktaran: Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 19.

“957 Türkiye’si’nin ‘pahallılığı’ ile alay eder gibi, dördüncü çocuk babası olarak, yeni güne giriyorum. Hayırlısı.”⁹⁵

1958’de *Kardeş Payı* isimli hikâye kitabıyla “Sait Faik Hikâye Armağanı”nı kazanır. “1963’de dört kitabı birden basılır: *Sokakların Çocuğu, Dünyada Harp Vardı, Mahalle Kavgası, Kanlı Topraklar*.”⁹⁶ *Devlet Kuşu* romanından uyarlanan *İspinozlar* oyunu Şehir Tiyatroları’nda sahnelenir ancak iki buçuk ay sonra kaldırılır.

Bu tarihlerde Orhan Kemal, kitapçı İhsan Özmanav’ın dükkânında tanıştığı Ülkü isimli genç bir kıza âşık olur ve daha sonraları bir erkek çocuklarının da olacağı bir ilişkileri olur:

“Günler, aylar yani altı yedi ay geçecek Ülkü sözünde durup doğuracaktı! Ve aradan aylar, aylar geçecek, Orhan bir mektubunda, ‘... Benim Ülkü’yü evlendirdim.’ diye bir cümle yazacaktı! Ve Bulgaristan’a gitmeden önce senetler, bonolar bırakacak ve bazı nüfus işlemlerini de tamamlayacaktı yıllar sonra. Anılar, bir çocuk bir de Bir Filiz Vardı romanı kalacaktı, bu ‘Comédie Humaine’den...”⁹⁷

Bu dönem, sinema ve gazetelerde iş bulamayışıyla maddi durumunun iyice kötüleştiği bir dönemdir. Fikret Otyam’a yazdığı bir mektubunda maddi durumunun fenalığından şöyle bahseder:

“İki buzdolabı alıp yarı fiyatlarına satarak dört aylık ev kirası borcumla, uçan kuşlara olan borçlarımı temizledim. Yani yüzde yüz faizle borçlanıp bütün borçlarımı koordine ettim gibi bir şey. Ne sinema ne de gazetelerde roman üzerine iş. Durum bombok. Türkiye’den hicreti bile düşünüyorum. Dünyanın hiçbir tutunmuş romancısı, dünyanın hiçbir yerinde bu vaziyete düşmez.”⁹⁸

1964’te kardeşi Sıtkı vefat eder. Yazar, ekmek kavgası için mücadele verirken yaşadığı trajik bir olayı şöyle anlatır:

f“Müfettişler Müfettişi’ni yazarkenki acı günlerim. Bunu özellikle belirtmeliyim. Beş yaş küçüğüm aşağıda, komada, can çekişiyor, ben yukarda, odamda Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilecek olan bu romanımı yazmak zorundayım! Bir yanda ölüm, ötede komedi, mizah. Kitabın sonlarındaki ölüm sahneleri, yani romanın kahramanı olan zatın annesinin ölümünde sanırım içinde bulunduğum ruh halinin de payı vardır. Bu biraz da içi kan ağladığı halde seyircilerini güldürmek zorunda olan bir komiğin durumuydu.”⁹⁹

⁹⁵ Orhan Kemal, *Yazmak Doludizgin Günlükler ve Şiirler*, Everest Yayınları, İstanbul 2007, s. 50.

⁹⁶ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 19.

⁹⁷ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 234.

⁹⁸ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 229.

⁹⁹ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 56.

7 Mart 1966'da Orhan Kemal iki arkadaşı, Mustafa Kutlu ve Mehmet Şahin ile birlikte komünizm propagandası yaptıkları iddiasıyla tutuklanır. Oğlu Işık Öğütçü, o günü şöyle anlatır:

“Lokantada bulunan üç sanığın ihtilalci sosyalizme, yani komünizme inandıkları anlaşılmakta olup komünist yeraltı çalışmalarına ve tekniğine uygun olarak illegal üç kişilik bir hücre teşkilatı vücuda getirerek lokantayı lokal mahiyetinde kullandıkları ve sahip oldukları komünist fikirleri buraya devam etmekte olan nispeten iktisadi ve mali durumları düşük kimselere aşıladıkları kanaati ve Türk Ceza Kanunu'nun 131-142. Maddelerine aykırı davranışta bulundukları iddiasıyla, 7 Mart 1966 Pazar günü sabahın erken bir saatinde Unkapanı'ndaki eve polisler geldi. Hepimiz ayaktayız. Ben o tarihte dokuz yaşımdayım. Her yeri didik didik aradılar. Birtakım kitapları, babamın yazdığı notları ve müsveddeleri aldılar. Biraz sonra da babamı alıp götürdüler.”¹⁰⁰

Orhan Kemal ise bu tutuklanmayı tam bir sükûnetle karşılar:

“... bu her toplumdunun, her yurtseverin başına gelir. Hiç üzülmeysin, hiç dert etmeyin. İnsan, insan olmayı seçerse işte böyle ödetirler. Elbette dünyanın birçok değerlerini ellerine geçirenler, bunları asıl sahiplerine vermemek için her çareye başvuracaklardır. Bir insanın hayatında bu çeşit tutuklamalar son derece yararlıdır. Bunu değerlendirmeli.”¹⁰¹

13 Nisan 1966'da Orhan Kemal ve arkadaşlarının suçsuzluğu ispatlanır ve serbest kalırlar. Tahliye oldukları günü Nurer Uğurlu, Orhan Kemal'in biyografisini yazdığı kitabında anlatır:

“13 Nisan 1966.

O gün İkbal'e Orhan Kemal'in tahliye edileceği haberi geldi. Haberi duyan Sultanahmet Cezaevi'nin önünde toplanmıştı. Kahve önlerine atılan iskemlelerde çıkacaklar bekleniyordu. Ve Orhan Kemal önde, üstünde gri perdesüsü, boynunda kurşunî atkısı büyük kapıdan görününce önce Arap Talat, sonra Yelfe İhsan koşuştular. Sonra Lokantacı Mustafa, onun arkasında Gazcı Mehmet... Gazeteciler, flaşlar patlıyor, oradan oraya gidip gelmeler, sarılıp kucaklaşmalar, öpüşmeler, sarılmalar. Ve baba, baba sesleri kalın taş duvarlara çarpıyordu.”¹⁰²

1967'de 72. *Koşuş*, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda oynanmaya başlar. Aynı yıl Orhan Kemal, borç alarak ve oğlu Nâzım'ın desteğiyle Basıncıköy'den ev alır.¹⁰³ Bu yılın temmuz ayında kalp krizi geçirir, Cerrahpaşa Hastanesi'ne kaldırılır. Orhan Kemal'e sıkı bir istirahat önerilse de maddi durumun getirdiği zorluklar sebebiyle Orhan Kemal, çalışmak zorunda kalır.

¹⁰⁰ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 57.

¹⁰¹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 294.

¹⁰² Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 317.

¹⁰³ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 62.

1968’de daha önce *İspinozlar* olarak oynanan oyunu *Yalova Kaymakamı* adıyla tekrar sahnelenmeye başlar. Oyunun galasında Boyacı Bayram rolünü oynayacak oyuncunun hava muhalefeti yüzünden tiyatroya yetişememesi sebebiyle bu rolü Orhan Kemal’in kendisi oynar. Bu yıl içerisinde Orhan Kemal’e tüberküloz teşhisi konur, ‘kist dermoid’ denilen rahatsızlığı sebebiyle de pek çok ameliyat geçirir. “*Önce Ekmek, Arkadaş Islıkları, Sokaklardan Bir Kız* yayımlanır. Ankara Sanat Tiyatrosu’nda 372 kez temsil edilen 72. *Koşuş* dolayısıyla Orhan Kemal yılın en başarılı oyun yazarı seçilir.”¹⁰⁴ Ardından taşikardi ve anfizem teşhisleri de konur ve aşırı yorgunluktan hastaneye yatırılır.¹⁰⁵

Eskici ve Oğulları, 1969’un Nisan ayında *Eskici Dükkânı* adıyla Ankara Sanat Tiyatrosu’nda oynanır. *Önce Ekmek* adlı hikâye kitabı hem Sait Faik Hikâye Ödülü’nü hem de Türk Dil Kurumu Ödülü’nü kazanır.

Fikret Otyam’ın çabaları sonrasında pasaportunu alan Orhan Kemal 1969’un Ağustos ayında Sovyet Yazarlar Birliği’nin davetlisi olarak eşiyile birlikte Moskova’ya gider. Moskova’da kanama geçiren Orhan Kemal hastaneye kaldırılır. Doktorların tedavi ve istirahati raporlamalarına rağmen vatan özlemi ve Türkiye’deki çocuklarının maddi durumunu düşünmesi üzerine İstanbul’a döner.

1970’te Fikret Otyam’a iyi olduğunu yazmasına rağmen tekrar bir kriz geçirir.¹⁰⁶ 5 Mayıs Salı günü Bulgar Yazarlar Birliği’nin davetiyle eşi ile Sofya’ya hareket ederler. Orhan Kemal bu gezi esnasında hem tedavi görür hem de ailesinin hikâyelerinden oluşacak “93’ten Bu Yana” adıyla yazmak istediği eserine malzeme toplamak için gezer. Ancak yeniden bir kriz geçirir ve 2 Haziran 1970’te Sofya Hükümet Hastanesi’nde dünyaya gözlerini kapatır.

Orhan Kemal, hayatının son demlerinde daktiloyu eline alarak zar zor şu cümleleri yazar:

“... Eşe dosta selam. İnandığım doğruların adamı oldum, böyle yaşadım, karınca kararınca bu doğruların savaşını daha çok sanatımla yapmaya çalıştım. Kursağıma hakkım olmayan bir tek kuruş dahi girmemiştir...”¹⁰⁷

¹⁰⁴ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 24.

¹⁰⁵ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 64.

¹⁰⁶ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 436.

¹⁰⁷ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 440.

5 Haziran 1970 Cuma günü, Orhan Kemal'in cenazesi saat beşte yola çıkarılır. Uzun bir araba konvoyuyla birlikte hareket edilirken işçiler çiçek demeti uzatır, demetin üzerinde şu cümle yazılıdır: “Biz işçiler, hatıran önünde saygıyla eğiliriz.”¹⁰⁸

¹⁰⁸ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 25.

2.ORHAN KEMAL’İN ROMAN ve ÖYKÜLERİNDE OTOBİYOGRAFİK-BİYOĞRAFİK ÖGELER

2.1. Orhan Kemal’in Eserlerinin Kaynakları

Orhan Kemal, Türk edebiyatında eserleri ile biyografisi arasında sıkı bir ilişki olan yazarlardan biridir. Yazar, otobiyografik romanlarında ağırlıklı olmak üzere eserlerinde az ya da çok biyografisinden yararlanır. Yazarlığa adım attığı ilk romanlarında hatıralarına dayanarak eserlerini oluşturur ve otobiyografik roman serisini yazar. Yazarın bu serinin son romanında otobiyografisinden uzaklaşıp kurguyu öne çıkarması onun anıdan romana geçişinin göstergesidir. Ancak yazar, tüm eserlerinde hayatından ve çevresinde gözlemlediklerinden eserlerinde faydalanır.

Orhan Kemal’in eserlerinde çocukluk ve gençlik yıllarındaki hatıralardan, ailesinden, aşk hayatından, sahip olduğu farklı mesleklerden, bir süreliğine mahkûm olduğu hapisane hayatından, bulunduğu mekânlardan, arkadaş çevresinden, bulunmaktan çok keyif aldığı kahvelerde duyup gördüklerinden, yaşamının sonunda sık sık kaldığı hastanelerde yaşadıklarından yansımalar görülür. Yazar, karakter yaratımında ailesi ve arkadaş çevresinden yararlanır. Eserlerinde işlediği karakterlerin tanıdığı, bildiği insanlar olduğunu şöyle aktarır: “Ben tanıdığım insanları yazıyorum; tanıdığım, konuştuğum, birlikte sigara içtiğim, sırtını sıvazladığım, sırtımı sıvazlayan insanları yazıyorum.”¹⁰⁹ Yazarın hem yakın çevresinden hem de meslek hayatında veya kahvelerde tanıştığı kimselerin eserlerindeki karakterlere yansıdığı söylenebilir.

Orhan Kemal, sanat anlayışını açıklarken yaşam ve eserin birlikteliğine sık sık vurgu yapar. Romanın yaşanarak yazılacağını¹¹⁰ ve işlenen karakterleri de tanımış olmanın gerekliliğini belirten¹¹¹ yazar, gerçek ile kurmaca arasındaki ilişkiyi şu sözlerle açıklar:

“Roman ve hikâyelerine gerçek hayatı tema olarak alan bir yazar için, en iyi bildiği konulara adeta saldırmak esastır. Ama bu demek değildir ki, yaşadığı hayata yazar ayna tutmalıdır! Hayır. Yazar yaşar. Ondan kalan izlenimler ya da başka bir deyimle, söylemek istediği ana fikrin malzemesi kafasında iyice yer eder. Tanıdığı Ali, Mehmet, Rıza, Süleyman, Cevriye, Nuran... ları alır, eserinde başka biçimde işler. Ali, Murat olabilir; Mehmet, Kadri; Cevriye, Nuran da diyelim ki Cemile.

¹⁰⁹ Turhan Tükel, *Beş Romancı Tartışıyor*, Düşün Yayınevi, İstanbul 1960, s. 5.

¹¹⁰ Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, Everest Yayınları, İstanbul, 2008, s. xi.

¹¹¹ Hikmet Altınkaynak, *Hikâye Yazarı Orhan Kemal*, Yazko (Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi) Yayınları, İstanbul, 1983, s. 37.

Kişilerin adları değişse bile, gerçekte yaşadığı hayatın ölçüsü, çevresi, rengi, kokusu, aşkı, ıstırabı, şusu, busu değişmez.”¹¹²

Yazar, mektup ve röportajlarında eserlerinde hayatından pek çok öge olduğunu vurgular: “Ben yaşarım, görürüm, duyarım ve yazarım. Yazdıklarımın hepsi de içinde yaşadığım şeylerdir.”¹¹³ Yazar, bu sözleriyle yaşamışlıklarının önemli ölçüde eserlerinde yer aldığını ifade eder. Bir röportajında, yaşadığı hayatın başka olmasının eserlerinin de ayrı bir nitelikte olmasına sebep olacağını belirtir:

“Hayatımın eserlerime tesir ettiğine şüphe yok. Zaman zaman düşünürüm: On altı yaşımdan itibaren ekmeğimi kazanmak zorunda kalmasaydım ne olurdu? Mesela baba evinin rahat ekmeğiyle tahsilimi normal şartlar altında yapıp, yüksek bir diploma sahibi olsaydım... Belki de herhangi bir memur olur; dümdüz bir hayat sürerdim. Yahut gene yazar olur, ihtimal hikâyeler, romanlar yazardım ama, konularım herhalde bugünkü konular olmaz, rahat ekmele yetiştirip yaşayan insanların hayatları, yahut da, o insanları eğlendirmek, onlara hoşça vakit geçirtmek endişesini güden konular olurdu. Çünkü bilip, tanıdığım çevreler bu çevreler olacaktı.”¹¹⁴

Yaşamının eserleri üzerindeki etkisini bu sözlerle ifade eden yazar, hikâyelerini yazım sürecinde çevresinde gözlemlediklerinden nasıl yararlandığını da açıklar:

“Sokakta yürürken, tramvayda, otobüste bir konuşma duyduğum zaman bundan işlenecek bir şeyler çıkartıyorum. Kahvede, parkta, nerede olursam olayım, derhal oturup duyduğum konuşmayı not ediyorum. Sonra bunların üzerinde uzun uzun düşünmem gerekiyor. Hikâyenin çizgileri böylece ortaya çıkmış oluyor.”¹¹⁵

Orhan Kemal, gerçekçiliği benimseyen sanat anlayışı çerçevesinde eserlerinde kendi yaşam öyküsünden yararlanan ve etrafındaki insanlardan ve onların anılarından esinlenerek eserlerini oluşturan bir yazardır. Estetik mesafeyi oldukça daraltarak gerçek ile kurmacanın iç içe geçtiği otobiyografik eserlerinden gerçek hayattan ufak anekdotlar, anımsatmalar içeren eserlerine kadar yazar, eserlerini yaratım sürecinde sık sık (oto)biyografiye başvurur.

2.2.Çocukluk Anıları ve Beyrut’taki Sürgün Hayatını Eserlerinden Okumak

Adana’nın Ceyhan ilçesinde 1914’te dünyaya gelen Orhan Kemal’in doğum haberi babasına dedesi tarafından şu telgrafla iletilir: “‘Ben de dehr’in sitemin çekmeğe geldim dehr’e!’ Mehmet Raşit.”¹¹⁶ Orhan Kemal’in babası Abdülkadir Kemali Bey,

¹¹² Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, Everest Yayınları, İstanbul 2020, s. 390.

¹¹³ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 210.

¹¹⁴ Mustafa Baydar, “Genç Neslin Kuvvetli Romancılarından Orhan Kemal”, *Zamana Karşı Orhan Kemal Eleştiriler ve Röportajlar*, ed. Işık Ögütçü, Everest Yayınları, İstanbul 2012, s. 56.

¹¹⁵ Hikmet Altınkaynak, *Hikâye Yazarı Orhan Kemal*, s. 36.

¹¹⁶ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, Işık Ögütçü, s. 11.

Orhan Kemal'in doğduğu dönemde Çanakkale'de topçu teğmeni olarak görev yapmaktadır.

Orhan Kemal, çocukluk yıllarını Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde yaşayarak geçirdiğini şu şekilde ifade eder: "Almanlarla birlikte girdiğimiz savaşı kaybettikten sonra başlayan ateşkes yıllarında, daha sonraları Kurtuluş Savaşı'nda, Anadolu içinde ailece bir göçmen hayatı yaşadığımız için, Anadolu'yu çok yakından tanıma fırsatı buldum."¹¹⁷ Orhan Kemal ve ailesinin Adana'dan Anadolu'ya göç etmelerinin sebebi Milli Mücadele yıllarında Fransızların Ermeni iş birliği ile Adana'yı işgal etmeleri ve yöre halkına uyguladıkları zulüm yüzünden yöre halkının bölgeden uzaklaşmaya mecbur bırakılmasıdır:

"İşgalciler, şehirde yaşayan Türkler'i kaçırmak için şiddeti artırdılar. Her gün ölüm korkusu ve katliâm havadisleri yaydılar; bir taraftan da işkence ve zulmü fazlaştırdılar. Yavaş yavaş şehri terk eden Türk aileleri, 10 Temmuz 1920'de tamamen umumî kaçışa başladılar. 10 Temmuzdaki katliâm sayıyası hemen bütün şehirdeki Türkler'i kaçırmaya mecbur etmişti."¹¹⁸

Nurer Uğurlu'nun *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi* adlı çalışmasında Kahyaoğlu çiftliği denilen yerde Fransız askerleri ve Ermenilerden oluşan bir grubun halkı ahıra hapsedip öldürdüğü söylentisinden bahsedilir ve halkın bu söylentinin ardından şehri terk etmeye başladığı anlatılır:

"Halk bu korkunç cinayet karşısında ne yapacağını şaşırır. Ve Adana'yı boşaltmaya başlar. Çakıt vadisine, Kurttepe eteklerine, Toroslara, tası tarağı toplayıp, büyük göçe çıkar. Bu göçe halk KAÇKAÇ der..."¹¹⁹

Şehirde yaşanan bu acı hadiselerin sonrasında halkın mecbur kaldığı kaç-kaç denilen bu göçe Orhan Kemal ve ailesi de katılır. Abdülkadir Kemali Bey ailesini ilk olarak Niğde'ye götürür ancak Kuvayımiliye'ye katılan Abdülkadir Kemali Bey, Pozantı kaymakamı ile aralarında çıkan anlaşmazlıktan dolayı ailesini Niğde'den Konya'ya götürür.

"21 Kasım 1918'de Fransız kuvvetleri Adana'yı işgal ederler. Abdülkadir Kemali ailesini Ceyhan'dan Niğde'ye götürür. Çiftahan ve ardından Pozantı Fransızların eline düşer. Abdülkadir Kemali Kuva-yı Milliye'cilere katılır. Pozantı kaymakamı Arif Bey'i bulur. Ona kendi fırkasıyla

¹¹⁷ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, Işık Öğütçü, s. 11.

¹¹⁸ Damar Arıkoğlu, *Hâtıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul 1961, s. 162. Aktaran: Süleyman Hatipoğlu, *Fransa'nın Çukurova'yı İşgali ve Pozantı Kongresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 52.

¹¹⁹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 52.

Fransızlara karşı saldırıya geçmesini salık verir. Sözü dinlemez. Dönüp ailesini Konya'ya taşır.”¹²⁰

Niğde ve Konya'dan sonra Abdülkadir Kemali Bey'in Ankara'da açılan Birinci Meclis'e Kastamonu milletvekili olarak atanmasıyla ¹²¹ Ankara'ya taşınırlar. Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ailece Adana'ya, Ceyhan'a yerleşirler.¹²²

Orhan Kemal'in otobiyografik roman serisinin ilk romanı olan *Baba Evi* eserinde Orhan Kemal'in çocukluk yıllarının izlerine rastlamak mümkündür. Roman, başkarakterin doğumunu anlatan şu cümlelerle başlar:

“Ben doğduğum zaman babam Çanakkale'de, Dardanos'ta bataryasının başında, kumral bıyıklı, enveriyeli bir 'topçu teğmeni'ymiş. Dedem benim doğduğumu babama benim imzamlı, şöyle tellemiş:

'Ben de dehr'in sitemin çekmeğe geldim dehr'e'”¹²³

Kitabın başlangıç cümlelerini oluşturan bu anekdotun gerçek yaşantıyla bire bir örtüştüğü gözlemlenmektedir. Orhan Kemal, 1914'te doğmuştur ve babası Abdülkadir Kemali Bey'in, oğlu doğduğu sıralarda Çanakkale'de topçu teğmeni olarak görevde bulunduğu, anılarını yazdığı kitabında detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.¹²⁴ Bu bilgilere ek olarak Orhan Kemal, yaşam serüvenini anlattığı yazısında bu telgrafa yer verir.¹²⁵ Böylelikle eser, okuru, biyografik okumaya yönlendirerek başlamış olur ve eserin başkarakterinin Orhan Kemal'i temsil ettiği hissettirilir. Romanın başkarakterinin isminin yer almaması estetik mesafe¹²⁶ kavramıyla değerlendirilebilir.

Romanın ilerleyen kısımlarında da Orhan Kemal'in Millî Mücadele dönemine denk gelen çocukluk yıllarının yansımaları görülmektedir. Başkarakterin okula başladığı yıllarda, ülkenin Millî Mücadele döneminde olduğuna gönderme yapılır:

“Düşman uçaklarının ara sıra gelip şehre bomba attığı Millî Mücadele günlerimizde beni bu okuldan aldılar. Kaç yaşındaydım? Kardeşim Niyazi kaç yaşındaydı?

Sonra, 'Düşman geliyor!' dediler. Caddeye bakan evimizin önünden, gittikçe çoğalan sedyelerde, sargıları kanlı, yüzleri toz toprak, kan içinde, gözleri yumuk, inleyen askerler geçmeye başladı.”¹²⁷

¹²⁰ Asım Bezirci-Hikmet Altınkaynak, *Orhan Kemal*, s. 6-7.

¹²¹ Merâl Demirel, *Tam Bir Muhalif Abdülkadir Kemali Bey*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 22.

¹²² Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, *Işık Ögütçü*, s. 11.

¹²³ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, Everest Yayınları, İstanbul 2018, s. 1.

¹²⁴ Bkz. Işık Ögütçü, *Abdülkadir Kemali Bey'in Anıları*, Everest Yayınları, İstanbul 2009.

¹²⁵ *Orhan Kemal*, ed. Ahmet Ümit, *Işık Ögütçü*, s. 11.

¹²⁶ Estetik mesafe, gerçekliğin kurmacaya aktarılırken uğradığı değişikliklerdir. Kurmacanın estetik değerinin artırılması, (oto)biyografik bilgilerin gizlenmesi amacını taşıyabilecek olan estetik mesafeyi, gerçek ve kurmaca arasındaki ayrımlar oluşturur.

¹²⁷ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 5.

Bahsedildiği üzere, Orhan Kemal ve ailesi, Fransız ve Ermenilerin işgali üzerine memleketlerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Kaç-kaç adı verilen bu hadise *Baba Evi* eserinde de gözlenmektedir. Düşman uçakları, memleketlerine girer ve bombalar atarak insanları öldürmeye başlar. Bunun üzerine halk toplu bir şekilde göç etmeye başlar ve anlatıcı kişinin ailesi de memleketi terk etmek zorunda kalır. Bu toplu göç hareketi Orhan Kemal ve ailesinin yaşadığı kaç-kaç hadisesini anımsatır.

Eserde otobiyografik sayılabilecek bir öge de başkarakterin dilinden anlatılan Konya’da yaşanan bir isyandır. Millî Mücadele Dönemi’nde padişahın ve onun hükümetinin mücadeleye destek vermemesi mücadelenin şeriata uygunluğu tartışmasına yol açmış ve bu tartışma kanlı biten pek çok ayaklanmaya sebep olmuştur. Millî Mücadele için kritik bölgelerden olan Konya’da da Ferit Paşa ve hükümetin teşvikiyle, Bozkır ayaklanmasının tertipçilerinden olan Delibaş Mehmet adlı köy ağasının önderliğinde bir ayaklanma meydana gelmiştir. Bu ayaklanma, Albay Refet ve süvari kuvvetleri tarafından bastırılmıştır.¹²⁸ Orhan Kemal ve ailesi ayaklanmanın çıktığı dönemde Konya’ya göçmüşlerdir.¹²⁹

Baba Evi romanında da ailesiyle Konya’ya göçen başkarakter, bir isyana tanık olduklarından bahseder ve bu isyanı tasvir eder:

“Birdenbire bir isyan içinde bulduk kendimizi, yahut da bana öyle geldi... Keçe külahlı, poturlu insanlar, yerlere kaba kaba basarak koşuyorlar, ‘İstemezük, biz bu hükümeti istemezük!’ diye bağırıyorlardı.

(...)

Sürüklenen insanların çığlıkları ve dinmek bilmeyen silah sesleri... Kapılar kırılıyor, insanlar boğazlanıyordu.”¹³⁰

“Anılar” öyküsünde, anlatıcı kişi ölüm döşeginde yatmakta olan kardeşini izlerken kardeşiyle birlikte paylaştığı çocukluk anılarına döner. Kardeşi Niyazi’nin Beyrut, Hama, Humus, Kudüs şehirlerinde işportayla çalıştığını, sabahları ise spor yaptığını hatırladıktan sonra bir nişanlısının öldüğünü ve sevdiği başka kızı da vermediklerini belirterek yaptığı kamyonla nakliyecilik işinin zorluğundan bahseder. Anlatıcı kişinin kardeşi, Orhan Kemal’in Sıtkı adındaki kardeşiyle özdeşleşmektedir. Sıtkı Ögütçü de ailenin sürgün yıllarında Beyrut’ta ve sonrasında gittikleri şehirlerde işportacılık yapmıştır. Anlatıcı kişinin ise Beyrut’ta ailesinden ayrılıp memleketine dönmesi, memleketinde okuluna

¹²⁸ Kenan Esengin, *Millî Mücadele’de İç Ayaklanmalar*, Ağrı Yayınları, İstanbul 1975.

¹²⁹ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 16.

¹³⁰ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 10.

devam etmeyip kendini futbola vermesi ve sonrasında bir fabrikada kâtip olarak çalışması Orhan Kemal'i çağrıştırmaktadır. Anlatıcı kişinin Orhan Kemal ile anlatıcı kişinin ölüm döşegindeki kardeşinin ise Orhan Kemal'in kardeşi Sıtkı Ögütçü ile özdeşleştiği öyküde anlatıcı kişi, birtakım anımsamalarla kardeşiyle ilgili çocukluk anılarına döner. Bir Arabistan şehrinin muzlarıyla ünlü çarşısında oyuncakçı dükkânlarının önünde oyuncakları paylaştıklarını, paylaşamadıkları oyuncaklar için kavga ettikleri günleri hatırlar. Beyrut olduğu anlaşılan şehirde bahsedilen çocukluk anılarının Orhan Kemal'in çocukluk yıllarına dayandığı söylenebilir.

2.2.1. Aile

Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali Bey; hukuk mektebinden mezun bir avukat, İttihat ve Terakki'de görevler almış, daha sonraları kendi fırkasını (Ahali Cumhuriyet Fırkası) kurmuş siyasi bir kişilik, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de teğmen olan bir asker, bunlara ek olarak savcılık, milletvekilliği ve üç gün Adliye Bakanlığı yapmış çok yönlü bir aydındır. Biyografi kısmında belirtildiği üzere Abdülkadir Kemali Bey, siyasette muhalif kişiliğiyle dergilerde yazılar yazmış, Toksöz adlı gazeteyi çıkarmıştır. Aydın kişiliğinden de anlaşılacağı üzere Abdülkadir Kemali Bey, ciddi bir okuma kültürüne sahiptir. Bu okuma kültürünün onda henüz genç yaşlarda başladığını anılarını yazdığı kitabında tanıdıkları sayesinde edindiği kitapları okuduğundan bahsederek aktarır:

“Artık Zaptiye Nezareti hafiyelerinden Emin Bey, benim vatanseverlik duygularımı coşturan kitapları taşımış durmuş, beni çok fazla esere boğmuştu. Aynı zamanda Osmanlıcaya tercüme edilmiş ne kadar ilmi ve fenni roman varsa bunları kiraya alır, okurdum.”¹³¹

Baba Evi kitabında Orhan Kemal'i temsil ettiği düşünülen başkarakterin babası da Abdülkadir Kemali Bey'le özdeşleşmektedir. Eserin giriş cümleleri anlatıcı kişinin babası hakkında verilen bilgiyle başlar:

“Ben doğduğum zaman, babam Çanakkale'de, Dardanos'ta bataryasının başında, kumral bıyıklı, enveriyeli bir 'topçu teğmeni'ymiş.”¹³²

Eserde, Fransızların Ermeni iş birliği ile Adana'yı işgal ettiği dönem olduğu anlaşılan bir kaos döneminden bahsedilir. Sokaklarda yaralı askerlerin geçtiği bu dönemde anlatıcı kişinin babasının önemli bir kişilik olduğu sezdirilmektedir:

¹³¹ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal'in Babası Abdülkadir Kemali Bey'in Anıları*, s. 15.

¹³² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 1.

“Babam ev halkının endişeli bakışları önünde birtakım harp planları çizer, düşmanın taarruzlarını, bizim müdafaamızı, kısa, kalın, bazen uzun oklarla anlatırdı.”¹³³

Fırka lideri ve gazeteci olduğu satır arasında verilen baba karakterinin bu yönü anlatıcı kişinin ağzından detaylı bir şekilde anlatılmaktadır:

“Dar bir sokakta, karşılıklı iki konak hatırlıyorum. Becerikli ilkokul öğrencilerinin yaptıkları mukavva konakları hatırlatan bu cumbalı, kafesli, çıkıntılı, tahta saçakları dantelâ gibi işlemeli konaklardan birisi bizimdi. Burası aynı zamanda babamın ‘fırka’ binasıydı. Alt kat ağır, beyaz taşlarla döşeliydi.

(...)

Böyle bir kalabalığı zaman zaman coşturan bir adamın oğlu olduğumun farkındaydım. Babamın, ta ilan sayfalarına kadar uzanan makaleler yazdığını da biliyordum. Lâkin ne babamın fırka liderliği, ne de bitmez tükenmez makaleler beni ilgilendiriyordu.”¹³⁴

Avukat, gazeteci, fırka lideri Abdülkadir Kemali Bey’in aydın bir kişiliği olduğu gerçeği bilinmektedir. Eserde pek çok yönden anlaşıldığı üzere Abdülkadir Kemali Bey’le özdeşleşen baba karakterinin de okuma kültürüne sahip ve aydın bir kişilik olarak verilmesi, Abdülkadir Kemali Bey’in kurmaca bir karaktere yansıtılmasıdır. Genç yazar, en iyi tanıdığı çevreden ve en yakından tanıdığı kişilerden roman kahramanı seçerek kurmaca ile gerçeklik arasında bir bağ oluşturur:

“Gece yarılarında, bazen daha sonralara kadar okur, pek az uyurdu. Gelirken bütün kitaplarını getirmiştik. Dört yanı Sebîlür-Reşâd, Sırât-ı Müstakim gibi kara kaplı mecmua koleksiyonları, boy boy tarihler, kenarları hâşiyelenmiş Tevrat’lar, Kuranıkerim, İncil, Zeburlar, İmam Gazali. Muhiddin-i Arabi ve diğerlerine ait kitaplarla doluydu. Hele kırmızı kabının kenarı sigara yanığı, kalın bir Tarih-i Siyasî’si vardı ki, onu hiç elinden bırakmazdı.”¹³⁵

Abdülkadir Kemali Bey’in aydın kişiliği ve siyasi kimliği kadar Orhan Kemal’in bakış açısından babası da eserde gerçekle örtüşmektedir. Orhan Kemal, çocukluk ve gençliğinde babasının otoriter karakteri ve baskısından bunalmış, babasının uyguladığı fiziksel şiddet sebebiyle babasına korkuyla yaklaşmıştır. Hayat hikâyesini anlattığı bir mektubunda bunu şu şekilde dile getirir:

“Babam benim için daima (Kalın kaşlı, iri korkunç gözlü, öfkeli, müthiş bir korku) oldu. Sırtımda kırılan bastonların haddi hesabı yoktur.”¹³⁶

Romanda başkarakterin babası çocuğuna eğitim verirken şiddete başvuran, otoriter ve sevgisini göstermeyen bir baba olarak işlenir. Başkarakter, babasını şu sözlerle

¹³³ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 5.

¹³⁴ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 20-21.

¹³⁵ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 25.

¹³⁶ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Öğütçü, s. 277.

tanımlar: “Gümüş topuzlu bastonu, sarı çantası, hasırlı kırmızı fesi, bilhassa bana bakarken mutlaka çatılan kalın kaşlarıyla o, benim için iri gövdeli bir korkudan ibaretti.”¹³⁷ Orhan Kemal’in mektubunda babasını tanımlarken yer verdiği ifadenin aynı şekilde romanda yer alması, romandaki baba karakteriyle Orhan Kemal’in babası Abdülkadir Kemali Bey’in arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır.

Baba karakterinin Çanakkale’de görev alması, kitap okuyan, makaleler yazan ve en önemlisi fırka liderliği yapan siyasi bir kimlik olarak verilmesi, avukatlık ve gazetecilik yaptığıının belirtilmesi Orhan Kemal’in babası Abdülkadir Kemali Bey’in eserdeki baba karakterine yansıtıldığını göstermektedir. Ancak başkarakterde olduğu gibi baba karakterinin de ismi belirtilmemiştir. Buna ek olarak eserde bu karakter bir ölçüde muğlak bırakılmıştır: “Babam ne ve neciydi? Bilmiyorum?”¹³⁸ Tüm bunları, kurmaca ve gerçeklik arasında bilinçli bir şekilde oluşturulan farklar anlamına gelen estetik mesafe kavramıyla açıklamak mümkündür.

Avare Yıllar ve *Cemile* romanlarında vaka dışı karakter olarak yer alan baba karakterinin siyasi bir kişilik olduğu ve bu sebeple yurt dışında sürgünde olduğu satır aralarında verilmektedir. “Öbür taraftaki adamın oğlu”¹³⁹ olmanın başkaraktere getirdiği sıkıntılar, Abdülkadir Kemali Bey’in muhalif siyasi kimliğinin Orhan Kemal için büyük bir dezavantaj olmasını hatırlatır.

Dünya Evi romanında anlatıcı kişinin ailesi ve babasına dair detaylı bir bilgiye rastlanmaz ancak roman içinde yer alan bazı ipuçları baba karakteriyle Abdülkadir Kemali Bey arasında ilişki kurulabileceğini destekler niteliktedir. Anlatı kişinin babasının saygıdeğer bir kişilik olduğu, başkarakterin eşinin şu sözünden anlaşılmaktadır: “Hem kim bilir, adam kayınbabamın kim olduğunu bellerse, yaa der belki de, sen onun gelinisin ha?”¹⁴⁰ Romanın ilerleyen bölümlerinde ise anlatı kişinin “öbür taraftaki adamın oğlu” olduğu vurgusu yapılır. Anlatı kişisi ise bu durumdan şu cümleyle bahseder: “Öbür taraftaki adamın oğluydu. Her hareketine siyasi bir mana verilebilir, başkalarından çok daha kolaylıkla hapse atılabilir.”¹⁴¹ Böylelikle baba karakteri, siyasi sebeplerle Beyrut’ta, Suriye’de sürgün hayatı yaşamış, aydın kimliğine sahip Abdülkadir Kemali Bey’le özdeşleşir.

¹³⁷ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 3.

¹³⁸ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 3.

¹³⁹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 171.

¹⁴⁰ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, Everest Yayınları, İstanbul 2010, s. 37.

¹⁴¹ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 228.

Orhan Kemal, küçük yaşlardayken babasının ona eğitim verirken şiddete başvurduğundan bahseder. Çocukluk yıllarının babasından yediği dayaklarla geçtiğini aktarır.¹⁴² *Dünya Evi* romanında da anlatı kişinin anımsamalarında bu gerçeklikle uyuşan noktalar vardır. Fabrikadan uğradığı bir iftira sonucu kovulan anlatı kişinin arkadaşı Şaban’la sarhoş olup fabrikayı yakmak gibi planlarını konuştuklarında anlatı kişisi eğer bunu gerçekleştirirse tıpkı *Baba Evi*’nde tarif edildiği gibi “iri gövdeli korku”¹⁴³ olan babasından da üstün olacağını ve ondan hesap sorabileceğini düşünür. Bu esnada geçmişe dönen anlatı kişisi babasından dayak yediğini anımsar: “Beni döverdi, insafsızca döverdi beni. Niçin? Adam olmayacağım diye.”¹⁴⁴ Bu ifadeyle eğitim amacıyla Orhan Kemal’e şiddet uygulayan Abdülkadir Kemali Bey’in yansıması romanda görülür.

Arkadaş Islıkları’nda anlatıcı kişinin babası vefat etmiştir ancak babanın kişiliğiyle ilgili birtakım bilgiler satır aralarında verilmektedir. Romanda bir karakter olarak var olmamasına rağmen satır aralarındaki bilgiler okunduğunda başkahramanın ölmüş olan babasının Orhan Kemal’in babası Abdülkadir Kemali Bey ile benzerlik gösterdiği görülür: “‘Babanın saygıdeğeri para etmez oğlum,’ dedi. ‘Mezar taşıyla övünmeye kulak asma...’”¹⁴⁵ Romanda, bu ifadelerle anlatıcı kişinin babasının önemli bir kişilik olduğu sezdirilir.

Abdülkadir Kemali Bey, siyasi bir kişilik olarak öğrencilik döneminde İttihat ve Terakki’de görevler almıştır ve hatta bu süreçte tutuklanmış ve hapis yatmıştır:

“... İstanbul’daki Hukuk Mektebi’ne girdi ve buradaki öğrencilik yıllarında İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne katıldı ve bu örgütün gençlik liderlerinden biri olarak sivrildi. (...) Siyasi faaliyetlerinden dolayı bir ara tutuklu kaldı. 1912’de Kâmil Paşa Kabinesi zamanında, İttihat ve Terakki’ye üyeliği dolayısıyla, parti anlaşmazlıklarından doğan bir nedenle altı ay hapse mahkûm oldu, üç ay hapiste kaldıktan sonra aflu serbest bırakıldı.”¹⁴⁶

Romanda anlatıcı kişinin kahvehanede çıkan bir anlaşmazlığın kavga ile devam etmesiyle karakola düşmesi sırasında zihninden geçen düşüncelerde babasının siyasi kimliğine bir göndermede bulunulur:

¹⁴² Orhan Kemal, ed. Işık Öğütçü, Ahmet Ümit, s. 11.

¹⁴³ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 364.

¹⁴⁴ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 164.

¹⁴⁵ Orhan Kemal, *Arkadaş Islıkları*, Everest Yayınları, İstanbul 2018, s. 16.

¹⁴⁶ Meral Demirel, *Tam Bir Muhalif Abdülkadir Kemali Bey*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s.4.

“Babam anlatırdı, o da gençliğinde, İstanbul’da öğrenciyken, Sultan Hamit’e başkaldıranlarla birlik olduğundan hapse atılmış, günlerce karakollarda sorguya çekilmişti ama, bizim şu hâlimiz hiç de herhangi bir sultana karşı değildi.”¹⁴⁷

Bu alıntı, Abdülkadir Kemali Bey’in İttihat ve Terakki yıllarında tutuklanıp hapis yattığı yılları çağrıştırır ve anlatıcı kişinin babası ile Abdülkadir Kemali Bey arasında bir özdeşlik olduğu fikrini güçlendirir.

Eskici ve Oğulları romanının başkarakteri Topal Eskici, bir zamanlar çiftlik sahibinin oğlu olarak refah içinde yaşarken bu hayatını kaybetmesiyle olumsuz yönde değişen ekonomik koşullarını kabullenemeyen ve Trablusgarp Savaşı’nda kaybettiği bacağının acısını sürekli yaşayan asabi bir kişilik olarak işlenir. Aile ilişkileri çerçevesinde ilerleyen romanda Topal Eskici, ataerkil anlayışıyla aile üzerinde baskı oluşturan ve otoritesi gereğince herkesin onun sözünü dinlemesini bekleyen inatçı ve düşündüğünü söylemekten çekinmeyen bir baba karakteri olarak işlenir.¹⁴⁸ Orhan Kemal, işlediği bu karakter ile babası arasında bir benzerlik olduğunu öne sürer:

“Topal Eskici bir parça babama benzerdi. O da onun gibi tok sözlü. Onun gibi lâfı ağzında. Topal Eskici vatanın kurtuluşu için bacağını verenlerdense, babam da kendini feda edenlerden biridir.”¹⁴⁹

Yazar, Abdülkadir Kemali Bey’in vatanı için giriştiği siyasi mücadelesi sonucunda sürgüne gönderilmesi ile Topal Eskici’nin savaşta bacağını kaybetmiş olması ve ikisinin de çekinmeden konuşan bir yapıya sahip olmalarıyla ikisi arasında bir ilişki kurar. Berna Moran, Orhan Kemal’in otobiyografik romanı *Baba Evi*’nde Abdülkadir Kemali Bey’le özdeşleşen baba karakteri ile Topal Eskici arasında da benzerlikler bulunduğunu belirtir.¹⁵⁰

Anlatıcı kişinin beş yaşında olduğunu söyleyerek başladığı ve çocukluk anılarına dair bir hikâyeyi anlattığı *Kırmızı Küpeler* öyküsünde anlatıcı kişinin babasının kalın ciltli kitaplarla dolu bir kitaplığının olması ve masasına geçip birtakım yazılar yazdığının belirtilmesi aydın bir kişiliğe sahip olan, gazete çıkartan, gazetelere yazılar yazan Abdülkadir Kemali Bey’i anımsatmaktadır. Öyküde satır aralarında geçen anlatıcı kişinin babasından şiddet gördüğünün ifade edilmesiyle de Orhan Kemal’in çocukluğunda Abdülkadir Kemali Bey’den dayak yediğini belirtmesi düşünüldüğünde anlatıcı kişinin babası karakterinin Abdülkadir Kemali Bey’i temsil ettiği düşünülebilir. Orhan Kemal’in

¹⁴⁷ Orhan Kemal, *Arkadaş Islıkları*, s. 214-215.

¹⁴⁸ Berna Moran, “Eskici ve Oğulları”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 90.

¹⁴⁹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 156.

¹⁵⁰ Berna Moran, “Eskici ve Oğulları”, s. 85.

Baba Evi romanında görüldüğü şekilde bu öyküde de “Babam Kimdi? Neciydi?”¹⁵¹ benzeri belirsiz ifadelerin bulunması kurmacadaki gerçekliğin gizlenmesi amacıyla oluşturulan estetik mesafeye örnektir.

“Kırk Yaş” öyküsünde anlatıcı kişi, kırkıncı yaşına bastığı gün, eski İttihatçı olan babasının kırkıncı yaşında birlikte oturup babasının nargile içip sohbet ettiklerini hatırlar ve babası gibi Beyazıt’ta bir mekâna oturarak nargile sipariş eder. Anlatıcı kişi nargilesini içerken babasıyla benzeyip benzemediği üzerine düşüncelere dalar:

“Şu hâlimle babama benziyor muydum? Sanmam. Sanmam değil; hiçbir bakımdan ona benzemediğime şüphe yoktu. O Sultan Aziz, Sultan Murat, Sultan Hamit, Sultan Reşat devirlerinin damgasını taşıyan yüz kiloluk, öfkeli bir İttihatçı, sonra da Kuvayi Milliyeci. Bense, Dünya Savaşı’nın süpürge tohumu ekmeğini yiyen kuşağından... İttihatçı da değilim. Dünyaya bakışımız, tabii görüşümüz de ayrı.”¹⁵²

Öyküdeki anlatıcı kişinin kendisi ve babası arasındaki farklardan bahsederken babasının eski İttihatçılardan sonra da Kuvayimilliyecilerden olduğunu belirtmesi Abdülkadir Kemali Bey’i akla getirmektedir. Orhan Kemal’in de babasının siyasi görüşlerinden farklı bir çizgide olduğu düşünüldüğünde öykünün otobiyografik öğeler taşıdığı söylenebilir.

“Anılar” öyküsünde anlatı kişinin ölen kardeşinin etkisinde birtakım anıları hatırlayarak aktardığı çocukluk yılları, Orhan Kemal’in aynı yıllardaki yaşamıyla özdeşlik göstermektedir. Anlatı kişisi, Beyrut’ta geçirdiği çocukluk hatıralarının arasında “kocaman bir bıyık, akları kanlı iri gözler, çatık kapkara kaşlar[ıyla]”¹⁵³ anımsadığı babasından bahseder. Anlatı kişisi, “Sebilürreşat, Sıratı Müstakim sayfalarından fırlamış Osmanlıca[sıyla]”¹⁵⁴ konuşan babasını kendisine attığı tokatlar ve kendisi için kullandığı olumsuz ifadelerle hatırlamaktadır.

Öyküde anlatı kişinin zihninde canlandığı anılarda görülen baba karakterinin Orhan Kemal’in yarattığı babası Abdülkadir Kemali Bey’le özdeşleşen diğer baba karakterlerinde olduğu gibi olumsuz bir şekilde tasvir edilmesi, şiddet ve hakaretleriyle anımsanması yazarın yaşam öyküsünden esere yansıyan öğelerdendir.

“Eski Toprak” öyküsünde eskiden siyasi bir kimlik olduğu anlaşılan ancak şimdiki zamanda tanınmayan ve bu sebeple hak ettiği saygıyı görmediğine inanan bir büyükbaba

¹⁵¹ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, Everest Yayınları, İstanbul 2007, s. 3.

¹⁵² Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 14.

¹⁵³ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 26.

¹⁵⁴ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 26.

anlatılır. Kalabalık bir istasyonda fötr şapkasıyla yetmiş yaşlarında heybetli bir görünümü olan büyükbaba, yıllarca memleketine hizmet etmiş mühim bir kimse olarak ona etrafında yeterince hürmet edilmediğini düşünerek herkese ve her şeye sinirlenir. Eskiden bu istasyondaki memurların önünde saygıyla eğildiğini hatırlayarak hırslanır. Mecliste bulunmuş ve Atatürk’le tanışmış büyükbaba, eşine Mustafa Kemal’le sohbet etmiş biri olarak bu saygısızlığı kaldıramadığını sesli bir şekilde söyleyince çevresindeki insanlar da onun kim olduğunu merak ederler. Etrafından beklediği hürmeti göremeyen karakter, öfkesini eşi ve kızlarından çıkarır. Nihayetinde tren istasyona vardığında memur geri çekilmelerini söyleyince memura sinirlenerek “İkazına ihtiyacım yok!” diyerek cevap verince memur sertçe döner ancak büyükbabanın heybetinden çekinerek sesini çıkarmaz.

Mustafa Kemal’le tanışmış, sohbet etmiş, Meclis’te bulunmuş öykü karakteri bu özellikleriyle 1920’de Kastamonu Milletvekilliği yapmış, üç gün süreyle Adliye Bakanı olmuş Abdülkadir Kemali Bey’i çağrıştırmaktadır. Işık Öğütçü de yayına hazırladığı *Abdülkadir Kemali Bey’in Anıları* adlı kitabın ön sözünde bu öyküde anlatılan karakterin Abdülkadir Kemali Bey’i temsil ettiğini ifade eder.¹⁵⁵

Yazmak için yaşamak gerektiğini vurgulayan ve eserlerinde hem kendi hayat hikâyesinden hem de çevresindeki kişilerden beslenen Orhan Kemal, eserlerinde en yakınlarından olan babasına da yer verir, romanlarında ve öykülerinde yarattığı karakterleri babasından izler taşır. Otobiyografik olarak nitelendirilen ilk dönem romanlarında sıklıkla görülen bu duruma Işık Öğütçü de işaret eder: “Orhan Kemal *Baba Evi*, *Avare Yıllar*, *Cemile*, *Dünya Evi* gibi yapıtlarında Abdülkadir Kemali Bey’den söz eder.”¹⁵⁶

Orhan Kemal’in büyükannesi Emine Hanım, Bulgaristan Orhaneli’nden Türkiye’ye göç eden bir ailenin kızıdır. Orhan Kemal’in günlüklerinden anlaşılaacağı üzere Orhan Kemal’in büyükannesi, Bulgaristan’da zengin bir yaşantısı olan bir ailede yetişmiştir. Büyükanne, Türkiye’ye göçtükten sonra bu hayatın bitmesini kaldıramayıp geçmişle övünen bir kimsedir:

“Zamanında neler gördük neler... Nelerden geri kaldık! Evimizin içi güm güm gümlerdi. Hey gidi günler hey. Masal oldu... İnsan neydim dememeli, ne olacağım demeli... O öyle çırpılmaz kız... Tersine tersine çal bıçağı. Ya... Onun kaç türlüünü biliriz... Benim babam...’
Nâzım’ın annesinin aklından, ‘Gene başladı!’ diye geçti.

¹⁵⁵ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal’in Babası Abdülkadir Kemali Bey’in Anıları*, s. vii.

¹⁵⁶ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal’in Babası Abdülkadir Kemali Bey’in Anıları*, s. vii.

O sürüler, o tarlalar, o bostanlar... Yediğimizi yer, yemediğimizi atardık... Şimdi çoluk çocuk maskarası olduk...”¹⁵⁷

Geçmiş yaşantısıyla övünen büyükanneyle Orhan Kemal ve ailesinin yaşadığı, günlükte yer alan bazı anekdotlar, büyükannenin iyi niyete sahip olmayan kişiliğini anlamak açısından önemlidir:

“Bugün birçok yerden kurban eti gelmiş. Biz evde yoktuk. Büyükanmem etlerin tekmiil iyilerini kendine ayırmış, bize kötülerini...”

Geçen günde Mustafa Dayımlar lor peyniri göndermişler. Yarısını bize vermesini söylemişler. Büyükanmem bize bir parça göndermişti. Sonra bakmış ki peynir bozulacak, geriye kalanın hepsini Nuriye’ye vermiş.

‘Al, peyniri al. Boğazımdan geçmedi!’ demiş.

Peynir kokuyordu. Nuriye çöp tenekesine döktü.

‘Kokmasa verir miydi?’ dedi.”¹⁵⁸

Baba Evi romanında anlatıcı kişinin büyükannesi karakterinin davranışlarında Orhan Kemal’in babaannesinin özellikleri görülmektedir. Büyükanne, ailesini üst sınıf olarak görmekte ve kendileri gibi asil bir soydan gelmeyip alt sınıftan olanları küçümsemektedir. Mahallelerinde oturan kimsesiz ve evsiz Pavli Dayı ile arkadaşlık eden anlatıcı kişiye büyükanne şu sözlerle kızar: “Onunla ahbaplık ettiğime kızan babaannem, ‘Pis, bitli, gâvur,’ derdi.”¹⁵⁹ Anlatıcı kişinin annesinin evlerindeki hizmetçiyle aynı sofraya oturup onlara yakın davranmasına da karşı çıkan büyükanne, değer verdiği sınıf kavramını vurgulayarak gelinine ağır sözler söyler: “Hizmetçi ruhlu kadın, aşağılık kadın, ruhsuz kadın!”¹⁶⁰ Büyükannenin kızıyla birlikte anlatıcı kişinin annesine yaptıkları da dikkat çekicidir:

“Hiç unutmam, ikisi iki yandan, annemin, benim iyi annemin tahin renkli sandığı başına geçtiler, onun entarilerinden çorap lastiklerine varana kadar, nesi var nesi yoksa çıkarıp yaydılar, hatta annemin bir kısım çoraplarıyla çorap lastiklerini evdecinin karısıyla hizmetçi Gülizar’a verdiler.

Bir gün küçük halam, biraz fazlaca gülüveren evdecinin karısına, ‘Ört dişlerini bakalım!’ diye çıkıştı. ‘O hizmetçi ruhlu hanımınızın günleri geçti artık... Hizmetçiler hizmetçiliklerini bilmeliler... Hanımların karşısında...

Galiba iki ay sonra, babaannemlerin bütün ısrarlarına rağmen babam, anneme nikâh tazeleyip onu bize getirdikten sonra öğrendik ki, babamı büyükanmemler doldurmuşlar.”¹⁶¹

¹⁵⁷ Orhan Kemal, *Yazmak Doludizgin Günlükler ve Şiirler*, haz. Işık Öğütçü, s. 41.

¹⁵⁸ Orhan Kemal, *Yazmak Doludizgin Günlükler ve Şiirler*, haz. Işık Öğütçü, s. 35.

¹⁵⁹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 6.

¹⁶⁰ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s.14.

¹⁶¹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 19.

Baba Evi'nin devam romanı olan *Avare Yıllar*'da başkarakter, fabrikada gördüğü Boşnak bir işçi kızına âşık olur. Bir gün kızın haber göndermesiyle görüşüp anlaşırlar. Kızın başkaraktere tehdit mektupları yollayan zengin taliplileri ve kızın babasının kızı şiddet uygulamaya başlamasıyla üzerlerindeki evlilik baskısı artar. Ancak önlerindeki en büyük engellerden biri başkarakterin babaannesidir. Kendi sınıfını üstün gören babaanne, 'ayaktakımı' olarak gördüğü işçi sınıfından bir kızla evlenmesine karşı çıkar:

“Ne? İşçi mi? Allah sen gösterme yarabbi! Sen çıldırdın mı? Aklını mı kaçırdın çocuk? Fabrika gibi bir yerde, erkeklerin arasında. Seksen kişiden artakalmış... Tövbe estağfurullah...”¹⁶²

Kendini “işçi sınıfı”ndan üstün gören babaannenin torununun işçi bir kızla evlenme isteğine karşı çıkması ve kızı karşı bakış açısı Orhan Kemal'in zengin bir aileden gelen ve bunu kendini diğer insanlardan ayıran bir nitelik olarak benimseyen büyükannesini anımsatmaktadır.

Anlatı kişisiyle Boşnak işçi kızının evlilik öncesi sürecini anlatan roman *Cemile*'de ise genç kâtibin babaannesini, kızını incelemek için evine gittiğinde çocukken memleketinde yaşadığı bir olaydan bahseder:

“Beş yaşındaydım, kâfir Moskof'un bizim memlekete girdiğinde,” dedi. ‘Bugün gibi hatırlarım, dedemi, dayılarımı alıp götürdüler. Biz de ablamlarla, nur içinde yatsın, korktuk, el ele tutuştuk, kaçtık. Bugün gibi hatırlarım. Hatta o kadar ki, yolda uzun, sarı bıyıklı bir kâfir yolumuzu kesti, bizi sevdi, para verdi.’”¹⁶³

“Moskof” ifadesinin Rusya'yı işaret etmesiyle ve halkın yaşadığı zorluklardan bahsetmesiyle bu anekdotu anlatan anlatı kişinin babaannesinin, Orhan Kemal'in 93 Harbi'nde Bulgaristan'dan göçmüş bir ailenin kızı olan babaannesini Emine Hanım ile özdeşleştirdiği söylenebilir.

Babaannenin bir komşusuyla Cemile'nin evine geldiğindeki küçümser tavrı da Orhan Kemal'in babaannesini imlemektedir. İşçi mahallesinde yer alan bakımsız eve “eteklerini tuta tuta, iskarpinlerinin uçlarına basa basa”¹⁶⁴ giren iki kadının işçi mahallesine ve bu mahalledeki harap bir evde büyüyen Cemile'ye tavırları aşağılayıcı ve değerlendirmelerinin de küçümser oluşu Orhan Kemal'in babaannesini hatırlatmaktadır:

“Elbette birisini aradık. Bu pis sokaklara hevesli değiliz ya!”¹⁶⁵

“Şu avluya bakın, şu odalara. Kir pas içinde. Böyle yerlerde büyüyen bir kız...”

¹⁶² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 200.

¹⁶³ Orhan Kemal, *Cemile*, Everest Yayınları, İstanbul 2008, s. 125.

¹⁶⁴ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 122.

¹⁶⁵ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 122.

‘Ya bu koku? Burnum düşecek ayol!’

Deli oğlan. Beni yerlere geçirmek için elinden geleni yapıyor.”¹⁶⁶

El Kızı romanında Mazhar karakterinin annesi olarak yer alan Hacer Hanım göçmendir. “Kâfir Moskof”lar günün birinde yurtlarına girerler ve yuvaları mahşer alanına döner. Böylelikle sonu belirsiz bir kaçış başlar. Hacer Hanım anne ve babasına ne olduğundan habersiz kız kardeşiyle göç yolculuğuna çıkar ancak Edirne’de kız kardeşler de ayrılır. Hacer Hanım bir kötürüm kıza bakması için İstanbul’a zengin bir kapıya gönderilir. Hacer Hanım’ın hizmetli olarak bulunduğu bu aile, arada bir ailenin büyüğünün çiftliğine gitmektedir. Hacer Hanım, işte bu çiftlikle komşularına övünmektedir:

“Aaaah yavrum ah, sorma! Karaorman’da çiftliğimiz vardı. Yazdan yaza çiftliğe giderdik. Ben o zaman küçüktüm. Demek, Haldun’um kadar. Hayal meyal hatırlıyorum. Mandıralar dolusu inekler, öküzler, keçiler, koyunlar... Ya sütler, kaymaklar? Tenekeler dolusuydu da yüzüne bakmazdık. Kavun, karpuz, üzüm... Arabalarla gelir dökülürdü...”¹⁶⁷

Hacer Hanım’ın bir göçmen olması ve tıpkı Orhan Kemal’in günlüklerinde bahsettiği babaannesinin geçmişte bollukta yaşadığıyla ilgili övünmesine benzer şekilde konuşması karakterin yaratımında Orhan Kemal’in babaannesinden esinlendiği sonucunu çıkarmayı sağlamaktadır.

Anlatıcı kişinin çocukluğuna dair bir anıyı aktardığı “Kırmızı Küpeler” öyküsünde anlatıcı kişi, herkesin korktuğu bir babaannesi olduğundan bahsetmektedir. Anlatıcı kişinin babaannesi, halaları ve annesinin sonu gelmeyen kavgalar yaptıkları aktarılır. Anlatıcı kişinin çocukluğunda hem bir arkadaş hem de bir anne gibi onu sevip koruyan evin hizmetçisi Elmas Abla vardır. Anlatıcı kişinin babaannesi bu hizmetçi kıza acımasızca davranmakta hatta kızı dövmektedir. Anlatıcı kişi bir gün babaannesinin Elmas adlı hizmetçinin bakkalın, manavın çıraklarıyla konuştuğu için saçlarını erkek gibi kısa kesmeye karar verdiğini duyar ve bunu Elmas Abla’sına söyler. Elmas Abla’nın saçlarının kesilmesi konusunda babaannenin anlatıcı kişinin babasını da ikna ettiğini duyan anlatıcı kişi bunu da Elmas Abla’ya iletir. Ertesi gün babaanne, “konağın yeni badanalı duvarlarını çınlatan”¹⁶⁸ sesiyle Elmas’ı arar fakat o günden sonra Elmas’tan haber alınamaz.

¹⁶⁶ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 123.

¹⁶⁷ Orhan Kemal, *El Kızı*, Everest Yayınları, İstanbul 2018, s. 16.

¹⁶⁸ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 7.

Öyküde anlatıcı kişinin babaannesinin kötü bir bakış açısıyla korku saçan, acımasız, kötücül bir karakter olarak çizilmesi, Orhan Kemal'in günlüklerinde bahsettiği, iyi niyetli olmadığı anlaşılan büyükannesini anımsatmaktadır. Yazarın özellikle ilk dönem eserlerinde ailesinden esinlenerek karakter oluşturduğunun gözlemlenmesi, yazarlığının başlangıcındaki yazarların yakın çevresinden yararlandıkları tespitiye uygundur.

2.2.3. Eğitim

Orhan Kemal'in eğitim hayatı, değinildiği üzere, ortaokul ikinci sınıfa kadar devam eder. Babasının yurttan ayrılmak zorunda kalmasıyla Orhan Kemal, özgür bir ortama kavuşur ve okulu ihmal ederek kendini, çok sevdiği futbola verir: “Babamın yurdu terk edişi ona kızan benim için tam bir kurtuluş olmuştı. Okula bir tekme, çok sevdiğim futbol hayatına kendimi tam anlamıyla verdim.”¹⁶⁹ Okulun geri planda olduğu bir hayat yaşadıktan sonra babasının yanına Beyrut'a giden Orhan Kemal, burada babasının verdiği özel dersler haricinde bir eğitim görmez ve çalışmaya başlar. Beyrut'tan yurda döndükten sonra da Orhan Kemal eğitimi aksatır: “Orhan Kemal bu yıllarda işsiz güçsüz, ekmek elden su gölden dolaşıp durur. Futbol oynar sık sık kahveye gider.”¹⁷⁰ Annesi ve kız kardeşlerinin yanına gelmesiyle bir süre ortaokula devam eder ancak babasının sürgün bir siyasi olması sebebiyle okulda ona karşı davranışların başka olması onu rahatsız eder ve bir gün okul müdüründen hakaret işitince okuldan bir daha dönmek üzere çıkar:

“... okul müdürü müthiş bir öfke içinde bağırdı, çağırdı. Hızını alamamış olacak ki, ‘Sen dedi, bilhassa sen. Bir vatan haininin oğlu olduğunu unutma!’

Vatan haininin oğlu!

Sarsıldım.

Her şey altüst oldu kafamda. Aniden bir yumruk yemiş gibiydim. Boşanan bir zemberek gibi neler söylediğimi bilmiyorum. Muhakkak olan şu ki, sözlerini ona iade ettim, çıktım gittim. Gidiş o gidiş.”¹⁷¹

Orhan Kemal, hayatı boyunca ciddi okumalar yaparak, okul gibi bir disiplin altında olmaksızın kendi çabalarıyla bilgiye ulaşmış ve kendi kendisini yetiştirmiştir. Bu eğitimde Nâzım Hikmet ve fabrikalarda tanıştığı ustalar gibi ona yol gösterenler daima olmuş, bunların başında da babası gelmiştir. Ancak Orhan Kemal'in babası verdiği hayat

¹⁶⁹ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, Işık Ögütçü, s. 12.

¹⁷⁰ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 6.

¹⁷¹ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam* haz. Işık Ögütçü, s. 281.

mücadelesinin getirmiş olduğu asabi kişiliği ve belki de çocukken kendi babasından gördüğü üzere¹⁷² eğitimde şiddete başvurmuştur:

“Yani yetişmemde okuldan çok babamın rolü vardır. O kadar ki beni oyuncaklarımdan alıkoyup sırasında döverek okutmuştur.”¹⁷³

Aynı zamanda Abdülkadir Kemali Bey, oğluna küçük yaşlardan itibaren daha çok dinî dersler vermektedir:

“Beş altı yaşından itibaren beni özel bir eğitime bağlı kıldığı için, çocukluk yıllarım din dersleri ve babamın müthiş dayakları arasında geçti.”¹⁷⁴

Baba Evi eserinde yer alan başkarakterin babasının tıpkı Abdülkadir Kemali Bey gibi oğlunun eğitimi konusunda titiz olduğu ve yine Abdülkadir Kemali Bey gibi eğitimi için dayak atacak kadar katı yöntemlere başvurduğu görülür. Baba, işe giderken oğlunun eline kitabını verip çalışması gereken yerleri belirtir ve çocuktan küçük bir odada kapalı bir şekilde akşama kadar çalışması beklenir:

“Ortası yeşil ibrişimle dikili bir ders kitabım vardı. Kıpırmızı boynunda kemik gibi sert, kolalı yakasıyla babam, işine gitmeden önce beni mutlaka çağırır, kopya kaleminin ucunu tükürükleyip dersimi işaret ettikten sonra: ‘Al!’ diye kitabı uzatırdı. ‘Al ve akşama su gibi hazırla!’

Orta kata çıkılan merdivenin altındaki kilerimsi odacığa hapsedilirdim. Buradan çıkacak olursak şayet, küçük halam, babama haber verecektir.”¹⁷⁵

Akşam olduğunda ise baba, sert bir biçimde sabah verdiği kısımları okumasını ister fakat çocuk babasının duruşu karşısındaki korkusundan okuyamaz ve bunun üzerine baba, şiddete başvurur:

“Kıllı kalın parmağı, okumamı istediği satırın başındadır. Fakat... büyük halamın su gibi çalıştırdığı dersten kafamda eser kalmamıştır. Yalnız, kıllı kalın parmak... satırın başında... parmağın kıl diplerindeki deliklere gözlerim dikili...

‘Okusana!’

Sırtımda bir kaşıntıdır başlar... Parmağın kıl diplerindeki delikler büyürler, küçülürler, uzaklaşıp yaklaşır, tekrar uzaklaşırlar... Kâh ağız olurlar, kâh göz... Ağız olunca dil çıkarır, göz olunca göz kırparlar... Ya harfler? Onlar da eğri büğrü, kambur birer hareket halindedirler.

Birdenbire bir tokat, bir tekme... Ekseriya babaannem, beni yerden alır, yukarlara kaçırırken, babam ter ter tepiniyordur:

¹⁷² Abdülkadir Kemali Bey, anılarını yazdığı kitabında babasının aşırı sinirli olduğunu, çok dövdüğünü ve kendisinin saatlerce elifba okumak mecburiyetinde bırakıldığını aktarır. Bkz. Işık Ögütçü, *Orhan Kemal’in Babası Abdülkadir Kemali Bey’in Anıları*, Everest Yayınları, İstanbul 2009, s. 5.

¹⁷³ Sevilen Sanatçılarla Konuşmalar: Orhan Kemal, Ümit Yaşar, 1962, Aktaran: Işık Ögütçü, *Zamana Karşı Orhan Kemal*, s. 210

¹⁷⁴ Orhan Kemal, ed. Işık Ögütçü, Ahmet Ümit, s. 11.

¹⁷⁵ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 2.

‘Benim gibi, benim gibi bir adamın oğlu ha!’”¹⁷⁶

Tekme, tokat, yumruk ve iskemlemlerle beraber yerlere... Ondan sonra dersler bir kat daha bindi, tabii dayaklar da.”¹⁷⁷

Ortaokul ikinci sınıfa kadar eğitimine devam eden Orhan Kemal, özellikle Beyrut’ta sürgünken yarım kalan eğitiminin telafisini babasının verdiği derslerle yapar. Hukuk tahsil etmiş ve ciddi okumalar yapmış bir kişi olarak Abdülkadir Kemali Bey, oğlunun eğitimine önem verir ancak asabî kişiliği ve genç Mehmet Raşit’in çabalarının az olması sebebiyle eğitimde şiddete başvurur. Babasından özellikle din dersleri gördüğünü belirten Orhan Kemal’in babasından almış olduğu bu eğitimin otobiyografik serinin ilk romanı olan ve Orhan Kemal’in çocukluk ve gençlik yıllarına tekabül eden *Baba Evi* eserinde işlendiği gözlenir.

2.2.4. Beyrut’ta Sürgün

Orhan Kemal’in babası Abdülkadir Kemali Bey, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasının ardından arkadaşlarının uyarılarıyla gönüllü sürgün olarak Suriye’ye gider. Abdülkadir Kemali Bey’in Türkiye’den uzaklaşmasıyla Orhan Kemal için de baba otoritesinden uzak, dilediğince yaşadığı bir hayat başlamış olur: “Babam Suriye’ye geçip de üzerimdeki müthiş baskı kalkıverince, kendimi baş döndürücü bir hürriyet içinde buldum.”¹⁷⁸ Ancak Orhan Kemal’in bu hürriyeti uzun sürmez ve bir müddet sonra Abdülkadir Kemali Bey’in ailesini de yanına aldırmasıyla son bulur. Abdülkadir Kemali Bey, Lübnan vatandaşı olmadığı için avukatlık mesleğini yapamaz ve bu sebeple bir lokanta açarlar. Orhan Kemal ve kardeşi Sıtkı bu lokantada bulaşıkçı ve garson olarak çalışmaya başlarlar. Babasının gelmediği bir lokantada çalışmanın özgürlüğünü yaşayan Orhan Kemal zamanla kardeşinin de lokantaya gelmesini istemez ve sonunda isteğine kavuşur: “Bir gün bir manevra, zavallının ayağını lokantadan tamamiyle kesiyorum. Artık tek başıma gönlümce işçiyim.”¹⁷⁹ Ancak bir süre sonra lokanta iflas eder. Aile, maddi olarak zor günler geçirdiği için Orhan Kemal matbaada işçi olarak kardeşi Sıtkı ise işportacı olarak çalışır:

“Lokanta iflas ediyor: Bir başka iş: Lito tipi bir matbaada (Matbaatül Haceriyye) de işçilik! Vazifem kâğıt kesme makinesinde kol çevirmek. İncecik kollarımla bu iş muhakkak ki bana göre değil ama, aklıma bile getirmiyorum.”¹⁸⁰

¹⁷⁶ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 3-4.

¹⁷⁷ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 3.

¹⁷⁸ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 277.

¹⁷⁹ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 280.

¹⁸⁰ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 280.

Orhan Kemal'in ve babasının geçirdiği bu süreçler *Baba Evi* romanında biyografideki bilgilerle tamamen örtüşecek bir biçimde yer almaktadır. Romanda, babanın “fırka mücadelelerinden” bahsedildikten sonra “salimen öbür tarafa geçtiği” belirtilir ve Orhan Kemal gibi başkarakter de bu durumdan oldukça memnun, mesut günler yaşar:

“Babasından ayrılan birçok çocuklar babasız kalışlarına üzülrler... Ben tersine... Sevinmişim... Niçin? Bilmem... Bu ‘hissizlikte’ benim çocuk yapımın çok az etkisi olmalıydı. Evde kırallığımı ilân etmişim... Astığım astık, kestiğim kestikti. Kardeşlerimi istediğim zaman ağız tadıyla dövebiliyor, güneş battıktan çok sonra, futbol topumla eve döndüğüm zaman, nerede kaldığımı, niçin geciktiğimi, dersleri bırakıp gene mi futbol oynadığımı soran olmuyor, damların tepesinde, renk renk, boy boy uçurtmalarımın mavi gökyüzüne ferman okuyabiliyordum.”¹⁸¹

Bu özgür günlerin ardından tıpkı Orhan Kemal'in yaşadığı gibi anlatıcı kişi de hayal kırıklığı yaşar ve babası ailesini de yanına, Beyrut'a alır:

“...Fakat bir gün... Uzun bir mektup geldi babamdan. Acele pasaport için müracaat etmemiz ve ne var ne yoksa satıp derhal hareketimiz isteniyordu.

İnmeler indirecektim... Bir türlü doyamadığım ‘hürriyet’imin üstüne sünger çekmek lazım geliyordu.”¹⁸²

Abdülkadir Kemali Bey'in ailesini yanına aldırmasıyla ailenin Lübnan'da yaşadığı sürgün hayatı, *Baba Evi* eserinde gerçeklikle büyük bir oranda örtüşerek yer alır. Eserde de aile sonradan babanın yanına gelir ve baba, mesleğini icra edemediği için lokanta açarlar ve Orhan Kemal ile kardeşi bu lokantada çalışır:

“Beyrut'ta Fıstıklı tarafında oturuyorduk. Lübnan tebaası olmadığımız için babama avukatlık yaptırmıyorlardı. Babam da annemin bileziklerini bozdurdu, on altın lira sermayeyle, Burç Meydanı'na çıkan aralıklardan birisinde, yüksek bir apartmanın altında küçük bir lokanta açtı.

Babam lokantaya pek uğramazdı. Yemekleri Süreyya adında bir Türk mültecisi pişirir, Niyazi'yle ben de lokantanın garsonluğuyla bulaşıkçılığını yapardık.”¹⁸³

Başkarakter bir müddet sonra lokantada kardeşini istemez ve kardeşi Niyazi'nin zayıflığı ve rahatsızlığını bahane ederek onu lokantadan uzaklaştırır. Kısa bir süre sonra ise lokanta iflas eder. Eserde lokantanın iflasıyla aile maddi sıkıntıya düşer. Başkarakterin kardeşi bu iflastan sonra işportacılık yapar başkarakter ise matbaada işçi olarak çalışır.

Yaşadıklarını eserlerine kaynak olarak alan Orhan Kemal'in bu sürgün deneyimini de *Baba Evi* eserine malzeme olarak aldığı görülür: “Raşit de bu zoraki

¹⁸¹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 20.

¹⁸² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 22.

¹⁸³ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 23.

sürgünden pek çok hikâye gereçleri toplayarak Adana'ya dönmüştü.”¹⁸⁴ Orhan Kemal ve ailesinin sürgün hayatı, *Baba Evi* eserine bire bir denecek ölçüde yansıtılmıştır. Ailenin babanın siyasi kimliği dolayısıyla sürgüne gittiği açıkça belirtilmese de babanın fırka liderliğinden bahsedildikten hemen sonra yurt dışına çıkmasıyla sezdirilmiştir. Ailenin sürgüne gittiği ülkenin de aynı olması, sürgünde lokanta açarak hayatlarını devam ettirmeye çalışan ailenin lokantanın iflasıyla birlikte maddi güçlükler çekmeleri, başkarakterin matbaaya işçi olarak girmesi ve kardeşinin de işportacılık yapması eserde gerçekliğin kurmacada büyük ölçüde yer aldığını gösterir. Orhan Kemal de hayat hikâyesini anlattığı mektubunda Beyrut'taki hayatından bahsettiği sırada “Bütün bunları *Baba Evi*'nde uzun uzun anlatmışım.”¹⁸⁵ diyerek roman ile biyografisi arasındaki ilişkiyi doğrular.

“Haysiyet Meselesi (Cigara)” öyküsünde anlatıcı kişi, kaldırımdaki sigarayı alıp içmek isteyen fakat etrafın kendisini ayıplamasından korkan bir genci gördüğünde kendisiyle genç arasında özdeşlik kurarak Beyrut'ta geçen gençlik dönemlerini hatırlar:

“Bu bendim. Ben de o zaman şu çocuk gibi, Beyrut caddelerinden birinin kaldırımını önüne düşürülmüş, tıpkı böyle yatan bir sigara çevresinde, ensemeye yıkılı kasketim, kısa pantolonum, kasket altından fırlamış sarı saçlarımla tıpkı tıpkı bu çocuk gibiydim. Beyrut göklerini Akdeniz'in o harikulade lacivertiyle boyayan günlerin insan kaynaşan, taşıtların vızır vızır gelip geçtiği caddelerde başıboş dolaşır, yeşilin en koyusuyla dalgalı bir denizi hatırlatan limon, portakal, mandalina ormanlarında hayal kurarak dolaşır, dolaşırdım.”¹⁸⁶

Anlatıcı kişi, kısa bir süre öncesine kadar ferah bir yaşama standardı içinde olduğundan fakat on altı yaşındayken ailesinin maddi sıkıntılarla uğraşıp kendisinin de gurbette olduğu Beyrut şehrinde ne iş yapacağını bilemediğinden bahseder:

“Ev, korkunç bir yokluk içinde olduğundan, dilini olsun bilemediğim büyük şehirde ne iş yapabilirdim? On altı yaşındaki bir çocuğun, hem de düne kadar gak dedikçe et, guk dedikçe su verilmiş, hemen hemen kuşun sütü eksik edilmemiş bir aile çocuğunun elinden ne iş gelebilirdi?”¹⁸⁷

Anlatıcı kişi gençliğinin bu zamanlarında tıpkı sokakta karşılaştığı genç gibi yerde gördüğü sigarayı alıp içmek istediğini fakat içindeki sesin ailesinden aldığı terbiyeyi hatırlatarak engel olduğunu belirtir. Anımsamalarından sonra bulunduğu ana dönen anlatıcı kişi, karşısındaki gencin yerdeki sigarayı tam alacakken kendisini görüp vazgeçtiğini fark eder. Bir süre sonra geniş mizaçlı bir başka çocuk gelerek yerdeki

¹⁸⁴ Kemal Sülker, *Bilinmeyen Mektuplarıyla Nâzım Hikmet Orhan Kemal Dostluğu*, s. 62.

¹⁸⁵ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 280.

¹⁸⁶ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 90-91.

¹⁸⁷ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 91.

sigarayı sevinçle alır. Genç, duruma gülen anlatıcı kişinin yanına gelerek niye güldüğünü sorar ve kısa bir diyalogdan sonra anlatıcı kişi, gencin varlıklı babasının birkaç ay önce öldüğünü ve mirasının da ölmeden önce evlendiği bir konsomatrise kaldığını öğrenir.

Öyküde, anlatıcı kişinin sokakta kaldırımında-ki sigarayı alıp almamakta tereddüt eden genci görmesiyle hatırladığı gençlik/çocukluk yılları, Orhan Kemal'in aynı yaşlarda Beyrut'ta geçirdiği yıllarla örtüşür. Anlatıcı kişinin Beyrut'ta gurbette olması, kısa bir vakte kadar refah bir yaşam içerisinde olan ailesinin artık yokluk içinde olması Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali Bey'in Beyrut'a gönüllü sürgüne gitmesi ve ailenin hayatının bu sürgünle değişmesini hatırlatmaktadır.

2.3.Gençlik Yıllarının Eserlerine Yansıması

Biyografide anlatıldığı üzere Orhan Kemal, ailesiyle birlikte sürgündeyken sevgilisinin de Lübnan'dan ayrılmasıyla daha fazla orada kalmak istemez ve memleketini de özlediğini hissederek Adana'ya dönmeye karar verir: "Bu arada babamın yaşadığı Suriye ve Lübnan şehirlerinde babamın baskısı ve özel eğitimiyle bir yıl geçirdimse de, artık büyümüşüm. Günün birinde babama isyan ederek vatanıma döndüm."¹⁸⁸ Orhan Kemal, böylelikle Adana'da babaannesiyile yaşamaya başlar ve yine babasından uzak dilediğince başıboş yaşadığı günlerine döner.

Orhan Kemal, Adana'da başıboş bir hayat yaşarken ailesi bir müddet Kudüs'te yaşar. Ancak bir toprak mevzusu sebebiyle annesi ve kız kardeşleri Adana'ya gelir. Bu sırada Orhan Kemal, okulu bıraktıktan sonra futbol kulübü tarafından bir dokuma fabrikasına işçi olarak yerleştirilir.¹⁸⁹ Hem dokuma fabrikasında işçiliğe hem de futbol hayatına devam ederken arkadaşıyla büyük futbol kulüplerinin dikkatini çekebilmek amacıyla İstanbul'a giderler. Ancak İstanbul'da işler düşündükleri gibi gitmeyecektir:

"İstanbul'a kaçacak, büyük kulüplerin dikkatini çekecek, parlayacak, o kulüplerin yardımıyla fiyakalı işler bulacak, çünkü o zamanlar profesyonellik yoktu, sevgililerimizi getirecektik...

(...)

Ve bir gün İstanbul'a kaçtık. Ama büyük kulüplerin dikkatini çekmeye fırsat bulamadık. Çünkü aşktan da, futboldan da önce geliyordu EKMEK!.." ¹⁹⁰

Kısa bir İstanbul macerasından sonra Adana'ya geri dönen Orhan Kemal, Millî Mensucat Fabrikası'na kâtip olarak girer.

¹⁸⁸ Orhan Kemal, edt. Ahmet Ümit, Işık Ögütçü, s. 12.

¹⁸⁹ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 281.

¹⁹⁰ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 10.

Baba Evi eserinin başkarakterinin, sevgilisi Eleni'nin ailesiyle birlikte ülkeyi terke mecbur bırakılmasıyla yaşadığı bunalım ve fabrikadaki işine son verilmesi onun Beyrut'tan soğumasına yol açar ve başkarakter ailesiyle birlikte yaşadığı sürgün hayatından bıkararak memleketi Adana'ya dönme arzuları duymaya başlar: “İki seneden beri bir türlü alışamadığım bu yerler, bu gurbet ellerden usanmışım. Vatanım burnumda tütüyordu. Vatanım, bilhassa memleketim, okulum ve arkadaşlarım!”¹⁹¹ Bu arzusunu içinde yaşatan başkişi, bir gün limandaki gemide Türk bayrağı görür ve içindeki memleket hasreti kabarak konsolosluğa girer, kendinden geçmiş bir vaziyette ne söylediğini bilmeden hatta daha sonraları bile hatırlamayacak şekilde konuşur. Babası, onun konsoloslukla konuşmasını öğrenir ve Adana'ya gitmesine izin verir. Böylelikle anlatıcı kişi Adana'ya babaannesinin yanına gelir. Adana'da babaannesinin çabalarına rağmen baba otoritesinden uzak olmanın verdiği özgürlük ve rahatlıkla okulunu bir kenara atıp arkadaşlarıyla vakit harcayarak günlerini geçirir:

“...Ortaokula yazıldım yeni baştan... Fakat okulla aramdaki bağlar öyle kökünden kopmuştu ki... Sabah oluyordu... Babaannemin bütün dikkat ve itinasına rağmen, kitaplarım koltuğumda, başımda sarı şeritli okul kasketim, yollara düşüyorum, ver elini Yorgi'nin kepekçi dükkânı!”¹⁹²

Orhan Kemal'in anılarından ve anlattıklarından yola çıkarak belirlenen Adana'daki gençlik yıllarının *Baba Evi* eserinin sonunda başkarakterin Beyrut'tan Adana'ya döndüğünde geçirdiği günlere yansıdığı söylenebilir. Başkarakterin sevgilisini yitirmesiyle o ülkede daha fazla kalmak istemeyip memleketi Adana'ya dönme arzusu, Orhan Kemal'in yaşadığı Adana'ya dönme eşiğiyle hemen hemen aynıdır. Bu arzu sonucu Adana'ya gelen başkarakter yine tıpkı Orhan Kemal gibi babaannesinin yanında kalır, okulunu geri plana alarak mahalle futbol kulübünde arkadaşlarıyla futbol oynayıp zaman geçirerek yaşar. *Baba Evi* eserinde Orhan Kemal'in gençlik yıllarının bir yansıması okunuyor gibidir.

Avare Yıllar'da, otobiyografik serinin başkarakter, *Baba Evi*'nde başlayan gençlik yıllarının devamını yaşamaktadır. *Baba Evi*'nde Adana'da babaannesinin yanında okul hayatından uzak arkadaşlarla geçen başıboş yaşam *Avare Yıllar*'da da devam etmektedir. Anlatıcı kişi, kahvelerde arkadaşlarıyla vakit geçirerek günlerini geçirmektedir:

¹⁹¹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 60.

¹⁹² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 77.

“Her sabah evden okula diye çıkardım. Koltuğumda kitaplarım, başımda sarı şeritli okul kasketim, ver elini Giritli kahvesi.”¹⁹³

Günler bu şekilde geçerken anlatıcı kişi, arkadaşı Gazi ile birlikte İstanbul’a gidip büyük futbol kulüplerinde iyi bir futbolcu olabilmenin hayalini kurar. Bu hayallerini gerçekleştirmek için ihtiyaçları olan parayı biriktirmek adına arkadaşlarından destek alarak bir fabrikada dokuma işçiliğini öğrenmeye karar verirler:

“Bize dokumacılık öğretsinler, çalışıp para kazanalım, biriktirelim ondan sonra...
Ondan sonra basar gideriz. Hem dokumacılık İstanbul’da da söker. Sıkışsak...”¹⁹⁴

Fabrikada dokuma işçisi olan arkadaşları Ahmet ve Reşat’tan onlara dokuma işçiliğini öğretmelerini isterler ve onların yanında staj yaparlar. Staj sonunda ustanın yaptığı sınavdan geçip yedek kadro dahilinde kendilerine bir tezgâh kalmasını beklerken fabrikada acı bir olay yaşanır. Makinedeki mekik atıp bir işçinin kulak tozuna değer ve işçi ölüm tehlikesi yaşar. Bu işin ölümcül olabileceğini gören başkışı ve arkadaşı çalışıp çalışmamayı düşünürken futbol kulüplerinin kaptanlarıyla karşılaşır ve kaptan onlara antrenmanlara düzenli gelmelerini, maddi olarak da destek olabileceklerini söyler. Bunun üzerine başkışı ve arkadaşı işi bırakır.

Başkarakterin fabrikada çalıştığını babaannesi duyunca endişelenir ve onu İstanbul’a, halasının yanına göndermeye karar verir:

“Babaannem, dokuma işçiliğimi küçük halama yazar, ne yapıp yapıp beni yanına aldırmasını, gidişimi hiç beğenmediğini bildirir. İstanbul’a yakın kazalardan birisinde oturan ve kocası ticaretle uğraşan küçük halam da derhal müdahale eder.”¹⁹⁵

Anlatı kişisi, arkadaşı Gazi ile İstanbul’a yola çıkar. İstanbul’da arkadaşıyla çeşitli yerlerde kalırlar, İstanbul’u gezerler ancak sonra iş bulamayacaklarını ve parasız İstanbul’da barınamayacaklarını anlarlar. Başkışının halasından istedikleri yardımdan da olumlu bir cevap alamayınca Adana’ya dönerler.

Adana’ya dönmelerinden sonra anlatı kişinin annesi ve kız kardeşleri de bir toprak mevzusu sebebiyle Kudüs’ten Adana’ya döner. Anlatı kişisi ailesinin maddi sıkıntısının bilincine varır ve okumayı kendisi için bir lüks görerek okulu bırakır ve fabrikaya kâtip olarak girer.

¹⁹³ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 102.

¹⁹⁴ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 104.

¹⁹⁵ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 118.

Avare Yıllar romanında da Orhan Kemal'in gençlik serüvenlerinin yansımaları gerçeklikle neredeyse aynı olacak bir biçimde gözlemlenebilmesine rağmen olayların kronolojik sıralamasında farklılıklar vardır. Biyografiye bakıldığında Orhan Kemal, Adana'da özgür yıllar yaşarken annesi ve kız kardeşleri toprak mevzusu sebebiyle Adana'ya gelirler ve Orhan Kemal okulunu bırakarak dokuma işçisi olarak çalışmaya başlar. Sonrasında İstanbul'a gider ve Adana'ya döndükten sonra da Millî Mensucat Fabrikası'nda işe başlar. Romanda olayların gerçekleşme sırası ise farklıdır. Adana'da başıboş yaşayan Orhan Kemal, İstanbul'a gitme hayalleriyle fabrikaya dokuma işçisi olarak girer, babaannesinin bunu öğrenmesiyle birlikte İstanbul'a halasının yanına yollanır. İstanbul'dan Adana'ya döndükten sonra annesi ve kız kardeşleri Adana'ya gelir ve anlatı kişisi maddi problemler sebebiyle okulu bırakarak Millî Mensucat Fabrikası'na kâtip olarak girer. Kronolojik sıralamada görülen farklılığın yanında Orhan Kemal'in okulda gördüğü muamele sebebiyle okulu bırakmasının aksine romandaki başkarakterin ailesinin maddi sıkıntıları olduğu için okulu bırakması da biyografi ile eser arasındaki ayrımdır. Buna ek olarak Orhan Kemal, dokuma fabrikasına oynadığı futbol kulübünün yerleştirmesiyle girmiştir. Başkarakter ise arkadaşlarının desteğiyle işçi olarak çalışmaya başlar.

Başkarakterin arkadaşı Gazi ile büyük futbol kulüplerine girebilmek amacıyla İstanbul'a gitmek arzuları da Orhan Kemal'in biyografisiyle örtüşmektedir. Ancak farklı olarak eserde başkarakter babaannesinin halasına haber vermesiyle halasının gönderdiği parayla İstanbul'a giderler. İstanbul'da yaşamakta zorlanıp aç kalmaları ve bu sebeple Adana'ya dönmeleri ise Orhan Kemal'in gençlik yıllarından yansımadır. Bir mektubunda Orhan Kemal bu yıllarının *Avare Yıllar* eserine yansıdığını şu sözlerle ifade eder: “Bütün bunları da *Avare Yıllar*'da anlatmıştım.”¹⁹⁶

Orhan Kemal'in bahsedilen gençlik yılları *Arkadaş Islıkları* romanında da yansımalarını bulmaktadır. Orhan Kemal, Beyrut'tan ayrılıp Adana'ya döndükten bir müddet sonra annesi ve üç kız kardeşi de Adana'ya gelirler. Romanda da başkahraman, annesi ve üç kız kardeşiyle yaşamaktadır ancak babası vefat etmiştir. On dokuz yaşlarındaki anlatıcı, hiçbir iş kaygısı olmadan, ânı yaşayarak, arkadaşlarıyla kahvelerde, şaraphanelerde dilediğince günlerini geçirir:

¹⁹⁶ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Öğütçü, s. 282.

“Babamdan kalma çürük merdivenli evde yatıp kalkıyor, üstüm başım evin çamaşırlarıyla yıkanıyor, tel dolapta ne bulursam yuvarlıyordum. Ondan ötesindeyse Allah kerimdi. Üç arkadaş dilediğimiz yerlerde, dilediğimizce dolaşıp mangırımız oldukça da kafaları çekiyorduk Berduş’ta işte.”¹⁹⁷

Baba Evi ve *Avare Yıllar* romanlarında açık bir şekilde gözlemlenen Orhan Kemal’in başıboş geçen gençlik yıllarının yansıması, *Arkadaş Islıkları*’ndaki anlatıcı kişinin sorumluluk almadan hayatını yaşamasında da hissedilir. Orhan Kemal’in annesi ve üç kız kardeşiyle yaşadığı dönemi yansıması muhtemel olan romanda diğer romanlarına kıyasla estetik mesafenin boyutu genişletilmiştir. Romanda başkarakterin babasının ölmüş olması ve *Avare Yıllar*’da takip edildiği gibi biyografiyle özdeşleşen olayların aksine kurgu öğelerine daha fazla yer verilmesi bunun göstergesidir. Orhan Kemal’in romanları üzerine kapsamlı bir araştırması bulunan Mehmet Narlı, araştırmasında *Arkadaş Islıkları*’nda biyografiden uzaklaşılmasının olumlu bir teknik olduğunu belirterek bunu biyografiden romana geçişin bir şartı olarak değerlendirir:

“Bu durumda, *Arkadaş Islıkları*, *Avare Yıllar*’ın ve Cemile’nin hikâye olarak devamı değil, ancak bu iki romanla zaman, mekân ve bazı şahıslar bakımından iç içedir. Ancak söylediğimiz gibi, yazarın biyografiden romana geçerken uyguladığı bu teknik, roman ölçüleri açısından olumludur. Çünkü, biyografiden romana geçişin bir şartı da, biyografiye gerçek şekliyle bağlı kalmamaktır.”¹⁹⁸

Sokaklardan Bir Kız romanında Cevdet’in arkadaşı Fikret’in gençlik yıllarından bahsedildiği bölümlerde Orhan Kemal’in gençlik yıllarının yansıması gözlemlenir. Ortaokuldan itibaren başıboş bir hayat yaşamaya başlayan Fikret, babasının ölümünden sonra annesini kandırıp okuluna da boş vererek İstanbul’da arkadaşlarıyla kahvelerde günlerini geçirir:

“Fikret İstanbul’da da okula yazılmıştı yazılmasına ya, babasız kalıveren haşarı oğlanı ana nasıl zapt ederdi? Sabahleyin okula diye evden erken çıkar, ta akşamlara, karanlıklar ininceye kadar sokaklarda gezer dolaşırdı. Sorulunca da, ‘Derslerimiz çok ağır. Arkadaşlarla ders çalışıyoruz toplanıp!’ yalanını atardı.

Ama ders mers hak getire. Kasabada olduğunca, evlerinin bulunduğu İstanbul’un kıyı mahallelerinden birindeki bitirim kahvesinde tanıdığı haylaz arkadaşlarıyla İstanbul kazan, onlar kepçe.”¹⁹⁹

Fikret’in babasının ölümünden sonra annesiyle kalarak okulu ihmal edip İstanbul sokaklarında gezdiği zamanlar, Orhan Kemal’in Adana’da babaannesiyle kaldığı ve baba

¹⁹⁷ Orhan Kemal, *Arkadaş Islıkları*, s. 16.

¹⁹⁸ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 43

¹⁹⁹ Orhan Kemal, *Sokaklardan Bir Kız*, Everest Yayınları, İstanbul 2013, s. 239.

otoritesinden uzakken okul yerine kahvelerde arkadaşlarıyla vakit geçirdiği yıllardan izler taşır.

“Cıvık” öyküsünde anlatıcı kişi, Aksaray’da içkili bir lokantada küçük olmaları sebebiyle lokantaya yakışmadıklarını düşündüğü iki gencin ne konuştuklarını düşünürken zihninde kendi geçmişine gider. Tıpkı bu iki genç gibi on sekiz yaşındayken oynadığı bir futbol kulübünün götürdüğü gazonoda ilk defa içki içtiği zamanı hatırlar:

“Onlara bakarken, yıllarca öncesini, on sekiz yaşımı düşünüyordum. ‘Memleketime gideceğim. Bırakmazsanız kaçacağım!’ diye babama başkaldırıp Beyrut’tan memleketime yeni dönmüştüm. Sabahlardan akşamlara kadar futbol oynuyorum, oynuyoruz. Tıpkı bunlar kadardım. Yendiğimiz bir maçtan sonra kulüpçe götürüldüğümüz Seyhan Nehri kıyısındaki Şafak Gazinosu. İçtiğim, içtiğimiz ilk rakı? Ötekileri bilmem ama rakıyı ağızma ilk koyuyordum.”²⁰⁰

Anlatıcı kişi, tüm bunları düşünürken lokantaya sarhoş ve küstah biri girer ve anlatıcı kişinin haklarında düşündüğü gençlerin masasına gidip onlara laf atar. Bu gençlerle hemen hemen aynı yaşta olan sarhoş onlarla ağız dalaşına girer ve rakı şişesini eline aldığı anda gençlerden birinin yumruğuyla yıkılır. Polisler geldiğinde ise bu gençlere kendisinden davacı olmamaları için yalvarmaktadır.

“Haysiyet Meselesi (Cigara)” öyküsünde olduğu gibi bu öyküde de anlatıcı kişi birtakım çağrışımlarla geçmişe döner. Gençliğinde Beyrut’tan, ailesinin yanından isyan ederek memleketine döndüğünü ve sabah akşam futbol oynayarak günlerini geçirdiğini hatırlar. Orhan Kemal’in de gençliğinde Beyrut’ta sürgündeyken babasına isyan edip memleketine, Adana’ya döndüğü ve baba otoritesinin üzerinden kalkmasıyla okulu ihmal edip günlerini futbol oynayarak geçirdiği bilinmektedir. Anlatıcı kişinin anımsadığı hatıralar anlatıcı kişiyle Orhan Kemal arasında bir bağ kurulmasına olanak tanır.

2.3.1. Futbol Tutkusu

Orhan Kemal’de çocukluğunda başlayan bir futbol tutkusu vardır. O, çocukluğundan itibaren sokaklarda top peşinde koşturmuş ve hatta bu futbol tutkusu sebebiyle okulunu dahi ihmal etmiştir: “Bana gelince, ben daha önceleri bu yüzden -belki sadece bu yüzden değil, fakat bu da kuvvetli bir sebepti, okulu futbola değişecek kadar bu işin tiryakisiydim.”²⁰¹ Orhan Kemal gençlik yıllarındaki futbol hayatından şöyle bahseder:

²⁰⁰ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 114.

²⁰¹ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet’le 3,5 Yıl*, s. 45.

“İşte o yıllar!.. Yığınla futbol hastasından biri de bendim. Ağustos güneşinin kasıp kavurduğu sıcak altında oynanan futbol. Mahalle futbol kulübümüz. Lâf aramızda, iyi penaltı atardım. İyi bir santrafordum ha!.. Bir, iki gol her maç sağlandı. Sonra Giritli’nin kahvesi. Okula filân bir tekme yallah, dediğimiz yıllar...”²⁰²

Işık Öğütçü, babası Orhan Kemal’in hayatını anlattığı çalışmasında Orhan Kemal’in 1928 ve 1936 yılları arasında Adana İdman Yurdu ve Seyhanspor’da futbol oynadığını belirtmektedir.²⁰³

Baba Evi romanında Orhan Kemal’le pek çok yönden özdeşleşen anlatıcı kişinin Beyrut’taki sürgün hayatında geceleri hayallerini futbola duyduğu tutku oluşturur:

“Çoğu geceler, eski spor dergileri koleksiyonlarını karıştırır, meşhur futbolcuların resimlerine hayran hayran bakar, maçları yeni baştan, yepyeni heyecanlarla okurdum. Arkadan, başlardı hayaller.”²⁰⁴

Anlatıcı kişi, Beyrut’tan Adana’ya döndüğünde babaannesinin yanında kalır ve okuluna tekrar yazılır ancak geceleri hayallerini süsleyen futbol tutkusu sebebiyle derslerini ihmal eder:

“Bütün varlığımla Yorgi’nin kepekçi dükkânına ve futbola bağlı, beni zerre kadar ilgilendirmeyen derslerden uzak, bomboş kafamla okula gidip geliyordum.”²⁰⁵

Otobiyografik serinin başkarakteri, *Avare Yıllar*’da da futbol hayatına devam etmekte ve hatta futbol dışında başka bir şeyle ilgilenmediğini belirtmektedir: “Futbol ve onun meseleleri dışında, dünya vız geliyordu.”²⁰⁶ Anlatıcı kişi arkadaşı Gazi ile futbol hayatını sürdürmektedir.

Suçlu romanındaki çocuk başkarakter Cevdet’in de futbola ilgisi olduğu görülmektedir. Kosti adlı Rum arkadaşıyla tanışmalarında hayallerinden sonra bahsettikleri ilk şey futboldur:

“Solak mısın?”

‘Sol, sağ ama, solum daha kuvvetli.’

‘Takımda ne oynuyorsun?’

‘Kaleciden başka her şey. Sen?’

‘Ben de öyle ama, asıl yerim santrforluk!’²⁰⁷

²⁰² Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 30.

²⁰³ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 18.

²⁰⁴ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 62.

²⁰⁵ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 80.

²⁰⁶ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 101.

²⁰⁷ Orhan Kemal, *Suçlu*, Everest Yayınları, İstanbul 2014, s. 58.

Romanda Cevdet'in futbol oynadığı görülmemektedir ancak futbol, Cevdet'in hatıralarında yer almaktadır. Geçmişte futbol oynadığı zamanları düşünmesinde futbola olan ilgisi yansıtılmıştır:

“Onlar da tıpkı böyle, okul vaktinden çok önce evlerinden fırlar, Perili Konak'ın önüne toplanır, topu şişirir, başlarındaki çakıştırmaya. Hele aşağı mahalleyle iddialı maçları varsa! O zaman değil sabahları, akşam paydoslarında karanlıklar ininceye kadar toptan ayrılmazlardı.”²⁰⁸

Cevdet'in arkadaşıyla konuşmasında veya hatıralarında görülen futbola olan ilgisi, Orhan Kemal'in çocukluk/gençlik yıllarında futbolun en büyük tutkusu olmasını anımsatmaktadır.

Fakir bir ailenin sefaletten kurtulmak için tek umudu olan tıp okuyan, zengin bir yaşantıya sahip olmak için her şeyi yapmaya hazır büyük oğlu ile hayallerinin peşinden koşmaya çalışan alçak gönüllü küçük oğlun arasındaki çatışmayı konu edinen *Yüz Karası* romanı Orhan Kemal'in çeşitli gazetelerde tefrika edilip kitaplaştırılmayan, ölümünden sonra oğlu Işık Ögütçü'nün *Kaybolan Romanlar* başlığı altında kitap olarak yayımladığı üç romanından biridir. Büyük oğul Ahmet, tıp fakültesinde okumakta ve en büyük emeli hangi yoldan olursa olsun zengin bir yaşama sahip olmaktır. Küçük oğul Memet'in ise tek hayali İstanbul'a gidip kendini büyük futbol kulüplerine tanıtmak ve ünlü bir futbolcu olmaktır: “Adana'daki arkadaşları, en çokta takım arkadaşları o zaman nasıl imrenir, onun yerinde olmaya nasıl can atarlardı kim bilir. Hele Beşiktaş'a girmiş de soluç oynamış...”²⁰⁹ Memet bir gün birikimi olmamasına rağmen bir arkadaşının yardımıyla İstanbul'a gider ve orada gazete dağıtıcılığı yaparak geçimini sağlarken bir futbol kulübüne üye olur. Roman, Memet'in abisi Ahmet'in zengin bir kızla evlenme kararı alıp sevgilisini terk etmesi ve sevgilisinin de bunun üzerine intihar etmesiyle son bulur.

Orhan Kemal'in de gençliğinde bir arkadaşıyla birlikte büyük futbol kulüplerine girmek amacıyla İstanbul'a gittiğine değinilmiştir. *Yüz Karası* romanında da Memet karakterinin İstanbul'a gidip büyük futbol kulüplerine kendini tanıtmaya hayalleri Orhan Kemal'in gençliğinde yaşadığı aynı arzuyu anımsatır. Memet'in de bir gün bu amaçla İstanbul'a gitmesi, Orhan Kemal'in gençlik hayatından bir anekdotun romandaki yansımaları olarak okunabilir.

Yalancı Dünya romanında oyuncu olma hayaliyle yaşayan Neriman'ın babası ile Neriman'ın güzelliğini hep kıskanan Fatma'nın fabrikatör babası Hayri Girsavaş'ın

²⁰⁸ Orhan Kemal, *Suçlu*, s. 292.

²⁰⁹ Orhan Kemal, *Kaybolan Romanlar*, s. 109.

gençlik yıllarını zihinlerinde canlandırdıklarında hatırladıkları anılardan biri de futboldur. Birtakım hilelerle zenginleşip fabrikatör olan Hayri Girsavaş, gençliğinde tıpkı Orhan Kemal'in bahsettiği gibi bol bol futbol oynadığını aktarır: “Bir zamanlar bir futboldur tutturmuşlardı. Varsa futbol, yoksa futbol. Annesi Cibali tütün fabrikasında çalışır, oğlan da gezer dolaşır, bol bol futbol oynardı.”²¹⁰ Neriman'ın pazarcılık yapan babası ise gençliğinde futbol oynadığı zamanlarda gelen bir teklifi çevirdiği için mutsuzdur: “Bir çalım, bir çalım daha, zımba gibi goool! Neydi o günler be karı! Beni İzmir'den Altay takımına istedilerdi de gitmedimdi. Nah kafa. Git ulan, orada bir baltaya sap ol, kal.”²¹¹ Romanın karakterlerinin gençlik anıları arasında hatırladıkları futbol, Orhan Kemal'in gençlik yıllarındaki futbola olan ilgisini akla getirir.

Önce Ekmek adlı öykü kitabında yer alan “Sağış” öyküsünde anlatıcı kişi, çocukluk arkadaşı Süreyya'yı bulmak için Fatih semtine gitmeye karar verir ve çocukluk yıllarının anılarını hatırlar. O zamana ait anıların merkezinde futbol yer alır. Anlatıcı kişi, en yakın arkadaşı Süreyya ile on üç on dört yaşlarında egzersiz yaparak ve futbol oynayarak geçirdiği günleri anımsar. Anlatıcı kişi avukat olan babasından arkadaşı ise bakkalcı olan babasından korkarak futbol oynadıklarını saklamak için nasıl yalanlar uydurduklarını düşünür. Zihnindeki tüm bu düşüncelerle arkadaşını bir zamanlar babasının işlettiği bakkaliyeye girip çocukluk arkadaşı Süreyya ile karşılaşan anlatıcı kişi, onun hatırladığından bambaşka birisi olduğunu, hatta çocukken futbol oynamasına izin vermediği için sinirlenip öldürmek bile istediği babasına dönüştüğünü görür. Anlatıcı kişinin bakkaldan çıktıktan sonra rastladığı Süreyya'nın oğlu ise tıpkı onlar gibi babasını atlatarak futbol oynamaya çalışmaktadır.

Öyküde, anlatıcı kişinin çocukluğuna dair anılarında yer bulan futbol, Orhan Kemal'in de kurmaca kişiyle aynı yaşlarda oynamaktan büyük zevk aldığı bir tutkusudur. Anlatıcı kişinin babasının avukat olması da anlatıcı kişiyle Orhan Kemal arasında bir bağ kurarken anıların geçtiği mekânın İstanbul olarak belirtilmesi Orhan Kemal'in o yaşlarda Adana'da olması sebebiyle estetik mesafe oluşturur.

²¹⁰ Orhan Kemal, *Yalancı Dünya*, Everest Yayınları, İstanbul 2007, s. 151.

²¹¹ Orhan Kemal, *Yalancı Dünya*, s. 339.

2.4. Gerçeklikten Kurmacaya Anlatı Kişileri

2.4.1. Muzaffer Buyrukçu ve Ailesi

Orhan Kemal'in arkadaşı, yazar Muzaffer Buyrukçu, fakir ve göçmen bir aileden gelmektedir. Makedonya'dan Türkiye'ye göç eden aile, önce Mersin'e yerleşir fakat sıcak iklime alışamadıkları için Niğde'ye taşınırlar.²¹² Muzaffer Buyrukçu Niğde'de dünyaya gelir. Niğde'den sonra Türkiye'nin farklı şehirlerinde ekmek parası için mücadele eden ailenin son durağı İstanbul olur. İstanbul'da Yenikapı Ortaokulu'na başlayan Muzaffer Buyrukçu, o dönem ciddi bir yoksulluk çektiklerini aktarırken okula takunyayla gidip geldiğinden bahseder.²¹³ Ortaokul ikide iki kere sınıfta kalan Muzaffer Buyrukçu, eğitimini tamamlayamaz ve *Son Telgraf* gazetesinde kapıcı olan babasının yanında çalışmaya başlar. Ardından frezecilik ve pedalcılık gibi işlerle uğraştıktan sonra askere gider ve asker dönüşü işsizlik sürecinde vaktini kahvelerde arkadaşlarıyla geçirir. Kâtiplikten işçiliğe pek çok işle meşgul olan Buyrukçu, Toprak Mahsulleri Ofisi'nde çalışmaya başlar ve 1970'te malulen emekli olana dek burada çalışmaya devam eder.²¹⁴

Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu'nun babası Ahmet Buyrukçu ile yaptığı görüşmede aileyi tanıtır. *Orhan Kemal Soruyor* adlı kitapta yayımlanan bu görüşme, Buyrukçu ailesinin evinde gerçekleşir. Orhan Kemal, görüşme metnini aktarmadan önce kendi gözlemlerini belirtir. Bir gazete idarehanesinde kapıcılık yapan Ahmet Buyrukçu, Fatih'te, "rutubetli bir vapur ambarını hatırlat[an]"²¹⁵ bir odada eşi ve yedi çocuğuyla birlikte yaşar. Orhan Kemal, evin bütün üyelerinin çalışmasına rağmen geçim sıkıntısı çektiğini belirtir. Ailenin büyük kızları Mübeccel ve Ülkü, Orhan Kemal'in anımsadığına göre Beyazıt'ta trikolarda veya çorapta çalışırlar. Muzaffer Buyrukçu kardeşlerini şöyle tanıtır:

—Mübeccel romantiktir. Hürriyet Gazetesi'nin aşk romanlarını takip eder, Yelpaze dergisi okur.

—Ülkü?

—Ülkü realist. Bunun için de galiba evin en cefakârı. Çeşmeden suyu o taşır, annesine o yardım eder. Ablasına da sen niye taşıyorsun, kraliçe misin diye çatar!"²¹⁶

Muzaffer Buyrukçu, ailede okula giden tek çocuk olduğu anlaşılan İlhan'ın da gaz ocakçısının yanında haftalık bir liraya çalıştığını ifade eder. Eski çiftlik sahibinin kızı

²¹² Muzaffer Buyrukçu, "Anlatıyor Kendini", *Öykü Aylık Edebiyat Dergisi*, Ocak-Şubat 1976, S. 5, s. 48.

²¹³ Muzaffer Buyrukçu, "Anlatıyor Kendini", *Öykü Aylık Edebiyat Dergisi*, s. 53.

²¹⁴ Muzaffer Buyrukçu, "Anlatıyor Kendini", *Öykü Aylık Edebiyat Dergisi*, s. 56.

²¹⁵ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Soruyor*, Everest Yayınları 2014, s. 58.

²¹⁶ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Soruyor*, s. 59.

olan annenin hissettiklerini merak etmesine rağmen onunla konuşamayan Orhan Kemal, ailenin bu yaşam koşullarına rağmen hayattan bıkmış olmadığını aktarır.

Göçmen, fakir bir ailenin yaşam standartlarını yükseltme çabasını anlatan *Devlet Kuşu* romanında Orhan Kemal'in yaratma sürecinde tanıdığı insanlardan geniş ölçüde yararlandığı gözlemlenmektedir. Avare Mustafa ve ailesi İstanbul'un bir kenar mahallesinde, "vapur ambarını hatırlatan" ²¹⁷ odada anne, baba ve beş çocuk yaşamaktadırlar. Babası Ahmet, bir müddet kapıcılık yaptıktan sonra işsiz kalır. İşsizlik ve maddi sıkıntının getirdiği zorluklar, baba karakterinin asabi bir kişi olmasına sebep olur. Eskiden çiftlik sahibinin kızı olarak yaşayan anne şimdi yoksulluk içinde yaşamaktadır. Avare Mustafa, maddi yokluktan dolayı ortaokuldan terktir: "Çorapsız, kitapsız, deftersiz, takunyayla mı gidip gelecektim?"²¹⁸ Okulu maddi sıkıntılardan dolayı bırakan Mustafa, günlerini arkadaşlarıyla kahvede oyun oynayarak veya paraları oldukça meyhanelerde içki içerek geçirir. El kapısında çalışmak istemediğini söyleyerek arkadaşlarıyla köfteci dükkânı açmanın hayallerini kurar. Avare Mustafa'nın kardeşleri Ayten ve Nurten Mahmutpaşa'da bir triko fabrikasında çalışmaktadırlar. Abla olan Ayten, ev işlerine yardım etmez, kazandığı paranın bir kısmını annesine vermez. Roman okuyup sinemaya giderek bulunduğu ortamdan uzaklaşmak ister:

"...kardeşinden iki yaş büyük Ayten boyuna yan çizer, ya spor bir ayakkabı, ya da kuvvetli çiğ renkleriyle vahşi bir çığlığa benzeyen yanardöner bir eşarp, inci, elmas taklidi küpeler, yüzükler, çeşit çeşit romanlar, magazinler satın alır, ne yapar yapar arkadaşlarıyla semt sinemasına kapağı atar..."²¹⁹

Küçük kardeş Nurten ise ablasının aksine, "hüngür hüngür ağlatan romanlarla, Arap, Hint, hatta yerli filmlere aldırış etmeyen"²²⁰ ve "elindeki parayı annesine verdikten başka, mahalle çeşmesinden su taşıyan, çamaşır yahut tahtaya yardım eden"²²¹ bir kızdır. Ablasının keyfine düşkün tavırları sebebiyle de ona "Kraliçe" der, ablası olmasa onu isteyen ilk kişiyle evlenmeye razı olmaya hazırdır. Evin en küçük çocuğu Erol ise hem okuluna devam etmekte hem de gaz ocağı tamircisinin yanında haftalığı bir liraya çalışmaktadır.

Buyrukçu ailesinin *Devlet Kuşu* romanındaki aileye ilham olduğu açık bir şekilde görülür. Ailenin göçmen ve fakir olmasından evlerinin tasvirine kadar gerçeklikten

²¹⁷ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, Everest Yayınları, İstanbul 2014, s. 8.

²¹⁸ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, s. 6.

²¹⁹ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, s. 8.

²²⁰ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, s. 8.

²²¹ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, s. 8.

kurmacaya aktarılan öğeler vardır. Muzaffer Buyrukçu'nun romantik, aşk romanları okuyan kardeşi Mübeccel, romandaki Ayten'de yansımaları bulurken Buyrukçu'nun realist olarak tanımladığı kardeşi Ülkü, annesine yardım etmesiyle Nurten karakterine yansımaktadır. Küçük kardeşin ablasına “Kraliçe” diye seslenmesi kurmacaya direkt aktarılmış bir öğedir. Buyrukçu ailesinin okuyan tek çocuğu olup aynı zamanda gaz ocakçısında çalışan İlhan'ın romanda hem okuyup hem gaz ocağında çalıştığı belirtilen Erol'la özdeşleştiği gözlenir. Romana ismi değiştirilmeden aktarılan fakat Orhan Kemal'in gözlemlerinde “neşeli, canlı, şakacı”²²² bir insan olarak tanımladığı Ahmet Buyrukçu'nun romanda gerçeğin aksine öfkeli bir baba karakteri olarak yer aldığı görülür. Nurer Uğurlu, romanda baba karakterinin en yakın arkadaşı olarak var olan Boyacı Bayram karakterinin de Muzaffer Buyrukçu'nun amcasından mülhem olduğunu belirtmektedir.²²³

Muzaffer Buyrukçu askerden döndüğü zaman işsiz kaldığı dönemde vaktini Şehzadebaşı'ndaki kahvelerde geçirdiğini belirtir.²²⁴ *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi* adlı çalışmada Orhan Kemal'in Buyrukçu'yu ve arkadaş çevresini çok iyi tanıdığını ve hatta arkadaşlarından onun hakkında hikâyeler dinlediği belirtilir:

“Sülo, onun okula takunyayla gidip, kovuluşundan; Buyrukçu'nun çalıştığı sütçüden aşırıdıkları tatlılardan; demiryoluna dökülen kömürleri toplarken Buyrukçu'nun nasıl dayak yediğinden; Çemberlitaş'ta açacakları köfteci dükkânından; kavun karpuz pazarcılığından; kız tavlamlarından; sevişen kızlardan haraç aldıklarından; burunlarının ucunu göremeyecek kadar zom oluşlarından; düşünlerden aşırıdıkları pastalardan söz ederdi...”²²⁵

Orhan Kemal'in bu hikâyeleri dinlemesi onun eserlerini yaratma süreci hakkında fikir vermektedir. Eserlerini tanıklıklar ve gözlemler üzerine kurgulayan yazar, yakından tanıdığı bu çevreyi de romana aktarır. Romanın başkarakteri Avare Mustafa, günlerini arkadaşları Çingene Murat ve Sülo ile kahvelerde oyunlar oynayarak akşamlarını da paraları oldukça meyhanelerde geçirmektedir:

“Bu serseri hayatın ne zamana kadar böyle sürüp gideceğini, ne zaman bir baltaya sap olacağını bilmiyordu. Sabahleyin gün ağarır, komşu Aynur henüz uyurken, erkenci işçilerle sokaklara düşüyor, arkadaşı Sülo, çoğu sefer de asker arkadaşı Çingene Murat'la Taşkasaplı'nın sur dışındaki kahvesinde tavlama, blum, pişpirik oynuyor, yahut Çingene yardım ederse Balat, Yenikapı, Kumkapı meyhanelerinde arkadaşlarıyla kafayı çekiyordu.”²²⁶

²²² Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Soruyor*, s. 58.

²²³ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 342.

²²⁴ Muzaffer Buyrukçu, “Anlatıyor Kendini”, *Öykü Aylık Edebiyat Dergisi*, s. 56.

²²⁵ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 342.

²²⁶ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, s. 31.

Başıboş bir biçimde serserilikle vaktini geçiren Avare Mustafa, bu hayattan memnun değildir, kendi işine sahip olmanın hayallerini kurar. Arkadaşları ile bir köfteci dükkânı açmayı düşler.

Muzaffer Buyrukçu'nun arkadaşları ile kahvehaneler ve meyhanelerde yaşadığı bu hayat, Çemberlitaş'ta açmayı düşledikleri köfteci dükkânından arkadaşlarının isimlerine kadar değişmeden kurmacaya yansır.

Nurer Uğurlu'nun çalışmasında yer alan Muzaffer Buyrukçu ve arkadaşlarının özellikle Yenikapı'da yaşanan anılarının arasında geçen tanımadıkları kişilerin düğünlerine gitmeleri hikâyesinden Muzaffer Buyrukçu da bir yazısında bahsetmektedir:

“Mahallemizdeki üç arkadaş Beyoğlu'na çıkıyor, Perapalas'ta, Park Otel'de, Ordu Evi'nde, Belediye Gazinosu'nda ve Tokatlıyan'daki düğünlere -çağrılmadan- gidiyorduk. Gelin tarafının güveyin akrabası, güveyin, gelinin akrabası sanmasından yararlanıyor, kaynayıp keyfimize bakıyorduk.”²²⁷

Yalancı Dünya romanında birtakım hilelerle zengin olan fabrikatör Hayri Girsavaş karakterinin zihninde canlandırdığı gençlik anıları arasında Muzaffer Buyrukçu'nun “dügüncülük” olarak tarif ettiği bu oyun yerini almaktadır:

“Yıllar önce kendisi de bir serseriydi. Kumkapı, Yenikapı, Aksaray... Fokstrot'ların falan yeni yeni moda olduğu kırk yıl öncesi İstanbul'unun Beyoğlu düğün salonlarında davetsiz misafirler olarak en pahalı yemeklere aç kurtlar gibi saldırır, karınlarını tıka basa doldurur, dans eder, pastalarla şerbetlerin çeşitlerini gövdeye indirir, yaribuçuk yakıştırdıkları Fokstrot'larıyla danslar eder, akşam evlerine çekip giderlerken de düğün salonunun pahalı yiyeceklerinden birer paket...”²²⁸

Orhan Kemal'in yakın arkadaş çevresinden olan Muzaffer Buyrukçu'nun ve ailesinin hayatı, Orhan Kemal'in eserlerinde yansımaları bulur. Gerçeklik ve kurmaca arasında sıkı bir bağlantı kuran Orhan Kemal, tanıklıklarını kimi zaman bir eserin çıkış noktası yaparken kimi zaman da onlara eserin içerisinde ufak bir yansıma olarak yer vermektedir.

2.4.2. Beethoven Şaban

Orhan Kemal, sık sık gittiği Nadir Bulunmaz'ın kahvesinde tanıştıkları bir usta muavininden bahseder. Gerçek ismini hatırlayamadığı bu adama kendi aralarında “Bethoven Şaban” dediklerini belirten Orhan Kemal, onun asabi mizacından ve yaptığı işlerden duyduğu bıkkınlıktan bahseder:

²²⁷ Muzaffer Buyrukçu, “Anlatıyor Kendini”, *Öykü Aylık Edebiyat Dergisi*, s. 55.

²²⁸ Orhan Kemal, *Yalancı Dünya*, s. 151.

“... sonra Nadir’in gülü, kahvenin çiçeği Bethoven vardır. Biz ona ‘Bethoven’ derdik. Daha doğrusu Bethoven Şaban... derdik. Adı? Adı? Neydi? Hay Allah... Neyse şimdi hatırlamayacağım. Selahattin Usta’nın adamıydı. Fi tarihinde onun patozunda muavin olmuş. Kurşuni kasketinin altında her zaman öfkeli ve kızgındı. Yıllardır içinde yuvarlandığı işlerden bıkip usanmıştı.”²²⁹

Meşgul olduğu işlerden hoşnut olmayan Beethoven Şaban’ın gerginliği Beethoven’dan konuşmaya başladığı zamanlar geçmektedir. Hayatının dayanak noktası Beethoven olan bu kişinin en büyük hayali de bir piyanoya sahip olmaktır:

“Oysa ne hayalleri vardı. Meselâ hayatı boyunca güzel bir piyanoya sahip olmak isterdi.

(...)

Bethoven dediği, ondan söz etmeye başladığı zaman, yıllardır içine is gibi inen can sıkıntısından sıyrılır, yirmi yaş gençleşmese bile, dünyaya bağlılığı artardı. Kendini bir dolap beygiri gibi görmekten gelen tatsız yıkıntıdan kurtulurdu.”²³⁰

Dünya Evi romanının başkarakterinin çalıştığı fabrikada hizmetli olarak çalışan ve aynı zamanda başkarakterin iyi bir arkadaşı olan “Odacı Şaban” tam bir Beethoven hayranıdır. Babasının ölümünden sonra annesinin evlendiği adamla geçinemediği için evden ayrılmış ve tek yaşamakta olan Odacı Şaban, bir kemana sahiptir ve ileride Beethoven gibi bir müzisyen olmanın hayalini kurmaktadır. Başkarakterin ona hediye ettiği *Beethoven’ın Hayatı* adlı kitabı defalarca okuyup Beethoven’ın hayatıyla kendi hayatı arasında özdeşlikler kurarak ondan cesaret alır. Beethoven’ın annesinin hizmetçi olduğunu ve fakir bir aileden yetiştiğini okuması onun için bir umut kaynağıdır:

“‘Artık beş kuruşluk odacılığımdan utanmıyorum!’

‘Utaniyor muydun?’

‘Utannıyordum ama şimdi iftihar ediyorum! Onun annesi de benim gibi, hizmetçiymiş!..’

Gözleri daldı.

‘Ben de onun gibi bir müzisyen olacağım, dünyanın bütün odacılarıyla hizmetçileri benden cesaret alacaklar, o da bizim gibiymiş diyecekler.’”²³¹

Odacı Şaban’ın bu hayranlığı, sevgilisinin ismine Beethoven’ın sevgilisinin adını takması hatta Beethoven gibi sevdiği kıza kavuşamamayı dilemesi ve ıstırap çekmek istemesi noktasına kadar ulaşır. Odacı Şaban, Orhan Kemal’in Nadir’in kahvesinde tanıdığı ve herkesin “Beethoven Şaban” diye seslendiği Beethoven hayranı, gariban bir işçinin gerçeklikten kurmacaya yansımasıdır. Beethoven Şaban’ın hayallerini kurduğu

²²⁹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 117.

²³⁰ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 117.

²³¹ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 30.

piyano, romanda keman olarak yer alır; usta muavini olan işçi, odacı mesleğinde kurgulanır.

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında Beethoven hayranı, Beethoven hakkında yazılmış tüm Türkçe kitapları okumuş ve okuduklarıyla kendini onunla özdeşleştiren bir usta yer almaktadır. Bu usta, piyano sahibi olmayı isteyen fakat içinde bulunduğu durumdan dolayı bu isteğinin mümkün olmadığını düşünen ve bu sebeple de kızgın ve kaba bir adamdır:

“Çoluk çocuk yüzünden kendini dolap beygiri gibi görürdü. Çoluk çocuğu olmasa, ya da daha bol bir kazanca ulaşı neler geçmezdi aklından! ‘Bir piyanosu olsun isterdi her şeyden önce. Bir piyanosu olsa, yıllardır içine is gibi sinen can sıkıntısından sıyrılıp çıkacağını sanırdı. Bethoven’a hayrandı. Daha doğrusu Bethoven’ın gururuna hayrandı!.. Türkçede Bethoven’la ilgili ne kadar kitap, yazı çıkmışsa hemen hemen hepsini satın almış, okumuştur. İşlerin durduğu, haftalarca süren yağmurların başladığı karanlık kış günlerinde kerpiç evinin aydınlık bir köşesine çekilir, Bethoven’ın hayatını kimbilir kaçınıcı defa tekrardan okur, hayallere dalar. Çoğu kere kendisi de Bethoven olurdu. İş başında sert, küfürbaz, aksi olan bu adam, Bethoven’ın sağırlığına, kafayı çekince, hüngür hüngür ağlardı.”²³²

Roman karakteri ustanın Beethoven’a hayranlığından piyano sahibi olma hayaline, kızgın mizacından içinde bulunduğu durum sebebiyle hissettiği huzursuzluğuna kadar Orhan Kemal’in Nadir’in kahvesinde tanıştığı Beethoven Şaban’la özdeşleştiği görülmektedir.

2.4.3. Kurmacada Ölümsüzleşen İşçiler: Bereketli Topraklar Üzerinde

Orhan Kemal, fabrikalarda işçi olarak, kâtip olarak çalışır ve arkadaş çevresini de işçiler, ustalar oluşturur. Aydınlık gerçekçilik olarak ifade ettiği sanat anlayışı çerçevesinde de eserlerinde gördüğü, tanıdığı, duyduğu bu işçi çevresini ele alır. Kahvelerde tanıştığı, dost olduğu kimselerden ilham alarak ya da kahvelerde işçi dostlarından duyduğu hikâyeleri kurmacaya aktararak eserlerini oluşturur. Çukurova’daki fabrika ve tarım işçilerini anlattığı *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanının doğuşu da bu şekilde gerçekleşir. Yazarın Adana’da uğrak yeri olan Nadir’in kahvesinde tanıştığı işçi dostlarından dinlediği hikâyeler *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanının temelini oluşturur. Mehmet Narlı bir yazısında bu anekdottan şöyle bahseder:

“Bir gün, Raşit (Orhan Kemal) ‘Çukurova’nın destanı, insanın destanı olur anama avradıma’ deyince, Selahattin Usta ‘He ya... kıyak olur ki deme gitsin’ diye cevap verir. Nitekim *Bereketli Topraklar Üzerinde*’nin vaka iskeleti oradakilerin yardımıyla ortaya çıkmış olur. Yunus Usta inşaat

²³² Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 353.

işçilerinin hayatını; İsmail Usta, fabrika işçilerini, patron-işbirlikçi dalaverelerini; Selahattin Usta tarla amelelerinin durumlarını; Dayı Remzi ise ırgatların çileli hayatlarını, esrar, kumar hikâyelerini anlatacaktır. Orhan Kemal ise bunları roman tekniği içinde birleştirecek ve ‘bereketli toprakların destanı’ yazılmış olacaktır.”²³³

Bereketli Topraklar Üzerinde, köyden kente çalışmak için göç eden Köse Hasan, Pehlivan Ali ve İflahsızın Yusuf adındaki üç gencin Çukurova’da hayata tutunma mücadelesini anlatan romandır. Hemşehrilerinin sahip olduğu fabrikada iş bulmak amacıyla gelen üç gençten İflahsızın Yusuf sonunda fabrika sahibinin arabasının önüne atlayarak durumlarını açıklama fırsatı elde eder. Böylelikle üçü de fabrikanın üç ayrı yerinde çalışmaya başlarlar. Muhtarın eskiden hayvanlarını bağladığı, ahırdan bozma bir eve yerleşirler. Bu evde, geçimini işçilerden para toplayıp onlara yemek satarak sağlayan fakat yaptığı yemekleri başkalarına da satıp işçilere faizle borç veren Köse Topal bulunmaktadır.

Fabrikada “sulu koza” denilen kısımda çalışan Köse Hasan, soğuk çalışma koşuluna dayanamaz ve hastalanarak yatağa düşer. Maaşlarından pay alan ırgatbaşını ağaya şikâyet etmek isteyen fakat odacının izin vermemesi üzerine dertlerini odacıya anlatan Yusuf ve Ali; odacının, aldığı paradan kendisine de pay vermesini isteyerek ırgatbaşını tehdit etmesiyle ırgatbaşı tarafından kovulurlar. Fabrikada işlerine son verilen iki arkadaş daha önce kendilerine inşaatta iş teklif eden Laz Taşeron’a ulaşip hastalığından dolayı çalışamayan Köse Hasan’ı ahırdan bozma evde bırakarak inşaata çalışmaya giderler.

İşçilerin kumar oynadığı, çalışanlar arasında pek çok gayrimeşru ilişkilerin yaşandığı bu ortamda İflahsızın Yusuf, Kılıç Usta’dan duvarcılık öğrenerek usta olur. Pehlivan Ali ise inşaattaki bir arkadaşının gayrimeşru karısını kaçırmak için bir çiftliğe çalışmaya gider. Köse Hasan ise hastalığı daha fazla kaldıramayarak vefat eder.

Pehlivan Ali, patoz işinde çalışmaya başlar. Ağanın ve yandaşlarının haksızlıklarına direnen Kürt Zeynel adındaki işçi, ırgatbaşının tuzağıyla kendisine haber dahi verilmeden işten atılır ve onun yaptığı koltukçuluk işine Pehlivan Ali getirilir. Son derece ağır olan bu işte sıcak altında dayanmaya çalışırken bir baş dönmesi sonucu Pehlivan Ali, patoza düşer ve bacağını kaybeder. Bu kazaya şahit olan küçük ağa Pehlivan

²³³ Orhan Kemal, edt. Ahmet Ümit, Işık Öğütçü, s. 108.

Ali'yi hastaneye götürmez ve işçilerin üzerine yürümesiyle de korkarak arabasıyla kaçır, Pehlivan Ali kan kaybından ölür.

Kürt Zeynel gece yarısı kendisini tuzağa düşüren ırgatbaşını bulmak için patoza gelir lakin ırgatbaşını bulamaz. Şehir yolundan patoza doğru gelen otomobillerin sesini duyan Kürt Zeynel telaşlanır, hiçbir şey yapmadan dönmek istemez. Bu sırada Pehlivan Ali'nin ölüsünü görür ve bir iş kazası olduğunu kavrar. Bunun üzerine vakit geçirmeden kibritini çıkararak harmanları aleve verir.

İflahsızın Yusuf ise gaz ocağı ve Köse Hasan'ın kızı için aldığı saç tokası elinde, hem duvarcı ustası olmanın verdiği gurur hem de arkadaşlarını kaybetmenin verdiği hüznle köyüne döner.

Kahvede anlatılan hikâyeler verilmediği için romanda gerçekliğin kurmacaya ne kadar yansıdığı bilinmemekle birlikte bahsedilen anekdotlardan ve romandaki olay örgüsünden yola çıkılarak ırgatların, işçilerin yaşam ve çalışma koşullarının; fabrikada, tarlada işçiye yapılan haksızlıkların; esrar satıp kumar oynatarak işçilerin az olan paraları üzerinden geçinmeye çalışanların gerçek yaşantıdan kurmacaya aktarıldığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Nitekim Orhan Kemal bu romanı yazıp bitirdikten sonra hikâyeleri dinlediği ustalara yine Nadir'in kahvesinde okur ve aldığı cevap şöyle olur:

“İyi yazmışsın Raşit!.. Eline sağlık. Söylediklerinin hepsi doğrudur. Hatta her bir şeyi söylememişsin bile. Çukurova'da öyle şeyler olur ki, insanın nefesi kesilir. Oturup sana hepsini anlatsak, bir değil beş roman yazarsın.”²³⁴

Orhan Kemal, Nadir'in kahvesinde romanı okuduktan sonra Dayı Remzi'nin bir türkü söylemeye başladığını aktarır:

“... romanı okuyup bitirmiştin. Birden Dayı Remzi elini kulağına atıp yanık bir türkü söylemeye başladı:

Enginli yünsekli kayalarımız

Gamınan yoğrulmuş binalarımız

Doğurmaz olaydı analarımız...”²³⁵

Dayı Remzi'nin söylediği bu türkü ise romanda bir sembol olarak kullanılır. Bu türkü, Pehlivan Ali'nin dilinden düşürmediği ve romanın sonunda İflahsızın Yusuf'un köyüne döndüğü sırada yakınlarda bir yerlerden duyulan türküdür.

²³⁴ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 118.

²³⁵ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 118.

2.4.4. Gerçek Hayattan Kurmacaya Yol Gösterenler: Ustalar

Orhan Kemal'in eğitim hayatı ortaokul sıralarında son bulur. Eğitimi, çocukluk yıllarında babasından aldığını belirten Orhan Kemal, hayatı boyunca otodidaktik denilen yöntemle kendini geliştirmeye devam eder. Onu bu öğrenme yoluna sevk edenler arasında Nâzım Hikmet'in yanında kahvelerde veya çalıştığı fabrikalarda tanıştığı ustalar vardır. Orhan Kemal, bu ustaların onu okumaya ve edebiyata yönlendirmelerinden şöyle bahseder:

“...okulda roman, hikâye, genellikle edebiyattan nefret ederdim... Varsa futbol, yoksa futbol!.. Edebiyat sevgisi bende çok sonra, hayata atılıp Hanya'yı Konya'yı anladıktan sonra başladı. Bu başlayış, rastlantıların karşıma çıkardığı olgun, anlayışlı, bilinçli ve bilgili dostlarım İsmail Usta'nın, Nâzım Hikmet'in, Ali Şahin'in, Selahattin Ustanın benimle ciddi şekilde, insanca uğraşmalarıyla gelişti.”²³⁶

Orhan Kemal, bahsettiği bu ustalardan İsmail Usta ile henüz yirmili yaşlarındayken bir kahvede tanışır. Orhan Kemal'in kendini boşlukta hissettiği bir dönemde İsmail Usta'nın kendisine hediye ettiği kitaplar, onu edebiyata yönlendirip ufkunu açan bir dönüm noktası olur:

“Yirmi yaşındaydım... Kafam bir türlü çözemediğim sorunlarla yara olmuştu... Sanki yere basmıyor, havada boşluktaydım... Ve bir gün, bir kahve köşesinde tanıdığım işçi dostum İsmail Usta... Sonra kitaplar... Bir çoğu İsmail Usta'nın hediye ettiği kitaplar. Serseriler, Stepte, Istratsti Mordasti, La dam ol Kemalya, Madam Bovari, Jerminal, Benim Üniversitelerim, Kroyçer Sonat, Umumi Tarih, Fransız İnkılâbı Tarihi...”²³⁷

Nurer Uğurlu'nun *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi* adlı çalışmasında sunduğu günlüklerden birinde Orhan Kemal, İhsan Özmanav'ın kitabevinde tanıştığı Ülkü adlı genç kızın *Avare Yıllar* romanındaki mavi tulumlu işçi dosttan söz etmesiyle bu karakterin aslında bizzat tanıdığı İsmail ve Selahattin Usta'dan mülhem olduğunu belirtir:

“14 Eylül

... Her karşılaşmamızda bana ikinci ciltteki mavi tulumlu işçiden söz ediyor. Şaşıyor bir işçinin böylesine akıllı olabileceğine. Gerçekten de var mıymış böyle işçiler Türkiye'de? (Kulakların çınlasın İsmail Usta!.. Hey Selahattin Usta!..) Dilimin döndüğünce anlatmaya çalışıyorum sizleri...”²³⁸

Avare Yıllar romanında anlatıcı kişi, yirmi yaşında, arkadaşlarıyla kahvede oyunlar oynayıp sohbet ederken kahveden içeri giren mavi tulumlu bir işçi dikkatini çeker. Daha

²³⁶ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 100.

²³⁷ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 30.

²³⁸ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 188.

önce çalıştığı dokumalarda gördüğünü düşündüğü işçiyi arkadaşına sorar ve onun İzzet Usta olduğunu öğrenir:

“Tamam, o işte... İzzet Usta derler ona. Bu Türkiye’de çalışmadığı fabrika yok, çok becerikli. Bir de karısı var, bomba gibi avrat, Boşnak. Kendinin ne millet olduğu belli değil, Kürt diyorlar.”²³⁹

Anlatıcı kişi bu tanışmadan sonra o kahveye devamlı gitmeye başlar ve İzzet Usta’yla arkadaş olurlar. Kahvelerde, kırlarda dolaşarak sohbet ederler. Bu sohbetlerde İzzet Usta anlatıcı kişinin dertlerinden yakınmayı ve sadece kendini düşünmeyi bırakmasını, başıboş yaşadığı hayatından sıyrılarak bir iş bulmasını nasihat eder. İnsanların ne diyeceğini umursamaması için de yol gösteren İzzet Usta, anlatıcı kişi üzerinde etkili olur ve anlatıcı kişi çakıl çekme işinde işe başlar ancak bu işin ağırlığını kaldıramayan başkarakter, işi başladığı gün bırakır. İzzet Usta ise bir gün ortadan kaybolur, anlatıcı kişi kim olduğunu tam olarak bilmediği bu ustadan ona kalanları şöyle aktarır:

“İnsanlar kızmaya değil, acınmaya ve sevmeye muhtaçtırlar. Hastasına kızmayan bir doktor olmaya çalışın. Ekmeğinizi alnınızın teriyle kazanın, kitaplar satın alın, bol bol okuyun.”²⁴⁰

Romanın sonunda İzzet Usta’nın Cemile’nin komşusu Güllü’nün abisi olduğu ve genç kızın babasının da dostu olduğu öğrenilir. İzzet Usta, öncelikle kâtibin babaannesinin genç kızı fabrikada çalıştığı için istemeyeceğini ve bunun evlendikten sonra problem yaratacağını söyleyerek kâtibi uyarır ancak kâtibin vazgeçmeyeceğini anladıktan sonra genç kızın babası Malik’le konuşarak evlilikleri için izin ister.

Cemile romanında eşinin hasta olduğundan ama yine de fabrikada çalışmaktan vazgeçmediğinden, oğlunun ise bir tren kazasında kötü bir şekilde can verdiğinden bahsedilen İzzet Usta, çok kitap okur, Cemile ve abisi Sadri’ye ders verir, kahvede dertli işçilerin derdini dinler. İşçilere mücadele etmeleri gerektiğini, onları aldatan Camgöz’ün kahvesini yıkmanın çare olmadığını anlatmaya çalışan İzzet Usta romanda bilge bir karakter olarak işlenir.

Dünya Evi romanında İzzet Usta, yalnızca anlatı kişinin anımsamalarıyla zihninde yer bulur. Anlatı kişisi, bir sıkıntıyla mücadele etmeye çalışırken babası ve mavi tulumlu dostunun içinden belirip ona yol gösterdiklerini söyler ve bu sıkıntılı zamanlarında İzzet Usta’nın yanında olmasını çok istediğini ifade eder:

²³⁹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 168.

²⁴⁰ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 177.

“Zaten ne zaman sıkışsa, başı dara düşse ya babası ya da mavi tulumlu dostu içinde beliriyor, ‘doğru yol’u gösteriyorlardı. Arada ikisinin takıştığı da oluyordu. Takışıyorlar, biri bir tarafa, öbürü öbür tarafa çekiyor, sonunda mavi tulumlu dostu ağır basıyordu.

Böyle bir evlenmeye karşı koyan mavi tulumlu dostu ne de çabuk haklı çıkmıştı! Ona ne kadar ihtiyacı vardı! Şimdi olsa, trahomlu gözlerini ellerinin tersiyle ovalayarak teselli etse...”²⁴¹

Orhan Kemal’in gençlik yıllarının birtakım çağrışımlarla verildiği, otobiyografik serinin son romanı olan *Arkadaş Islıkları*’nda başkarakterin, kahvede garsonla çay hakkında yaşadığı ufak bir tartışma, mavi tulumlu bir ustanın garsona karşı başkarakterin koruması ve kahvede bulunan diğer işçilerin de olaya dahil olmasıyla büyür ve karakolda sonlanır. Bu kavga esnasında başkişinin tanıştığı mavi tulumlu usta İlyas Usta’dır. İlyas Usta ve anlatı kişisi o tanışmadan sonra görüşmeye devam ederler. Anlatı kişinin başıboş yaşamını eleştiren usta, onu ekmek parasını kazanmaya sevk eder: “Aşk, meşk, çalgı, eğlence, şu, bu... Unutma, insanoğlu için her şeyden, ama her şeyden önce ekmek gelir!”²⁴² Anlatı kişisi, İlyas Usta’nın öğütleriyle serseri hayatını bırakıp çalışmaya karar verir.

Avare Yıllar’da bir kahvede tanıştığı ve kendisini ekmeğini kazanmaya ve bol kitap okumaya yönlendiren bir kişi olmasıyla; *Cemile*’de trajik hikâyesi, olgun ve akıllı davranışları ve öğütleriyle; *Dünya Evi*’nde ise bir anımsama ile yer alan İzzet Usta, Orhan Kemal’in de kahvede tanıştığını belirttiği, ona kitaplar hediye eden ve onu edebiyata yönlendiren İsmail Usta’yı anımsatmaktadır. *Arkadaş Islıkları* romanında ise yine kahvede tanıştığı İlyas Usta da ona yol gösteren kişi olarak İsmail Usta’yı çağırıştırır.

Orhan Kemal, yol gösterici kimliğiyle kendisinde ilk etki eden kişi olan İsmail Usta’dan sonra yine Nadir’in kahvesinde kendisine dostlar edinir: “İsmail Usta’dan sonra Selahattin Usta, Ali Şahin, Dayı Remzi gibi solcu işçilerle tanışır. Bu yeni arkadaşlar yavaş yavaş Orhan Kemal’i uyandırmağa, okuma zevkini aşılamağa koyulurlar.”²⁴³ Orhan Kemal’in, Nadir’in kahvesinde hem arkadaşlık edip hem de ilham aldığı bu işçilerle anılarından Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi* kitabında bahseder. Orhan Kemal, bir gün Yaşar Kemal’le Nadir’in kahvesine doğru giderken Selahattin Usta’ya rastlarlar ve birlikte kahveye geçerler. Selahattin Usta kahvenin sahibi Nadir’le şakalaşmaya başlar:

“Ne o oğlum bu?.. Söğüt gölgesi mi burası?..”

²⁴¹ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 107.

²⁴² Orhan Kemal, *Arkadaş Islıkları*, s. 234.

²⁴³ Asım Bezirci, Hikmet Altınkaynak, *Orhan Kemal*, s. 11-12.

Kocaman ayaklarında nalınları, iri yarı, çam yarması Nadir, alçak hasır iskemlelere oturmuş çene çalan müşterilere dönüp:

‘Ne bileyim usta?.. Mavrayı kurdular iki saattir. Beş lambalı radyo gibi dan dan dan, dan dan dan!..’

Dayı Remzi gıcık verir gibi:

‘Müşterilere karşı biraz daha nazik olmanız lâzım değil mi?.. Nadir Bey?’

‘O ne? Bey ayağı hangi ayak lan Allahsız? (...)’²⁴⁴

Nadir’in kahvesinde Orhan Kemal ve arkadaşlarının sohbet ortamı *Eskici ve Oğulları* romanında yansımasını bulur. Topal Eskici’nin büyük oğlu, Nadir’in kahvesine giderken Selahattin Usta ile karşılaşır. Anlatı kişinin “Karayağız, sımsıkı, esmer, güler yüzlü bir adam.”²⁴⁵ olarak tasvir ettiği Selahattin Usta ile Nadir’in kahvesine giderler. Tıpkı Orhan Kemal’in anılarında yer aldığı gibi bir diyalog, *Eskici ve Oğulları* romanında da yaşanır:

“(...) Selahattin Usta, ‘Ne bu oğlum?’ dedi. ‘Söğüt gölgesi mi burası?’

Kocaman ayaklarında nalınlarla yüz yirmi kiloluk Nadir de o sıra galiba bunu düşünüyordu. Alçak bacaklı hasır iskemlelerde sınavardiya oturmuş çene çalan müşterilere döndü.

‘Neblim? Mavrayı kurdular bir saattir, beş lambalı radyo gibi dan dan dan dan...’

Dayı Remzi denilen kısa boylu, tıkız makinist gıcık verdi. ‘Müşteriye karşı biraz daha nazik olmanız lazım değil mi Nadir Bey?’

Çaycı Nadir, ‘O ne?’ dedi. ‘Bey ayağı da hangi ayak Allahsız? (...)’²⁴⁶

Nurer Uğurlu’nun kitabında görülen diyalogların bire bir denebilecek şekilde romana yansıması dikkat çekicidir. Orhan Kemal, sık sık gittiği Nadir’in kahvesini ve bu kahvede görüştüğü yakın arkadaşları makinist Dayı Remzi ve Selahattin Usta’yı kurmacaya aktarır. Eserde yer alan çaycı Nadir, iri bir adam olarak tasvir edilir ve kedilerinden bahsedilir. Orhan Kemal’in Adana’da gittiği kahvenin sahibi Nadir Bulunmaz, bu tasvire uygun ve kedileriyle meşhur bir kahvecidir. Romanda Orhan Kemal’in bulunduğu kahve ortamı kişileriyle birlikte romana yansıtılmıştır.

Orhan Kemal’in Nadir’in kahvesinde tanıdığı bir diğer usta Dayı Remzi’dir. Dayı Remzi, uzun yıllar patoz işçiliği yapmıştır. Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanını yazarken ırgatların durumunu, esrar hikâyelerini ondan dinlediğini belirtir. Patozda koltukçuluk yapan Dayı Remzi, işçilerin haklarını savunmuş ve onları bilinçlendirmeye çalışmış bir işçidir. Hatta harman veya patoz yakmaktan da

²⁴⁴ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 76.

²⁴⁵ Orhan Kemal, *Eskici ve Oğulları*, Everest Yayınları, İstanbul 2018, s. 115.

²⁴⁶ Orhan Kemal, *Eskici ve Oğulları*, s. 116.

çekinmemiştir. Bu sebeple de birkaç kez tutuklanmışlığı vardır. Nurer Uğurlu'nun *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi* adlı çalışmasında Dayı Remzi şöyle anlatılır:

“1927 yılından beri koltukçuluk yapar. En az yirmi yıllık bir patoz işçisidir. İri yarı, kuvvetli, şakacı, cesur ve atak bir arkadaşı. İşçinin çıkarını, kendi çıkarından üstün tutması sonucu ‘mim’lenmiş, içeride yatıp, kalkmışlığı çok olmuştur. Çalıştığı her çiftlikte işçinin gözünü açmaya çalışmış, onlara ekmek şartlarını, yiyeceklerin iyi, insanca olması için ırgatbaşılarla, ağalarla kavga etmiş, jandarmalara verilmiş, dayaklar yemiş, damlara düşmüştür. Çalıştığı yerde uğradığı haksızlığın, hor görülmenin acısını ağalardan katmerli katmerli çıkarmasını bilmiş, kiminin patozunu, kiminin harmanını ateşe vermekten kaçınmamıştır.”²⁴⁷

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında Hidayet'in oğlu ve Pehlivan Ali'nin çalıştığı patozda, işçiye verilen kötü yemekleri eleştiren, işçinin haklarını savunan Kürt Zeynel adında koltukçuluk yapan bir işçi bulunmaktadır. Kürt Zeynel, romanda işçileri bilinçlendirmek için onlarla konuşmakta ve haklarını aramalarını istemektedir. ırgatbaşı, Kürt Zeynel'in işçileri kışkırtıp onların başkaldırmalarına sebep olduğunu fark eder ve bu sebeple onu işten çıkarmak için fırsat kollar. Koltukçuluk işini yapacak birisini bulabilmek önündeki tek engeldir. Pehlivan Ali ve Hidayet'in oğlunun bu işi yapabileceklerini düşündüğü zaman bir gün Kürt Zeynel'e işe akşam gidileceği yalanını söyleyerek onu saf dışı bırakır ve yerine Pehlivan Ali ile Hidayet'in oğlunu getirir. Pehlivan Ali bu ağır işi kaldıramaz ve bir baş dönmesiyle bacağını makineye kaptırır ve orada can verir. Kendisini kandırdıklarını anlayan ve bunu hazmedemeyen Kürt Zeynel ise gece patoz yerine gelir ama ırgatbaşısını bulamaz. Pehlivan Ali'nin cesedini görür ama tanıyamaz. Bir iş kazası olduğunu anlar ve hiçbir şey yapmadan oradan dönmek istemeyen Kürt Zeynel, harmanları ateşe verir.

Romandaki Kürt Zeynel'in koltukçuluk yapması, işçilerin haklarını savunarak onların bilinçlenmesi için çabalaması ve romanın sonunda harmanları yakması, Orhan Kemal'in işçi dostu Dayı Remzi'yi hatırlatır. Nitekim Nurer Uğurlu, “...romanın Kürt Zeynel'i, bizim Dayı Remzi'dir!..”²⁴⁸ diyerek Dayı Remzi ile kurmaca karakter Kürt Zeynel arasındaki ilişkiyi vurgular.

Nadir'in kahvesinde Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde*'yi yazarken inşaat işçilerini dinlediğini söylediği Yunus Usta'nın Çukurova'ya ne zaman indiğinin

²⁴⁷ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 111.

²⁴⁸ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 417.

bilinmediği ve bunun kendisine sorulamayacağından bahsedilir. Nurer Uğurlu, Yunus Usta'dan şu şekilde bahseder:

“Dayı Remzi'nin olur olmaz, patavatsız takılmalarına kızar, Ali Şahin'i sever, Selahattin Ustayı oğlu yerine koyar, İsmail Ustaya kimseye çaktırmadan gizli bir muhabbet duyardı. Dayı Remzi'nin sataşmalarına kızarken:

‘Ya olmalı insan, vermeli canını insan için, yahut da etmemeli kalabalık dünyamızda.’ derdi.”²⁴⁹

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında İflahsızın Yusuf'a duvarcılığı öğreten, gurbette çalışıp para topladıktan sonra evine, beş çocuğunun yanına dönen fakat kısa bir süre sonra tekrar ekmek parası için yollara düşen Kılıç Usta, romanda sık sık tekrarladığı “‘Ya olmalı insan,’ ‘vermeli canını insan için, yahut etmemeli kalabalık dünyamızda!’”²⁵⁰ sözüyle Yunus Usta'yı çağırıştırır.

Hanımın Çiftliği serisinin ilk romanı *Vukuat Var* romanında Güllü'nün sevdiği olan Kemal'in çalıştığı fabrikadaki vardiya arkadaşı Muhsin Usta'dan bekâr, siyaset üzerine okumuş ve boş zamanlarında sürekli kitap okuyan birisi olarak bahsedilir. Güllü ile Kemal birbirlerini sevmektedirler ancak Güllü'nün babası Cemşir, Güllü'yü çiftlik sahibinin yeğeni ile evlendirip bu evlilikten para kazanmak istemektedir. Muhsin Usta Kemal'e sevdiği kız Güllü'den vazgeçmesini tavsiye eder. Vazgeçmediği takdirde Güllü'nün abisi ve babası kızı zengin birine vermek istedikleri için aralarında çatışma çıkacağını, Kemal'in ya vurulacağını ya da birisini vurarak hapse gireceğini öngörür. Muhsin Usta'nın ona Güllü'den vazgeçmesini söylemesi canını sıkkan Kemal, ona daha önce birini sevip sevmediğini sorar ve ustadan insanlık sevgisine dair şu cevabı alır:

“Benim sevmemde, daha doğrusu bu türlü seven yüreklerde tek kadını olduğu gibi, kucığına oturtup okşamak yoktur. Öyle bir düzen için çaba sarf ederler ki, insanlar kadın kadın, erkek erkek, çocuk çocuk mutlu olsunlar, dünya nimetleri önlerine bir kardeş sofrası gibi açılıp saçılınsın.”²⁵¹

Bir gün ailesindeki baskıya dayanamayan Güllü, Kemal'e kaçır, Güllü'nün yaşı on sekizden küçük olduğu için Kemal tutuklanır. Serbest kaldıktan sonra bir gün meyhanede içerken garsonla Muhsin Usta hakkında konuşurlar ve Kemal, onun evinin bulunduğu avluya gider. Muhsin Usta'nın penceresini aydınlık görünce kapısını çalar. Usta'nın bu saatte kitap okuduğunu görünce Kemal, sorar:

“Hiç bitmeyecek mi senin bu okuman?”

Muhsin Usta gözlüğünü çıkardı, camlarına hohladı, sildi, gözüne takarken, ‘Bitmeyecek,’ dedi.

²⁴⁹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 111.

²⁵⁰ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 140.

²⁵¹ Orhan Kemal, *Vukuat Var*, s. 134.

‘Hiç mi?’
‘Hiç.’
‘Niyetin kâtip olmak mı yani?’
‘Hayır.’
‘Ya?’
‘İnsan olmak!’²⁵²

Vukuat Var’ın devamı olan *Hanımın Çiftliği* romanında Berber Reşit’in karısı, Hamza’nın aleyhinde şahitlik yapan Muhsin Usta’nın yanına gidip kızgın bir şekilde Güllü’nün çiftliğe hanım olduğunu anlatır. Çevrelerindeki işçi kalabalığı ise şimdi Güllü’nün sahip olduklarını imrenerek dinlerler. Muhsin Usta, dünya nimetlerine hasret bu insanlara bakınca içerler ve Berber Reşit’in karısına “Bunlara ne? Bana ne? Bizlere ne?”²⁵³ diyerek kadını susturur.

Çiftliğe giden Güllü, çiftliğin sahibi Muzaffer Bey’i etkiler ve Muzaffer Bey yeğeni için gelen Güllü’yle kendi evlenir. Köylü bu duruma sinirlenir, çiftlikte verilen kadınlı erkekli ziyafetler de köylüyü rahatsız etmektedir. Köylülerin içinden Muzaffer Bey’den tokat yiyen Habip ise intikam almayı aklına takar. Kahvede köylüleri gaza getirmeye çalışan Habip’in farkında olan Muhsin Usta ise onu uyarır. Bu tarz hareketlerle işin çözülmeceğini Habip’e anlatmaya çalışır. Ancak Habip günün birinde çiftliği ateşe verip kaçır.

2.4.5. Topal Eskici

Orhan Kemal, tanıklıklara dayalı anlatımıyla gerçek hayattan kurmacaya pek çok tanıdık veya tanımadık isim aktarır. *Eskici ve Oğulları* romanının başkarakteri Topal Eskici’nin de tanıklığa dayandığını söylemek mümkündür. *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi* adlı çalışmada aktarılan bir alıntıda Orhan Kemal’in Adana’nın çarşısında tanıdığı, ifadesinden anlaşıldığı üzere pek çok kişi tarafından da bilinen bir şahıstan bahsedilmektedir:

“... tanır mısın Topal Eskici’yi? Hani Adana’da, Kemeraltı Camiinden Orosdibak’a giden arka yolda sıra sıra kunduracılar vardır. Kuyumcular çarşısının tam arkasında. İşte Topal Eskici o çarşının. Meşruh başefendisi yahu!”²⁵⁴

Topal bir eskicinin ve oğullarının ekonomik sıkıntılar altında verdiği mücadele ve bu mücadelede aile ilişkilerinin durumunu ele alan *Eskici ve Oğulları* romanının

²⁵² Orhan Kemal, *Vukuat Var*, s. 335.

²⁵³ Orhan Kemal, *Hanımın Çiftliği*, Everest Yayınları, İstanbul 2009, s. 151.

²⁵⁴ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 138.

başkarakteri Topal Eskici, zengin bir aileden gelen, konaklarda yaşamış ancak daha sonra bu zenginliği yitirmiş, Trablusgarp Savaşı'nda bacasını kaybetmiş ve sonrasında maddi olarak tutunamamış bir eskicidir. Eski yaşam tarzını ve savaşta bacasını kaybetmesinin etkisi, maddi zorluklar yaşamasının verdiği sıkıntıyla asabî bir kişiliğe sahip olan Eskici, bu asabiyet sonucu ettiği küfürlerle esnaf arkadaşlarının dalga konusu olmaktadır. Esnaflar tarafından çarşının “Başefendi”si olarak adlandırılan Topal Eskici gün boyu komşularının alayına maruz kalmaktadır.

Orhan Kemal'in bahsettiği, sıra sıra kunduracıların olduğu çarşıda dükkânı bulunan kişinin kurmacaya yansıdığı görülmektedir. Kişi hakkında sahip olunan bilginin azlığı dolayısıyla yansımanın ne oranda gerçekleştiği belirtilememekle birlikte eserin başkarakterinin yaratımında Orhan Kemal'in gözlemlerinden hareket ettiği söylenebilir. Orhan Kemal'in kişiyi ‘meşruh başefendi’ olarak tanıtmı da romanda komşu esnafların Eskici'ye ‘başefendi’ diyerek seslenmeleriyle yansımasını bulur.

2.4.6. Kanlı Topraklar'ın Şahıs Kadrosu

Orhan Kemal'in, Çukurova'da Topal Nuri adında kurnaz bir kâtibin çeşitli hilelerle yükselme serüveni etrafında bir sistem eleştirisi²⁵⁵ yaptığı *Kanlı Topraklar* romanı yazarın Nadir'in kahvesinde tanıştığı, dostluk kurduğu bazı kişileri içermektedir: “*Avare Yıllar, Kanlı Topraklar, Bereketli Topraklar Üzerinde*’nin, de doğuş yeri bu mekândır.”²⁵⁶ Nadir'in kahvesi, *Kanlı Topraklar* romanı için ilham kaynağı olur.

Yazarın Adana'da Nadir'in kahvesinde tanıdığı ve kendisinin gelişimine katkı sağladığını belirttiği, 1927 Adana Şimendifer Grevi'ne katılan işçilerden olan Ali Şahin, *Kanlı Topraklar* romanına ismi değiştirilmeden karakter olarak girer. Romanya Türklerinden olduğu belirtilen ve gençliğini işçi hareketleri arasında geçiren Ali Şahin, Türkiye'ye göç sırasında ailesini kaybedince ömür boyu taşıyacağı bir hüzne kapılır. Adana'ya geldikten sonra Romanya'dayken öğrendiği makinistlik mesleğini yapar. Ancak burada makinistlerin onu hor gören davranışları onu psikolojik olarak daha da yıpratır ve sonunda bir köyün tepesinde kendisine bir baraka yaparak burada yarı meczup bir halde yaşar. Birol Bulut, Orhan Kemal'in kendisinin gelişiminde payı olduğunu

²⁵⁵ Birol Bulut, “Orhan Kemal'in Kanlı Topraklar Adlı Romanında Sosyal Meseleler”, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, Nisan 2017, 152.

²⁵⁶ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, Işık Öğütçü, s. 108.

belirttiği bu işçinin yarı deli olarak işlenmesini dönemin siyasi şartlarının baskısına dayandırır.²⁵⁷

Romanda Sinan Efendi olarak yer alan karakter ise Orhan Kemal'in Nadir'in Kahvesi'nde tanıdığı bir diğer işçi arkadaşı Osman Zenginler'i temsil etmektedir. Osman Zenginler; Ali Şahin, Dayı Remzi, Selahattin Usta ve İsmail Usta gibi işçilerle birlikte 1927 Adana Demiryolu Grevi'ne katılanlar arasındadır ancak belli bir ideolojik görüşte kalmadan çıkarı doğrultusunda hareket eder.²⁵⁸ *Kanlı Topraklar* romanında Sinan Efendi karakteri Osman Zenginler'e uygun bir şekilde işlenir. Sinan Efendi de arkadaşı Ali Şahin ile 1927 Adana grevini hazırlayanlardandır ancak sol veya sağ hiçbir ideolojide inançlı olarak yer almaz, ideolojileri çıkarları için kullanır.

Eserde mütevazı kişiliğiyle ön plana çıkan, kültürlü bir karakter olan Hakkı Bey, Orhan Kemal'in Adana'da tanıdığı ressam Abidin Dino'yu hatırlatmaktadır. Sultan Abdülhamid dönemi paşalarından Abidin Paşa'nın torunu olan Abidin Dino, pek çok dil bilen kültürlü bir kişiliktir. Dedesi Abidin Paşa hem doğu hem batı dillerine hâkim bir paşadır. Mutasarrıflıktan valiliğe pek çok görevde bulunur ve vezirliğe kadar yükselir. Ancak sonraları vezirlikten valilik görevine döndürülür ve Adana'ya vali olarak atanır. Abidin Dino da siyasi düşünceleri sebebiyle Anadolu'ya sürgüne gönderilir ve gittiği şehirlerden biri tıpkı dedesinde olduğu gibi Adana'dır.²⁵⁹ Adana'da bir bölge gazetesinde çalıştığını belirtir. Orhan Kemal'le arkadaş olmaları bu yıllara rastlar.

Kanlı Topraklar romanında yer alan Hakkı Bey karakteri romanda ilk kez Sultan Hamit'in sivil paşalarından birinin torunu olarak tanıtılır. Fikirleri sebebiyle payitahttan uzaklaştırıldığı belirtilen Paşa'nın valilik görevlerinde bulunduğu ifade edildikten sonra Adana'da da vali olarak görev yaptığı ve bu valiliği sırasında buradan pek çok toprak satın aldığı söylenir. Bahsi geçen paşa, valilik görevlerinde bulunması, payitahttan uzaklaştırılması ve Adana'da valilik yapmasıyla Abidin Dino'nun dedesi Abidin Paşa ile özdeşleşmektedir. Ek olarak Abidin Dino, Çukurova'da geniş arazilerinin olduğunu da belirtir.²⁶⁰ Orhan Kemal, Abidin Dino'nun bu topraklara kendi malı gözüyle bakmadığını ve bu sebeple arazilerle ilgilenmediğini belirtir.²⁶¹

²⁵⁷ Birol Bulut, "Orhan Kemal'in Kanlı Topraklar Adlı Romanında Sosyal Meseleler", *International Journal of Languages Education*, C. 5 (2017), s. 157.

²⁵⁸ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 105.

²⁵⁹ Abidin Dino, *Kısa Hayat Öyküm*, Can Yayınları, İstanbul 2007, s. 101.

²⁶⁰ Abidin Dino, *Kısa Hayat Öyküm*, s. 59.

²⁶¹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 73.

Hakkı Bey, Batı dillerini ana dili gibi konuşması, heykelcilikle uğraşması ancak belli bir mesleğinin olmaması gibi özellikleriyle aktarılır. Ali Şahin ve Sırrı Usta ile defineciliğe çıkan Hakkı Bey, anlatıcının aktarımıyla aslında bunlara inanmamakta ve hatta içten içe bunlarla alay etmektedir. Kimseye kin tutmayan veya kimseyi küçümsemeyen Hakkı Bey, sahip olduğu kültüre rağmen mütevazı kişiliğini korur ve romanda bulunan pek çok karakterin aksine dedesinden kalma topraklarla ilgilenmez. Aksine toprakların üzerinde çalışanların hakkı olduğunu düşünür.²⁶² Hakkı Bey'in heykelcilik ve şiirle uğraşması, pek çok dili ana dili gibi konuşması, dededen kalma topraklarla ilgilenmeyişi Abidin Dino'nun kurmacadaki bir yansıması olduğunu gösterir niteliktedir.

Kanlı Topraklar romanında fabrika sahibi, haksızlık ve hileyle kavuştuğu fabrikasında birtakım yolsuzluklar yapan, ahlaksız ilişkiler içinde bulunan Nedim Ağa'nın yazarın tanıdığı bir kişiden esinlenerek oluşturulmuş bir karakter olduğu söylenebilir. Orhan Kemal'in de *Kanlı Topraklar* romanında tanıdığı insanlara yer verdiğini belirten ifadesinde Nuri Has isminin geçtiği görülmektedir.²⁶³ Mehmet Narlı, Orhan Kemal üzerine yaptığı çalışmada yazarın çalıştığı Milli Mensucat Fabrikası'nın sahibinin Nuri Has isimli kişi olduğunu belirtir.²⁶⁴

Bereketli Topraklar Üzerinde ve *Kanlı Topraklar*'ın doğuş mekânı olarak nitelendirilen Nadir'in kahvesinde Orhan Kemal'in tanıştığı arkadaşlarının ve edindiği çevrenin *Kanlı Topraklar* romanına büyük ölçüde yansıdığı görülmektedir. Orhan Kemal'in "Ben tanıdığım insanları yazdım. Son romanım Kanlı Topraklar'da bile kimler yok?.. Nuri Has'tan Abidin Dino'ya. Hacı Ömer'den Osman Zenginler'e kadar..."²⁶⁵ ifadesi de bu gözlemi doğrulamaktadır.

2.4.7. Bir Vazife Adamı: Murtaza

Murtaza, Yunanistan'dan mübadele sırasında ailesiyle Türkiye'ye göç eden, görevi her şeyden üstün tutan, kendi etik kuralları çerçevesinde yaşamayı ilke edinmiş ve ilkelerinden taviz vermeyen bir karakter olarak roman boyunca güldürü unsurlarıyla harmanlanarak işlenir. Murtaza, memleketlerinde az olan mallarını iskân dairesinde abartarak Türkiye'de mal mülk edinip zengin olan hemşerilerinin aksine memleketinde

²⁶² Orhan Kemal, *Kanlı Topraklar*, s. 294.

²⁶³ "Son romanım *Kanlı Topraklar*'da bile kimler yok?.. Nuri Has'tan Abidin Dino'ya." Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 46.

²⁶⁴ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 8.

²⁶⁵ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 46.

fakir olduğunu söylediği için maddi sıkıntılar çeker. Ancak Murtaza için önemli olan para değildir; o, dilinden düşürmediği Kolağası Hasan Bey dayısının mübarek kanını taşımanın gururunu duyar ve bu soya uygun bir vatandaş olmak için çabalar. Bir hemşerisinin yardımıyla mahalle bekçisi olunca da subay olmasa bile devlette üniformalı bir görevli olduğu için gururlanan Murtaza, mesleğini görev sınırlarını aşarak sürdürür. Kurs görmesi, amirlerinden sıkı terbiye almasıyla övünen Murtaza “Yukarıda Allah, Ankara’da Devlet hem de Hükümet, burda da ben!”²⁶⁶ diyerek kendisine haddinden fazla bir misyon yükler ve roman boyunca bu çerçevede hareket eder.

Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi* çalışmasında Murtaza’yı Akbank kapıcısı olarak tanıdığını ve arkadaşlarıyla onunla dalga geçtiklerini anlatır. Murtaza romanını okuduğunda ezbere bildiğini fark eder.²⁶⁷ Bir gün arkadaşlarıyla Murtaza’yla dost olup ona bu romanı okumaya karar verirler. Romanı okuduktan sonra Murtaza ile aralarında geçen diyalogu şöyle aktarır Nurer Uğurlu:

“‘Sevmem bu yolda laubalilik. Bilirsin dayım şehit Hasan beyi? Lazım bilmek. Hasan Bey kolağası idi. Bilirsiniz mi ne demektir kolağası? Subbay demek. Balkan Harbinde döktü mübarek kanını kutsal vatan topraklarına. Ne için? Dayım Hasan Bey aldığı emirle atladı düşman içine kırpmadı gözünü. Neden? Çünkü doğurmuş idi anası o günler için onu. Çünkü cuş’u huruş eder idi damarlarında kanı. Bilirsiniz ne der bana büyüklerim?’

‘Ne der Murtaza?’

Derler benzersin dayyın Hasan Beye Murteza, tıpkı!’

‘Yaaa?’

‘Onun için benzemem herhangi bekçilere, benzerim dayım Hasan Beye. Ben de bir gün dökeceğim kanımı kutsal vatan topraklarına!..’

(...)

‘Doğru, lâkin görse idiniz kurs, alsa idiniz âmirlerinizden bu yolda çok sıkı terbiye hem de disiplin, bilir idiniz nasıl konuşulur büyüklerinizle. Konuşmayın cahil cahil böyle. Bir vazife yüksektir bir namuzdan. Yaşşar insan olan bir insan mertlik, civan mertlik için hem de!’²⁶⁸

Roman karakteri Murtaza’nın yaratımında Orhan Kemal’in Adana’da tanınmış olması muhtemel bekçi Murtaza’dan esinlendiği görülmektedir. Murtaza; aldığı kursa atfettiği değer, vazifesine verdiği önem, Hasan Bey adında Balkan Harbi’nde şehit düşen bir dayısının olması ve dayısına benzemesiyle duyduğu gurur ile kurmaca Murtaza’yla

²⁶⁶ Orhan Kemal, *Murtaza*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 39.

²⁶⁷ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 313.

²⁶⁸ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 209.

özdeşleşmektedir. Nurer Uğurlu'nun aktardığı diyaloglara bakıldığında Murtaza'nın üslubu ve dilinin de roman karakterine yansıdığı söylenebilir.

2.4.8. Müfettişler Müfettişi

Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi* adlı çalışmasında Ece Ayhan'ın Ankara'ya yakın bir kasabada kaymakamlığa başladığı zamanlarda yaşadığı bir olayı Ece Ayhan'ın dilinden aktarır. Ankara'nın dağ kasabalarının birinde yaşayan Ece Ayhan, şiddetli yağmurdan günlerce evinde kaldıktan sonra bunalarak birkaç günlüğüne İstanbul'a gider. Ece Ayhan Ankara'dan ayrıldıktan sonra İstanbul'dan Ankara'ya dönen deri çantalı, şık giyimli bir beyefendi Ece Ayhan'ın İstanbul-Ankara arası yolculuk yapan arkadaşlarını sessiz bir hafta sonu geçirmek üzere kasaba evine davet ettiğini hatırlar ve kasaba yolu üzerinde otobüsten iner. Yol üzerinden geçen bir cipe Ece Ayhan'ın kasabasını sorunca arabanın içindeki kişiler beyefendinin kalıbına kıyafetine bakarak onun mühim biri olduğunu düşünerek arabalarına alırlar. Yol boyunca kasaba ve kasabadaki çalışmalar hakkında sorular soran şık beyefendiyi kaymakamlık binası önünde bırakırlar. Kaymakamlık binasına giren bu heybetli şahıs kaymakamın makam odasının kapısını çalar, kimseden ses gelmeyince kapıyı açıp içeri girer ve kaymakamın masasına oturur. Tahrirat kâtibine teftiş edercesine birtakım sorular sorar. Uzaktan selam verip geçecek olan Ece Ayhan'ın arkadaşı savcıyı da odaya buyur eder ve sohbe başlarlar. Sonrasında bir restorana geçerler, restoranda belediye başkanının da bulunduğu kalabalık bir masada oturup sohbet ederler. Restorandan çıktıktan sonra savcı ile kasabayı dolaşırlar. Savcı, yaptıkları bu yürüyüşte beyefendinin ne kadar hoş sohbet olduğunu, kasabanın daha önce görmediği güzelliklerini onun keşfedip kendisine gösterdiğini anlatır. Saat geç olunca savcının nerede dinlenmek istediğini sorması üzerine beyefendi, Ece Ayhan'ın yabancısı olmadığını ve onun evinin bir köşesinde kalabileceğini söyler. Geceyi Ece Ayhan'ın evinde geçiren, müfettişe benzetilen bu beyefendi, ertesi gün kaymakamlık odasında kahvesini içerken gelen tahrirat kâtibine kasabada gördüğü aksaklıkları bir bir sayar.

Ece Ayhan kasabaya geldiği zaman savcı, tahrirat kâtibi tüm bu yaşananları kendisine aktarır. Müfettiş mi yoksa daha üst kademelerden biri mi olduğuna karar verilemeyen bu kişiyi Ece Ayhan merak etmeye başlar. Yeni başladığı kaymakamlık görevinde henüz teftiş geçirmeyen ve görev yerinden birkaç günlüğüne kaçak bir şekilde

ayrıldığı için fazlasıyla heyecanlanan Ece Ayhan, makam odasının kapısını korkarak açar fakat karşısında İkbâl kahvesi çevresinden ressam Fahir Aksoy’u görür.²⁶⁹

Ece Ayhan’ın yaşadığı bu olay, Orhan Kemal için bir ilham kaynağı olur. Meserret kahvesinden tanıdıkları Fahir Aksoy adlı şahsın devlet görevlisi gibi davranarak insanlara müfettiş olduğunu düşündürmesinden hareketle Orhan Kemal, heybetli görünüşüyle şehirleri dolaşıp esnafların, iş yerlerinin birtakım aksaklıklarını eleştirerek insanlardan rüşvet toplayan sahtekâr bir karakter yaratır. Böylelikle *Müfettişler Müfettişi* romanı, *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında olduğu gibi Orhan Kemal’in arkadaşlarıyla buluşup sohbet ettiği bir kahvede doğar.

Müfettişler Müfettişi romanının başkarakteri Kudret Yanardağ, arkadaşlarıyla birtakım iş kazalarında korku ve saygı uyandıran görünüşünden faydalanarak insanlara kendinin müfettiş olduğuna inandıran ve ceza almaktan korkan iş sahiplerinden rüşvet alarak geçimini sağlayan bir üçkâğıtçıdır. Roman, yine bir gün aynı amaçla tesadüfen vardığı bir şehirde lokantalara, otele uğrayıp sade bir yurttaş olduğunu vurgulayarak kusurları, eksikleri eleştiren Kudret Yanardağ’ın bu şehirde yaşadığı maceraları aktarır. Şehre adımını atar atmaz halk, onun mühim bir devlet görevlisi olduğuna kanaat getirir:

“Küçük şaraphane gecenin dokuz buçuk sarhoşluğundan ayılıp, içeri girene baktı; bakmasıyla da elinde olmayarak toparlandı: Vay anasını!.. Kimdi vali, milletvekili, parti başkanı, belki de bakan yapılı bu adam? Kahverengi rölöve şapkası, siyah çizgili kahverengi kostümü, kolalı yakasına irice bağlı, siyah siyah damarlı kırmızı kravatı, gömlekle bile ılık ılık terlenen sıcak ağustos gecesinde ceketi, yeleği, içinde kim bilir ne türlü evraklar bulunan şişkin çantası...”²⁷⁰

Kudret Yanardağ, sırasıyla meyhanecileri, otelciyi müfettiş olduğuna inandırıp paraları toplamaya başlar. Kaldığı otelcinin evine davet edilen Kudret Yanardağ, evin içinde otelci, eşi ve otelcinin metresi arasında çıkan kargaşadan da faydalanmasını bilerek üçünden ayrı ayrı mücevher ve para alır. Şehirdeki esnaf ve memurdan Vali, Emniyet Müdürü, Belediye Başkanına kadar korku salan bu “müfettişler müfettişi”nin şehirden ayrıldıktan sonra sahtekâr olduğu anlaşılır. Otelcinin metresinin dolandırıldığını anlayıp şikâyet etmesiyle de aranmaya başlar. Tüm yaşananlardan sonra emekli edilen vali, bacanağının İstanbul’daki otele işletmeci olarak gider. İşletenin kim olduğunu bilmeden İstanbul’da bir otele teftişe giden başkarakter, eski valinin kendisini tanıyıp görevlilere şikâyet etmesiyle tutuklanır.

²⁶⁹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbâl Kahvesi*, s. 388-394.

²⁷⁰ Orhan Kemal, *Müfettişler Müfettişi*, Everest Yayınları 2013, s. 1.

Müfettişler Müfettişi'nin devamı olan *Üçkâğıtçı* romanında cezaevinde kendisini insanlara iktidar muhalifi, yeni parti destekçisi olarak tanıtan Kudret Yanardağ'ın serbest bırakıldıktan sonra halka yaptığı konuşmayla milletvekili adayı olması, dini siyasete alet etmekten tekrar tutuklanıp kısa süre içinde hapishaneden milletvekili olarak çıkmasının hikâyesi anlatılır.

İki ciltlik romanın hareket noktası, Orhan Kemal'in İkbâl kahvesi çevresinde yer alan Fahir Aksoy'un ilk defa geldiği kasabada etraftakilerin kılık kıyafetinden onu önemli bir kimse sanmasını fırsat bilip müfettiş gibi tavırlar takınarak insanları kandırması hikâyesi olur. Orhan Kemal, bahsedilen karakter ve olaya pek çok kurgu ögesi ekleyerek kurmacaya aktarır. *Müfettişler Müfettişi*'nin Ece Ayhan'ın anlattığı olayda sözü edilen Fahir Aksoy'dan mülhem olduğunu Orhan Kemal şu sözlerle ifade eder:

“...şoo hikâye var ya, Fahir'in hikâyesi, onu yazıyorum. ‘Kodaman’ öyle kıyak gidiyor ki anlatamam. Çift ayakkabılarıyla zıtt zıtt zıtt. Yuvarlak yüzü, kalın kapkara kaşları, ağız kıyılarında toparlanmış bıyığı, kemerli burnuyla üstat kasabaya teşrif eder... Müfettiş tabii. Allah ne veriyse kısmetine bakar.”²⁷¹

Nurer Uğurlu, adı geçen çalışmasında, çantasında yazmakta olduğu tarih kitabının dosyasıyla İkbâl kahvesine gelen ve zaman zaman neşelenmek için kurnazlıkla yanına gittikleri Ali Cemal adında bir kimseden bahseder. Orhan Kemal, İkbâl kahvesinin müdavimleri arasına katılan, Türkçülük üzerine birtakım görüşler üreten ve Orta Asya'dan başlayarak Cumhuriyet'e kadar devam eden bir tarih kitabı yazmaya çalışan Ali Cemal denilen bu kişiyle sık sık görüşmeye başlar. Arkadaşlarından bu duruma kızanlar olunca Orhan Kemal'in cevabı şöyle olur:

“İlahi Hadi, yahu herif hazine be. Benim için bulunmaz maden. İşliyorum, işleyebildiğim kadar. Göreceksiniz arkasından ne çıkacak...”

‘Ne çıkacak?’ (...)

‘Ne mi çıkacak? *Müfettişler Müfettişi*'nin devamı. Onun bütün ham malzemesi üstadın şahsında toplanmış, daha ne be!..’²⁷²

İkbâl kahvesi çevresinden tanıdığı kişilerden hareketle iki ciltlik roman yazan Orhan Kemal, gerçek hayattaki tanıklıklarına dayanarak eserini kurgular. Ece Ayhan'ın anlattığı Fahir Aksoy'un hikâyesi yazar için ilham kaynağı olur. Bu, Orhan Kemal'in yaratma sürecinde gerçeklikten yola çıktığını gösterir fakat eser anlatılan anıdan bambaşka bir şekle büründürülerek estetik mesafe oluşturulur. Romanın ikinci cildi olan

²⁷¹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbâl Kahvesi*, s. 397.

²⁷² Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbâl Kahvesi*, s. 400.

Üçkâğıtçı'yı yazarken de İkbâl kahvesinden tanıdığı bir şahsı gözlemlemesi Orhan Kemal'in eserlerinde gerçeklikle kurduğu bağı ortaya koymaktadır.

Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı öykü kitabında yer alan “Kudret Dağdeviren” öyküsü iki ciltlik *Müfettişler Müfettişi* romanıyla benzerlik göstermektedir. Adından da anlaşılacağı üzere bir karakter üzerine kurgulanan öykü, anlatacağı karakter hakkında ipuçları veren bir genellemeyle başlar:

“İnsanlar vardır, istedikleri kadar yokluk içinde, hatta aç olsunlar, gene de karşılarındakilere önemli, çok önemli kişilermiş gibi etki yaparlar. Doğuştan bir kerli ferlilik, doğuştan bir etkinlik vardır üzerlerinde. Konuşmak şöyle dursun, dinlerlerken bile heybetlidirler.”²⁷³

Kahvede oturan anlatıcı kişinin yanına yıllardır tanıdığı fakat ilgi duymadığı için hakkında pek fazla bir şey bilmediği silik bir tip oturur. Bu kişi, kendisiyle konuşmaya çalışırken kahveden içeri insana yüksek makamlarda olduğunu düşündüren heybette biri girer. Anlatıcı kişinin yanındaki silik tip hemen kalkar ve bu heybetli şahsın yanına gidip karşısında el kavuşturarak onu dinler ve sonrasında anlatıcı kişinin yanına döner. Anlatıcı kişinin bu önemli şahsın kim olduğunu bilmemesine şaşırarak silik tip onun nasıl kudretli biri olduğunu kanıtlamak için onunla ilgili bir anısını anlatır. Bir gün Meserret Kahvesi'nde karşılaştığı Kudret Dağdeviren onu da yanına alarak lüks bir lokantaya gider. Her çeşit yemekten yedikten sonra Kudret Dağdeviren hesap geldiğinde garsondan patronu çağırmasını ister. Bir mühendis veya mimarmış gibi lokantayı patrona eleştirmeye başlayan Kudret Dağdeviren, hesabı ödemekten kurtulmasının üstüne bir de lokanta sahibinden para alır.

Öyküde, azametli duruşuyla anlatıcı kişiye etki eden Kudret Dağdeviren karakteri ve silik tipin onunla yaşadığı anıda, Kudret Dağdeviren'in önemli bir kişiymiş gibi davranarak lokanta sahibinden para alması hikâyesi, Orhan Kemal'in yarattığı Müfettişler Müfettişi karakterini imlemektedir. Orhan Kemal'in bu öyküyü oluştururken de Meserret Kahvesi'nde Ece Ayhan'dan dinlediği Fahir Aksoy'un anısından ve kahve çevresinde tanıştığı Ali Cemal adlı kişiden yola çıktığı söylenebilir.

“Babil Kulesi” öyküsünde de Orhan Kemal'in kahve çevresinde arkadaşlarından dinlediği hikâyeden ve tanıştığı bir kişiden esinlendiği “kalantor gözükme” konusu işlenir. İstanbul'da küçük bir şaraphanede oturan anlatıcı, şaraphaneden içeri bu küçük ve pis şaraphaneye yakışmayacak kılıkta birisinin girdiğini söyler:

²⁷³ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 212.

“Kurşuni rölöve şapkası, siyah çizgili açık kurşuni kostümü, kolalı yaka, irice bağlı siyahı çok açık kurşuni kravatı, gömlekle bile ılık ılık terlenen sıcak ağustos gecesinde ceket, hatta yeleği... Bu küçücük, bu hayli pis şaraphanede kimdi bu ‘Kalantor?’”²⁷⁴

Şaraphanedekiler, bu “beyefendi”yi görünce hemen sıkışıp ona şaraphanede yer açarlar. Herkes, meraklı gözlerle ona bakmaktadır. Bu kodamanın kim olabileceğine dair tahmin yürütürler:

“Yanımdaki orta yaşlı balıkçı, ‘Esaslı bir kodamana benziyor,’ dedi.

‘Belki de mebus.’

‘Yahut vekil...’”²⁷⁵

Tedbirli olma amacıyla şaraphanedekiler durumlarının çok iyi olduğundan, hükümetten çok memnun olduklarından bahsederler. Anlatıcı kişi onun “halkın nabzından memnun bir parti ileri gelenini”²⁷⁶ hatırlattığını belirtir. Kodaman ise hemen sarhoş olur ve hesabını ödeyerek şaraphaneden çıkar. Çıktıktan sonra onu aldattıklarına emin olan şaraphane halkı memnundur. Bu kodamanın kim olduğunu merak eden anlatıcı kişi ise onun ardından şaraphaneden çıkar. Kendisine yetişen anlatıcı kişi, kodamanla tanışır. Anlatıcı kişiye mesleğini sorduktan sonra “Şaraphanede enayiler beni kalantor sandılar değil mi?”²⁷⁷ diye soran kodaman, İstanbul’a yakın ilçelerden birinden olduğunu ve kaçan karısını aramaya geldiğini söyler.

Orhan Kemal’in benimsediği gerçekçi sanat anlayışı çerçevesinde eserlerinde çevresindeki şahıslardan, dinlediği anılardan faydalandığı gözlenir. Karakter yaratımında tanıdığı kişilerden hareket ettiğini kendisi de belirten yazar, roman ve öykülerinde şahıslara kimi zaman isimleriyle birlikte doğrudan yer verirken kimi zaman estetik mesafe oluşturarak yansıma şeklinde verir. Vakit geçirmeyi çok sevdiği kahveler, eserlerinin doğuş mekânı olur. Bu kahvelerde tanıdığı kişilere eserlerinde yer verirken zaman zaman da burada paylaşılan anılardan mülhem eserler oluşturduğu gözlenir.

2.5. Hayatındaki Aşkların Eserlerine Yansıması

2.5.1. Sarışın Mavi Gözlü Bir Rum Kızı: Eleni

Orhan Kemal, çocukluk yıllarında ailesiyle birlikte Lübnan’da sürgünde iken Eleni isminde bir Rum kızını görür, ondan hoşlanır fakat alay edilme korkusuyla uzak

²⁷⁴ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 273.

²⁷⁵ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 275.

²⁷⁶ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 275.

²⁷⁷ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 276.

durmaya çalışırken kızın ona çikolata vermesiyle tanışır ve birlikte vakit geçirmeye başlarlar. Orhan Kemal, ilk aşkı olduğunu söylediği bu kızı Celalettin Çetin ile Akşam gazetesi için yaptığı bir röportajında şu şekilde anlatır:

“Bu çalıştığım yerin yanı başında bir çikolata fabrikası vardı. Ve bu fabrikada sarı saçlı, mavi gözlü çok güzel bir Rum kızı vardı. Adı Eleni’ydi. Bütün matbaanın gençleri bu kızın çevresinde pervane gibi dönerlerdi. Bense, üstüm başım, bilhassa ayakkabılarım çok kötü olduğu için uzaklarda durur, sokulamazdım. Benimle alay eder korkusuyla hep kaçardım. Bir gün ters çevrilmiş bir gaz sandığı üzerinde otururken yanıma geldi. Zaten ufakık bir alevle parlamaya hazır olduğum için bütün gövdeyi ateş bastı. Ben kızı Türkçe bilmez sanırdım, benimle birden Türkçe konuştu, ‘Senin adın ne?’ dedi, nereli olduğumu sordu. Bir çikolata verdi. Alev ispiroya değmişti artık. O günden sonra o kıza âşık oldum iyice, işime dört elle sarıldım. Ve her gün saçlarımı taramaya başladım. Sonra buluşmalar başladı, deniz kıyılarına iniyorduk. Ve bir gün ona ayağımdaki eski pantolondan utandığımı söyledim, ‘Sen ne utanıyorsun, zenginlerimiz utansın. Aldırma böyle şeylere, boş ver’ dedi. İşte bende ilk sosyal uyanış galiba bu Rum kızı ile başladı.”²⁷⁸

Orhan Kemal’de büyük bir değişime sebep olan bu aşk deneyimi, Eleni’nin sebebi net olarak bilinmemekle birlikte ülkeden ayrılmasıyla sonlanır. Orhan Kemal’de hüsrana yaratan bu ayrılık, Orhan Kemal’in yaşadığı şehre bakışını da etkiler:

“Bir gün gene her zamanki gibi iş başı yaptım, fakat iş yeri bir sıkıntı içindeydi. Bizim usta dahil herkes ağlayacak gibiydi. Sordum, öğrendim, kız artık gelmeyecekmiş, işten çıkmış. Sebep çeşitliydi: Kimi evlendi dedi, kimi ağabeyi başka memlekete götürdü dedi. Sebep ne olursa olsun, kız artık yoktu. Beyrut kapkara kesilmişti gözlerimde, içimde beni sıkan bir şeyler... Yaşamaktan nefret, bezginlik ve tenhalarda gizlice ağlamalar.”²⁷⁹

Orhan Kemal’in yaşadığı bu aşk hikâyesinin tıpatıp aynısını *Baba Evi* romanının başkarakteri yaşar. Tıpkı Orhan Kemal’in ilk aşkını yaşadığı kız gibi sarı saçlı, mavi gözlü bir Rum kızına âşık olur. Romandaki kızın adı da Eleni’dir. Başkarakter, çalıştığı yerin bitişindeki çikolata fabrikasında çalışan Eleni ile makinesinin yanındaki gazyağı sandığının üzerinde otururken kızın yanına gelmesiyle tanışır:

“Birden onun ayakkabıları... Başımı kaldırdım, o, mavi mavi gülüyor:
‘Siz Ermeni misiniz?’
‘Hayır...’
‘Ya?’
‘Ben Türk’üm.’”²⁸⁰

²⁷⁸ Celâlettin Çetin, “İlk Aşkları: Orhan Kemal”, *Akşam*, 25.02.1968, Aktaran: Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 6.

²⁷⁹ Celâlettin Çetin, “İlk Aşkları: Orhan Kemal”, Aktaran: Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 6.

²⁸⁰ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 50.

Orhan Kemal, yukarıda da söz edildiği üzere bu kızın kendisindeki ilk sosyal uyanışı başlattığını söyler. Romanda da Eleni ve başkarakter arasında geçen şu konuşmalar bu bağlamda dikkate değerdir:

“‘Biz çok zengindik memlekette, şimdi çok utanıyorum.’

‘Neden?’

‘Şu postallarımdan...’

‘Aldırma...’

‘Aldırma mı? Ayıp değil mi bunlarla...’

‘Neden ayıp olsun? Benim bir ağabeyim var, der ki: eski pabuçlarımdan zenginlerimiz utansın...’

‘Sen de mi öyle dersin?’

‘Biz hepimiz öyle deriz.’”²⁸¹

Eserdeki bu aşk tecrübesinin sonlanması da gerçekliğe paralel bir biçimde gelişir ve Eleni ile babası aniden ülkeden ayrılırlar. Kurmacanın içinde değişen tek nitelik ayrılma sebeplerinin komşudan öğrenilmesidir. Eleni ve ailesi, Eleni’nin abisinin siyasi eylemleri sebebiyle mecburî göçe tâbi tutulmuştur. Tıpkı genç Mehmet Raşit gibi roman başkışisi de bu beklenmedik ayrılıktan sonra yaşadığı şehirden bunalır:

“Bir gün Eleni’yle usta Dimitri ortadan kayboldular...

(...)

Komşu Ermeni karısından sordum.

Havadis müthişti:

‘İki gün evvel, yirmi dört saat zarfında Lübnan hudutlarını terke mecbur’ edilmişler. Kadın anlatıyordu:

‘Böyle olacağı belliydi zaten... O oğulları yok mu o oğulları, daha çok süründürür onları... Bir kayıkları vardı ya, dolar dolar giderlerdi... Ya evleri? Az mı polisler bastı?’

Beyrut’tan öyle bir soğumuştum ki...

Tenha yollardan eve döndüm, sıkıntımdan patlayacaktım.

O gece yatakta ağladım.

(...)

İşime gidip geliyordum, lakin her şeyden soğumuştum.”²⁸²

Eserde anlatılan bu aşk hikâyesinin kızın isminden, tasvirine; çikolata fabrikasında çalışmasından, tanışma şekillerine; başkarakterle arasında geçen, sosyal mânâda başkarakterini etkileyen diyaloglarına kadar Orhan Kemal’in röportajında anlattığı hikâyeye bire bir uyuşması dikkat çekicidir.

²⁸¹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 51.

²⁸² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 59.

2.5.2. Kısa Süren Bir Aşk: Bedriye

Orhan Kemal'in Eleni'den sonra Adana'da Bedriye adlı bir kızla bir ilişki yaşadığı biyografisinde belirtilmiştir. Ancak bu aşk, Bedriye'nin Orhan Kemal İstanbul'da iken başka birisiyle görüşmeye başlamasıyla sona ermiştir. *Avare Yıllar* adlı romanın başında anlatı kişinin bir aşk ilişkisi içinde olduğu verilir: “Karşı buğday tarlası içindeki kırmızı kiremitli evin kızlarıyla sevişiyorduk. Üç kızın en büyükleri kahvecinindi. Ortanca benim, en küçük Gazi'nin.”²⁸³ Bu aşk ilişkisi Orhan Kemal'in Bedriye adlı kızla yaşadığı aşkta olduğu gibi anlatı kişinin İstanbul'a gitmesi ve kızın onun yokluğunda başka bir sevgili bulmasıyla sonlanır: “Adana'ya döndüğümüz gece Hasan Hüseyin'den öğrendik ki, benimki bir deniz gediklisiyle işi uydurmuş.”²⁸⁴ Anlatıcı kişi böylelikle ilişkisini bitirir.

Eserde anlatılan aşkın sonlanma şekli Orhan Kemal'in gerçek hayatta Bedriye adlı bir kızla yaşadığı aşkın bitme sebebiyle örtüşmektedir. Bu nedenle *Avare Yıllar*'da yer alan bu aşk hikâyesi metne yerleştirilen başka bir otobiyografik öge olarak değerlendirilebilir.

2.5.3. Evliliğe Uzanan Bir Aşk Hikâyesi: “Bir İşçi Kızını Sevdim”

Orhan Kemal, Adana'da Millî Mensucat Fabrikası'nda kâtip olarak çalışırken ileride evlenip dört çocuk sahibi olacağı eşiyle tanışır. Nuriye Ögütçü, annesi beş yaşındayken vefat etmiş, göçmen bir Boşnak kızıdır. Ailesi, Yugoslavya'da varlıklı bir ailedir. Babası Malik Aksoy, eski Yugoslavya'nın Karadağ bölgesinde meşhur bir derebeyidir. Malik Aksoy, Müslümanların hakkını korumak amacıyla Sırlarla mücadele etmektedir ancak bir gün Sırlar tarafından pusuya düşürülür. Yara almadan kurtulan Malik Aksoy, yaşanan bu olaydan sonra Türkiye'ye göçme kararı alır.²⁸⁵ Aile, Türkiye'ye göçtükten sonra maddi zorluklarla karşılaşır ve Nuriye Ögütçü ile abisi fabrikada çalışarak evin geçim yükünü taşırlar:

“Aslen Yugoslav muhaciriyiz biz. Varlıklı bir aile imişiz. Adana'ya yerleşince zor günler başladı. Babam zaten pek çalışmasını sevmezdi, bir kazada beli sakatlanınca evin bütün yükü, ağabeyimle benim sırtıma bindi.”²⁸⁶

Nuriye Ögütçü, güzel bir genç kız olarak fabrikada çalışmasının birtakım sıkıntıları olduğunu ancak çalışmasının gerekliliğini bir röportajında vurgular:

²⁸³ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 102.

²⁸⁴ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 139.

²⁸⁵ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 20.

²⁸⁶ Sadun Tanju, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal'le Mutlu Yıllar”, 22 Haziran, s. 4.

“Sarışındım, genç kızlığa yeni adım atıyordum. Güzel olduğumu söylüyorlardı. O yıllar güzel bir işçi kız için tehlikelerle doluydu. Evdekiler korkardı, ben korkardım. Ama korku para etmezdi, çalışmak gerekliydi.”²⁸⁷

Orhan Kemal ile Boşnak kızı Nuriye birbirlerini severler ancak torununu fabrika işçisi bir kıza yakıştırmayan Orhan Kemal’in babaannesi ve Nuriye’nin, kızının kazandığı parayla geçinen babası gibi engellerle karşılaşır. Bu engellere maddi zorluklar ve Nuriye’yi seven zengin kişilerin baskısı da eklenir ancak tüm bu zorlukların üstesinden gelinerek evlilik için ilk adım atılır: “Hele Nuriye seni istemeğe geldiğimiz gün aklında mı? Ben, yeni fabrika kantarcısı Hasan efendi, arkadaşım Bayram, Bayramın babası...”²⁸⁸ Orhan Kemal, Nuriye Hanım’ın babası Malik Aksoy’u ikna etmeyi başarır, Orhan Kemal ve Nuriye Ögütçü evlenirler:

“Farketti ki babam biraz da “Kız giderse nasıl geçiniriz?” diye düşünüp huysuzlanıyor; ona da çare buldu: Yardım ederiz size, dedi. Binbaşılar filan istiyordu o sıralar beni. Raşit, aracı görücü sokmadan işin içine girip konuştu babamla. Benim hiçbir şeyim yok. 24 lira 95 kuruş maaşımdan başka dedi. Ben sadece Nuriye’yi istiyorum dedi. Babamın hoşuna gitmiş olacak; bu tuttuğunu koparmak kararlılığı karşısında, evet dedi sonunda, 1937 yılının 5 Mayıs’ında evlendik.”²⁸⁹

Orhan Kemal ve Nuriye Ögütçü evlendikten sonra maddi yokluğun ilk sıkıntısını düğün günü takılan altınlarda yaşarlar. Orhan Kemal’in babaannesi, oğlunun Adana’da önemli bir şahsiyet olması sebebiyle ele güne rezil olmamak için komşulardan ödünç takılar toplar ve düğünde bu takıları Nuriye Ögütçü’ye takar. Ancak düğünden birkaç gün sonra bu ödünç takıları Orhan Kemal’den geri ister.²⁹⁰

Orhan Kemal ve Nuriye Ögütçü’nün evliliği Orhan Kemal’in 2 Haziran 1970’teki vefatına kadar sürer. Bu evlilikten sırasıyla Yıldız, Nâzım, Kemali ve Işık adında dört çocukları olur. Tutuklamalar ve iş bulamamanın getirdiği maddi zorluklarla mücadele ederek sürdürülen bir evlilik yaşarlar.

Avare Yıllar romanında fabrikadaki diğer kızlar arasında bir Boşnak kızı anlatı kişinin dikkatini çeker: “İçlerinde biri -ille o- akça pakça, on dördünde bir Boşnak kızı vardır ki, mutlaka bakar, güler, döner, bakar, güler. Ta köşeyi dönüp kayboluncaya kadar!”²⁹¹ Anlatı kişisi bu Boşnak kızına âşık olur ve kızı iş çıkışları takip edip evinin yakınında dolaşır durur. Ancak bir gün kızın komşularından birisi anlatı kişisine kızın

²⁸⁷ Sadun Tanju, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal’le Mutlu Yıllar”, 22 Haziran, s. 4.

²⁸⁸ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 62.

²⁸⁹ Sadun Tanju, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal’le Mutlu Yıllar”, 22 Haziran, s. 4.

²⁹⁰ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 21.

²⁹¹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 187.

varlıklı taliplileri olduğunu ve kızın peşinde dolaşmaktan vazgeçmesini söyler. Bu sözler üzerine anlatı kişinin dünyası başına yıkılsa da bir gün Boşnak kızın onunla görüşme isteği haberini almasıyla yeniden dünyalar onun olur. Boşnak kızıyla anlatıcı kişi anlaşılır ancak fabrikada bu meselenin yayılmasıyla anlatıcı kişi tehdit mektupları almaya başlar. Başkarakter kızdan vazgeçmez ancak babaannesini bir işçi kızını istemeye ikna edemez. Anlatı kişisi, mavi tulumlu işçi dostu İzzet Usta'nın Boşnak kızının babasının arkadaşı olduğunu öğrenince İzzet Usta'yla konuşur ve İzzet Usta da kızın babasıyla görüşür. İzzet Usta'yla birlikte kızın babasıyla görüşmeye giderler ve sonunda Boşnak kızı ve anlatı kişisi evlenirler. Evlendikten sonra genç çift acı bir olayla karşılaşır. Düğünde takılan takıların sevincini yaşarlarken genç adamın babaannesi düğünde takılan altınların ödünç olduğunu söyleyerek onları geri ister:

“İki gün sonra bir sabah babaannem, beni bir kenara çekti, ‘Oğlum,’ dedi, ‘biliyorsun ya, âdet. Babanın şerefini düşündük. Karına usulüyle anlat da...’

‘Eeee?’

‘Emanetleri?’

‘Hangi emanetleri?’

‘Altın, avadan, küpe, bilezikler, burma, pantiyif...’

‘Sonra?’

‘Versin...’

‘Ay... Onlar emanet miydi? Başkasından mı almıştınız?’

‘N’apalım? Dosta düşmana karşı...’²⁹²

Avare Yıllar’da anlatı kişinin evleneceği kızla fabrikada tanışması ve bu kızın Boşnak olması, abisi ve babasıyla yaşaması gerçeklikten kurmacaya direkt aktarılmış öğelerdir. Evlenme sürecinde ortaya çıkan kızın babası çalışmadığı için evin geçimini kızın ve abisinin sağlamasıyla genç kâtibin maaşının azlığı gibi maddi zorluklar, başkışının babaannesinin bu evliliğe karşı gelmesi, son olarak kızla evlenmek isteyen zenginler de gerçeklikle bire bir örtüşmektedir. Üstesinden geline birtakım zorluklardan sonra anlatı kişisi tıpkı Orhan Kemal gibi kızın babasını, yirmi dört lira doksan beş kuruş olan maaşıyla başlayan acıklı bir konuşma yaparak ikna eder. Ancak anlatıcı kişinin kız isteme merasimine İzzet Usta'yla gitmesi gerçeklikle bağlantısı olmayan bir kurmaca öğedir. Babanın ikna olmasındaki etkenlerden birinin genç kâtibin babasının taşıdığı kimlik olması da gerçekliğin kurmacaya yansımasıdır. Evlendikten sonra genç çiftin takılarının emanet olduğunu öğrenmeleri de gerçek hayatta yaşanan bir anının kurmaca

²⁹² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 219-220.

eserde görünümüdür. Eserde anlatıcı kişinin, Boşnak kızın ve babasının ismine yer verilmemesi ise estetik mesafeye örnektir.

Dünya Evi romanı, *Avare Yıllar*'da evlenen genç çiftin girdikleri dünya evinde yaşadıkları geçim sıkıntısını anlatan romandır. Orhan Kemal ve eşi Nuriye Ögütçü ile özdeşleşen bu çift, *Dünya Evi* romanında da gerçeklikle özdeşlik kurularak işlenir. Romanda otobiyografik serinin başkarakteri, Orhan Kemal'in yirmili yaşlarının başında, bol bol okuduğu döneme uygun bir şekilde işlenmiştir. Gerçeklikle örtüşür bir biçimde anlatıcı kişinin işçi dostunun hediye ettiği kitaplar Orhan Kemal'in bahsettiği kitaplardır:

“İskemlesine geçip oturdu. Kitaplarına göz attı. Küçük masanın üzerinde karmakarışık duruyorlardı. Bir kısmını mavi tulumlu makinist dostu hediye etmişti, bir kısmını işportacılardan ucuz ucuz düşürmüştü bir kısmı da babasından kalma:

Serseriler, Stepte, İstrasti Mordasti, La dam o Kamelya, Madam Bovari, Jerminal, Benim Üniversitelerim, Kroyçer Sonat, Umumi Tarih, Fransız İnkılabı Kebiri, İstibdat ve daha başkaları.”²⁹³

Orhan Kemal ve eşi Nuriye Ögütçü otuz üç yıllık evlilikleri boyunca pek çok zorlukla mücadele etmişlerdir. Orhan Kemal'in yaşadığı tutuklanmalar, iş bulma sıkıntısı ve maddi yokluklar gibi sıkıntılı zamanlar yaşamışlardır. Ancak tüm bu zorluklara rağmen Orhan Kemal günlüğünde, Nuriye Ögütçü'nün yüksek bir enerjiyle evin sorumluluklarını yüklenip çabaladığından ve aynı zamanda Orhan Kemal'in sıkıntılı zamanlarına da dirayet göstererek hem fizyolojik hem de psikolojik bir dirence sahip olduğundan bahseder:

“Şu Nuriye, gerçekten de müthiş kadın! Hani kahraman filan diyeceğim geliyor. Unkapanı, Cibali Fırın Sokak No:20'deki dört odalı, konak tipi zırlı evimizin yalnız iki odasında oturduğumuz hâlde, koca evi haftada bir, iki baştan aşağıya silip süpürmesi, çocuklarımı, beni gıcır gıcır yıkaması, keza odalar gibi çamaşırı tek başına yıkayıvermesi... Çarşıdan her şeyi o alır. Pişirir. Evin tek mil işleri onda. Sokaktan dostların hoş olmayan gazezkâr dedikodusuyla ifrit döndüğüm zamanlar -ki böyle günler çoktur- benim yüz eğrimi hatta öfkeli bağırıtlarımı, huysuzluklarımı çeken gene odur. O bir melek mi?

Hayır: İnsan! İcabında iligine tak der, karşılık da verir.”²⁹⁴

Eserde başkışının eşi, ailesinin huzuru için çabalayan, eşini mutlu etmek için elinden geleni yapan bir kadın olarak işlenmiştir. Başkışının maddi problemlerden dolayı

²⁹³ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 8.

²⁹⁴ Orhan Kemal, *Yazmak Doludizgin: Günlükler ve Şiirler*, haz. Işık Ögütçü, s. 47.

çektığı sıkıntıyı gidermek için çaba gösteren genç kadın, böylelikle Orhan Kemal'in günlüğünde bahsettiği Nuriye Ögütçü ile karakteristik özellikler bakımından örtüşür:

"Oda kapısını açıp girdi. Üç basamaklık merdiveni gene koşarak çıkarken ayağı kaydı. Dizi fena çarpıldı. Kemik belki de ezilmiş, derisi soyulmuştu. Aldırmadı. Değil ezilmek, kırılıyordu bile gene aldırmayacaktı. Hiç olmazsa o an. Nasıl aldırırdı? Kocasının evinde, karısıyla baş başa oturmak istiyordu. O, içeri girmeden lamba yanmalı, iskemlesi masanın önüne çekilmeliydi."²⁹⁵

Orhan Kemal ve Nuriye Ögütçü yeni evli bir çift iken Orhan Kemal'in genç bir kâtip olarak aldığı maaşın azlığı ve Orhan Kemal'in eşi Nuriye Ögütçü'nün çalışmasını istememesiyle maddi anlamda sıkıntı yaşarlar:

"İplik fabrikasında 24 lira maaşlı bir kâtipi evlendiğimizde. 5-6 lirasını da babama verirdik, geçinebilsin diye. Orhan Kemal'in babaannesi Emine hanımla, eski bir kenar mahalle evinde otururduk. Evlenince beni aldı işten. Çok kıskançtı, çocuk denecek yaşta evli ve güzel bir kadının fabrika işçileri arasında yaşaması mümkün değildi ona göre. Oysa çok sıkıntı çekiyorduk. Benim getireceğim üç beş kuruş Biraz olsun hafifletirdi sıkıntımızı."²⁹⁶

Dünya Evi'nde genç adamın fabrikada kâtip olarak aldığı yirmi dört lira doksan beş kuruş bir evin geçimini sağlayamamaktadır ancak yaşadıkları maddi zorluklara rağmen genç adam, eşinin çalışmasını istemez:

"Biliyordu, hayat olmadığını gayet iyi biliyordu ama çalıştıramazdı. Kabil değildi. Eş, dost, bildik, gördük, hısımlar, akraba... 'Çalıştır başka çaren yok!' diyenler o zaman da, 'Tuh. Babasının şerefini olsun düşünmedi. Çok bayağı ruhluymuş...' demeyecekler miydi?"²⁹⁷

Orhan Kemal ve Nuriye Ögütçü'nün evliliklerinde yaşadıkları maddi zorluk ve bu zorluğa rağmen Orhan Kemal'in eşinin çalışmasına izin vermeyişi *Dünya Evi*'nde görülen gerçeklik yansımasıdır. Gerçeklikle kurmaca eserde oluşan fark ise şu noktada belirir: Orhan Kemal ve eşi evlendiklerinde Orhan Kemal'in babaannesiyle yaşamaktadırlar. Kurmacada ise genç kâtip ve eşinin baş başa yaşadığı görülür.

Cemile romanı, *Avare Yıllar* ve *Dünya Evi*'nde işlenen aşk hikâyesinin evlilik öncesi sürecini ele alan romandır. Cemile'nin genç kızlık dönemlerine tekabül eden 1934'te başlar ve Cemile ile genç kâtipin evlilik öncesi yaşadıkları süreci anlatır. Cemile Boşnak bir göçmen kızıdır, ailesi memleketlerinde tanınan varlıklı bir ailedir. Cemile'nin babası, ismi Malik olarak belirtilmiştir, Yugoslavya'ya bağlı Karadağ bölgesinde Sırplarla mücadele vermiş meşhûr bir derebeyidir:

²⁹⁵ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 6-7.

²⁹⁶ Sadun Tanju, "Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal'le Mutlu Yıllar", 22 Haziran, s. 4.

²⁹⁷ Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 2.

“Memleketin eşrafından Amir Ağa’nın teşvikiyle Karadağ Milletvekili Boşko Boşkoviç’in öldürülmesi üzerine başlayan katliamdan kurtulmak için kaçmadan önce, Malik ve Muy ismi, Sırların üzerinde yıldırım etkisi yapardı. O kadar ki, Malik ve arkadaşlarının korkusu yalnız Hristiyanların değil, Müslümanların da içlerinde sarsıntılar yaratırdı.”²⁹⁸

Milletvekili Boşko Boşkoviç’in öldürülmesinin ardından bir katliam başlar. Bir gece, bir ormanın içinde Malik ve arkadaşları da pusuya düşürülür, Malik’in beş arkadaşı öldürülür, Muy bacağından yaralanır, Malik’e ise kurşun değmez. Milletvekilinin öldürüldüğü günün ertesi gecesinde Malik rüyasında kendi kesik başını görünce Muy ile birlikte memleketten göçme kararı alır:

“Bir gece bir ormanda pusuya düşürülmüşlerdi. Otuz tüfeğin ağzından çıkıp geceyi otuz yerinden yakan kurşunlar, o sıra bir kenarda su dökmekte olan Malik’e değmemiş, beş arkadaşı ölmüş, Muy da bacağından yaralanmıştı.

Milletvekili Boşkoviç’in öldürüldüğü günün ertesi gece, Malik rüyasında kendi kesik başını gördü. Ürktü. Müslüman halkın türkülerinde geçen bu cesur adam korktu, ani bir kararla malını, mülkünü bırakıp karısını, çocuklarını toplayıp Türkiye’ye göç etti. Muy da karısı ve çocuklarıyla beraberindeydi.”²⁹⁹

İki aile, memleketlerindeki zenginliklerinin getirilerini hızlı bir şekilde bitirirler ve geçim derdine düşerler. Malik ve Muy ekmek parası kazanmayı deneseler de memleketlerinde savaştan başka bir şey yapmadıkları için şehirde para kazanamazlar. Böylelikle ailenin kadınları fabrikalarda çalışmaya başlar ancak kötü koşullar altında çalışmaktan hastalanarak ölürler. Bunun üzerine çocuklar fabrikalarda şanslarını denemeye başlarlar:

“Fabrikaları ve pamuk tarlalarıyla ünlü bu güney Anadolu şehrine göçüldü. Ne yapılsa boş. Beceriksiz derebeyi torunları elleri böğürlerinde kaldılar. O zaman talihlerini denemek sırası kadınlara geldi. O kadınlar ki, dalları yerlere değen koyu gölgeli meyve bahçelerinde gülüp türkü söylemek, süslenip salına salına dolaşmaktan başkasına alışmamış, rahatlıktan semirmiş kadınlardı. Fabrikaların pamuk tozu yüklü, kola kokulu, rutubetli havasında hızla kuruyup çirkinleşmeye başladılar. Gün geldi, ellerinde mendil, küt küt öksürerek, iki iyilikten birini dilediler. Daha sonraları kadınlar toprağa verildi, çocuklar fabrikalara...”³⁰⁰

Cemile ve abisi fabrikada çalışıp evin geçimini sağlayarak babalarına bakarlar.

Eserde anlatılan Cemile ve ailesi, Orhan Kemal’in eşi Nuriye Ögütçü ve ailesini hatırlatmaktadır. Tıpkı Nuriye Ögütçü’nün ailesi gibi Cemile’nin ailesi de Yugoslavya’da

²⁹⁸ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 88.

²⁹⁹ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 89.

³⁰⁰ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 89-90.

varlıklı olan bir ailedir. Cemile'nin babasının Yugoslavya'da bir derebeyi olması, Sırplarla mücadele etmesi ve memleketinden göç etmesi Malik Aksoy'un hayatıyla bire bir örtüşmektedir. Eserde Cemile'nin babasının adının da Malik olarak belirtilmesi bu gerçekliğe yapılan dikkat çekici bir göndermedir. Ailenin memleketlerinden döndükten sonra maddi zorluklar yaşaması da gerçeklikle kurmacanın benzerliğini gösterir. Ancak gerçeklikle kurmaca arasında oluşturulmuş estetik mesafelerden de söz etmek mümkündür: Nuriye Öğütçü'nün annesi, Nuriye henüz beş yaşlarındayken memleketlerinde vefat eder; Nuriye, babası ve abisiyle on iki on üç yaşlarındayken Türkiye'ye göç ederler. Eserde ise Cemile beş-altı yaşlarındayken Türkiye'ye göç ettikleri ve Cemile'nin annesinin memleketlerinden ayrıldıktan sonra fabrikada çalışırken hastalanıp öldüğü ifade edilir. Bununla birlikte Nuriye Öğütçü, babasının bir kaza esnasında beli sakatlandığı için çalışmadığını belirtirken Cemile'nin babasının memleketinde ata binmek ve silah kullanmak dışında bir şey bilmediği için işsiz kaldığı yazılmıştır.

Cemile'nin ailesinin Nuriye Öğütçü'nün ailesini anımsatmasının yanı sıra eserde işlenen Cemile karakteri de Nuriye Öğütçü'yle örtüşmektedir. Orhan Kemal'in günlüklerinde Nuriye Öğütçü'nün evlerinde gösterdiği çabadan bahsedilmektedir. Eserde Cemile'nin çamaşır yıkarken vurgulanan gayreti de Nuriye Öğütçü'nün karakteriyle aralarında kurulabilen bir benzerliktir. Cemile'nin güzel ve alımlı bir kız olarak verilmesi, dokumahanedeki ustasından fabrika sahibi Kadir Ağa'ya, Deveci Çopur Halil'e, erkeklerin dikkatini çekmesi, Nuriye Öğütçü'nün röportajında belirttiği “genç ve güzel bir kız olarak fabrikada çalışmanın getirdiği sıkıntıları” hatırlatmaktadır.

Orhan Kemal, Kemal Tahir'e yazdığı bir mektubunda otobiyografik roman serisine eşinin başkarakter olacağı bir cilt eklemek isteğini dile getirmektedir: “Onun bana geçen hakkını ödeşebilmek için *Küçük Adamın Notları*'na bir üçüncü cilt ilave etmek ve ismine *Çocuklarımla Anası* demek istiyorum.”³⁰¹ Ahmet Aytekin'e yazılan bir başka mektubunda ise Cemile karakterinin çok yakın bir tanıdığı olduğunu söyleyerek onun bu romanı okuduğunda romanda kendisini ve babasını bulduğunu ifade ettiğini belirtir: “Cemile, bir başka adla gerçekten yaşamıştır ve benim çok yakından tanıdığım. Hatta hatta CEMİLE'yi okuduğu zaman kendini bularak ağlamış, ‘Sahi ben buyum. Zavallı babacığım... Peki sen bütün bunları ne biliyorsun?’ diye sormuştur.”³⁰²

³⁰¹ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Öğütçü, s. 231.

³⁰² Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Öğütçü, s. 391.

Bunun yanı sıra Orhan Kemal'in, romanı "Yıllardır kahrımı çekmekten usanıp yorulmayan cefakâr karıma..." ifadesiyle eşine ithaf etmesi, Fikret Otyam'ın mektuplarında Nuriye Öğütçü'ye "Cemile'miz"³⁰³ diye hitap etmesi de Cemile karakterinin Nuriye Öğütçü'yle eşleştiğini destekler niteliktedir.

Cemile'nin sevdiği kişi olan Kâtip Necati, *Baba Evi* ve *Avare Yıllar* romanlarının başkarakterinin evlenmeden önce, fabrikada kâtip olarak çalıştığı dönemdeki hâlidir. Bu eserde Kâtip Necati ve ailesi hakkında detaylı bilgiye yer verilmez. Satır aralarından çıkarılan bilgiler ışığında Kâtip Necati'nin ailesinin farklı bir memlekette olduğu ve bu sebeple babaannesiyile birlikte yaşadığı anlaşılmaktadır. Cemile'nin abisi Sadri'nin Kâtip Necati'nin futbol oynadığını belirtmesiyle Orhan Kemal'in futbol tutkusu anımsanır. Kâtip Necati'nin babasının ise Abdülkadir Kemali Bey'i temsil ettiği fabrika ortaklarından Numan Şerif Bey'in şu ifadelerinden anlaşılabilir:

"Sabahleyin Kadir Ağa'nın iplikhaneden kovduğu, sonra da muhasebede azarladığı kâtipti. İki sene önce fabrika muhasebesine bizzat aldığı Milli Mücadele arkadaşlarından birinin oğlu olan delikanlıyı tanıdı Numan Şerif Bey."³⁰⁴

Eserin başkarakterlerinin Orhan Kemal ve Nuriye Öğütçü'den izler taşımasıyla birlikte iki gencin evlilik öncesi yaşadıkları süreç de gerçeklikle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. *Avare Yıllar* romanında da anlatıldığı üzere Orhan Kemal'in fabrikada kâtip olarak çalışırken tanıştığı eşi Nuriye Hanım'la yaşadığı aşk, *Cemile* romanında da gerçek hayatla örtüşecek bir biçimde verilmiştir. Bunun yanı sıra Cemile ile Kâtip Necati'nin evlenmelerine hem Cemile'nin zengin talibi Deveci Çopur Halil hem de torununa bir fabrika kızını yakıştırmayan Necati'nin babaannesinin engel teşkil etmesi, Cemile'nin babasının çalışmaması ve Cemile'nin fabrikada çalışarak evin geçimine katkıda bulunması da Nuriye Öğütçü ve Orhan Kemal'in yaşadığı evlilik öncesi zorlu süreci yansıtmaktadır. Eserde başkarakterlerin isimlerinin Cemile ve Necati olması ise estetik mesafenin örneğidir.

2.5.4 Bir Bar Kadını: Güzide

Orhan Kemal, gençlik yıllarında Güzide adlı bir bar kadınına âşık olur. Bu aşk Orhan Kemal'de o denli ileri gider ki onunla evlenmeye karar verir. Güzide, Orhan Kemal'e bu evliliğin olamayacağını anlatsa da Orhan Kemal bu arzusundan vazgeçmez, aksine ona olan aşkı daha da artar. Bu durum üzerine Güzide, Orhan Kemal'den

³⁰³ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 224.

³⁰⁴ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 39.

uzaklaşmak için önce zengin bir adamla ilgilenir sonrasında da şehri terk eder. Orhan Kemal yaşadığı bu aşkı şöyle anlatır:

“Masama gelirdi ve bana hiç para harcatmazdı... Bu yüzden de garsonlar bana kızardı. (...) Sonra, çoğu geceler evinin oralara gider, karşı kaldırıma oturur ve onun penceresindeki gölgesini izler, onun pencere perdesine düşen gölgesini hayranlıkla seyredirdim. Benim orada oturduğumu bilmezdi o, söylemezdim. Benimle alay etmesinden korkardım... Bir gün de, ille nüfus kâğıdını ver diye tutturdum... Ciddî olarak onunla evlenmeye karar vermiştim. Israrım karşısında bana çok öğüt verdi. Küçük olduğumdan, beni pırıl pırıl bir gelecek ve tertemiz genç kızların beklediğinden söz etti. Ona daha çok bağlanmış ve deli gibi sevmeye başlamıştım. Beni kendisinden soğutmak için Adanalı zengin bir sarrafla meşgul oldu... Birkaç gün sonra da bizim takımın beki olan arabacı Hikmet, onun Mersin’e gittiğini söyledi. Mersin’e gittim peşinden... Kaldığı oteli buldum... Otelden İstanbul’a kalkacak olan vapura az önce gittiğini söylediler. Deli gibi limana koştum... Vapur liman açıklarından demir alıyordu... Ve cebimde ancak Adana’ya dönecek param vardı... Çok geç kalmıştım. Dünya başıma zindan Adana’ya döndüm.”³⁰⁵

Arkadaş Islıkları romanında anlatıcı kişi, sevdiği kızı acımasızca terk edip gittiği ve döndüğünde de kızı bulamadığı ve kızıdan haber alamadığı için vicdan azabı çekmektedir. Anlatıcı kişinin futbolcu arkadaşı, üzüntüsünü gidermek için onu bir bara götürür ve burada sevdiği kıza benzeyen bir konsomatrisle tanıştıracakını söyler. Tanıştırdığı konsomatrisin adı Güzide’dir. Eserde başkarakterin, her ne kadar bara düşse de kişiliğinden taviz vermeyen tavırlarıyla sevdiği kıza özdeşleştirdiği konsomatris Güzide, Orhan Kemal’in gençliğinde aşk yaşadığı bar kadını Güzide’yi anımsatmaktadır.

Sokaklardan Bir Kız romanında genç denizci Cevdet, kendisinden yaşça büyük bir bar kadını olan Nimet’e âşık olur. Nimet’in tüm ilgisiz tavırlarına rağmen Cevdet, hissettiği aile sıcaklığı eksikliğinin de etkisiyle Nimet’le evlenmek ister. Nimet ise aralarındaki yaş farkının fazla olmasının ileride yaratacağı sorunları düşünerek Cevdet’ten uzaklaşır ve yaşlı, zengin bir adamla evlenir. Cevdet, Nimet’in kendisini terk edip başka biriyle evlendiğini seferden döndükten sonra Nuran’dan öğrenir.

Romanda, Cevdet ve Nimet arasında yaşanan bu ilişki Orhan Kemal’in bar kadını Güzide ile yaşadığını hatırlatmaktadır. Cevdet’in yaşça büyük bir bar kadınına âşık olup ona evlenme teklifi etmesi fakat kadının bu evliliğin olmayacağını görüp yaşlı bir adamla evlenmesi gerçeği hatırlatan öğelerdir. Ancak gerçekte kurgu arasında beliren farklılıklar da gözlenmektedir. Orhan Kemal, Güzide’nin bu evlilik teklifini reddettiğini daha sonra ise kendisini uzaklaştırmak için Adanalı zengin bir sarrafla meşgul olduğunu belirtir. Son

³⁰⁵ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 171-172.

olarak da Güzide, şehri terk etmektedir. Romanda ise Nimet, önceleri Cevdet'in evlenme teklifini kabul eder görünür ancak her ne kadar Cevdet'ten hoşlansa da bu evliliğin olmayacağını düşünerek zengin bir adamla evlenir. Cevdet ise seferden döndüğü gün bu evliliği öğrenir ve Nimet'le yüzleşir. Nimet bu yüzleşmede birbirlerinin dengi olmadıklarını, bu evliliğin yürümeyeceğini anlatır.

2.5.5. Yıllar Sonra Yeniden Aşk: Ülkü

Orhan Kemal, 1960'ta, kırklı yaşlarındayken kitapçı İhsan Özmanav'ın dükkânında tanıştığı, ona hayran olan Ülkü adlı okuyucusuna âşık olur. Genç kızın heyecanı ve canlılığından etkilenen Orhan Kemal, Ülkü'ye Malta'da bir apartman katı tutar.³⁰⁶ Bir müddet birlikte yaşarlar. Orhan Kemal'in "Comedie humaine"³⁰⁷ olarak tanımladığı bu aşktan Orhan Kemal ve Ülkü'nün çocukları olur. Ancak bir süre sonra Orhan Kemal, çevrenin de baskılarıyla bu ilişkinin devam etmemesi gerektiğini düşünerek Ülkü'yü başka biriyle evlendirir.

Bir Filiz Vardı romanı Orhan Kemal'in yaşadığı bu ilişkiden doğar. Nitekim Fikret Otyam bu ilişkiden bahsederken "Anılar, bir çocuk bir de *Bir Filiz Vardı* romanı kalacaktı, bu 'Comédie Humaine'den..."³⁰⁸ cümlesini kurar. Romanda, babanın işlerinin bozulmasıyla geçim sıkıntısı yaşayan bir ailenin kızı olan Filiz'in ekmek parası için çalışma hayatı içerisinde kadını cinsel obje olarak gören erkekler arasındaki mücadelesi anlatılır. Filiz, gazetede gördüğü ilanla bir kitapçıya başvurur ve kabul edilir. Ancak kısa sürede çalıştığı kitapçının sahibi de dahil olmak üzere etrafındaki pek çok erkek Filiz'e âşık olur. Ailesi de Filiz'in zengin patronuyla evlenmesini ve hayatlarını kurtarmasını istemektedir fakat Filiz bu duruma direnir. Kendisini yalnız ve çevresi tarafından anlaşılmayan biri olarak hissedenden Filiz, çalıştığı deponun yanındaki bir odada çalışan Ressam'ın vermesiyle bir kitapla tanışır ve kendisini romanın kahramanıyla özdeşleştirerek onun üzerinden hayaller kurar. Filiz bir gün yine Ressam vasıtasıyla kitabın yazarıyla tanışır. Kitaptaki karakterle karşılaştığında biraz hayal kırıklığına uğrasa da kısa sürede yazarla birbirlerinden hoşlanacaklardır. Yazar diğer erkekler gibi kendisine cinsel gözle bakmaz ve Filiz sonunda biri tarafından anlaşılmamanın mutluluğunu yaşar. Yazar ve Filiz sabah, öğle, akşam duraklarda buluşup sohbet etmektedirler. Bu masum ilişki bir müddet devam etse de çevrede oluşan dedikodular sebebiyle yazar görüşmeyi bitirmeleri gerektiğini söyler ve ilişkileri sonlanır. Filiz kendi yalnızlığına

³⁰⁶ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s.224.

³⁰⁷ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 234.

³⁰⁸ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 234.

dönmüş olur ve patronun üzerindeki baskısı da artar. Aklına yazarın vermiş olduğu bir sendikacının kartı gelir, görüşmeye gider ve kitapçıdan ayrılarak sendika sekreteri olarak çalışmaya başlar. Ailesi daha düşük maaşlı bir işte çalışmaya başlamasını onaylamasa da Filiz işine devam eder. Sendikada tıpkı yazar gibi kendisine cinsel amaçlarla yaklaşmayan bir dokumacıyla tanışır. Ailesi ise Filiz'i işe göndermeyip eski patronuna mecbur bırakmaya çalışır. Bu baskıya dayanamayan Filiz, intihar girişiminde bulunur ancak kurtulur. Roman, hastanede dokumacıyla Filiz'in sarılmalarıyla sona erer.

Romanda Filiz'in okuduğu kitaptan yapılan alıntılar okunduğunda bu kitabın Orhan Kemal'in *Baba Evi* romanı olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Kitabın "... ben doğduğum zaman babam Dardanos'ta, bataryasının başında, sarı bıyıklı bir topçu mülazım-ı sanisiymiş..."³⁰⁹ cümlesiyle başlamasından kitaptaki karakterin çocukluğunda babasından aldığı şiddetle karışık eğitime; karakterin babası evden gidince oluşan rahat hayatından, sonraları babasının tanıdığı vasıtasıyla bir basımevinde çalışmasına kadar kitap hakkında anlatılanlar ve yapılan alıntılar Orhan Kemal'in *Baba Evi* romanındakilerle bire bir örtüşmektedir. Bu örtüşme Filiz'in tanıştığı yazarın da Orhan Kemal'le bağdaştırılabileceği fikrini ortaya çıkarır. Romanın ilerleyen kısımlarında da yazar karakterinin evli ve çocuklarının olması, Sait Faik ile arkadaş olması ve aydınlık gerçekçiliği savunan düşünceleri bu yazarı Orhan Kemal'le bağdaştırmayı kaçınılmaz kılar. Tüm bu bire bir aynı olan öğelere rağmen karakterin ismi verilmeyerek bir estetik mesafe oluşturulmuştur.

Filiz, yazarın dünyasını bambaşka kılar; yazar, içinde büyük bir neşe ile Filiz'i sever. Filiz ise yazara nihayetinde kendisini anlayan ve ona diğer erkeklerden farklı davranan biri olarak bağlanır. Ancak birbirlerine karşı hissettikleri sevgi, hiçbir zaman bir arkadaşlık ilişkisinden öteye geçmez. Tüm yaşadıkları birlikte sohbet ederek yürümekten ibaret kalır. Romandaki bu ilişki, Orhan Kemal ve Ülkü adındaki genç kızın yaşadıkları aşkı inkâr edilemez bir biçimde temsil etse de romanda yaşanan ile gerçek hayatta yaşananlar arasındaki farklar da açık bir şekilde görülmektedir. Bunun nedeni, yazarın romanı her ne kadar hayata tutulan bir ayna gibi görse de kurmacada farklılıklar olması gerektiğini düşünmesidir.

³⁰⁹ Orhan Kemal, *Bir Filiz Vardı*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 129.

2.6.Hapishane Hayatından Eserlerine Yansıyan Kesitler

Orhan Kemal, 1938’de Niğde’de askerlik görevini yaparken eşini ve kızı Yıldız’ı görmek amacıyla komutanından şartlı izin alarak Adana’ya gitmektedir. Adana’ya gittiğinde uğradığı birtakım lokantalarda ve askerde farklı kişilerle edebiyat, sanat, felsefe gibi pek çok konuda tartışır ve Nâzım Hikmet şiirlerinden parçalar okur. Tartıştığı bazı kişilerin sivil polis olup hakkında rapor tutmalarıyla Orhan Kemal, 11 Ekim 1938’de beş yıl hapis cezası alır.³¹⁰ Cezasını Kayseri Cezaevi’nde çekmeye başlayan Orhan Kemal, babasının desteğiyle memleketi Adana’ya nakledilir fakat Adana halkının aileye karşı tepki göstermesiyle Orhan Kemal babasından Bursa Cezaevi’ne nakledilmesini ister. Orhan Kemal’in Bursa’ya nakledilmesinden birkaç ay sonra Nâzım Hikmet de sağlık sorunları sebebiyle Çankırı’dan Bursa Cezaevi’ne gelir.

Edebiyata ve bilhassa şiire meraklı Orhan Kemal, takip ettiği ve çok sevdiği şair Nâzım Hikmet’in kaldığı hapishaneye geleceğini kâtibin “Gözün aydın üstadın geliyormuş”³¹¹ demesiyle öğrenir. Orhan Kemal bu haberi arkadaşlarıyla heyecanlı bir şekilde paylaşarak tanıyanlardan onu dinler. Haftalar sonra Nâzım Hikmet’in hapishaneye geldiği haberi duyulur ve Orhan Kemal, “insanüstü bir şey”, “bir dahi”, “mermerden bir Buda heykeli” şeklinde hayal ettiği Nâzım Hikmet’le tanışır. Kısa bir süre içinde samimi olur ve Nâzım Hikmet’in kâtip ve başgardianla görüşmelerinden sonra aynı koğuştaki kalmaya başlarlar.³¹²

Bir gün Nâzım Hikmet, Orhan Kemal’e tahsilini sorar ve Orhan Kemal utanarak ortaokuldan ayrıldığını ifade eder. Nâzım Hikmet devlet memuru olmak istemediği takdirde bunun bir önemi olmadığını belirterek onun yabancı dil, felsefe ve tarih bilgisini değerlendirir. Sonrasında konu şiirlerine gelir ve Orhan Kemal, Nâzım’a şiirlerini okur. Nâzım’ın onun şiirlerine tepkisi “Berbat!”, “Rezalet!” olur ve Orhan Kemal’e uzun bir konuşma yapar, onda sanata dair bir kumaş olduğunu belirtir ve Orhan Kemal’e bir teklifte bulunur: “Sizinle yakından ilgilenmek istiyorum... Yani kültürünüzle... Evvela Fransızca, sonra diğer kültür konuları üzerinde düzenli dersler yapacağız... Tahammülünüz var mı?”³¹³ Orhan Kemal bıkmadan, yorulup usanmadan derslere devam edeceğine dair söz verir ve Nâzım Hikmet ve Orhan Kemal’in, ölümlerine dek süren ilişkileri başlar.

³¹⁰ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 24.

³¹¹ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet’le 3,5 Yıl*, s. 1.

³¹² Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet’le 3,5 Yıl*, s. 18.

³¹³ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet’le 3,5 Yıl*, s. 24.

Nâzım Hikmet'in eline bir gün Orhan Kemal'in bir roman başlangıcı geçer. Okuduktan sonra heyecanla Orhan Kemal'in yanına giden Nâzım Hikmet bunu kendisinin mi yazdığını sorar. Şiirleri için yaptığı yorumlardan sonra Orhan Kemal çekinerek evet der ancak Nâzım Hikmet'in yorumu Orhan Kemal için bir sürpriz olur: "Neden bahsetmediniz bundan. Siz düzyazı yazın düzyazı!"³¹⁴ Bu anekdot, Orhan Kemal'in sanat hayatı için bir dönüm noktası olur.

İki Damla Gözyaşı romanında müziğe yetenekli, sesi güzel olan Haldun, üvey babasının onu evde istememesi üzerine hayali olan İstanbul'a okumaya yollanır. Yatılı kaldığı okulda edindiği arkadaşına kalmaya gittiğinde arkadaşının babası tarafından çok sevilir ve sık sık onlara misafirlğe gider. Bu ailenin, evli fakat hayatından memnun olmayan şımarık kızı Handan, Haldun'a âşık olur. Onların evinde kalırken bir gece Haldun'un yanına gider fakat Haldun, Handan'ı ahlakî değerleri sebebiyle reddeder. Handan ise Haldun'dan vazgeçemez, görüştüğü dostu Şoför Fikret'e de Haldun'u sevdiğini itiraf eder. Sömestr tatilinde evine tatile giden Haldun üvey babasının kendisini bu evde istemediğini duyunca bunu gururuna yediremez ve evi terk ederek İstanbul'a gider. İstanbul'da bir gün Beyoğlu'nda yürürken Handan'la karşılaşır ve Handan, Haldun'a sarılıp ağlamaya başlar. Handan'ın ağlamasına şaşırarak Haldun, onu daha sessiz bir yere götürmek ister ve sinemaya giderler. Sinema çıkışında yürürlerken Handan'ın bir başkasına âşık olmasına katlanamayan Şoför Fikret'le karşılaşır ve Fikret, Haldun'a saldırır ancak Haldun, Fikret'i bıçaklayarak öldürür ve hapse girer.

Cezaevinde bir gün, mahkûmlardan haraç toplayan Koç diye anılan birisi Haldun'un geleni gideni olmadığı ve ondan haraç alamayacağını anladığı için Haldun'un yattığı yerden kalkmasını kaba bir şekilde söyler. Haldun ise dik durarak ona karşı koyar ve kavga başlar. Yenileceğini anlayan Koç bağırır ve gardiyanlar gelir. Koç, haklı çıkmak için bağırılmaktadır ancak araya yaşlı bir öğretmen girer. O günden itibaren Haldun ve öğretmen arkadaş olurlar. Bir gün öğretmen Haldun'u şarkı söylerken duyar ve hayran kalır. Ona nota, usul ve müzik teorisiyle ilgili bazı şeyler sorar. Yaşlı müzik öğretmeni gencin yeteneği karşısında duygulanır ve ona teklifte bulunur: "Sizinle meşgul olmak istiyorum, ne dersiniz?"³¹⁵ Haldun ise bu teklifi memnuniyetle kabul eder.

Müziğe yetenekli Haldun ile öğretmen arasındaki ilişki Bursa Cezaevi'nde tanışan Orhan Kemal ile Nâzım Hikmet'in hoca-öğrenci ilişkisini hatırlatmaktadır. Nâzım

³¹⁴ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet'le 3,5 Yıl*, s. 31.

³¹⁵ Orhan Kemal, *Sersemi Milyoner-İki Damla Gözyaşı*, Everest Yayınları, İstanbul 2010, s. 280.

Hikmet'in tesadüfen Orhan Kemal'in roman başlangıcını bulmasıyla müzik öğretmenin Haldun'un şarkı söylemesini rastlantı sonucu duyması benzerlik oluşturur. Daha sonrasında öğretmenin Haldun'a birtakım sorular sorup onunla ilgilenmeyi teklif etmesi, Nâzım Hikmet'le Orhan Kemal arasında geçen diyaloga oldukça benzemektedir. Orhan Kemal'in hayatında önemli bir dönüm noktası oluşturan bu anekdotun *İki Damla Gözyaşı* eserine yansıtıldığını söylemek yanlış olmaz.

Suçlu romanında, annesi vefat eden Cevdet'in babası İhsan Efendi, eskiden hizmetçileri olan Şehnaz ile evlenir ve onun sözünden çıkmayan bir eş olur. Evde üvey anne faktörüyle huzuru bozulan Cevdet okulu bırakıp işportacılığa başlar. Üvey anne Şehnaz'ın sevgilisi Adem, İhsan Efendi'nin üzerine zimmetlenen fabrika paralarını çalar ve suçun İhsan Efendi'nin üzerine kalmasıyla İhsan Efendi hapse girer. Ancak Cevdet babasının hapisten çıkabilmesi için suçu üzerine alır ve hapse atılır. Hapishanede insan öldürenlerin hırsızlık suçundan gelenleri küçümseyip onlara eziyet ettiği bir hiyerarşi vardır. Mahalleden bir çocuğu öldürüp hapse düşen Böcek lakaplı çocuk da koğuştaki hakimiyeti sağlamıştır. Cevdet'i koruyup kollayan Hasan adlı arkadaşından dolayı ona dokunamayan Böcek, Hasan gittikten sonra Hasan ve Cevdet arasında bir ilişki olduğunu Cevdet'e ima edince Cevdet dayanamaz ve Böcek'e saldırır. Tüm koğuştaki Böcek'in tarafında ifade vermesiyle Cevdet suçlu bulunup tecride atılır. Tecritteyken hapisten çıkan arkadaşı Hasan'ın çabalarıyla suçsuz olduğu hapishane müdürüne bildirilince tecritten koğuşa geri gelir. Böcek'i dövdüğü için koğuştaki Cevdet'e saygı göstermeye başlar. Koğuştaki otoritesini tamamen kaybeden Böcek, bunu geri kazanmak için Cevdet'i şişlemeyi düşünürken Cevdet'in onun yanına gidip barışmayı teklif edip ona şefkatle yaklaşmasıyla barışıp dost olurlar. Cevdet'in suçsuzluğu ispatlanır ve Cevdet hapisten çıkar. Amerika'ya gitme hayalini gerçekleştirmeye çalışan Cevdet, başaramayınca Hasan'la birlikte bir işte çalışmaya başlar.

Suçlu romanın devamı olan *Sokakların Çocuğu*'nda Cevdet, oyuncak silahla sinema soymaya teşebbüsten hapse atılır. Hapis yatacağı yeni koğuştaki hapishanede otoritesini kurmuş, "çocuklara mano oynatıp para alan, zorla esrar, afyon satıp esrarlı sigara içirten, hemen hemen bütün çocuklara her istediğini yapan"³¹⁶ Öküz Memet adında bir mahkûm vardır. Gardiyanlara haraç vererek hapishanede çocuk satışı yapar, esrar, afyon satıp kumar oynatır. Öküz Memet'in gelişiyiyle yıkılan otoritesinin intikamını Cevdet'in alabileceğini düşünen Beton Ahmet umutlanır. Cevdet koğuşa geldiği zaman

³¹⁶ Orhan Kemal, *Sokakların Çocuğu*, Everest Yayınları, İstanbul 2007, s. 180.

Öküz ona lan deyince “Ben lan değilim”³¹⁷ diye karşılık veren Cevdet’e Öküz’ün tüm yandaşları saldırır. Cevdet’in Öküz Memet’in dediklerine uyması için Beton Ahmet’in fikriyle hakkında erkeklerle ilişki kurduğuna dair dedikodu çıkarılır. Sonrasında Cevdet’le yakınlık kurup onunla Öküz Memet’e karşı durabileceklerine dair imalarda bulunan Beton Ahmet, hakkında çıkarılan dedikoduyu da anlatır. Cevdet’i Öküz Memet’i yenip koğuş efesi olma fikrine iyice ısındıran Beton Ahmet, Öküz Memet’i de Cevdet’e karşı doldurur. Cevdet koğuş efesi olmak fikrine gün geçtikçe sarılır ve büyükler koğuşunun en kabadayısı Maksut Ağabey’in yanına gidip onunla sohbet kurar ancak Öküz Memet, Cevdet’i Maksut’a sattığına dair bir haber yayar. Beton Ahmet, bunu Cevdet’e söyleyince Cevdet, Öküz’e saldırır, Beton’un bahsettiği tuvaletteki sustalı zulalarını aklına getirip bir tanesini alarak Öküz’ü öldürür. Roman, bu cinayetten sonra farklı cezaevlerine sürülen Cevdet’in yine bir sürgün sırasında jandarmalara tavuk kızartıp rakı alarak kelepçelerini çözdürdüğü ve bir çingene kızının kendisini kaçırmasını istediği için kadını almaya gelenlerle kavgaya girmesiyle son bulur.

Bu iki eserdeki hapisane ortamının yazılışında yazarın gözlemlerinden yararlanmış olacağını söylemek yanlış olmaz. “Cezaevinde ilişkileri belirleyen davranış kalıplarını (raconları) bilen Orhan Kemal, bu iki romanda cezaevinin insan üzerindeki etkisini başarıyla yansıtır. *Suçlu*’da Cevdet’in Böcek’le, *Sokakların Çocuğu*’nda ise Öküz’le olan münasebetlerini, cezaevlerindeki ‘koğuş ağalığı’nı, cinsel sapmaları, racon kesmeleri, yoksul ve zayıf kişilerin kul oluşları çok canlı biçimde yansıtılır.”³¹⁸ Kendi hapisane yıllarını eserlerinde işleyen yazarın bu romanları kaleme alırken de o yılların öğrettiklerine başvurduğu söylenebilir.

“Ekmek, Sabun ve Aşk” öyküsünde anlatıcı kişi tarafından bir gardiyanın kadın bir mahpusa duyduğu aşkın hikâyesinin aktarımı okunur. Hikâyeye gardiyanı tanıtip gardiyanın kendisiyle ilişkisini açıklayarak başlayan anlatıcı kişi, kitaplarının gardiyanın dikkatini çektiğini ve uzun seneler hapis yattıktan sonra “sabıka damgası” yiyerek hapisten çıkacağı için kitap okumanın gereği olmadığını düşündüğünü aktarır. Anlatıcı kişi, “ona, kitap okumanın, esrar çekip, barbut atmak, yahut bıçak kullanmaktan daha faydalı olup olmadığını”³¹⁹ sorunca gardiyanın uzun uzun düşündüğünü ifade eder.

³¹⁷ Orhan Kemal, *Sokakların Çocuğu*, s. 188.

³¹⁸ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 423.

³¹⁹ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, Everest Yayınları, İstanbul 2016, s. 23.

Kurmacadaki gardiyanın ve hikâyesinin gerçeklikle bir bağı olup olmadığı bilinmese de anlatıcı kişinin Orhan Kemal’i anımsattığı görülür. Beş yıllık mahkumiyeti süresince bol bol kitap okuduğu bilinen Orhan Kemal ile anlatıcı kişi arasında bir özdeşlik olduğu söylenebilir. Öykünün birinci tekil kişi ağzından, bir anı üslubuyla aktarılması da dikkat çekicidir. Anlatıcı kişinin, gardiyanın romantik mektubuna karşı kadın mahpusun hatalarla dolu imlasıyla yazdığı, gardiyandan ekmek ve sabun istediği mektubunu aktarırken “Hatırımda kuvvetle kaldığına göre”³²⁰ diyerek aktarması, öyküdeki anı üslubunu vurgular.

Kemal Tahir’e yazdığı mektuplarda bulunarak *Ekmek Kavgası* kitabına eklenen ve tamamlanmamış olan “Necati” öyküsü, hapishanedeki mahkûmlar arasında geçen ve bu mahkûmlardan Necati’nin yaşadıklarını konu edinen bir öyküdür. İkinci Dünya Savaşı zamanında geçen öykünün ilk bölümü mahkûm Öğretmen Daniş’i tanıtarak başlar. Öğretmen Daniş, hapishanedeki herkesin kendisine hoca dediği birisidir. Otuz yıl hapse mahkûm olmasına, dışarıda eşi, kolejde okuyan oğlu ve verem olduğundan şüphelenilen kızı olmasına ve tüm bunlarla birlikte yaşadığı maddi sıkıntıya rağmen huzurlu ve sakin görünmektedir. Öğretmen Daniş, felsefe hakkında bir kitap okurken yirmi dokuz yaşındaki oda arkadaşı Kemal Fransızca çalışmaktadır. Odalarına Necati isminde mahkûm girerek Öğretmen Daniş’in verdiği *Aşk Rüyası* adlı kitabı geri verir ve çok beğendiğini ekler. Kemal, Necati’nin bu kitapları okumaya ve beğenmeye hakkı olmadığını düşünerek kendi kendisine sinirlenirken Necati ise Kemal’e inat Öğretmen Daniş ile daha samimi olmaya çalışır.

Öykünün ikinci bölümü ise Necati’nin beş kişiyle birlikte kaldığı meydancılar koğuşunda gelişir. Necati, dün şair Nâzım’a³²¹ verdiği *Aşk Rüyası* kitabının yerine aldığı yeni kitabı *Uyandırılmış Toprak*’ı okumaktadır. Koğuştaki diğer mahkûmlar ise Adanalı Duran’ın anlattığı eşkıyalık hikâyelerini dinlemektedirler. Duran’ın anlattığı hikâyeleri namussuzca bulan Necati dayanamayıp tepki gösterir ve Duran ile aralarında kavga başlar. Duran ile Necati, nöbetçi gardiyan tarafından başgardiyana çıkarılırlar. Necati’nin kitap okuyup şiir yazmasına sinir olan başgardiyan Necati’yi hapishanedeki şair Nâzım ve Kemal’le kendisini bir tutmamasını nasihat eder. Necati ise “Bana akıl öğretme!”³²²

³²⁰ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 25.

³²¹ Öykünün birinci bölümünde bahsedilen Öğretmen Daniş, ikinci bölümde yer almamaktadır. Ancak ikinci bölümde Necati’nin kitabı şair Nâzım’dan aldığını belirtmesiyle ve Kemal ile birlikte şair Nâzım’ın anılmasıyla Öğretmen Daniş’in öykünün ikinci kısmında şair Nâzım olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. Işık Ögütçü’nün öykünün başlığındaki dipnotta belirttiği gibi öykünün tamamlanmamış olması, bu kurgu hatasını açıklamaktadır.

³²² Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 156.

diyerek başgardiyana karşı durur. Bu çıkışa epey sinirlenen başgardiyana ona verebileceği cezaları düşünürken aklına şair Nâzım ve Kemal'in gelmesiyle harekete geçmekten çekinir. Bilhassa şair Nâzım'ın hapishaneye ilk geldiği zamanlarda kendisine karşı hakkını nasıl savunduğunu hatırlayan başgardiyana Necati'yi dövmeyeceği veya zindana atamayacağı için sinirlenir, şimdilik onu “münferide at[ar].”³²³ Başgardiyana, aklına zabıt tutarak Necati'yi meydancılıktan çıkarabileceği gelince sevinir ve işlemi yapmak üzere nöbetçi gardiyandan Necati'nin odasına getirilmesini ister.

Tamamlanmamış öyküde Orhan Kemal'in hapishane yıllarının izlerini bulmak mümkündür. 1938'de cezasını çekmeye başlayan Orhan Kemal, 1940'ta Bursa Hapishanesi'ne nakledilir. Orhan Kemal, Bursa Hapishanesi'nde yaşadığı birkaç aydan sonra Nâzım Hikmet de sağlık sebeplerinden dolayı Çankırı Hapishanesi'nden Bursa Hapishanesi'ne gelir. Tanışmalarından kısa bir süre sonra yakın bir iletişim kuran ve aynı odada kalmaya başlayan Orhan Kemal ve Nâzım hapishanede hem bir ağabey-kardeş hem dost olurlar. Nâzım Hikmet ve Orhan Kemal günlerini okuyarak ve çalışarak geçirir. Orhan Kemal, Nâzım Hikmet'in yönlendirmesiyle Fransızca çalışır. Öyküde de aynı odada kalan Öğretmen Daniş ile Kemal'in ders çalıştıkları görülmektedir, Kemal karakteri Fransızca çalışırken Öğretmen Daniş felsefeyle ilgili kitap okur.

Nâzım Hikmet, 1938'de iki ayrı cezanın birleştirilmesiyle otuz beş yıl hapse mahkûm edilir, iki davanın birleştirilip değerlendirilmesiyle ceza yirmi sekiz yıl dört ay olur.³²⁴ Orhan Kemal kendisine ve dışarıdaki ailesine bakan bir babası olduğunu fakat Nâzım Hikmet'in kız kardeşinden gördüğü yardımın ancak kendisine zar zor yettiğini, dışarıdaki karısını ve arkadaşı Kemal Tahir'i düşündüğünü anlatır.³²⁵ Öyküde otuz yıla mahkûm olan öğretmen Daniş'in dışarıda eşi, kolejde bir oğlu ve verem olduğundan şüphelenilen bir kızı olduğu ancak onun kenarda birikmiş parasının olmadığından bahsedilir.

Öyküde Öğretmen Daniş'in “hapishanedeki küçük büyük herkesin ‘hoca’ dediği”³²⁶ birisi olması da Nâzım Hikmet'i temsil ettiğinin göstergelerindendir. Nâzım

³²³ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 157.

³²⁴ Kemal Sülker, *Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı 1902-1928*, C. 6, İstanbul Çınar Yayınları 1989, s. 215. Aktaran: Ersin Özarslan, *Nâzım Hikmet: Hayatı ve Şiiri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003, s. 327.

³²⁵ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet'le 3,5 Yıl*, s. 47.

³²⁶ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 149.

Hikmet, hapishanede kaldığı yıllarda, pek çok kişiye ders vermiş, yol göstermiş birisidir. Orhan Kemal, ressam İbrahim Balaban bunlardan bazılarıdır.³²⁷

Orhan Kemal, anılarını anlattığı *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl* kitabında Nâzım Hikmet'in kimseye sinirlenmediğini, insanlara “yirmi sekiz senelik yükün altında birisinin iç rahatsızlığıyla değil, hürriyetine sahip, refah içinde birisi kadar ferahlıkla”³²⁸ davrandığını belirtir. Onca sıkıntısına rağmen dışarıdan mesut görünen Öğretmen Daniş için anlatıcı “yüreğinde, öyle aydınlık, öyle ferah, öyle pırıl pırıl bir dünya taşıyordu ki...”³²⁹ der.

Öğretmen Daniş'in felsefe çalışırken karşısındaki karyolada genç arkadaşı Kemal Fransızca çalışmaktadır. Bu sahne Orhan Kemal ile Nâzım Hikmet'in hapishanede aynı odada kaldıklarını, birlikte ders çalıştıklarını hatırlatmaktadır. Orhan Kemal'in hapishane yıllarında edindiği takma adını karaktere vermesi dikkat çekicidir.

İkinci bölümde estetik mesafenin tamamen ortadan kalkmasıyla şair Nâzım olarak yer alan karakter, yalnızca hapishane başgardiyasının anımsamalarında geçmektedir. Başgardiyanın kitap okuyup şiir yazmaya çalıştığı için sevmediği Necati'ye arzu ettiği şekilde ceza verememesinin sebebi şair Nâzım ve Kemal'in Necati'yi koruyacaklarını düşünmesidir. Başgardiyana, şair Nâzım'ın hapishaneye ilk geldiği zaman gece yarısı arkadaşlarıyla sohbeti kesmesini iletmesiyle Nâzım'ın odasına hışımla girip sert bir üslupla kendini savunmasını hatırlar. Anımsamalarda yer alan şair Nâzım'ın, Nâzım Hikmet'le bire bir özdeşleştiği görülür.

Orhan Kemal'in Bursa Hapishanesi'nde kaldığı yıllar tanışıp arkadaş olduğu ve kendisini Nâzım Hikmet'le tanıştıran arkadaşı Necati, ilkokulu bitirememiştir, hapishane idaresinde temizlik işinde çalışır. Eserin başkarakteri Necati, ismiyle birlikte kurmacaya aktarılır. Başkarakter Necati'nin de meydancılar³³⁰ koğuşunda yer aldığı belirtilir. Orhan Kemal, kendisiyle birlikte Necati ve İzzet adlı arkadaşlarının şiir yazdığını ancak Nâzım Hikmet gelmeden önce hapishanede en iyi şiir yazan kişinin kendisi olduğunu düşündüğünü anılarında belirtir. Orhan Kemal'in anılarında, İzzet, Necati ve kendisi arasında bir rekabet olduğu anlaşılmaktadır. Öyküde Kemal adlı karakterin Necati'nin öğretmen Daniş'le Gorki'nin eseri hakkında konuştukları zaman içinden bunu hak

³²⁷ Ersin Özarslan, *Nâzım Hikmet: Hayatı ve Şiiri*, s. 339.

³²⁸ Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl*, s. 59.

³²⁹ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 150.

³³⁰ Hapishane koğuşlarında ayak işlerini gören kimse.

etmediğini düşünüp sinirlenmesi, hapishanede aralarında oluşan rekabet duygusunun bir yansıması olarak görülebilir.

Kardeş Payı adlı öykü kitabının içerisinde yer alan “Necati” adlı öyküde de Orhan Kemal’in hapishane arkadaşı Necati’den esinlendiği gözlenir. Satır arasında adının Orhan olduğu anlaşılan anlatıcı kişi Necati’nin ilkokul terk olmasına rağmen sürekli kitap okuduğunu belirtir. Anlatıcı kişi, ona kitaplar verdiğini ve onun kitapların hepsini büyük bir iştahla okuduğunu söyler. Annesi ve babası olmadığı için hapishanede temizlik işlerine bakarak geçimini sağlayan Necati, ilkokulu dahi bitiremediği halde sürekli kitap okuması sebebiyle arkadaşları ve başgardıyan tarafından alaya maruz kalır. Öyküde isimlerin aynen yer alması, temizlik işlerine bakan Necati adlı mahkûmun Orhan adlı arkadaşından kitaplar alıp sürekli kitap okuması öykünün, gerçeklikle neredeyse tamamen örtüştüğünü gösterir niteliktedir. Sinan Bakır da Orhan Kemal’in öyküleri üzerine çalışmasında bu öykünün yazarın hapishane yıllarına dayanan ben-öyküsel bir metin olduğunu belirtir.³³¹

“Ayşe ile Fatma”, bir mahkûmun, cezaevindeki iki kadın gardiyanın kızlarıyla olan dostluğu ve bu iki kızın birbirlerini kıskanmalarını anlatan anlatıcı-kahraman bakış açısıyla yazılmış bir öyküdür. Anlatıcı kişinin farklı bir cezaevine nakledildiğinde ilk olarak tanıştığı Fatma’da yıllardır görmediği kızını bulması ve mahkûmun kitap okuması anlatıcı kişiyle Orhan Kemal arasında bir benzerlik olduğunu ortaya koymaktadır. Anı ve mektuplarda bu iki kız ile ilgili bir bilgiye rastlanmamakla birlikte öykünün Orhan Kemal’in Bursa Hapishanesi’ne nakledildiği zamandaki bir anısına dayanması olasıdır.

Anlatıcı kişinin bakış açısından anlatılan “Recep” öyküsü, ufak bir meseleden çıkan kavgada kendini korumak için bıçağını kullanınca adam öldürmekten hapse giren köylü çocuğu Recep’i konu edinir. Hapishanede boş durmaktan sıkılan Recep müdürden iş ister ve anlatıcı kişinin önerisiyle revirdeki aşçının yamağı olur. Bir süre sonra revirde şeker, zarf vs. satarak para da kazanmaya başlayan Recep, bir yandan da anlatıcı kişiden okuma yazma üzerine ders alır. En büyük hayali onbaşı olup annesini mutlu etmek olan Recep’in öyküsü, hapisten tahliye olmasıyla sonlanır. Bu öykünün Orhan Kemal’in *Nâzım Hikmet’le Üç Buçuk Yıl* adlı anı kitabında satır arasında bahsettiği revir aşçısının yamağı çocuk Recep’ten hareketle yazılmış olması muhtemeldir. Anlatıcı kişinin tıpkı

³³¹ Sinan Bakır, *Orhan Kemal’in Hikâye Dünyası*, Hece Yayınları, Ankara 2018, s. 329.

Orhan Kemal gibi cezaevi kaleminde yazı işlerinde çalışıyor olması da öykünün gerçekle bağlantısını olduğunu gösterir niteliktedir.

Orhan Kemal, üç buçuk yıl mahkûm olduğu Bursa Hapishanesi'nde Nâzım Hikmet'le olan anılarını yazdığı *Nâzım Hikmet'le 3,5 Yıl* adlı kitabında 72. koğuştaki kalan ve âdembabalar denilen yoksul, kimsesiz mahkûmlardan bahseder. Bu koğuşun mahkûmları, dışarıda bakacak kimseleri olmayan ve bu sebeple yiyecek bir şeyler bulmak amacıyla çöpleri eşeleyecek kadar yoksul kimselerdir. Orhan Kemal bu sefaletle nasıl alıştıklarını anı kitabında aktarır:

“Sefalet; öyle kanıksadık ki, sabahleyin bir tüy kadar hafif ve bir avuç kemikten ibaret kalmış ölüyü gördüğüm zaman acımadım, iğrendim. Onu hatırlıyorum, hapishanenin büyük demir kapısı yanındaki çöplüğü eşelerken gördüm.”³³²

Orhan Kemal, “Birtakım İnsanlar” öyküsünde âdembabalar olarak bilinen 72. koğuş mahkûmlarının hikâyesini anlatır. Öykü, bu koğuştaki kalan insanların yoksulluk içinde geçen hayatlarını ve hayatta kalmak için kurnaz bir şekilde nasıl çabaladıklarını tasvir ederek başlar:

“Âdembabalar, hapishanelerin en fakir, en harap, lakin en kurnaz insanlarıdır. Onlar iki ayak üstüne kalkmış, konuşan birer solucandırlar. Bütün gün hapishane içinde, buldukları her delikten sızar, önlerine çıkan her çöp tenekesinden, karınlarını doyurmaya yarayacak öteberi ararlar; küflü ekmek parçalarından soğan kabukları, zeytin çekirdekleri, marul, ıspanak, pırasa yapraklarına kadar neye rastlarsa.

Bazen âdembabalardan biri, kaynayan tencereye usullacık sokulur. İçi pislik dolu uzun tırnaklı elini yemeğe daldırır, yemeği avuçlar ve hızla uzaklaşır.”³³³

Âdembaba denen bu mahkûmlardan biri olan Emin, karnını doyurmak için hırsızlık yapar, yakalanır; koğuşları dolaşır, kovulur. Emin, her seferinde de mahkûmlardan küfür yer fakat yiyeceğini aramaya devam eder. Hapishane bahçesindeki otlardan yer ve sonrasında karnında kuvvetli bir sancı duyar. Hapishane bahçesinde acıdan kıvranan Emin'i nöbetçi jandarma pencere yaslanarak izlerken teneffüs zamanlarında bahçeden gelip geçen mahkûmlar da bakmakla yetinirler hatta içlerinden bunun numara olduğunu söyleyenler dahi olur. Aynı koğuştan bir başka mahkûm olan Kaya Ali de Emin'i gördüğünde ilk olarak umursamaz fakat onu revire götürürse kendisinin de revire girebileceğini ve böylelikle sıcak yemeğe kavuşabileceğini düşününce ona revire gitmeyi teklif eder. Emin'in yürüyemeyecek halde olduğunu anlayan Kaya Ali, revire alınma

³³² Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet'le 3,5 Yıl*, s. 103.

³³³ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 64.

ihtimallerinin yükseldiğini düşünerek sevinir ve Emin'i sırtına alarak revire götürür. Meydancılar istemeyerek de olsa Emin'i revire alırlar, Kaya Ali'ye ise yalnızca Emin'i yukarı çıkartması için kabul ederler: "Hiçbir meydancı bahşış çıkmayacağını bildiği yükün ucundan bile tutmaz. Kaldı ki leş gibi kokan 'pis bir serseri'yi revire sallasirt çıkarsın."³³⁴ Emin'i bırakıp çıktıktan sonra açlığının baskın gelmesiyle Emin'i anında unutan Kaya Ali, revirde eskiden âdembabalar koğuşunda arkadaş oldukları, şu an revirin meydanında temizlik yapan Mustafa'dan kendini içeri almasını rica etmeyi düşünürken Mustafa onu görür ve onu hiç tanımayorcasına ne istediğini sorar. Kaya Ali ile Mustafa arasında bir çekişme başlar, bu esnada aşçı gelir ve Mustafa ellerini önünde bağlayarak aşçıya durumu izah eder. Kaya Ali, bu sefer aşçıdan çöp tenekesinden yiyecek bakmasına izin vermesini ister fakat aşçı, bu serserilerin çöpten beslenince pislikten öldükleri ve ilaç masrafı çıkardıklarından bahsedildiğini hatırlar ve Kaya Ali'yi korkutarak kovar. Emin ise Kaya Ali'nin hıncının kendinden alınacağını bekleyerek kıvranırken Mustafa'dan bir tekme yer ve acısını biraz abartarak bağırır. Sesleri duyup gelen başgardiyanın karşısında ezilen aşçı durumu anlatır. Başgardiyanın cevap vereceği sırada müdürün gelmesiyle bu sefer eğilme sırası başgardiyanına gelir sorunu müdüre anlatır. Müdürün umursamadan Emin'in yatırılmasını söylemesiyle Mustafa tekme atmasının başına bela olmadan kapanmasına, Emin ise sıcak yatak ve yemeğe kavuşacağına memnundur. Mustafa'nın aşçıya hükümetten korkmasa böylelerini iki yumrukta öldürebileceğini söylemesine Emin aldırılmaz.

Öyküde âdembabalar denen hapishanenin insanlıktan uzaklaşacak kadar sefil halde yaşayan mahkûmları çarpıcı bir şekilde anlatılır. Orhan Kemal, anılarında aktardığı çöpten yemek bulmaya çalışan ve bu yoksulluk içinde ölen bu mahkûmları öykü içerisinde tüm gerçeklikleriyle işler. Öyküde yaşananların ne derece yaşandığı belirtilememekle birlikte, Orhan Kemal'in anılarında bahsettiğinden hareketle bu sefil mahkûmlara diğer mahkûmların hatta aynı koğuşta kalanların bile bakış açısının gerçeklik doğrultusunda verildiği söylenebilir. Âdembabaların yaşadıkları hayat içerisinde son derece duyarsızlaşmaları ve hapishanede görülen hiyerarşi sisteminin de Orhan Kemal'in gözlemlerinden öyküye aktarıldığı düşünülebilir.

Âdembabaların kaldığı koğuşu anlatan 72. *Koğuş* öyküsü, bir âdembaba olan Ahmet Kaptan'ın hapishane idaresinden çağırılmasıyla başlar. Ahmet Kaptan, idarenin kendisini çağırmasının kötü bir işaret olduğunu düşünürken başgardiyan annesinin

³³⁴ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 67.

kendisine para gönderdiğini söyler. Yatacak yatak, ışık, ısı ve sıcak yemek gibi temel ihtiyaçlarını dahi gideremeyen bu sefil koğuştaki yaşayan Ahmet Kaptan, kendisine yüz elli lira geldiği duyulunca ‘âdembaba’ olmaktan çıkar ve koğuştaki herkesin saygı duyduğu bir kimse hâline gelir. Ahmet Kaptan elindeki parayla o koğuştan kurtulmak yerine “Kardeş malı ortaklık!”³³⁵ diyerek koğuşu bırakmaz, parasıyla koğuşa tencere, çaydanlık alarak herkes için yemek pişirtir, çay demletir. Müdürün odacısı Bobi Niyazi ve Ahmet Kaptan’ın yancısı Berbat, Ahmet Kaptan’ı ikna ederek kumar oynatırlar. Şansı yaver giden Ahmet Kaptan elindeki parayı katlamaya başlar. Kazandıkça da koğuşun ihtiyaçlarını karşılar; koğuşa yatak, yorgan, ampul vs. getirir. Müdürün odacısı Bobi Niyazi ise Ahmet Kaptan’ın kazandığı paralardan kendine pay çıkarmak isteyerek bir plan kurar. Kadınlar koğuşundaki genç Fatma’nın ağzından Ahmet Kaptan’a mektuplar yazarak kızın ihtiyaçlarını gidermek adına Kaptan’dan para alır. Öykünün sonunda Ahmet Kaptan’ın paraları tükenir, genç Fatma’nın cezası dolar ve hapisten çıkar. Sevdği kadını kaybetmeye dayanamayan Ahmet Kaptan, aklî dengesini yitirir ve pencere kenarında oturarak hapisane bahçesinde gördüğü Fatma’yla konuşur. Koğuş kısa sürede eski haline döner, Ahmet Kaptan da dahil koğuştakilerin çoğu donarak ölür.

Öykü, dışarıda kimsesi olmadığı için paraları olmayan ve kendilerine özgü koğuştaki asgari ihtiyaçlarını dahi karşılayamadan insanlık dışı bir durumda yaşayan insanların hikâyesini anlatır. Bu koğuştaki yoksulluk öyküde şu sözlerle ifade edilir:

“72. Koğuş, bütün cezaevlerinde olduğu gibi cezaevinin en yoksul, yoksul olduğu için de en pis koğuşuydu. Buranın insanları ayağa kalkmış birer solucandılar. Devlet baba her hükümlü gibi onlara da günde kara birer tayın veriyordu. Bazen kupkuru, bazen fırından yeni çıkmış ama, her zaman çamurdan farksız.”³³⁶

Âdembaba denilen bu insanlar, bu yaşam koşulları içerisinde birtakım insani değerleri de kaybetmişlerdir. Fırsat bulduklarında acizlik içerisinde çalabildikleri yemekleri çalarlar ve zaman zaman da çöp tenekelerinden buldukları yiyeceklerle idare ederler:

“... cezaevinin alacakaranlık dehlizlerinde korkak, haysiyetsiz, rezil, kepaze birer gölge, birer insan iskeleti hâlinde dolaşır, sahipsiz bir tencere, bir kenara bırakılmış bir parça ekmek, süprüntü tenekelerine atılmış zeytin çekirdekleri, kokmuş yiyecekler kollarır. Arada, küçük küçük maltızlardan biri üzerinde kaynayan bir tencereye usullacık sokulunarak kaşla göz arasında kapak kaldırılır, içleri kir dolu uzun tırnaklı el kaynayan yemeği şöyle bir karıştırır, ya bir avuç fasulye, ya da kocaman

³³⁵ Orhan Kemal, 72. *Koğuş*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 19.

³³⁶ Orhan Kemal, 72. *Koğuş*, s. 16.

bir et parçası kapıldığı gibi, zayıf bacakların olanca gücüyle dehlizin alacakaranlığında silinip gidilirdi.”³³⁷

Orhan Kemal’in hapishane anılarında adı geçen Bobi Niyazi diye bir arkadaşı bulunmaktadır. Nurer Uğurlu, çalışmasında Orhan Kemal’in bir gün İstanbul’da bu hapishane arkadaşıyla karşılaşmasını anlatır.³³⁸ Eserde de Bobi Niyazi adlı bir karakterin yer alması bu bağlamda dikkat çekicidir.

72. *Koğuş* öyküsü, Orhan Kemal’in anılarında bahsettiği çöpten yemek toplayan yoksul mahkûmların anlatıldığı bir öyküdür. Beş yıl hapis hayatı yaşamış yazarın öyküyü yazarken o yıllardaki gözlemlerinden yararlanmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yazarın anılarında da bahsettiği hapishanenin en sefil koğuşu olan âdembabalar koğuşu, gerçeklikle bağlantılı olarak eserde işlenir.

“Dünyada Harp Vardı” öyküsü, İkinci Dünya Savaşı yıllarında hapishanede geçmektedir. Öykü, Bobi Niyazi, Kosti, Necati adlı arkadaşlarıyla anlatıcı kişinin başka bir şehirdeki hapishaneden bu hapishaneye sürgün olarak gelen mahkûmlara bakmak için idareye gitmeleriyle başlar. Bu mahkûmların içinde saygın bir kişilik imajı olan, diğer mahkûmlar gibi kelepçelenmemiş birini görürler fakat kim olduğunu öğrenemezler. Bu mahkûm kamyon diye hitap ettiği adamıyla bir gün, anlatıcı kişinin koğuşuna gelir. Kamyon diye hitap edilen adamla konuşan anlatıcı kişi, bu gizemli mahkûm hakkında evli olduğu dışında bir şey öğrenemez. Öykünün son bölümünde ise merak edilen mahkûm Selahattin Bey’in hapishaneye nasıl girdiği anlatılır. Orman memuru olan Selahattin Bey, savaş esnasında oluşan kara borsadan yararlanarak zengin olmuştur. Bir gün bir barda Hitler bıyığıyla otururken bir Müslüman kıızıyla Yahudi adamı yan yana görünce sinirlenir ve Yahudi’nin çıkıp gitmesi için bağırırken aralarında kavga çıkar ve Selahattin Bey, Yahudi’yi tabancasıyla vurur. Bu anlatımın ardından tekrar hapishane ortamına dönülür. Anlatıcı kişi, hastalığı sebebiyle üç ay hapishanede olmadığını belirtir. Döndükten sonra Selahattin Bey’in kumar bağımlısı olduğunu ve her şeyini kaybettiğini görür. Bir gün Selahattin Bey kendisinden de çok değer verdiği yastığını ödünç vererek borç alır ancak borcunu ödemediği yastığı çalar. Bu yaptığını başkalarına da tekrarlar. Öykünün sonunda Bobi, onun kendi fotoğraflarını sattığını söyler.

Öykünün ismi olan ve öykü boyunca bir laytmotif olarak tekrarlanan “Dünyada Harp Vardı” ifadesinden de anlaşılacağı üzere öykü, savaşın getirdiği felaketleri konu

³³⁷ Orhan Kemal, 72. *Koğuş*, s. 17.

³³⁸ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 283-285.

almaktadır. “Hikâye, İkinci Dünya Savaşı’nın bütün dehşetiyle hüküm sürdüğü yıllarda Türkiye’nin bir hapishanesinde geçen olayları ele alır. Savaş, dışarıda insanları ve insanlığı yok ederken hapishaneye de sefalet ve yoksulluk olarak cereyan eder.”³³⁹ Öyküde anlatıcı kişi, hapishaneye yansıyan bu sefaleti şöyle aktarır:

“Şeker beş yüz kırk beşe satılıyordu. Kesme şekerin topağı çeyreğe gidiyordu cezaevinde. Kilosunu beş yüz kırk beşe alan cezaevi karaborsacıları böylelikle kiloyu, sekiz, on hatta hatta on iki, on beş liraya getiriyorlardı.”³⁴⁰

Cezaevine gelen sürgünlerle birlikte uyuşturucu ticareti hapishanede yaygınlaşır, böylelikle bıçak satışları artar ve sonucunda mahkûmlar arasında çıkan kavgalar, mahkûmların ölümü fazlalaşır. Kavgalarda ölen mahkûmlar, elinde herhangi bir gücü, parası olmayan bu sebeple uyuşturucu karşılığında insan öldürmeyi göze alanlardır:

“Cezaevinde de alışveriş kavgayı ve ölümü artırmıştı. Ölenler alışveriş edenler değil, adamları. Çünkü alışveriş edenlerin paket paket sigaraları, ekmekleri esrar, afyon, eroinleri vardı. Sigara, ekmek, esrar, afyon, eroin karşılığında pusu kurup cana kıyacıklar da pek çoktu cezaevinde.”³⁴¹

Öykünün anlatıcı kişisi, İkinci Dünya Savaşı sırasında mahkûm olan Orhan Kemal’le özdeşleşmektedir. Orhan Kemal’in hapishanede tuttuğu günlüklerde ve hapishane günlerini anlatan anı kitabında yer alan Necati ve Bobi Niyazi gibi isimlerin de öykünün içerisinde yer alması öykünün gerçeklikle olan bağlantısını ortaya koymaktadır. Öykünün olay örgüsünün merkezinde yer alan Selahattin Bey karakterinin, anı ve günlüklerde yer almadığı düşünüldüğünde onun kurmaca bir karakter olduğu kanısına varılabilir. Dolayısıyla öykünün kurmacaya daha yakın olduğu düşünülebilir. Ancak öyküde yer alan hapishaneye dair gözlemlerin, dünyada var olan savaşın hapishane yaşamına etkilerinin Orhan Kemal’in İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşadığı mahkûmiyet günlerinin gözlemlerine dayandığı açık bir şekilde görülmektedir. Öyküde bahsedilen sefaletin, yoksulluğun ve artan uyuşturucu ticaretiyle birlikte fazlalaşan kavgalar ve ölümlerin Orhan Kemal’in hapishane hayatından kurmacaya aktarılan öğeler olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Hayatının beş yılını çeşitli hapishanelerde geçiren Orhan Kemal, eserlerinin yaratımında bu deneyiminden de yararlanır. “Yazar, maltasıyla, koğuşu, gardiyanıyla, yoksul kimsesiz mahkumlarıyla tanıdığı bu mekânı hikâye ve romanlarında sürekli

³³⁹ Sinan Bakır, *Orhan Kemal’in Hikâye Dünyası*, s. 375.

³⁴⁰ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 317.

³⁴¹ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 320.

işler.”³⁴² Öykülerinde daha yoğun işlendiği görülen hapisane hayatının en çok yansıyan konusu Nâzım Hikmet’le aralarındaki hoca-öğrenci ilişkisidir. Orhan Kemal’in sanat hayatının dönüm noktasını oluşturan bu anekdot, roman ve öykülerinde farklı şekillerde ele alınır. Ben-anlatıcı bakış açısıyla yazılan eserlerde anlatıcının çoğunlukla Orhan Kemal’le özdeşleştiği görülürken Nâzım Hikmet yoğunlukta olmak üzere hapisanede tanıştığı Bobi Niyazi, Necati gibi arkadaşlarını karakter olarak işler. Anılarında bahsettiği hapisanenin en sefil koğuşı olan yetmiş ikinci koğuştaki diğer adıyla âdembabalar koğuştaki yazarın gözlemlerinden yararlanarak eserlerine konu ettiği bir deneyimdir.

2.7. Farklı Nedenlerle Bulunduğu Mekânların Eserlerindeki Görünümü

2.7.1. Adana ve Diğer Bazı Şehirler

Adana’nın Ceyhan ilçesinde dünyaya gelen Orhan Kemal, dört yaşına kadar Adana’da yaşar fakat Fransızların Adana’yı işgaliyle ailece önce Niğde daha sonra Konya’ya taşınırlar. Abdülkadir Kemali Bey’in Ankara’da açılan Birinci Meclis’e Kastamonu milletvekili olarak atanmasıyla³⁴³ Ankara’da yaşamaya başlarlar. Aile, Ankara’dan sonra, Orhan Kemal dokuz yaşlarındayken, Adana Ceyhan’a yerleşerek çiftçilik yapar. Abdülkadir Kemali Bey 1924’te ailesiyle Adana’ya dönerek avukatlık mesleğini icra eder. Orhan Kemal çocukluk yıllarını hem Anadolu’nun çeşitli şehirlerinde hem de Adana’da geçirmiş olur.

Adana’da çocukluktan gençliğe ilk adımlarını atan Orhan Kemal, babası Abdülkadir Kemali Bey’in siyasetteki muhalif tutumu sebebiyle hayatının iki senesini Beyrut’ta sürgün olarak yaşar. Beyrut’ta yaşadığı sürgün hayatından sonra memleket hasretiyle Adana’ya döner. Bir aralık arkadaşıyla büyük futbolcular olabilmek hayaliyle İstanbul’a giden Orhan Kemal, burada tutunamayarak tekrar Adana’ya döner ve gençlik yıllarıyla evlenip aile kurduğu yıllarını Adana’da on dokuz yıl boyunca, 1951’de İstanbul’a taşınana kadar yaşar.

Orhan Kemal’in otobiyografik romanlarının ilki olan *Baba Evi* romanının başkarakteri de Adanalıdır ve ilk çocukluk yıllarını Adana’da geçirir. Ancak romanda şehre gelen düşman askerleri sebebiyle halkın toplu göç ettiği belirtilir. Romandaki aile de memleketlerini terk etmek zorunda kalır ve uzun yolculuklardan sonra varacakları ilk şehir Konya olur:

³⁴² Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 423.

³⁴³ Merâl Demirel, *Tam Bir Muhalif Abdülkadir Kemali Bey*, s. 22.

“Fakat, daha önce Konya.

Bizim Ev, Alâettin Tepesi’yle Ermeni Okulu arasındaydı. Yüksek, Rum veya Ermeni evi... Ev sahibi alt katta otururdu, çocukları vardı. Ev sahibinin karısı hemen her zaman yün örgüler örür, omzunda siyah atkısı...”³⁴⁴

Eserde ailenin Konya’dan sonra Ankara’ya geçtiğinden de bahsedilir:

“Ankara denince ben, yanık, çürük, paslı tahtalar ve kerpiç kalabalığından ibaret, alt alta, üst üste evler, bozuk, dar sokaklarda sipersiz kabalaklarıyla askerler, kalpaklı subaylar, Hâkimiyeti Milliye gazetesi satan çocuklar ve suyu akşamdan sabaha donmuş, çatlak bir testi hatırlarım.”³⁴⁵

Orhan Kemal’in ailesinin Fransızların işgaliyle Adana’yı terk edip Niğde, Konya ve sonrasında Ankara’ya taşındıkları bilinmektedir. *Baba Evi* romanında ise ailenin ilk durağı Konya olur, Konya’dan sonra aile, Ankara’ya taşınır.

Eserde anlatıcı kişi, Konya ve Ankara’dan sonra “kargaları bol bir güney kasabasının dışında”³⁴⁶ bir çiftlikten bahseder. Bu çiftlik Orhan Kemal ve ailesinin Adana Ceyhan’da yaşadığı çiftçilik yıllarını hatırlatmaktadır.

Avare Yıllar romanında yer alan iki şehirden biri Adana’dır. Anlatı kişisi, gençlik yıllarını Adana’da arkadaşlarıyla kahvelerde oyunlar oynayarak ve mahallede futbol oynayarak geçirmektedir. Arkadaşı Gazi ile büyük futbol kulüplerinin dikkatini çekebilmek için gittikleri İstanbul’dan ekmek parası bulamadıkları için Adana’ya dönerler. Adana’da maddi sıkıntılar sebebiyle okulunu bırakarak fabrikada kâtip olarak çalışmaya başlar. Orhan Kemal’in futbol ve kahvelerde oyun oynayarak geçirdiği Adana’daki gençlik yılları *Avare Yıllar*’a mekân açısından da otobiyografik bir öge olarak yansıtılmıştır. Fabrikada çalışırken tanıştığı bir işçi kızına âşık olan anlatı kişinin sevdiği kızı gördüğü işçi mahallesinin ve sevdiği kızın oturduğu evin avlusunun tasvirinin anlatı kişisiyle özdeşleşen Orhan Kemal’in gözlemlerinden oluştuğu söylenebilir:

“Fabrikanın kurşuni boyalı demir kapısı önünden üçe ayrılarak işçi mahallelerine üç kol halinde uzanan parke döşeli yollar, ikindiüstü saat altıda paydos olan iplikhane kızları, bankocu çocuklar, fabrika meydan hamalları, dokumacılar ve yarım pabuçlarından topukları taşan Makaracı Arapuşağı kadınlarının ayakları altına serilirdi.”³⁴⁷

Orhan Kemal’in otobiyografik roman serisinin diğer romanları *Cemile*, *Dünya Evi* ve *Arkadaş Islıkları*’nda karakterlerin yaşadığı şehrin Adana olduğu açıkça belirtilmemekle birlikte vaka zamanlarının 1933-1937 olması ve sanayileşmeye başlamış

³⁴⁴ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 10.

³⁴⁵ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 10.

³⁴⁶ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 11.

³⁴⁷ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 187.

bir şehir olması şehrin Adana olduğunu gösterir niteliktedir.³⁴⁸ *Cemile* romanında Orhan Kemal, uzun yıllar yaşadığı Adana semtinin işçi mahallesindeki insanlarını anlatır. Romana ismini veren karakter olan Cemile'nin yaşadığı işçi mahallesi romanın ana mekanıdır. "Evler... Yan yatmış, diz çökmüş, bağdaş kurmuş, kapaklanmış, yahut tam yuvarlanacakken tutunuvermiş evler, işçi evleri"³⁴⁹nin bulunduğu yoksul mahalle anlatıcı tarafından tasvir edilir:

"Bir bahçenin kenarından geçiyorlardı. Sağ yanları su dolu bir hendekti. Daracık yolda birerli kolla gidiyorlar, ıslak toprak ayaklarının altında kayıyordu.

...yirmi metre sonra mahallenin bozuk yolu bitiyor, geniş bir meydanlıktan sonra parke cadde başlıyordu."³⁵⁰

Orhan Kemal'in eşi Nuriye Öğütçü'nün yaşam öyküsünün *Cemile* romanındaki belirtilen yansımaları göz önüne alındığında tasviri yapılan işçi mahallesinin yazarın tanıklıklarına dayandığı söylenebilir:

"Su birikintileriyle vıcık vıcık meydanı geçtiler. Mahalle çocukları yazın burada futbol oynar, kumarcılar barbut atar, üçkâğıtçılar kâğıt açar, şeker kamışı somurulur, çikolata kartları üzerindeki numaralarla mektep çocukları bir çeşit kumar oynarlardı."³⁵¹

Çağrışımlar yoluyla olaylarının Adana şehrinde geçtiği anlaşılan *Dünya Evi*, *Cemile* romanının devamı niteliğindedir. *Dünya Evi*'nde, *Cemile* romanının sonunda ailelerinin tanıştığı Cemile ve Kâtip Necati'nin evlilik sonrası hayatları anlatılır. Şahısların yaşadığı yer olarak gösterilen mekân da *Cemile* romanında olduğu gibi işçi mahallesidir:

"Yıkıldı yıkılacak evler, dar, eğri sokaklar, şif denilen kurumuş koza kabuğu ateşinin genzi yakan dumanı. Pencereleler, aydınlık karanlık pencereleler. İhtiyar öksürükleri, çocuk viyaklaması..."³⁵²

Baba dostu Hilmi Efendi'nin iş ile ilgili ahlaksız teklifinin yarattığı hayal kırıklığı içinde şehirde yürüyen genç adamın önünden geçtiği ve sonrasında iş için başvurduğu Sümerbank dokuma fabrikası, şehrin Adana olduğunu imlemekle beraber romanda geçen mekanların gerçekliğini artırmaktadır.

Avare Yıllar romanına yazarın gençlik yıllarını yansıtmasıyla bağlanan ancak otobiyografik malzemenin bire bir değil çağrışımlar yoluyla yansıtıldığı *Arkadaş Işıkları* romanının geçtiği şehir Adana'dır ve ana mekân otobiyografik serinin hemen hemen

³⁴⁸ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 98.

³⁴⁹ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 7.

³⁵⁰ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 95.

³⁵¹ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 95.

³⁵² Orhan Kemal, *Dünya Evi*, s. 6.

tamamında gözlemlendiği üzere dar, tozlu işçi mahallesidir ancak romanda mekânların tasvirine yer verilmez.

Eskici ve Oğulları romanı, Adana'nın Çukurova topraklarında geçer. Melekgirmez çarşısından, Siptili pazarına; Demirköprü'den Dilberler Sekisi'ne romanın mekânları, Orhan Kemal'in uzun yıllar yaşadığı Adana'nın semtleri, mahalleleridir. Eserde yer alan eskicinin dükkânının konumu da ilk sayfalarda şu şekilde anlatılır:

“...bu eski çok eski kentin anacaddelerinden birine paralel, bozuk parke taşlı bir sokağında, alt alta, üst üste dükkânların, daha çok kunduracı, bakkal, manifatura, berber dükkânlarının arasındaydı eskici dükkânı.”³⁵³

Kurmaca içerisinde de dükkânın Adana'da bir çarşıda, kunduracıların arasında oluşu mekânsal bir benzerlik oluşturmaktadır.

Bereketli Topraklar Üzerinde romanı da Orhan Kemal'in memleketi Adana'da geçmektedir. Memleketlerinden iş bulmak için Adana'ya yola çıkan Köse Hasan, Pehlivan Ali ve İflahsızın Yusuf'un trenden inip hemşerilerinin fabrikasına doğru gitmek üzere çıktıkları yolda geçtikleri kavşak Orhan Kemal'in romanlarında sık sık görülen Dört yolağzı'dır. Ahırdan bozma evde işçilere faiziyle borç veren, yemek yapıp işçilere parayla satan Köse Topal'ın yokmuş gibi davranıp kendisine bir parça ekmek vermemesine sinirlenen Hidayet'in oğlu evden çıkıp Kuruköprü'ye doğru yola çıkar. Hidayet'in oğlu Kuruköprü'ye gelince anlatıcı, meydana tasvir eder:

“Şehrin en işlek yerlerinden biri olan Kuruköprü'ye gelince Köse Topal'ı unuttu. Pamuk, üstüğü balyaları yüklü kamyonların çevreyi benzin ya da mazot kokulu homurtulara boğduğu semt her zamanki gibi arı kovanını hatırlatıyordu. Fabrikalar, depolar, daha çok da irili ufaklı kahveler... Kahvelere girip çıkanlar, anacadde üzerindeki “umumi hela”ya uğrayan, uğradıktan sonra da savuşup gideceğine sanki pek eğlenceli, pek işsizlerse omuz omuzaydı. Yarı aç, bomboş gözleriyle anacaddeden gelip geçenleri seyrediyorlardı.”³⁵⁴

Babası Cemşir ve onun arkadaşı Berber Reşit'in para uğruna yaptıkları zulümlere maruz kalan Güllü isimli kızın bir çiftliğe hanım olma serüveni ve karakter dönüşümünü konu edinen *Hanımın Çiftliği* serisinin mekânı da Adana ve semtleridir. Serinin ilk kitabı *Vukuat Var*'da baba Cemşir'e yol gösteren arkadaşı Berber Reşit'in dükkânı Kuruköprüde'dir ve ikisi bu semtteki çeşitli lokantalarda buluşmaktadırlar. Güllü'nün sevdiği erkek Kemal'le Dört yolağzı'nda buluştuğu görülür. İkinci roman *Hanımın*

³⁵³ Orhan Kemal, *Eskici ve Oğulları*, s. 2.

³⁵⁴ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 77.

Çiftliği'nde ise Güllü'nün çiftliğe gidip Serap Hanım olması anlatılır. Bu romanda vaka mekânı çiftlik olarak belirir. Son roman *Kaçak*'ta ise Serap Hanım'ın çiftliğini yakan Habip'in jandarmalardan kaçıp Adana'daki Gâvurdağı'ndaki bir kasabada bir eve sığınıp saklanması işlenir.

Vakaları Adana şehrinde geçen bir diğer roman ise *Kanlı Topraklar*'dır. Romanda mekân olarak fabrika ve daha sonra "Kanlı Topraklar"ın bulunduğu köy bulunur. Şehir, detaylı bir biçimde tasvir edilmez, şehrin bazı semtleri satır aralarında geçer. Topal Nuri'nin fabrika sahibi Nedim Ağa'ya ayarladığı Kantarcı Mustafa'nın eşi Şehnaz'la bulunduğu yer Adana'nın meşhur camisi Yağ Cami'dir. Topal Nuri, arkadaşı Haydar'ın tarla satın almak fikrine sıcak bakar ve birlikte bu meseleyi konuşmak üzere Defineci Sırrı Usta'nın dükkânına giderken üzerinden geçtikleri Saydam Caddesi'nden geçip Adana'nın en işlek caddesine gelirler.

Küçük yaşta âşık olduğu erkekle kaçan bir kadının terk edildikten sonra sevgilisini aramak üzere yola çıkması ve pek çok tacize uğrayarak esrar satıcısı olmasını anlatan *Bir Kadın* öyküsünde olayların gerçekleştiği mekân Çukurova'dır. Başkarakter, sevgilisiyle Çukurova'ya kaçar, fabrikalarda işçilik yapar. Sevgilisi onu terk ettikten sonra kadın, sevgilisini aramaya Adana'ya gider. Kadın bu arayışı esnasında "Seyhan Irmağı'nın kıyılarında, İtadası'nın boy atmış otları arasında"³⁵⁵ erkeklerin saldırılarına uğrar, "Dilberler Sekisi'nde esrarkeşlerle cura"³⁵⁶ çeker. Öykünün sonunda ise "... kireçoçağı bağlarından birinin sınırındaki melengiç ağacının altında"³⁵⁷ somununu bölüşen, yaralarını saran, onu bekçilerden "o benim bacım" diyerek koruyan bir işçiyle karşılaşır.

2.7.2. Beirut

Abdülkadir Kemali Bey, 1930'da Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kurar. Aynı yılda Fethi Okyar tarafından da Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması üzerine kendi partisinin de kapatılacağını ve tutuklanacağını öğrenen Abdülkadir Kemali Bey ülkeyi terk eder.³⁵⁸ Bir süre sonra da ailesini yanına aldırır ve aile için Beirut'ta sürgün hayatı başlamış olur. Beirut'ta Fıstıklı semtinde tek odalı bir evde yaşarlar. Abdülkadir Kemali Bey, Lübnan vatandaşı olmaması sebebiyle avukatlık yapamadığı için Beirut'ta bir lokanta açarlar ancak bir süre sonra lokanta iflas

³⁵⁵ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 53.

³⁵⁶ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 53.

³⁵⁷ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 57.

³⁵⁸ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 12.

eder. Lokantanın iflasından sonra Orhan Kemal, ailesine maddi destek sağlamak amacıyla matbaada işçi olarak çalışır.

Baba Evi romanında anlatıcı kişinin babasının fırka liderliğinden bahsedildikten sonra babanın “salimen öbür tarafa geçtiği”³⁵⁹ belirtilir. Başkarakter için Adana’da babasız, özgür geçen yıllardan sonra baba ailesini de yanına aldırır ve Beyrut’ta yaşamaya başlarlar. Anlatıcı kişi Beyrut’ta Fıstıklı taraflarında oturduklarını belirtir. Romandaki ailenin Orhan Kemal’in ailesi gibi Beyrut’a sürgüne gitmeleri otobiyografik bir ögedir. Romanda Burç Meydanı, Ermeni Çarşısı, Beyrut Limanı gibi anlatıcı kişinin yer aldığı mekânların Orhan Kemal’in sürgün hayatında vakit geçirdiği mekânlar olması muhtemeldir. Ayrıca romanda belirtilen “Burç Meydanı’na çıkan aralıkların birisinde”³⁶⁰ açılan lokantanın ve anlatıcı kişinin çalıştığı Matbaatü’l-Haceriyye binasının gerçek mekânların kurmacadaki yansıması olduğu söylenebilir.

2.7.3. İstanbul

Orhan Kemal, İstanbul’a ilk kez Beyrut’taki sürgün hayatının dönüşünde Adana’da babaannesesi ile kalırken büyük futbolcu olma hayalleriyle gider. Ancak bu İstanbul macerası uzun sürmez, Orhan Kemal, kısa bir süre sonra Adana’ya geri döner:

“Ve bir gün İstanbul’a kaçtık. Ama büyük kulüplerin dikkatini çekmeye fırsat bulamadık. Çünkü aşktan da, futboldan da önce geliyordu EKMEK!.. Gazi ile daha vapurda başlamıştı açlığımız. İstanbul sokaklarına beş parasız inmiş, lokantalar değil, dışarıya yenik et kokuları yüklü dumanlar salıveren Sirkeci, Galata’daki köfteci dükkanları önünde kıvranmış durmuştuk.”³⁶¹

1951’e kadar Adana’da yaşayan Orhan Kemal, 1951’de iş hayatındaki sıkıntılar ve bir nevi onu Adana’ya bağlayan babasının ölümüyle İstanbul’a taşınma kararı alır. Orhan Kemal, İstanbul’a taşınma aşamasını şöyle anlatır:

“Çoluğu çocuğu topladığım gibi, bir üçüncü mevki kompartımanından tuttum İstanbul’un yolunu. Ve cebimde dört yüz lira. (...) Ben de birkaç dostun yardımından sonra, Kasımpaşa’daki eski bir hapishane arkadaşımın tek odasına sığınmışım çoluk çocuğumla.”³⁶²

Orhan Kemal’in eski hapishane arkadaşı İzzet’in Kasımpaşa’daki evinde misafir olarak üç aydan fazla kalmalarından sonra Haliç Feneri’nde bir ev kiralarlar. Bu evin satılmasıyla birlikte de Unkapanı’nda Cıbalı Tütün Fabrikası’nın arkasında bir evde

³⁵⁹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 21.

³⁶⁰ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 23.

³⁶¹ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 10.

³⁶² Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 89.

oturmaya başlarlar. 1967’de 72. *Koşuş*’un elde ettiği başarının geliri ve birtakım borçlarla bir daire satın alarak Basıncıköy’e taşınırlar.³⁶³

Orhan Kemal, İstanbul’da çoğunlukla ikamet ettiği Haliç, Unkapanı, Bakırköy’de ve yayınlarıyla ilgili işleri için Bab-ı Âli yokuşunda bulunmuştur. Bununla birlikte dostlarıyla bulunmaktan büyük keyif aldığı Şehzadebaşı çaycıları, Fatih’teki İkbâl kahvesi, Cibali’de Acem Süleyman’ın Ocağı gibi çayhane ve kahveler ve Kumkapı’daki, Beyoğlu’ndaki meyhaneler Orhan Kemal’in uğrak yerleridir.

Avare Yıllar romanındaki başkarakter de arkadaşı Gazi ile birlikte büyük futbolcu olma hayalleri kurarak İstanbul’a gider. İstanbul’da Karaköy, Beyoğlu, Beykoz, Beyazıt gibi semtlerde iş bulma mücadelesine giren iki arkadaş birkaç işte çalıştıktan sonra gerçeklerle yüzleşir ve Adana’ya dönmek zorunda kalırlar. Orhan Kemal’in gençlik yıllarında aynı amaç doğrultusunda gittiği İstanbul, *Avare Yıllar* romanına yansıtılmıştır.

Evlerden Biri romanında Orhan Kemal’in Adana’dan İstanbul’a göç ettiğinde oturduğu semtler mekân olarak yer almaktadır: “*Evlerden Biri*’nin mekânları, Orhan Kemal’in çok iyi bildiği, yıllarca oturduğu, Unkapanı, Cibali ve Beyazıt sokaklarıdır.”³⁶⁴ Romanda ailenin yaşadığı semt Unkapanı’dır: “Tütün fabrikasının yaz kış çamurlu sokağından Unkapanı durağına giderken, yol üstündeki Nalıncı Mimi Dede’nin türbesi karşısında durakladı.”³⁶⁵ Nursen ve diğer kızların çalıştığı fabrikanın semti ise Beyazıt’tır:

“Eminönü, Yenicami arkası, Bahçekapı, Babıâli Yokuşu, Cağaloğlu’nu filan hazdan yarı sarhoş geçti.

(...)

Beyazıt’ta dolmuştan indi. Beyazıt Camii’nin önünden, Bakırcılardan...”³⁶⁶

Bir Filiz Vardı romanında Filiz ve ailesinin oturduğu ev Kadırga’da, Filiz’in çalıştığı kitapçı Cağaloğlu’nda ve alışverişe çıktıkları cadde ise Mahmutpaşa’da yer almaktadır. Bununla birlikte Filiz’in masum bir ilişkisinin olduğu, Orhan Kemal’le özdeşleştiğine dair pek çok göndermenin bulunduğu yazarla birlikte yürüdükleri sokaklar da Orhan Kemal’in uzun yıllar ikamet ettiği Fatih’in sokaklarıdır.

Devlet Kuşu romanında Avare Mustafa ve ailesinin Fatih’te Balıpaşa yokuşunda oturmaları, Sülo’nun annesinin Cibali Tütün Fabrikası’nda çalışması, Orhan Kemal’in

³⁶³ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 62.

³⁶⁴ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, Işık Öğütçü, s. 114.

³⁶⁵ Orhan Kemal, *Evlerden Biri*, Everest Yayınları, İstanbul 2016, s. 23.

³⁶⁶ Orhan Kemal, *Evlerden Biri*, s. 116.

Fatih, Unkapanı'nda Cibali Tütün Fabrikası'nın arkasında bir evde ikamet etmesini hatırlatır. Avare Mustafa'nın sevdiği kız Aynur'un Haliç Feneri'ne taşınması da Orhan Kemal'in İstanbul'da Unkapanı'ndan önce Haliç Feneri'nde oturmasını anımsatmaktadır.

Orhan Kemal'in sinema dünyasındaki kişilerle ve halkın içinden zor koşullarda yaşayan ailelerle yaptığı röportajların sunulduğu *Orhan Kemal Soruyor* kitabında Orhan Kemal'in yakın arkadaşı Muzaffer Buyrukçu'nun babası Ahmet Buyrukçu ile yaptığı bir röportaj da bulunmaktadır. Orhan Kemal'in Ahmet Buyrukçu'nun hayatını anlattıktan sonra Muzaffer Buyrukçu ile ailenin Fatih'te bulunan evlerine girişi ve evlerinin tasviri yer alır:

“İçeri giriyoruz. Uzun boylu birinin ayakta dimdik duramayacağı basık bir tavan... Duvarlar kâğıtlarla kaplanmış. Gaz lambasının sarı ışığı ile zorla aydınlanan oda, rutubetli bir vapur ambarını hatırlatıyor. Odanın yarısından çoğunu büyük, siyah, eski bir karyola kaplamış. Bu yandaki pencerenin önünde dar bir sedir... Muzaffer'le Muzaffer'in küçüğü Yılmaz'dan başka beş çocukla anne, baba bu odada yatıp kalkarlarmış. Baba, anne, üç yaşındaki Şadan, beş yaşındaki Alp bu karyolada. Kızlar sedirde. Kızların küçüğü İlhan da bir çarşafı yerde, karyolanın ayakucunda.”³⁶⁷

Devlet Kuşu romanının mekânlarını oluşturan semtlerin Orhan Kemal'in yaşadığı, bildiği semtler olması dolayısıyla gerçeklik taşımaktadır. Bunun yanı sıra fakir bir aile olan Avare Mustafa'nın ailesinin İstanbul'un kenar mahallerinden birinde oturdukları evin tasvirinin Orhan Kemal'in röportajının başında ettiği tasvirle hemen hemen bire bir uyuşması eserdeki mekânın gerçekliğini artıran bir öge olarak yer alır:

“İçeri içeri kamburlaşmış duvarları beyaz ambalaj kâğıtlarıyla kaplı, tavanı basık, loş bir vapur ambarını hatırlatan, ufacık bir odaydı burası. Tam karşıdaki yan yana iki pencerenin uzun, daracık bir sedir, solda kim bilir hangi tarihte, ‘Bilâ vâris’ ölen, kim bilir hangi Ermeni'nin terekesinden ucuza düşürülmüş çok çekmeceli bir konsol, konsolun üzerinde gene aynı terekeden edinilmiş, camı boydan boya çatlak kocaman bir ayna.”³⁶⁸

Bir aile dramının kurbanı olan bir çocuğun öyküsünün anlatıldığı *Suçlu* ve onun devamı olan *Sokakların Çocuğu* romanları, karakterlerinin İstanbul'un Fatih semtinde oturduğu eserlerdendir. Cevdet'in babası İhsan Efendi, fabrikadaki işine giderken Cibali'nin eğri büğrü, daracık sokaklarından Küçükmustafapaşa'nın daracık, karanlık sokaklarından ³⁶⁹ geçer; Cevdet, işportaları boynunda evine dönerken Yeşildirek, Mısırçarşısı, Tahtakale, Küçükpazar yoluyla mahalleye ³⁷⁰ gelir. Roman boyunca

³⁶⁷ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Soruyor*, s. 58.

³⁶⁸ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, s. 8.

³⁶⁹ Orhan Kemal, *Suçlu*, s. 33.

³⁷⁰ Orhan Kemal, *Suçlu*, s. 58.

Cevdet'in, işportası boynunda, yanında arkadaşlarıyla İstanbul'un Fatih ilçesinin Unkapanı, Beyazıt, Cibali semtlerinde dolaştığı görülür.

İstanbul'da geçen bir başka roman olan *Gurbet Kuşları*'nın mekânı da Beyoğlu sokakları, Fatih ve köylerden göç edenlerin İstanbul'a geldiği Haydarpaşa garıdır. "Gurbet Kuşları"nın İstanbul'daki ilk durağı olan Haydarpaşa garı, kalabalığıyla tasvir edilir:

"Koşanlar, koşuşanlar... Koşan, koşuşanlar arasında istasyon görevlilerinden başka gar hamalları, yolcularını karşılamaya gelmiş fötr şapkahılar, mantolu, tayyörlüler. İlk şaşkınlık, ilk heyecandan sonra her şey durur gibi oldu. Vagonlardan bavul, sepet, heybeleriyle inenler, öteberilerini vagon pencerelerinden hamallara uzatanlar..."³⁷¹

Romanda başkarakter Memet'in ona okuma yazma öğreten dostu Kastamonulu Recep ile dolaştığı sokaklar, İstanbul'un Fatih semtinde yer alan, Orhan Kemal'in de yıllarca oturduğu Unkapanı ve Sirkeci sokaklarıdır.

Orhan Kemal'in kadın ve erkeklerin yerini değiştirerek kurguladığı mizah romanı *Tersine Dünya*'da üçkâğıt yaparak para kazanan Bitirim Leyla'nın maceraları anlatılır. Romanın ana mekânı İstanbul'dur. Bitirim Leyla, Beyazıt civarında yoksul bir mahallede yaşar, Tophane'ye içmeye gider, Yüksekaldırım'da ise genelevlere uğrar. Bu semtler yazarın ikamet ettiği, arkadaşlarıyla kahvelerinde oturduğu veya işi gereği gittiği semtlerdir: "Romandaki Beyazıt, Beyoğlu, Karaköy, Tepebaşı gibi açık-dar mekânlar, Orhan Kemal'in hayatında da mütad mekânlardır. O, Unkapanı'ndaki evinde çalışır, Beyazıt, Sultanahmet, Unkapanı çevresindeki kahvelerde dostlarıyla sohbet eder, eğlenir. Yazdığı senaryo tekliflerini almak için Beyoğlu, Tepebaşı, İstiklal Caddesi gibi yerlere sık sık gider."³⁷² Mehmet Narlı, romanda yer alan semtlerin biyografik bir gerçek olduğunu belirtir.

"Mavi Eşarp" öyküsünde anlatıcı kişi, vapurda karşısında oturan, güvercin yemi satarak torunlarına bakmaya çalışan yaşlı kadın ile onun torunu küçük kızla tanışır, nine ve torunun tatlı çekişmelerini ve kısa hayat hikâyelerini dinler. Vapur ineceği durağa yaklaştığında inmeyen anlatıcı kişi, nine ve torunla birlikte Balat'ta iner:

"Birlikte indik. Yan yana yürüyorduk. Sağda bir sokağa saptık. Acı acı sidik kokan harap bir duvarın yanından, ufacık bir ampulün zorla aydınlattığı geniş bir meydanlığa çıktık. Bir yanımızda kayık,

³⁷¹ Orhan Kemal, *Gurbet Kuşları*, s. 1.

³⁷² Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 533.

mavna leşleri, öbür yanımızda kim bilir hangi dış ülkeye yollanacak hurda demir yığınları. Hava mazot kokuyor, tozlu gecenin derinliklerinden fabrika iniltileri geliyordu.”³⁷³

Ayvansaray üzerinden Yavedut Caddesi’ne gelirler, kız çocuğu yol boyunca anlatıcı kişiyle durmadan konuşur. Küçük kızın kardeşleriyle karşılaştıklarında anlatıcı kişi küçük kız çocuğunu düşünerek geri döner.

“İstanbul’dan Çizgiler” hem röportaj hem hikâye türünden özellikler taşıyan bir metindir.³⁷⁴ Öykü, anlatıcı kişinin Taşlıtarla’da bir arkadaşının evinde kalmasıyla başlar. Arkadaşının kaldığı ev bir odadan oluşan, ufak bir yerdir. Evin durumunun yanı sıra ev sahibinin de kiracısının taşınmasını istediği için çıkardığı gürültüler ve rahatsız edici davranışları söz konusudur. Tüm bunlara şahit olan anlatıcı kişi, arkadaşıyla ertesi gün İstanbul’da ev aramaya başlar. Unkapanı, Cibali, Küçükmustafapaşa, Fener, Balat, Ayvansaray, Eyüp istikameti boyunca kiralık ev araştırırlar fakat bulamazlar. Eyüp’te biraz mola verdikten sonra Sötlüce’den Kasımpaşa’ya yollarına devam ederler:

“Renk renk Eyüp oyuncakçılarını geçtik, caminin karşısında, elma, armut, sarı kehribar üzüm salkımları, kış kavunları, hatta iri iri karpuzlar yüklü manavların arasına sıkışmış kalabalık bir kahvenin önündeki iskemlelerde birer çaylık moladan sonra ver elini Sötlüce’den Kasımpaşa’ya kadar kirli Haliç’in pis pis kokan karşı kıyıları...”³⁷⁵

Henüz kendilerini görür görmez kiralık ev baktıklarını anlayan insanların cevabı hep olumsuzdur: Kiralık ev yok. İşine yürüme mesafesinde bir yerlerde kiralık ev bulamayacaklarını anladıklarında biraz daha uzaklara gitmeye karar verirler ancak değişen bir şey olmayacaktır: “Ver elini Aksaray, Yenikapı, Kumkapı, hatta Samatya, Samatya ama, yok. Hem de yok, yok yok!”³⁷⁶ İsmi belirtilmeyen bir semtte bir emlak komisyoncusunda kiralık yazan kartonları görünce anlatıcı kişi ve arkadaşı sevinirler ancak komisyoncu, kiralık olan evlerin pahalı olduğunu belirttiğinde dükkândan çıkarlar. Çıktıklarında yolda, görünüşünden Anadolu’dan geldiği belli olan bir adam kendisinin de kiralık ev aradığını ve onlara katılıp katılamayacağını sorar ve onlar da kabul ettikten sonra hep birlikte yola devam ederler. Aksaray’dan Topkapı’ya doğru ilerlerken anlatıcı kişi İstanbul’un tezatlarla örölü görünüşünün tasvirini yapar:

“Çevreleri düzene sokulmuş bu güzel yol sıra sıra apartmanlarıyla gönöl açıcı ama, arada yıkık, paslı duvarlar o güzelim düzen arasından başlarını çıkarıp, ‘Bu yol, bu yolun göstermeliğine inanmayın.

³⁷³ Orhan Kemal, *Çamaşırcının Kızı-Küçücük*, s. 132.

³⁷⁴ Sinan Bakır, *Orhan Kemal’in Hikâye Dünyası*, s. 93.

³⁷⁵ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 12.

³⁷⁶ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 13.

Bunlar cila. Bizler de varız. Hele sokak aralarına girin de görün. Asıl İstanbul biziz!’ demek istemeseler...’’³⁷⁷

Ekmek kapısı bulmak amacıyla köyünden İstanbul’a gelen köylü ile birlikte anlatıcı kişi ve arkadaşı dolaşırlar fakat kiralık ev yoktur. Bir kahveye oturduklarında kahveci bir arkadaşının onlara ev bulabileceğini söyler. Ekspres diye seslenilen şahıs, kiralık bir ev olduğunu söyler ve parasını da peşin alarak evi göstermeye götürür. Evi beğenip ev sahibiyle görüşüp evin başkasına kiralandığını öğrendiklerinde hayal kırıklığına uğrayan anlatıcı kişi, arkadaşı ve köylü kişi ev sahibinin yanından çıktıktan sonra yanlarına yaklaşan bir kişiden ekspres denilen kişinin ev sahibi lokantacıyla her gün bu numarayı pek çok kişiye yaptığını öğrenirler.

Son olarak kiralık bir ev bulsalar da evin kiracıya ait olduğu söylenen pek çok masrafı ve yıkılma tehlikesi vardır. Bu son ümidin de boşa çıkmasından sonra anlatıcı kişinin hemşehrisi ev aramaktan vazgeçer.

Anlatıcı kişinin hemşehrisiyle ev aramak amacıyla İstanbul’u dolaşmalarından sonra eser, anlatıcı kişinin Beyoğlu’nda ekmek parası için İstanbul’a göçmüş üç köylüyle karşılaşmasının hikâyesi anlatılır. Onlarla önce kodaman biriymiş gibi konuşan anlatıcı kişi, sonrasında dalga geçmediği anlaşılın diye dilini değiştirir: “Taşgala etmediğimi belirtmek için, benim *Bereketli Topraklar Üzerinde*’nin diliyle karşılık verdim.”³⁷⁸ Eserin gerçeklikle ilişkisinin yüksek bir düzeyde olduğunu belirten bu cümle, anlatıcı kişinin yazarla özdeşliğini gösterir niteliktedir.

Abanoz Sokağı’nda karşılaşan anlatıcı kişi ve üç köylü, Tarlabası’na gidip orada bir kahveye oturarak sohbet ederler. Tarlabası’ndan sonra yürüyerek İstiklal Caddesi’ne çıkarlar:

“İstiklal Caddesi’ne çıktık. Sıra sıra, kocaman kocaman yapıları, kocaman yapıların altlarındaki büyük mağazaları, tramvayı, otobüsü, hususisi, renk renk taksisi, dolmuşuyla, Türkiye’nin galiba Avrupa’yı en çok hatırlatan caddesinin kaldırımındaydık. Trafik polisinin işaretiyle karşıya geçtik. ‘Bursa Sokağı’.”³⁷⁹

Oturdukları kahvede anlatıcı kişiye dertlerini anlatan gurbetçiler, memleketlerinde köylüye hemen hemen her konuda, her zaman yardım eden Öğretmen Ali adında birinden bahsederler. Yazar, eserin bu noktasında akışı durdurarak bir düşüncesini aktarır:

³⁷⁷ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 19.

³⁷⁸ Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, Everest Yayınları, İstanbul 2008, s. 39.

³⁷⁹ Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, s. 50.

“Burada bir an durmak isterim: *Beş Romancı Tartışıyor* kitabındaki ‘Olumluluk’, ‘Olumlu tip’ten kastım buydu işte. Gene de ısrar ediyorum, yalnız romanlarımıza değil, yurdumuza, yurdumuzun kalkınmasına çalışacak bu Öğretmen Ali’ler gibi ‘Olumlu tip’ler lazım. Hem de öyle lazım ki!”³⁸⁰

Yazarın eserin anlatımında böyle bir kesinti yaparak fikirlerini aktarması eserin kurmacadan ziyade röportaj niteliğinin ağır bastığını gösterir.

Üç gurbetçi ve anlatıcı kişi, oturdukları kahveden çıkıp İstiklal Caddesi’nde ayrılırlar.

İstanbul’da bir gün anlatıcı kişi bu sefer ortaokuldan bir arkadaşıyla karşılaşır ve Sirkeci’de kebabçı dükkânlarından birine girerler. Kebabçıdan sonra Beyoğlu’na eğlenmeye giderler ve bir gazinoya girerler. Gazinodan sonra bir bara geçerler ve bardan sonra anlatıcı kişi ve arkadaşları ayrılırlar. Anlatıcı kişi, yolda rastladığı bir arkadaşının evine davetini kabul eder ve birlikte dolmuşa binerler. Arkadaşı dolmuşta gördüğü bir kadına ilgi duyar, onunla sohbet kurar fakat kadın dolmuştan ineceği zaman kadının beraber yaşadığı biri olduğunu öğrenir.

Eserin ikinci bölümünü oluşturan Taşlıtarla bölümünde anlatıcı kişi gazeteci kimliğiyle yoksul semtleri gezerek maddi sıkıntılarla boğulan insanlarla röportajlar yapar. Taşlıtarla’ya geldiklerinde halk etraflarını sarar ve anlatıcı kişi de ekibiyle birlikte onların dertlerini gazeteye yazacaklarını anlatır. Orada yaşayanların en büyük sıkıntısı ekmek paralarını çıkaracak bir iş bulabilmeleridir. Sonrasında asgari standartlarda barınabilecekleri bir ev, mahallelerinin çamurlu sokaklarının düzeltilmesi ve su probleminin çözülmesi gelmektedir. Anlatıcı kişi bu yoksul semti şöyle tarif eder: “Taşlıtarla bu, fakir fukara yatağı. Çalışan insanların kaynaştığı, yaşama savaşı yaptığı yer. Büyük şehrin varoşu.”³⁸¹ Anlatıcı kişi, Taşlıtarla’ya ikinci kez arkadaşı Buyrukçu ile gelir, kahvelerden birine oturup gözlem yaparlar. Kahveye Fakir Baykurt’un öğretmen bir arkadaşı gelir ve anlatıcı kişi, okul ve öğrencilerin durumunu ondan öğrenir. Eserin bu kısmı, anlatıcı kişinin arkadaşları olarak Muzaffer Buyrukçu ve Fakir Baykurt gibi isimlerin geçmesiyle gerçeklikle bağlantının önemli derecede olduğunu göstermektedir.

Anlatıcı kişi, Taşlıtarla’ya üçüncü kez gazete ekibiyle gider. Bir kahvede “kendilerini bir çeşit üvey evlat gibi unutulmuş, el uzatılmaz say[an]”³⁸² semtin halkıyla semtin sorunları üzerine sohbet ederler.

³⁸⁰ Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, s. 55.

³⁸¹ Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, s. 86.

³⁸² Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, s. 97.

Anlatıcı kişi ve ekibi, Taşlıtarla'daki kötü koşullardan daha beter durumda olan Kanarya Sokağı'na gelirler. Her zaman olduğu gibi yine bir kahveye giren ekip, semtin sakinleriyle tanışır. Çok çocuklu ailelerin oluşturduğu semt, içinde yaşayanları hasta edecek koşullara sahip olduğu ve susuzluğun en büyük problemi olmasıyla anlatılır.

Anlatıcı kişi ve ekibinin gideceği bir sonraki durak Beştelsizler semti olur. Bu semtte de ekip, kalabalık olduğunu gördükleri bir kahveye girer. Kahvede semtin sorunlarıyla ilgili notlar alan anlatıcı kişi, ekibiyle ertesi gün de semti dolaşarak halkın şikayetlerini dinler:

“Dar, eğri bozuk sokaklar. Sokakların iki yanında boy atmış mısırlar, eciş bücüş evler, damlar, çatılar, çatılara asılı eski pabuç duvarlara çakılı at nalları... Bizi gezdirenler her sokakta çoğalıyor. Her kafadan bir ses. Ağır ağır yürüyoruz. Kulağıma çalınanlar o kadar çok ki!”³⁸³

Anlatıcı kişi ile ekibi bozuk yolları ve üzerinde yürüyen insanlarıyla bir köyü hatırlatan sokaklarda su, elektrik, kanalizasyon ve yollar ile ilgili şikayetleri dinlerler. Son olarak bir kez daha semte gelen ekibin Beştelsizler'den sonraki durağı Yeşiltepe olur. Yeşiltepe'ye gittiklerinde halkın bahsettiği en önemli mesele evlerinin yıkılması ve kanunlara aykırı bir biçimde malzemelerinin de tahrip edilmesidir. Ekibin ziyaret ettiği son semt olan Dereçi'nin ise gezilen diğer bütün semtlerden çok daha büyük sorunlara sahip olduğu görülür:

“Ama bu Dereçi 12. Sokak denilen semtte çok daha önemli öyle şikâyetlerle karşılaştık ki, ne sularını ne de elektrikleriyle kanalizasyon, mahalle arası sokaklarını sormayı akıl ettik. Bütün bunlar, gene de daha önce bulunması gereken şeylerden sonra geliyordu. Örneğin mahalle aralarında, ilkel de olsa yollar vardı, az da olsa çeşme, sokak lambaları, yapılmamışsa bile elektrik direkleri. Dereçi'nde ise yol yoktu her şeyden önce. Evden çok, hatta gecekondudan çok tavuk kümeslerine benzeyen tahta barakalar, Feriköy, Darülaceze dolaylarındaki tepelerden birinin sert bir meyille ta aşağıdaki dereye inen yüzüne yapılmıştı. ‘Kümes’ler.”³⁸⁴

Eser, anlatıcı kişinin altı yıl geçtikten sonra gazetelerde hâlâ gecekonduların problemlerinin yer aldığı, bu sorunların bir çözüme kavuşmadığının belirtilmesiyle son bulur.

Eser, İstanbul'un yoksul semtlerine çeşitli sebeplerle yapılan yolculuklardan oluşur. Adından da anlaşılacağı üzere mekânın ön plana çıktığı eser, anlatıcı kişinin bu semtler hakkındaki gözlem ve tasvirleriyle ilerler. Anlatıcı kişinin yazarla özdeşleştiğine dair pek

³⁸³ Orhan Kemal, *İstanbul'dan Çizgiler*, s. 110.

³⁸⁴ Orhan Kemal, *İstanbul'dan Çizgiler*, s. 133.

çok göndermenin bulunması anlatının gerçeklikle olan bağlantısını artırmakta ve eserin röportaj niteliğinin baskın olduğunu göstermektedir.

“Yılbaşı 960-961” öyküsü anlatıcı kişinin, film senaryolarında yaşanan durgunluk sebebiyle Beyoğlu’na az uğradığını daha çok Babiâli’de bulunduğunu belirtmesiyle başlar. Sokaklarda oluşan yılbaşı kalabalığını gözlemleyen anlatıcı kişiye gazeteden eğlenmeye gitmeyecekse de içinde yaşadığı semtlerin yılbaşını yazması istenir. Anlatıcı kişi semtinde yaşanan yılbaşını aktarır:

“Bizim semtte ‘yılbaşı’ nı galiba sadece kahvelerle küçük lokanta ya da köfteci dükkânları kutladı. Hohlanmışa benzeyen camlar ardındaki her zamanki kalabalık, ‘blum’, ‘pişpirik’, ‘altıkollu iskambil,’ pek pek ‘poker oynuyorlardı. ‘zar’la kumara rastlamadım. Küçük lokantalarla köfteci dükkânlarında da pek öyle olağanüstülük yoktu. Eş, dost, ahabplar, açtırmışlar ufak Yeni Rakı’ları, ızgara köfte, yeşil salata, fasulye piyazıyla demleniyorlar.”³⁸⁵

Semtinde yaşanan yılbaşını tasvir ettikten sonra gazeteye yazacağı yazı için tesadüfen gördüğü bir evin kapısını çalan anlatıcı kişi, portakal, mandalina ve tombalalarıyla yeni yıl akşamı yaşayan aileyle yeni yıla girme ve tutulacak dilekler üzerine sohbet eder. Bu evden çıktıktan sonra asla boş yer bulunmayan birtakım mekânları gezen anlatıcı kişinin dolmuşa binip yeni yıl hakkındaki düşünceleriyle öykü son bulur.

Adana’dan İstanbul’a taşındıktan sonra İstanbul’un yoksul semtlerinde, Fatih’te, Unkapanı’nda, Beyazıt’ta, Cıbalı’de ikamet eden Orhan Kemal’in yoksul İstanbul semtlerinde yaşanan yılbaşını tasvir eden bu öyküyü yazarken gözlem ve tanıklıklarından faydalandığını söylemek yanlış olmaz.

2.7.3.1. Beyoğlu

Yirmi seneye yakın İstanbul’da yaşayan Orhan Kemal’in eserlerinin bir diğer vaka mekânı ise Beyoğlu’dur. Orhan Kemal, Beyoğlu’nu; kötü kadınlarıyla, kadınlara laf atan erkekleriyle, gazete satan çocuklarıyla eserlerinde işler. Popüler roman olarak değerlendirilebilecek romanlarının çoğunda artist olma umuduyla İstanbul’a gelen genç kızların, aile faciası sonucu yolu İstanbul’a düşen kadınların kötü yola düşmesi işlenir. Bu konulu romanlarının vaka mekânı ise İstanbul, Beyoğlu olur.

Sokaklardan Bir Kız romanında babasının dansözlük yapan annesini bir başkasıyla yakalaması sonucu annesinin aldattığı adamı öldürüp hapse girmesi ve

³⁸⁵ Orhan Kemal, *Kırmızı Kıpeler-Babil Kulesi*, s. 40.

annesinin de terk edip İstanbul'a kaçmasıyla kimsesiz ve savunmasız kalan Nuran'ın hikâyesi anlatılır. Uzun bir süre amcasının yanında kaldıktan sonra büyüüp serpildiğini gören annesi tarafından İstanbul'a getirilen Nuran, kendini Beyoğlu'nun ahlaksız çevresinde bulur. Annesi ve çevresine rağmen kendisini kötü yoldan koruyan Nuran, tecavüzden kurtulmaya çalışırken adamı silahla vurmasıyla hapse girer.

Yalancı Dünya romanında Anadolu'da bir şehrin kasabasında fakir bir ailede doğan ve oyunculuk hayalleri kuran Neriman, bir arkadaş toplantısında tanıştığı rejî asistanı Bülent Nejat'a aşık olur ve aşık olduğu erkekle oyunculuk hayallerine kavuşmak için İstanbul'a gelir, sevgilisinin askere alınmasıyla tek başına kalan Neriman, "Türk Hollywood"u olarak anılan Taksim sokaklarında hayallerini gerçekleştiremez aksine hızlı bir şekilde birkaç erkeğin eline düşerek kendisini ummadığı bir dünya içinde bulur. Orhan Kemal'in diğer romanlarında olduğu gibi İstiklal Caddesi, film dünyasını içinde bulunduran, kadınların artist olmak isterken kötü yola düştüğü mekân olarak yer almaktadır. Yeşilçam için pek çok film senaryosu yazmış olan Orhan Kemal'in sinema dünyası içinde İstiklal Caddesi'ndeki gözlemlerinden faydalanmış olması muhtemeldir.

El Kızı romanında da kayınvalidesinin tuzağıyla ailesinin yanından ayrılmak zorunda kalıp İstanbul'daki teyzesinin yanına giden Nazan, yolda tanıştığı bir bar kadını olan Nesrin'in Beyoğlu'ndaki evinden dönerken iki erkeğin tecavüzüne uğrar ve bundan sonra Nesrin'in yanında kalmaya başlayıp bir hayat kadını olur. Bir kadının kötü yola düşmesinin anlatıldığı bu eserde de vaka mekânı Beyoğlu'dur. *Kötü Yol* romanında da İstanbul'a giderek artist olmanın hayallerini kuran Nuran'ın, abisinin arkadaşının onu İstanbul'a götürebileceğini söylemesiyle onunla birlikte İstanbul'a gitmesi ve orada terk edildikten sonra kötü yola düşmesini anlatan bir romandır. Bu romanda da kötü yola düşülen mekân Beyoğlu ve sokakları olarak yer alır.

"Küçük" öyküsü, ailesi olmayan, teyzesiyle yaşayan küçük Ayten'in bilgisizliği, koruyacak kimsesinin olmayışı ve sevdiği kişinin onu sahiplenmeyişi sebebiyle kötü yola düşmesini anlatır. Ayten, bol para verdiği için birkaç kere kuruyemişi bir adamın yanına gider, bu sırada Pakize adında zamanında sevgilisinin onu ortada bırakmasıyla kötü yola düşmüş, şimdi de küçük kızların satılmasına aracılık eden bir kadınla tanışır ve para kazanması için verdiği öğütler doğrultusunda hareket etmeye başlar. Kadın, Ayten'i Mahmutpaşa esnafından iki kişiyle tanıştırır ve Boğaz'da bir otele gitmek için yola çıkarlar:

“Birdenbire güneşi yutan, yan yana, sıra sıra, yüksek yapıların arasından hiç bilmediği, şimdiye kadar hiç görmediği bir İstanbul’a çıktılar. Sonra başka, daha sonra başka bir İstanbul. Bu İstanbul, bu İstanbullar, boyuna değişen başka başka İstanbullardı. Tekerleri tırtıllı dev makinelerin toslayarak yıktıkları kocaman ağızlarıyla yutmaya çalışan sahici devlerin toz bulutları arasından, yüksek beyaz duvarlar, taşları kararmış birtakım eski kemerlerin altından geçip değişik İstanbullara dalıyorlardı.”³⁸⁶

Küçük Ayten’in iç sesinden aktarılan bu pasajda verilen mekândaki değişim Ayten’in hayatının da dönüm noktası olur. O günden sonra Pakize Abla, Ayten’i diğer kızlarla birlikte geceleri Beyoğlu sokaklarına götürerek müşteri arar:

“Bu saat Beyoğlu arka sokaklarının ucuz şarap satan meyhanelerinden ipi koparmış sulu sarhoşların kaldırımlarda elle, dille sarkıntılığa hak kazandıklarını sandıkları saatlerdir. Arada sulu bir sarhoşun genelev kadınlarını hatırlatan yırtık bir kahkahası otobüs, tramvay, taksi uğultuları içinde parlayıp söner.”³⁸⁷

Ayten, sevgilisi Erol’un bir futbol maçında bacağına kırıldığını duyunca yardım etmek istese de Erol’un arkadaşı Altındış, ikisine farklı konuşarak görüşmelerine engel olur. Altındış, kahvede konuşurlarken birtakım yalanlar da söyleyerek Erol’u Ayten’in bedenini satarak kazandığı paraya ortak olmaya ikna eder. Ayten’i bulduğu yerde dövüp sonrasında parasından yararlanmayı kafasına koyan Erol, Altındış’le birlikte Beyoğlu sokaklarında Ayten’i aramaya başlar. Birkaç günlük bir aramanın sonunda Beyoğlu’nda Alkazar Sineması’nın önünden Bursa Sokağı’na doğru giderlerken Altındış, Ayten’i görür. Saray Sineması ve Ağacamii arasında ilerleyen Pakize Abla ve yanındaki kızları takip ederler. Ayten’in yanındaki kızlar onlara talip olanlarla gittikten sonra Erol, Ağacamii’ne doğru Pakize Abla ile yürüyen Ayten’e saldırır ve kalabalık onu çekene kadar Ayten’i döver. Polislerin götürdüğü Erol’un ardından Ayten ise şikâyetçi olmadığını bağırmaktadır.

2.7.4. Kahveler

Orhan Kemal’in vakit geçirmekten hoşlandığı mekânlardan birisi de kahvelerdir. Gençlik yıllarında Adana’da başlayan kahve tutkusu, İstanbul’a taşındığında da farklı kahvelerle devam etmiştir. Orhan Kemal için kahveler hem arkadaşlarıyla keyifli vakit geçirdiği hem de gerçekçi bir yazar olarak eserlerine malzeme topladığı mekânlar olmuştur.

³⁸⁶ Orhan Kemal, *Çamaşırcının Kızı-Küçücük*, Everest Yayınları, İstanbul 2018, s. 23.

³⁸⁷ Orhan Kemal, *Çamaşırcının Kızı-Küçücük*, s. 35.

Gençlik yıllarında Orhan Kemal için Adana'daki Giritli Kahvesi önemli bir yere sahiptir. Yazar, gençlik yıllarının okula boş vermiş, avare zamanlarını arkadaşlarıyla bu kahvede sabahtan akşama kadar oyunlar oynayıp sohbet ederek geçirdiğini ifade eder. Orhan Kemal, bu kahveyi şu ifadelerle tasvir ederek kahvenin kendisi için önemini vurgular:

“Sıtma denilen okalıptüs ağaçlarına gömülü, kocaman bir kibrit kutusunu hatırlatan bu kahvenin bahçesinde başladı ilk aşklarımız diyebilirim. Futbol çorapları, formalar, ayakkabıların bulunduğu valizimiz bu kahvenin ocağı altındaki, dolap değil, tozlu bir kovukta dururdu. Egzersizlere, maçlara burada hazırlanıp giderdik. Sık sık değişen sevgililerimize bu kahvenin okalıptüsleri altında randevu verdiğimiz gibi, bu kahvenin boy atmış okalıptüsleri altında sevgiliden ayrılmanın yasını tutan yeni başlayan aşkların pespembe, kavuniçi hatta alev kızılı düşlerini bu kahvenin okalıptüslerinin altında görür, mutlu geleceklerin pırlıl pırlıl düşlerini kurardık...”³⁸⁸

Avare Yıllar romanında anlatı kişinin tarif ettiği, ağaçların gölgesinde, şehrin dışında bir kahve vardır: “Kalın gövdeli sıtma ağaçlarının gölgesindeki kahve, çok pencereci büyük bir kibrit kutusunu hatırlatırdı. Şehrin epeyce dışındaydı.”³⁸⁹ Adının Giritli kahvesi olduğu anlaşılan bu kahve anlatıcı kişinin her gün gittiği bir mekân olarak eserde yerini alır.

Başkarakter ve arkadaşları kahvenin ağaçları altında tıpkı Orhan Kemal'in kahveyi tasvirinde anlattığı gibi sevgilileriyle buluşurlar: “Biz, her birimiz bir ağacın altında, ıslak karanlıklara gömülü, sadece aşk düşünüp aşk yaşadığımız saatler...”³⁹⁰ Orhan Kemal'in tasvir ettiği ve kahveyi çevreleyen ağaçların altının sevgilisiyle buluşma noktası olduğu Giritli kahvesi, *Avare Yıllar* romanına ismi değişmeden, tasvirine uygun bir şekilde yansır.

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında Orhan Kemal'in sık bulunduğu Giritli'nin kahvesi satır arasında yerini bulmaktadır. Fabrikada ırgatbaşı Mâcir Durmuş'un İflahsızın Yusuf ve Pehlivan Ali'nin maaşlarından haraç aldığını öğrenen odacı, Giritli Cumali'nin kahvesinden tanıdığı³⁹¹ Mâcir Durmuş'u haraçtan payını almak için bu durumu ağaya bildirmekle tehdit eder. Bunun üzerine ırgatbaşı, odacıyı Giritli Cumali'nin kahvesine³⁹² çağırır.

³⁸⁸ Orhan Kemal, *Önemli Not!*, haz. Işık Ögütçü, Everest Yayınları, İstanbul, basım tarihi belirsiz, s. 305.

³⁸⁹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 101.

³⁹⁰ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 103.

³⁹¹ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 91.

³⁹² Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 93.

Orhan Kemal'in Adana'da dostlarıyla sohbet ettiği bir başka kahve ise Nadir'in kahvesidir: "O yıllar, çoğu yaşça kendisinden büyük işçi dostlarıyla, Adana Kuruköprü civarında Orozdibak Meydanı'na yakın olan Nadir'in Kahvesi'nde eğleşir."³⁹³ Orhan Kemal, bu kahveden temizliğiyle bahseder:

"Her sabah pırıl pırıl kocaman semaverin yanındaki camekânlı dolapta sıra sıra kahve fincanları. Yaldızlı çay bardakları. İrili ufaklı porselen demlikler. Alman savaşıdan önceki Çekoslovak tabakları. Her şey temiz, tertemiz..."³⁹⁴

Adana Kuruköprü'de Orhan Kemal'in arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlandığı Nadir'in kahvesi *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında bir satırda yansımaları bulmaktadır. İşçileri taşıyan şoför, Çaycı Nadir'in kahvesinde çay içmeye fırsatı olmadan yola çıkmak zorunda olduğu için sinirlidir.

Eskici ve Oğulları romanında Orhan Kemal'in sıklıkla vakit geçirdiği Nadir'in Kahvesi mekân olarak yer almaktadır. Topal Eskici'nin büyük oğlu, Orozdibak Meydanı'ndan geçerek bir çaycı dükkânına girer. Anlatıcının pırıl pırıl olarak tarif ettiği kahve dükkânı Orhan Kemal'in bahsettiği Nadir'in kahvesiyle özdeşleşir:

"Döküm, tamir atölyelerinin arasında sıkışmış yüksek bir konağın altında, tabanı beton, ufak bir dükkândı Nadir'in çaycı dükkânı. Her sabah kaolle sıkı sıkıya ovulan pırıl pırıl, kocaman semaverin yanındaki camekânlı dolapta sıra sıra kahve fincanları, yaldızlı çay bardakları, irili ufaklı porselen demlikler... Her şey tertemiz, her yan temizlikten, aşırı temizlikten pırıl pırıldı."³⁹⁵

Orhan Kemal, İstanbul'a göç ettikten sonra da kahveler hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. İstanbul'a taşındığında hapisneden arkadaşı İzzet'in Kasımpaşa'daki evinde bir müddet yaşayan Orhan Kemal, İstanbul'daki ilk kahvesini de bu semtte bulmuştur:

"İstanbul'da ilk dost kahve Kasımpaşa'da başladı. Yaşasın kahveler!.. Nedense kahve, kahveci, ocakçı, garsonlarla çabucak ahablık kurar, bu tür insanları kendime oldu bitti yakın bulurum. Kasımpaşa'daki kahvede de öyle..."³⁹⁶

Kasımpaşa'daki dost kahve, Fener ve Eyüp'teki çeşitli kahvelerden sonra Orhan Kemal, uğrak yeri olarak Meserret kahvesine gitmeye başlar:

"Kasımpaşa kahvesi, ocakçısı, garsonu, kundura boyacısıyla bana dostluk kollarını açivermişti. Derken Fener, Eyüp kahveleri, ardında Meserret geldi çatı. Diyebilirim ki Meserret kahvesi, bende Babıali'den ekmeğini çıkarmaya çalışmanın başlangıcıdır. Şimdi yerinde Meserret baklava,

³⁹³ Orhan Kemal, ed. Ahmet Ümit, Işık Öğütçü, s. 108.

³⁹⁴ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 75.

³⁹⁵ Orhan Kemal, *Eskici ve Oğulları*, s. 115.

³⁹⁶ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, s. 11.

börekçisinin bulunduğu yer, Meserret kahvesiydi o zamanlar. Kapıdan girince sıra vardiye peykeleri, günün her saatinde tavla şakırtıları, kağıt şırıltılarıyla yüklü masaları, biraz marsık koksa da boş verilen sıcak havası.”³⁹⁷

Suçlu romanında Cevdet ve Kosti, Fatih sokaklarında işportacılık yaparken Meserret kahvesinin önünden geçerek Babıali’ye çıkarlar. Orhan Kemal’in bulunduğu bir mekânın tasvire dahil edilmesi eserdeki mekânın gerçekçiliğini artırmaktadır.

Orhan Kemal, Fener’deki evinden sonra Unkapanı’nda Cibali Tütün Fabrikası’nın arkasında kalan bir eve taşınır. Bu semtte de Orhan Kemal’in arkadaşlarıyla sohbet ederek ve oyunlar oynayarak vakit geçirdiği bir kahve bulunmaktadır:

“Unkapanı köprüsünden Haliç’e paralel sokağa girip, Cibali Tütün Fabrikası duvarlarını tutunarak yürürseniz, önünüze meşhur Cibali Karakolu çıkar. Çok önceleri ahşap ve harap bir yapı olan karakol, Muammer Karaca’nın Demokrat Parti iktidarından ricasıyla onarılmış, yıllar sonra tanınamayacak bir bina olup çıkmıştı. Karakolu geçip, hafif sağa döndünüz mü köşebaşında bir cami, önünde yaşlı bir çınar görürsünüz. Çınarın hemen yanındaki kahve bizim Acem Süleyman’ın ocağıdır. Kahvenin karşısında fırın, bakkal, kömürcü, terzi... Çok kere Acem Süleyman’ın kahvesinde geç vakitlere kadar tavla, bulüm partileri devşirdiğimiz olmuştur.”³⁹⁸

Devlet Kuşu romanında Avare Mustafa’nın babasının yakın arkadaşı kundura boyacısı Bayram’la zamanında oturup hayaller kurduklarından bahsedilen kahve Orhan Kemal’in tarif ettiği kahvedir:

“Kırk yıllık hemşerisi kundura boyacısı Bayram’la Nuruosmaniye’deki Acem’in kahvesinde zaman zaman hayaller kurdukları gibi büyük kız hâlli vakitli biriyle evlenirse...”³⁹⁹

Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi* kitabında, İkbal kahvesinde Orhan Kemal ve arkadaşlarıyla birlikte otururlarken Orhan Kemal’in *Balina* adlı oyununun Şehir Tiyatrosu’nda oynanacağını anlattığını aktarır. Orhan Kemal, birkaç filmciye uğrayıp almak istediği paraları alamayıp evine dönerken tiyatro sanatçısı Zihni Küçümen ile karşılaşır. Zihni Küçümen, Orhan Kemal’in *Balina* adlı oyununu oynamak istediğini söylemek için Orhan Kemal’e bir yerde oturup konuşmayı teklif eder. Orhan Kemal ve Zihni Küçümen’in oturdukları yer Anadolu Pasajı’nda Mehdi Baba’nın kahvesi adında bir mekândır.

Beyoğlu’ndan Aksaray’a gitmek için bindiği bir dolmuşta anlatıcı kişinin izlenimlerini aktaran “Dolmuşta İki Kişi” öyküsünde anlatıcı kişi dolmuşa binmeden önce

³⁹⁷ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 11.

³⁹⁸ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 295.

³⁹⁹ Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, s. 20.

Beyoğlu'nda birtakım filmci yazıhanelerine uğrayıp dost, arkadaş olarak nitelendirdiği Mehdi Baba denilen kişinin Anadolu Pasajı'ndaki kahvesine oturduğunu aktarır. Anlatıcı kişi, kahveyi şöyle tasvir eder:

“Mehdi Baba'nın kahvesi filmci rejisör, daha çok da artist adaylarıyla tavla, kâğıt meraklılarının uğrak yeridir. Dosttur Mehdi Baba, arkadaşdır, ahbaptır. Şakanın bini bir paraya gider onun kahvesinde.”⁴⁰⁰

Nurer Uğurlu'nun çalışmasında satır arasında geçen Anadolu Pasajı'nın içindeki Mehdi Baba'nın kahvesi, Orhan Kemal'in öyküsüne gerçeklikten aktardığı bir diğer kahve olarak yer alır. Orhan Kemal'in anlattığı anıda film yazıhanelerine para istemek için gidip çıktıktan sonra Mehdi Baba'nın kahvesine oturması, anlatıcı kişinin de filmcilerden sonra oraya oturması öykünün kurgusunda gerçeklikten yansımalar olduğunu göstermektedir.

Orhan Kemal'in eserlerinde işleyeceği olayları yaşadığı, karakter yaratımında yararlanacağı şahısları tanıdığı kahveler, sahipleri ve yazarın kahvelerde vakit geçirdiği arkadaşlarıyla çoğunlukla satır arasında yer alır. Eserlerdeki gerçeklik payını kuvvetlendiren bu durum, Orhan Kemal'in eserlerinde hayatından büyük ölçüde yararlandığını da gösterir niteliktedir.

Orhan Kemal'in günlük ve anılarından sık sık gittiği anlaşılan diğer mekânlar da içkili lokantalar, meyhanelerdir. Arkadaşlarıyla yemek yediği, sohbet ettiği yerler olarak yaşamında var olan bu mekânlar yazarın eserlerinde de sık sık mekân olarak işlenir. Roman ve öykülerinde karakterlerin birbirleriyle buluştukları yer olarak bulunur. Yazarın yaşamında önemli bir yere sahip olan bu mekânların eserlerde de sıkça yer alması otobiyografik bir öge olarak değerlendirilebilir.

Yapılan incelemelerde eserlerinde yaşamından ve gözlemlerinden oldukça faydalandığı görülen yazarın yaşadığı, bulunduğu şehirlerin ve mekânların da eserlerine yansıdığı görülür. Çocukluk ve gençlik yıllarını yaşadığı Adana, babasının siyasi kimliği sebebiyle sürgün olarak kaldığı Beyrut ve sonraları taşınıp ömrünü orada tamamladığı İstanbul yazarın eserlerinin ana mekânları olarak görünüm kazanır. İkamet ettiği şehirlerin eserlerde mekân olarak yer almasının yanı sıra bulunmaktan büyük keyif aldığı kahvelerin de eserlerde satır arasında veya başkarakterin uğrak mekânı olarak yer aldığı gözlenir.

⁴⁰⁰ Orhan Kemal, *İstanbul'dan Çizgiler*, s. 168.

Orhan Kemal'in özellikle otobiyografik romanlarında mekânların gerçeklikle bire bir uyum içerisinde olduğu görülür. Mehmet Narlı, bu durumun açık, kapalı her mekânda görülmesinin eseri hatıra türüne yaklaştırdığı görüşündedir:

“Otobiyografik romanlarda mekânın gerçek olması, yer isimlerinin saklanmadan verilmesi bir ölçüde doğal karşılanır. Ancak açık, kapalı, geniş, dar bütün mekânları gerçek isimleri ile vermek her zaman romanı hatıraya yaklaştıran bir teknik olarak da düşünülmelidir.”⁴⁰¹

Mekân tasvirlerine eserlerinde geniş bir yer vermeyen yazar, özellikle otobiyografik romanların mekânlarını büyük oranda gerçek hayattan aktarır. Bu durum, eserlerdeki diğer otobiyografik öğelerle birleştiğinde eserde kurmacadan ziyade gerçekliğin öne çıkmasına neden olur.

2.8. Meslek Hayatından Eserlerine Yansıyan Kareler

2.8.1. Fabrikalarda İşçilik ve Kâtiplik

Orhan Kemal ve ailesi gönüllü sürgüne gittikleri Beyrut'ta Abdülkadir Kemali Bey avukatlık mesleğini yapamayınca lokanta açarlar. Orhan Kemal, kardeşi Sıtkı ile bu lokantada garson olarak çalışır. *Baba Evi* romanında da anlatıcı kişi ve ailesi Beyrut'ta lokanta açar. Bu lokantada anlatıcı kişi ve kardeşi Niyazi bulaşıkçı ve garson olarak çalışırlar:

“Babam lokantaya pek uğramazdı. Yemekleri Süreyya adında bir Türk mültecisi pişirir, Niyazi'yle ben de lokantanın garsonluğuyla bulaşıkçılığını yapardık.”⁴⁰²

Beyrut'ta açtıkları lokantanın iflasından sonra ailenin maddi sıkıntıya düşmesiyle Orhan Kemal, matbaada işçi olarak çalışmaya başlar. *Baba Evi* romanının anlatıcı kişisi de ailesine maddi destek olmak amacıyla Matbaatü'l Haceriyye'de kâğıt kesme makinesinin başında çalışmaya başlar. Anlatıcı kişinin bu matbaadaki anlattıklarını Orhan Kemal'in o yıllarda yaşamış olması muhtemeldir:

“Vazifem kâğıt kesme makinesinde kol çevirmektir. Vişneçürüğü fesini daima sol kaşına doğru yıkan ustamsa, zayıf, uzun boylu, dehşetli şakacıydı. Herkese takılır, sık sık kahkahalar atardı. Makinenin demirine takılı ceketinin iç cebinde daima rakı şişesi bulunurdu. Kesilecek kâğıt yığınlarını makinenin demir tablasında düzeltir, bıçağın altına sürer, sıkıştırır, bana, ‘Yallaaah!’ dedikten sonra rakısını cebinden alır, dikerdi. Bense olanca kuvvetimi zayıf kollarıma toplar, bütün gayretimle kolu çevirip, kâğıdı kesene kadar, o, şişeyi aldığı yere koyar ve seslenirdi

‘Kâfiii!’⁴⁰³

⁴⁰¹ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, s. 95.

⁴⁰² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 23.

⁴⁰³ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 45.

Orhan Kemal, Beyrut'tan Adana'ya döndüğünde eğitimine ortaokuldan devam eder ancak bir süre sonra fabrikaya dokuma işçisi olarak girer. Orhan Kemal'in hayatının bu döneminin *Avare Yıllar* romanına yansıtıldığı gözlemlenmektedir. *Avare Yıllar* romanında anlatıcı kişi arkadaşı Gazi ile futbolcu olma hayallerini gerçekleştirmek üzere İstanbul'a gidebilmek amacıyla ihtiyaçları olan parayı kazanmak için fabrikanın dokumahane bölümünde çalışmaya başlarlar. Romanda geçen dokumahaneye ilgili sahnelerin Orhan Kemal'in gözlemine dayandığını söylemek mümkündür:

“Dokumahanenin şakırtılı havası içine girince başım döndü. Burada sanki her şey dörtlü koşuyordu. Tozlu bir sarsıntı, bir titreme, bilhassa karmakarışık bir şakırtı. Dokumahanenin kola kokan havasında pamuk tozları uçuşuyordu.”⁴⁰⁴

Futbolcu olma hayalleri ile gittiği İstanbul'dan Adana'ya tekrar döndüğünde ise Millî Mensucat fabrikasında kâtip olarak çalışmaya başlar. 1907'de kurulan ve 2000'e kadar çalışmaya devam eden Millî Mensucat Fabrikası, Orhan Kemal'in kâtip olarak çalıştığı ve bu çalışma hayatının eserlerine kaynak olduğu bir fabrikadır. Eşi Nuriye Ögütçü çerçevesinde işçilerin yaşamını konu aldığı *Cemile* romanında, kendisinin kâtip olarak çalıştığı, Nuriye Ögütçü'nün dokumalarda işçi olarak çalıştığı Milli Mensucat Fabrikası, çalışan işçileriyle birlikte Orhan Kemal'in gözlemleriyle yansıtılır:

“4 numaradan 24 numaraya kadar yumuşak, ekstra, her katta bükülü ve her renkte pamuk iplikleri yapan iplikhane, erkek tuvaletlerinin yanında, mavi boyalı kapıları içeri dışarı açılıp kapanan, yüksek çatısını sağlam demir kolların tuttuğu, aydınlık, tertemiz pırıl pırıl bir atölyeydi.

Kapıdan girince sağda RİETER markalı banko makineleri.... Fitol makinelerinden gelen pamuk kolonları bankolarda istenilen numaraya göre incilir ve masuralara sarılırdı. Her bankoda “Öncü” ve “Arkacı” denilen işçiler çalışır. Islak betonun üzerinde yalınayak veya takunyalarla çalışan kız, oğlan, genç, ihtiyar, kadın, erkek işçiler... Bilhassa çocuklar... Dokuz, on yaşlarında, gözleri uyku dolu, renksiz şeylerdir ki, iş kanununa uysun diye annelerinden, teyze, hala, dayı yahut da tamamıyla yabancı bir büyük insandan parayla satın alınmış nüfus kâğıtlarıyla işe girmişlerdir.

Bankoların yeşil çuha kaplı ince silindirleri üzerinde su gibi dağılıp, sonra birleşerek pırıl pırıl çengellerden geçen iplikler, masuralara baş döndürücü bir hız ve yumuşak bir vınıltıyla sarılıyorlardı.

Her gün on iki saat ayak üstü çalışan ufaklı büyüklü işçilerin vazifesi, arada kopuveren bu ince telleri ‘yapıştırmak’tır. İşçiler bu yapıştırmada öyle ustadırlar ki...”⁴⁰⁵

Orhan Kemal'in gençlik yıllarının yansımalarının bulunduğu ve bu doğrultuda *Avare Yıllar* ile zaman dilimi açısından benzerlik gösteren *Arkadaş Islıkları* romanında

⁴⁰⁴ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 107.

⁴⁰⁵ Orhan Kemal, *Cemile*, s. 13-14.

başkarakter, yaşadığı serseri hayatından kahvehanede tanıştığı İlyas isimli bir usta sayesinde vazgeçer ve ekmeğini kazanma yoluna girmek ister. İlyas Usta, bu amaçla onu fabrikanın revirindeki doktor arkadaşına götürür. Başkarakterin babasının okuttuğu bir öğrenci olan doktor, kendisine fabrikanın muhasebesinde bir iş ayarlar ancak öncesinde anlatı kişisine fabrikayı gezdirirler. Revirin temiz ortamından çıkan anlatı kişinin gözlemlediği ilk yer iplikhane olur:

“Fabrika revir gibi modern, temiz, gıcır gıcır değildi. Birtakım iplik, bezlerin yığılı bulunduğu yarı karanlık ambarlar, ambarlarla atölyeleri birbirine bağlayan daracık, pis, beton yollardan geçtik. Birdenbire genç kız, kadın ve çocukların uslu uslu çalıştıkları sıra sıra makinelerin uzayıp gittiği iplikhaneye daldık. Sırayla tozlu ampullerin aydınlattığı loş iplikhane havasında pamuk tozları uçuşuyordu. Güzel, çirkin, genç, yaşlı kadınlarla kız, oğlan çocukları, makinelerinin başında durmamacasına çalışıyorlardı. Çalışmaları sürekliydi. Başdöndürücü bir hızla adeta uğunurcasına çalışan makinelerin şurasından burasından geçerek kıvrılan iplikler sık sık kopuyordu. İşçiler alışkın ellerle bu kopukları çabucak yapııştırıyor, üretimin aksamamasını sağlıyorlardı.”⁴⁰⁶

İplikhaneden sonra müthiş gürültüye aldırmadan şarkı, türkü söyleyip çalışabilen işçileri ve kötü havasıyla dokumahaneyi gözlemleyen anlatı kişisi, dışarıya çıkınca bu kötü kokudan kurtulduğu için rahatlar:

“Ama dokumahaneye girince iş değişti, iplikhanenin uğultusu yerine burada kulakları tırmalayan, dehşetli bir şakırtı vardı. Karşıdan karşıya ısıklı çalan işçiler, arada makinelerin kulak tırmalayan şakırtısına bakmadan, ya yanık bir türkü, ya oynak bir şarkı ya da hatta avaz avaz bir gazel atıyorlardı. Buranın havası, iplikhaneninkinden çok daha tozlu ve kola kokuyordu.

(...)

Dokumahanenin kola kokulu, tozlu havasından dışarının tertemiz havasına çıkınca ferahladım.”⁴⁰⁷

Anlatı kişinin fabrika içinde gezerken yaptığı gözlemlerin genç yaşta fabrikalarda çalışmaya başlayan Orhan Kemal’in deneyimlerinin ışığında ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz.

Uyku öyküsü on dört ile on altı yaş arasındaki çocuk işçilerin kanun dışı olan uzun çalışma saatlerine, fabrikanın bunaltan sıcağına ve tüm bunların etkisiyle gelen uykularına direnme mücadelesini anlatır. Ağır koşullar altında çalışan çocuklar, öyküde şu şekilde tasvir edilir:

“Terden sıırıslıkdılar... Atölyenin makine gürültüsü yüklü ağır havasında kaynaşıyorlardı: Muslukların fışkıran suyunda el yüz yıkayanlar, sıra bekleyenler, helalara girip çıkanlar, fırsattan

⁴⁰⁶ Orhan Kemal, *Arkadaş Islıkları*, s. 242.

⁴⁰⁷ Orhan Kemal, *Arkadaş Islıkları*, s. 242.

istifade kovalamaca oynayanlar... G  mleklerinin yağlı kollarıyla terlerini sildik  e de vıcık vıcık makine yağı büsbütün sıvaşıyordu...’’⁴⁰⁸

Orhan Kemal’in Beyrut’ta sürgün hayatı yaşıadığı dönemde on altı on yedi yaşılarındaiken fabrikada  alışıtığı ve daha sonraları da uzun yıllar fabrikada kâtiplik yaptığı düşünüldüğünde öykünün yazımında gözlem ve anılarından faydalanmışı olma ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir.

Köyden kente iş bulmak, ekmek parası kazanmak amacıyla göç eden     arkadaşı n yer aldığı *Bereketli Topraklar üzerinde* romanında bu     arkadaşı n, Köse Hasan, Pehlivan Ali ve   flahsızın Yusuf’un, şehirde yaptıkları ilk iş fabrikada çalışmak olur. Bu     arkadaş, fabrikayla ilk karşılaşmalarında fabrikanın gürültülü ve boğucu havasından ürkerler:

“    arkadaş şimdiye kadar hiç görmedikleri sert şakırtılı, pamuk tozları uçuşan bir hava i ine girince sanki çarpılarak   rkt  ler. Burada hemen her şey sarsılıp sallanıyor, dönüyordu. Tahtaları kararmış basık çatıdan sarkan toz salkımları arasında ufacık ampuller sarı sarı yanıyor, yanlarındaki volanların kuvvetli sarsıntılarla çalıştırdığı  ır  r makinelerinden şiddetli sesler çıkıyor, toz salkımları, tozlu duvarlar, döşeme tahtaları, havada uçuşan tozlar sarsılıyordu.”⁴⁰⁹

Her biri fabrikanın ayrı yerlerinde çalışmaya başlar.   flahsızın Yusuf, ‘kirli koza’ adı verilen, tarladan olduğu gibi getirilmiş kirli kozaların bulunduğu depolardan birinde görevlendirilir. Bu depoların çalışma biçimi anlatıcı tarafından şu şekilde aktarılır:

“Bu depolar her yıl fabrikaca satın alınan kirli pamuk kozalarıyla dolar, bütün mevsim işlenir, şif denilen kuru kabuğundan, daha sonra da  ır  rlarda tohumundan ayrılan kirli kozalar artık kirli kozalıktan çıkar, pamuk olur, sonra da farika iplikhanesinde pırıl pırıl makinelerden geçirilerek iplik, iplikler de dokumahane tezg  hlarında bez hâline getirilirdi.”⁴¹⁰

Bu depolarda çalışan işçiler, içerisinin sıcağı ve kozaların tozu ve toprağının ağız ve burunlarına girmesini önlemekle mücadele ederler:

“Dışarının soğuğuna karşılık koza mağazasının i i hamam gibiydi. Ellerindeki ‘yaba’ denilen kocaman kocaman tahta  atal, ya da demir tırmıklarla koza yığınını girişen on bir ırgat, kozaların müthiş tozundan korunmak için ağızlarını, burunlarını pa avralarla sarmışlardı. Her yaba vuruşta koza dağından parçalar kopuyor ya da çürük bir duvar yıkılıyor, toz bulutları tavandaki ufacık ampulün sarı işığını k  rleştiriyordu.”⁴¹¹

⁴⁰⁸ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 72.

⁴⁰⁹ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar üzerinde*, s. 55.

⁴¹⁰ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar üzerinde*, s. 59.

⁴¹¹ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar üzerinde*, s. 59-60.

Köse Hasan ise sulu koza denilen bölüme verilir. Bu, sadece sulu kozaları taşımak demek olan, basitçe hamallık yapılan bir görevdir. Ancak görevin zorluğu camsız pencerelerden giren soğukta bu işi yapabilmektedir:

“Sekiz sulu kozacının sekizi de, çinko arkalıklardan sızan kirli sularla iliklerine kadar sırlıslıklamdılar, titreşiyorlardı. Sulu kozacılık, bir yerden bir yere on iki saat sulu koza taşımaktan başka bir şey olmayan kaba hamallıktı. Kaba hamallıktı ama, cam yerine ıslak çuval geçirilmiş pencerelerden vuran ayaz, içerisini buzdolabına çevirdiği için, burada çalışanlar çoğu zaman kötü kötü öksürmeye başlar, çok geçmeden de zatürreeye yakalanırlardı. Çenesine doğru sıklaşan boz kıllı, kupkuru yüzüyle Köse Hasan ötekilerden daha çok titriyordu.”⁴¹²

Pehlivan Ali, ırgat başının gözüne güçlü görüldüğü için onu kırma makinesine verir. Sulama makinesinde ıslatılan ve bir süre bekletilen kozalar, bu bölüme çıkartılır:

“Ter içindeydi. Koza çuvallarıyla gelen işçilerin bitmez tükenmez zinciri, rahat rahat köyünü düşünmesini bırakmıyordu. Dolu çuvalıyla işçiden aldığı çuvalı makinenin dört köşe ağzından boşaltıp boş çuvalı geri verirken, yeni bir dolu çuval dayanıyordu önüne. Alıyor, boşaltıyor, geri veriyor, yenisi, sonra gene yenisi, daha daha yenileri. Bu hiç durmamacasına böylece sürüp gidiyordu.”⁴¹³

Pamuk kozalarının kabukları kırma makinesinde kırıldıktan sonra kırık kabukların tohumlu kabuktan temizlenmesi amacıyla şifleme denilen makinelerden geçirilir. “Şifleme makinelerinden geçip kırılmış kabuklarından ayrılan tohumlu pamuğa ‘kütlü’ deniyordu. Kütlücüler örme kâş sepetleriyle bu kütlüleri çırçır makinelerine götürüp, her makinenin arkasındaki tahta sandığa boşaltıyorlardı.”⁴¹⁴ Çırçır makinelerinden geçen kütlü, son işlemini tamamlayarak pamuğa dönüşmüştür:

“Çırçır makinesinden geçen kütlü ise tohumundan ayrılmış, saf pamuktur artık. Makinelerin önünde içyağı kadar beyaz, hafif yığınlardır. Çukurova’nın bereketli topraklarından binler, onbinlerce insanın çabası, alınteri, emeğiyle elde edilen ‘beyaz altın!’”⁴¹⁵

Yarım saatlik yemek molası veren fabrika işçileri, ırgatbaşının düdüğüyle yeniden harekete geçen makinelerinin başına dönerler. Irgatbaşı elindeki sopasıyla rastgele işçilere vurur, atölye çalışmaya başlar. Fabrikada irili ufaklı çocuklar oyun oynarcasına çalışmaktadırlar:

“Elinde sopasıyla ırgatbaşı, işçilere rastgele vuruyordu. Az sonra atölye doludizgin çalışmaya başladı. Çırçırılar avuç avuç kütlü yiyor, içyağı gibi bembeyaz, kucak kucak pamuk kusuyordu. En kabası on bir on iki yaşında ‘pamukçu’ oğlanlar, paramparça üst baş, yalınayaklarıyla koşuyor, büyük mengenenin ordaki dört köşe deliğin önüne kucak kucak pamuk taşıyor, bu işi oyun oynar

⁴¹² Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 62.

⁴¹³ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 63-64.

⁴¹⁴ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 63.

⁴¹⁵ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 63.

gibi yapıyorlardı. Arada üçü, dördü pamukların aralarına yuvarlanıyor, alt alta, üst üste boğuşuyorlardı.”⁴¹⁶

Anlatıcı, fabrikada çalışan süpürgeci olarak adlandırılan kızlardan da bahseder. Bu kızların çoğunun bir sevdiği vardır. Makine aralarında buluşup konuşur, molalarda sevdikleri onlara kebab, tatlı ısmarlar. Anlatıcı, bu kızların çoğunun erken yaşta hamile kalıp evlendiğini ve bir süre sonra kocalarının terk etmesiyle ya tarlalarda çalışırken sıtma veya güneş çarpmasından öldüklerini ya da geneleve düştüklerini anlatır.

Romanda Köse Hasan, Pehlivan Ali ve İflahsızın Yusuf’un fabrikada çalışmaya başlamalarıyla onların çalıştıkları ortam ve fabrika düzeni anlatıcı tarafından detaylı bir biçimde tasvir edilir. Fabrikada pamuğun üretim aşaması, bu üç arkadaşın bu üretim aşamalarındaki yerleri ve bu üretim sürecinde onların ve genel olarak fabrika işçilerinin çektikleri zorluklar, fabrikada çalışan çocuk işçiler ve onların akıbetleri hakkında bilgi verilir. Yazarın uzun yıllar fabrikalarda çeşitli işlerde bulunduğu düşünüldüğünde verilen bilgilerin ve yapılan tasvirlerin yazarın gözlemlerinden izler taşıdığı söylenebilir.

Kanlı Topraklar romanı, Nedim Ağa’nın fabrikasında çırpıcı kâtibi olan Topal Nuri adındaki karakterin para kazanma hırsı çerçevesinde yaptıklarını konu edinir. Topal Nuri, fabrika içinde türlü yolsuzluklar yapmakta ve Nedim Ağa’nın kirli işleriyle de uğraşmaktadır. Aynı fabrikada kantar kâtibi olan saf mizaçlı Kantarcı Mustafa ise Topal Nuri’nin yönlendirmeleri doğrultusunda hareket edip pis işlere bulaşır ve kazandığı paradan vazgeçemeyip kendi kötü akıbetini hazırlar. Bir dükkânda tanıştığı Hakkı Bey’in tarlalarını satmak istediğini duyunca kârlı olacağını düşündüğü bu alışverişi ağasının yapmasını ister. Nedim Ağa ise bu toprakların köylülerin uğruna canlarını verebilecekleri topraklar olduğunu bildiği için bu işe girmek istemez lakin Topal Nuri, bu toprakları elde etmek için pek çok kirli oyun çevirir.

Fabrikada Topal Nuri’yi tanıtarak başlayan romanda, ilk olarak tasvir edilen yer Kantarcı Mustafa’nın zor koşullarda çalıştığı bölümdür:

“Kantarcı Mustafa’nın on sekiz hamalla ıskarta pamuk balyalarını tarttığı 15 numaralı mağaza hamam gibiydi. Altüst oldukça boyuna tozuyan kaba balyaların arasında belden yukarıları çıplak, terden vıcık vıcık hamallar, ‘Haydi, yallah hooop!’ diye sırtladıkları balyaları çevik hareketlerle kantara bırakıyor, tartıldıktan sonra gene aynı çeviklikle kantardan alıp ambarın öbür köşesindeki istife götürerek, böylece boyuna yer değiştirip arada küfrederek inceli kalınlı sesler çıkarıyor,

⁴¹⁶ Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 65.

ağustos güneşinin kızdırdığı çinko örtmeli mağazanın tozlu havasında dinmeyen bir uğultu, ter, homurtu hâlinde iş görüyorlardı.”⁴¹⁷

Topal Nuri’nin kâtibi olduğu çırçır dairesi ise bunaltıcı bir havaya sahip, makinelerin gürültüsüyle sarsılan bir bölümdür:

“Tohumlu pamukları tohumundan ayırma işinde kullanılan çırçır makinelerinin bulunduğu ‘Çırçır Dairesi’, ensiz, uzun, loş bir salondur. Karşılıklı iki sırada onardan yirmi çırçır makinesi bütün hızıyla çalışırken, tozlu duvarlar, örümcek ağları sarkan yanık tahtalı çürük tavan, döşeme tahtaları sarsılır, tavandaki ufacık ampullerin sarı sarı aydınlatıldığı havada genzi yakan pamuk tozları uçuşurdu.”⁴¹⁸

Topal Nuri, bu zor koşullarda çalışan işçilere küfürler yağdırmakta ve hatta onlara şiddet uygulamaktadır. İşçiler ise az da olsa kazandıkları para uğruna kâtibin tüm bu davranışlarına boyun eğler:

“‘Çırçır Dairesi’nde herkes, dağılan pamukları uzun saplı süpürgeleriyle toplayan kızlar, örme kamıştan çeki sepetleriyle çırçır makinelerine kütlü taşıyan delikanlılar, pantolon ya da kara salvarlarının yırtığından kışları gözüken pamukçu oğlanlar, paramparça üst başlar, ama geniş omuzlarıyla birer babayiğit olan ve ‘Çırçır Dairesi’nde en ağır işlerde kullanılan yayla memleket uşakları, ‘Topal Kâtip’in ana avrat, Allah kitaplı küfürleriyle, tekme, yumruğuna, en kabadayısı yüz, yüz on kuruş için boyun eğ, on iki saatlik iş süresini atlatıp gündeliği hak etmeye bakarlardı.”⁴¹⁹

Topal Nuri’nin sözünü geçiremediği, diğer işçiler gibi ona boyun eğmeyen ve bu sebeple Topal Nuri’nin karşılaşmaktan çekindiği işçi grubu ise makinistlerdir:

“Yalnız makinistler... Topal Nuri bunlara sövmez, onlardan çekinir, karşılaşmamaya çalışırdı. Çünkü makinistler, Topal Nuri’nin palavrasına boş vermekle kalmaz, yaptığı şeyin çok kötü olduğunu yüzüne karşı söylerlerdi. Ama karşılaşmazlardı çokluk.”⁴²⁰

Topal Nuri’nin fabrika içerisinde çevirdiği oyunlar, yaptığı yolsuzluklar çerçevesinde gelişen roman, Topal Nuri’nin ‘kanlı’ olarak nitelendirilen topraklara göz dikerek bu toprakları elde etmek amacıyla oynadığı kirli oyunlarla devam edip son bulur. Bu romanda da *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanındakine benzer bir biçimde fabrika içi tasvir edilir, fabrika çalışanları hakkında bilgi verilir. Bilgilendirme ve tasvirler yazarın çok iyi bildiği bir ortam olması sebebiyle otobiyografik bir öge olarak okunabilir.

Yunanistan’dan Türkiye’ye göç etmiş, bir vazife adamı olan Murtaza’nın inandığı değerler çerçevesinde disiplin sağlama mücadelesi çerçevesinde gelişen *Murtaza* romanında, karakter önceleri mahalle bekçisiyken mahallenin şikâyetleri üzerine sorguya çekildiğinde Emniyet Müdürü onu görevden almayı düşünür. Ancak bir fabrikanın fen müdürü o sırada Murtaza’yı görür ve Emniyet Müdürü arkadaşından onu kendi

⁴¹⁷ Orhan Kemal, *Kanlı Topraklar*, s. 9.

⁴¹⁸ Orhan Kemal, *Kanlı Topraklar*, s. 27.

⁴¹⁹ Orhan Kemal, *Kanlı Topraklar*, s. 27-28.

⁴²⁰ Orhan Kemal, *Kanlı Topraklar*, s. 27-28.

fabrikasına gece kontrolü olarak almak isteğini belirtir. Böylelikle Murtaza, fabrikada çalışmaya başlar. Fabrikada göreve başladığı ilk günde “sıra sıra yatan pamuk balyalarının üzerinde”⁴²¹ oynayan, gülüp şakalaşan çocuklar dikkatini çeken Murtaza, fabrikada işçi, ırgatbaşı, memur herkesi disipline etmek ister. Fabrikada işi olmadığı halde sevgilisini görmek için fabrikanın farklı bölümüne gidenler, tuvalet başındaki bekçinin uyuyor olmasını fırsat bilip arkadaşlarıyla orada sohbet edip sigara içenler, mesai saatinde aralarında sohbet eden ustalar, malzeme çalarak yolsuzluk yapanlar Murtaza’nın disiplini altında eski rahatlıklarında hareket edemezler.

Murtaza’nın kızları da fabrikada, “karşılıklı iki sırada on sekizden otuz altı çırçır makinesinin sert şakırtılarla müthiş bir gürültüye boğduğu pamuk tozu içinde, ensiz, uzun bir salon” olan çırçır dairesinde çalışmaktadırlar. Romanda bu dairede çalışan işçilerin görevleri ve dairenin tasviri şu şekilde yapılır:

“Her makinede kız ya da bir oğlan çocuğu, genç bir kadın veya kırış kırış bir kocakarı oturuyor, makinelerinin arka sandıklarından avuç avuç aldıkları tohumlu pamukları makinelerin önündeki keskin bıçaklı uzun silindirlerin arasına atıyorlardı. ‘Top’ denilen bu silindirler yuttukları tohumlu pamuğu tohumundan ayırdıktan sonra makinenin önüne içyağı kadar beyaz ve hafif kusuyorlardı. Ellerindeki değnekleri çırçır toplarının arasında sağa sola kullanan işçilerin görevi bundan ibaretti: Pamuğu tohumundan ayırmak.”⁴²²

Murtaza’nın disiplininden bıkmış ırgatbaşı makineleri başında uyuyakalmış kızları babaları Murtaza’ya şikâyet edince Murtaza sinirle çırçır dairesine gider. Babasının geldiğinde uyanıp kaçan Cemile’nin aksine Firdevs uyanamaz ve babasının başını yere çarpmasıyla ölür. Yaptığından pişmanlık duymayan Murtaza, tam tersi herkesin onu konuşmasından memnuniyet duyarak işine daha iyi sarılır.

Murtaza romanında yer yer görülen fabrika tasvirlerinin ve fabrika içerisinde işçilerin, ustaların, bekçilerin aralarındaki iletişimin, yapılan yolsuzlukların yazarın fabrikada çalıştığı yıllardaki deneyimlerinden yararlanarak yazılmış olması muhtemeldir.

2.8.2. Veremle Savaş Derneği

Askerlik görevi esnasında tutuklandığı için askerlik görevini hapisane yıllarından sonra tamamlayan Orhan Kemal, bu görevini tamamlayıp Adana’ya döndükten sonra Veremle Savaş Derneği’nde çalışmaya başlar. “Sonunda 1948 yıllarına doğru Orhan Kemal Adana’da kendisine bir iş bulabildi. Verem Savaş Derneği’nde bir kâtiplik verdiler

⁴²¹ Orhan Kemal, *Murtaza*, s. 158.

⁴²² Orhan Kemal, *Murtaza*, s. 244.

ona. Hem kâtiplik, hem tahsildarlık, hem kapıcılık, bir dairede ne varsa hepsini.”⁴²³
Yazar, 1951’e kadar bu dernekte çalışır.

“Yaşasın Hürriyet” öyküsünde anlatıcı kişi, Veremle Savaş Derneği’nde çalışan bir yazar ve şairdir. Mesleği, yazar ve şair oluşuyla Orhan Kemal’le özdeşlik gösteren anlatıcı kişi, o dönemdeki yoğunluğunu şöyle aktarır:

“Dört ayrı müessesenin işlerine bakmak zorunda olduğumdan, yılbaşıyla birlikte iki ayağım bir pabuca öyle bir girdi ki, değil hikâye, şiir, roman, geceleri doğru dürüst uyumak bile hak getire... Bilançolar, yönetim kurulu raporları, daktilo edilecek tomar tomar yazılar, umumi dengeyi bozan kuruşların aktif veya pasif hanelerinde aranması, şu, bu yetmezmiş gibi bir de Veremle Savaş Haftası gelip çatınca, ‘Yangın var!’ diye bağırışım geldi.”⁴²⁴

Bu yoğunluğun arasında bir tanıdığı ile karşılaşır. Bu tanıdık, yazarın eserlerini övdükten sonra kendisinin de birtakım öyküler yazdığını ve bunu ona okumak istediğini belirtir. Yazar her ne kadar müsait olmadığını belirtse de kurtulamaz, tanıdık, yazıhanesinde epey süslü şiirlerini okumaya başlar. Saatler geçtikten sonra nesir de yazdığını ve onları da okumak istediğini söyleyince anlatıcı kişi yerinden kalkıp adamın tutmalarına direnerek yazıhaneden kaçır.

Yazar olmasıyla Orhan Kemal’le özdeşleşen anlatıcı kişinin ağzından aktarılan pasajda bahsedilen işin içeriği ve yoğunluğu Orhan Kemal’in bu mesleği yaptığı zamanlardan bir yansıma olduğu söylenebilir.

“Hatice Akdur Vesaire” ve “Streptomycine” öykülerinde Veremle Savaş Derneği’nden ilaçlarını alabilmek için uğraşan yoksul insanların öyküleri anlatılır. “Hatice Akdur Vesaire” öyküsünde eşi tarafından terk edilen çırçır işçisi Hatice, belediye doktorunun önerisi üzerine yazdığı reçetede ilaçları alabilmek için Verem cemiyetine gider. Ancak Verem cemiyetindeki doktor bu ilaçları vermeyi kabul etmez. Hatice’nin bunu belediyedeki doktora iletmesiyle konu, iki doktor arasında ağız dalaşına döner ve Hatice belediye doktoru ile Verem cemiyetindeki doktor arasında söylenenleri iletme amacıyla gidip gelir. Bir gün belediyede ilacı için hâlâ bekleyen Hatice, iki doktorun karşılaştığını görür, kavgaya başlayacaklarını sanarak korkar ancak iki doktor arkadaşça konuşmaya başlarlar. “Streptomycine” öyküsü ise veremli olan oğlu, mülayim yapısı sebebiyle Veremle Savaş Derneği’nden ilaçlarını alamayınca sinirlenip derneğe giden bir annenin ısrarcı ve sert üslubu ile istediği ilacı alması fakat onu oğluna götürmek yerine

⁴²³ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 313.

⁴²⁴ Orhan Kemal, *Sarhoşlar*, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 25.

yarı fiyatına bir hastaya satarak o parayla pirzola ve çeşitli yiyecek almasıyla sonlanan bir öyküdür. Bu öykülerin yazımında Orhan Kemal'in Veremle Savaş Derneği'nde çalıştığı yıllardaki gözlemlerinden izler taşıması muhtemeldir.

2.8.3. Geçici Hamal Kadrosu ve Şantiye Muhasebeciliği

Orhan Kemal, Nuriye Öğütçü ile evliliklerinden dört ay sonra Milli Mensucat Fabrikası'ndaki işinden ayrılır. Bu işinden ayrıldıktan sonra iş bulamayan Orhan Kemal askere gitmeye karar verir. Niğde'de askerlik görevini tamamlarken bir ihbar sonucu hapis cezası alır.⁴²⁵ Beş yıl süren mahkûmiyetten sonra Orhan Kemal tekrar Milli Mensucat Fabrikası'nda çalışmaya başlar ancak altı ay sonra işten ayrılır. Devlet Demiryolları'nda hamal olarak çalışır. Bu işten de bir süre sonra ayrılarak ailesiyle birlikte iş bulma amacıyla Malatya'ya gider, Malatya Mensucat Fabrikası'nda işe girer fakat iki ay sonra işten ayrılır ve Adana'ya geri dönerler. Bir müteahhidin yanında hem şantiye muhasebecisi hem de ambarcı olarak işe başlar.

Arkadaş Işıkları romanında anlatıcı kişinin babası vefat eder ve anlatıcı kişi annesi ve kız kardeşleriyle yaşar. Anlatıcı kişinin sevdiği kızın babası ilişkilerine izin vermeyince kız, anlatıcı kişiye kaçır. Vaktini avare bir şekilde geçiren kişi, iş aramak durumunda kalır. Bir gün yolda karşılaştığı baba dostu ona bir iş ayarlar. Bu iş, Devlet Demiryolları'ndadır ve kadrosu hamal kadrosudur. Yukarıda belirtildiği üzere Orhan Kemal'in geçici hamal kadrosunda bir müddet çalıştığı bilinmektedir. Otobiyografik romanlarının arasında estetik mesafeyi en çok uyguladığı roman olan *Arkadaş Işıkları*'nın anlatıcı kişinin bulduğu iş, yazarın yaşamından bir iz olarak eserde yerini almıştır.

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında Pehlivan Ali ve İflahsızın Yusuf, ırgatbaşının onlardan haraç aldıklarını patrona şikâyet etmek isterlerken bunun ırgatbaşının kulağına gitmesiyle farikadan kovulurlar. Bunun üzerine kendilerine birkaç gün önce inşaatta iş teklif eden Laz Taşeron'a giderler fakat bunu fırsat bilen Laz Taşeron daha önce teklif ettiğinden daha az para teklif eder. Bu inşaatta işçilerin kumar oynamaları ve borç içinde kalmaları, gayrimeşru ilişkileri anlatılır. Işık Öğütçü, Orhan Kemal'in 1944'te müteahhidin yanında muhasebeci ve ambarcı olarak çalıştığı dönemdeki deneyimlerini bu kitapta yansıttığını belirtmektedir.⁴²⁶

⁴²⁵ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 22-24.

⁴²⁶ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 39.

2.8.4. Sinema Sektörü

Oyuncu olma hayalleriyle yaşayan Neriman'ın Beyoğlu dünyasının gerçekleriyle karşılaşması çerçevesinde olayların geliştiği *Yalancı Dünya* romanında Bülent Nejat, film sektöründe birtakım düzenbazlıklarla tutunmaya çalışan bir karakter olarak yer alır. Patronunun göndermesiyle bir Anadolu kasabasına gelen Bülent Nejat, bu kasabada tanıştığı Fatma adında bir kızın kendisine olan aşkını kullanarak kızın babasından sermaye olarak işlerini düzeltmeyi umar. Bu amaçla aileye yaklaşır ve kızın babasının güvenini kazanır. Bülent Nejat'ın babayla sohbetleri esnasında babanın film sektörüyle ilgili sorduğu sorulara karşılık verdiği cevaplarda Türk filmlerini eleştirdiği hususların Orhan Kemal ve Orhan Kemal'in röportaj yaptığı yapımcı ve yönetmenlerin fikirleriyle bazı noktalarda özdeşlik gösterdiği görülür.

Orhan Kemal Soruyor başlığıyla Orhan Kemal'in yaptığı röportajların birleştirildiği çalışmada yazarın, döneminin başarılı film yapımcıları, prodüktör ve oyuncularla yaptığı konuşmalarda yerli filmlerin para kazanmak uğruna sanattan uzaklaştırıldığına vurgu yapılır. Rejisör Atıf Yılmaz, filme yatırım yapan sermayedarın filmin mutlaka tutulmasını istediğini ifade ederken⁴²⁷ Duru Film'in sahibi Naci Duru, yapımcı ve Anadolu sinemacılarının bu tavrının üretilen filmlerin sanat değeri taşımaktan uzak olmasına sebep olduğunu öne sürer:

“Her şeyden evvel, yalnız ve yalnız para kazanmayı gaye edinen birtakım yetersiz prodüktör taslaklarının piyasadan çekilmeleri icap eder. (...) İşin tuhafı, Anadolu sinemacıları da, gene sadece para kazanmak gayesiyle, bu tip filmleri adeta kapıyorlar.”⁴²⁸

Bülent Nejat, kendisine âşık olan Fatma'nın babasıyla çıkarları doğrultusunda bir ilişki kurar. Kızının mutluluğu için Bülent Nejat'a bir şans veren baba, yaptıkları sohbetler esnasında Bülent Nejat'ı ölçmek adına ona film dünyası hakkında sorular sorar. Babanın filmlerin sanat değerinin neden düşük olduğu sorusuna Bülent Nejat'ın verdiği cevap, Orhan Kemal'in röportaj yaptığı yapımcı ve yönetmenlerin müşterek düşüncesi olan, yukarıda Naci Duru'nun ifadesiyle verilmiş olan maddi kazanç sağlamanın öncelikli amaç olması ve bu uğurda estetik kaygının göz ardı edilmesidir:

“...filmciliğimize sanat değil, bir star, yani yıldız modası hâkimdir. Anadolu sinemacıları bu starların filmlerde mutlaka bulunmasını, iş şansı bakımından isterler. Filmci de her şeyden önce tüccar olduğu için, ticaret şansını kollamak zorundadır. Bununla beraber, üretimini tüketecek olan

⁴²⁷ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Soruyor*, s. 9.

⁴²⁸ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Soruyor*, s. 14.

Anadolu işletmecisinin ağzına, onun beğenisine bakar. Bu ağız, bu beğeni, aldığı kültür bilhassa, estetiğini ikinci plana iter. Anadolu işletmecisinin talebi, kazancının garantisidir.”⁴²⁹

İstanbul’a taşındıktan sonra kalemiyle geçinmeye başlayan Orhan Kemal, roman ve öykülerinin dışında pek çok senaryo da kaleme alır. Senaryo yazımı üzerine bir eser de yazan yazar, uzun yıllar sinema sektörü içinde yer alır. *Yalancı Dünya* romanında bu alandaki deneyimlerinden yararlanmış olması muhtemeldir. Sinema dünyası içindeki sahtekârlıkların yer aldığı roman, yazarın gözlem ve deneyimlerinin kaynak olduğu bir eser olarak yerini alır.

Çalışmaya Beyrut’ta sürgündeyken babasının açtığı lokantada garsonluk ve bulaşıkçılık yaparak başlayan Orhan Kemal, bu ilk işinden sonra bir matbaada kâğıt kesme makinesinin başında görev yapar. Adana’ya döndüğünde ise yazar, bir süre okuluna devam ettikten sonra dokuma işçisi olarak çalışır. Daha sonraları Adana Milli Mensucat fabrikasında kâtip olarak çalışan yazar, İstanbul’a taşınıp kalemiyle geçinmeye başlayana dek pek çok işte çalışır. Geçici hamallık yapar, Veremle Savaş Derneği’nde çalışır. Orhan Kemal’in meslek hayatının eserlerinde yansıma bulduğu söylenebilir. Çalışma hayatı eserlerinde bazen yazarın anıları şeklinde yer alırken kimi zaman da edindiği gözlemlerin eserlerine katkı sağladığı gözlemlenmektedir.

2.9.Eserlerinde Hayatından Bazı Anekdotalar

Işık Ögütçü, babasıyla ilgili bir anısında babasının ona kitap olarak *İki Çocuğun Devriâlemi*’ni okuması tavsiye ettiğini ve bu kitabın Orhan Kemal’in çocukluğunda okuduğu bir kitap olması nedeniyle kendisine önerdiğini belirtir:

“1970 yılının Nisan ayında babam, ağabeyim ve ben oturuyorduk. Kemali kitap okumam gerektiğini söylüyor, babam dinliyor, bense dalga geçiyordum. Bir ara babam söze karıştı. Kendisinin onca kitabı olmasına rağmen bana *İki Çocuğun Devriâlemi* isimli kitabı önerdi. O zaman neden böyle dediğini anlamamıştım. Ama ölümünden sonra bu kitabı öncelikle okudum. Okumayı sevdiren serüven kitabıydı. Yıllar geçip babamın kitaplarını okudukça *Baba Evi*, *Suçlu* kitaplarında bu kitapların adının geçtiğini gördüm. Babam bunları bana önerirken aslında kendisinin de çocukluğunda okuduğu kitapları tavsiye etmekteydi.”⁴³⁰

Baba Evi’nin başkarakterinin çocukluk anılarında da bu kitabın yer aldığı görülür. Anlatıcı kişi bu kitabın çocukluğunda önemli bir yeri olduğunu, çocukluk anılarının bir parçası olduğunu belirtir:

⁴²⁹ Orhan Kemal, *Yalancı Dünya*, s. 106.

⁴³⁰ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 67.

“Ben Amerika’yı asıl *İki Çocuğun Devriâlemi*’nden öğrendim. Çinli mahallerinde dolaştım, Meksika’da boynu mendilli haydutlara Jano’yla beraber yumruk attım, Kızılderililere Yanık’le birlikte esir oldum, onunla direğe bağlandım, ateşte yanma tehlikeleri atlattım...”⁴³¹

Başkarakter, kendisi için önemini belirttiği bu kitabı aynı zamanda evlerindeki yardımcılarının çocuklarına okuduğunu anlatır:

“Evdecinin oğluyla köy çocuklarını çağırır, güneşin altında bütün gün koşar dururduk. Onlara şehir ve okul oyunları da öğrettirdik. Görgüsüz fakat dehşetli zekiydiler. Her şeyi çabucak kavrarlardı. *İki Çocuğun Devriâlemi*’ni okuduğum zaman heyecandan titrerlerdi.”⁴³²

Romanda anlatıcı kişinin *İki Çocuğun Devriâlemi*’ni anlattığı bir başka kişi ise Eleni’dir. Fabrikada tanışıp âşık olduğu bu Rum kızıyla deniz kenarında çimenlerde otururken *İki Çocuğun Devriâlemi*’ni okuyup okumadığını sorar ve kızın okumadığını öğrenince ona anlatmaya başlar.

Suçlu romanının kahramanı çocuk Cevdet’in de severek okuduğu kitap *İki Çocuğun Devriâlemi* olur. Cevdet bu kitabı öyle sever ki kendini bu kitabın kahramanıyla özdeşleştirerek onun gibi Amerika’ya gitme hayalleri kurar: “Jano da bir motosiklet sahibi olup Amerika’ya gitmeden önce bisikletçinin yanında çalışıyordu. Ne çıkardı? Günün birinde o da bir yolunu bulup Amerika’ya gider, Tomson olurdu.”⁴³³ Kitabın kurmaca dünyasını gerçeğe karıştıran çocuk Cevdet, tıpkı kitaptaki gibi bir kaptan bulabilirse Amerika’ya gitmesinin çok daha kolay olacağını düşünmektedir: “Hele kaptan, *İki Çocuğun Devriâlemi*’ndeki bilmem ne vapurunun sakallı, mavi gözlü, kocaman pipolu kaptanı gibi babacan biri olursa!”⁴³⁴ Roman boyunca Cevdet, bu hayalleri kurar ve hatta gerçekleştirmeye çalışır. Bir aile dramının içinde kalan çocuk Cevdet’in tek sığınağı bu kitap olur.

“Kovboylar” öyküsünde evinde çalışmak için yazı makinesinin önüne geçen anlatıcı kişi, sokakta çocukların yüksek seslerini duyar. “Sarı yılana ölüüüüm!”, “Albay Bufalo bil!”, “Halo Devey Kroket!”⁴³⁵ diye bağırان çocukların kovboyculuk oynadığını anlayan anlatıcı kişi, kendi çocukluk anılarını hatırlar:

⁴³¹ Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 49.

⁴³² Orhan Kemal, *Baba Evi-Avare Yıllar*, s. 12.

⁴³³ Orhan Kemal, *Suçlu*, s. 51.

⁴³⁴ Orhan Kemal, *Suçlu*, s. 230.

⁴³⁵ Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, s. 156.

“İki Çocuğun Devriâlemi”ni yutarcasına okuduğum, okurken zangır zangır titrediğim yıllar ben de bunlar kadardım; Jano’yla Yanık’ın yanı başında Amerika’nın yerlilere esir olup, öldürülmeye az mı kıl payı kalmıştı? Fırtınalı denizler, öküzyutan boa yılanları, boynu mendilli haydutlar...”⁴³⁶

Çocukların kovboy filmlerinde gördükleri gibi sesler çıkarıp birbirleriyle kavga etmelerini izleyen anlatıcı kişi, bu sırada bir çocuğun kavga esnasında yumruk yiyip ağladığını görür. Yumruk atan ve yiyen çocukların anneleri arasında bir kavga başlar fakat muhtar durdurur.

Öyküde, anlatıcı kişinin evinde yazı makinesinde çalışması, Orhan Kemal’in evinde daktilosuyla eserler yazmasını hatırlatarak anlatıcı kişiyle Orhan Kemal arasında bir bağ olduğunu gösterir. Çocukların oyunundan oluşan kısa öyküde, anlatıcı kişinin çocukluk yıllarına dönerek *İki Çocuğun Devriâlemi* kitabını okuyup kendisinin de tıpkı bu çocuklar gibi oyunlar oynadığını hatırlaması, aynı kitabın Orhan Kemal’in de çocukluk yıllarında okuduğu kitap olmasıyla yazarın yaşamının kurmacaya yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Orhan Kemal, Niğde’de askerlik yaparken bir ihbara uğrayarak tutuklanır. Orhan Kemal, yukarıda bahsedildiği üzere Niğde’de askerlik görevindeyken Adana’ya ailesini görmeye geldiğinde bulunduğu bazı içkili mekânlarda felsefe, edebiyat gibi konularda tartıştığı insanların bazılarının sivil polis olması ve hakkında rapor tutulmasıyla tutuklanır. 1938’de görülen mahkemede verilen karardan Orhan Kemal’in asker arkadaşlarının Orhan Kemal aleyhine ifade verdiği anlaşılır:

“Şahitlerden Niğde kütüphane memuru ve 6. Bölük erlerinin ifadelerine göre Raşit’in Nâzım Hikmet’i takdir ettiğini ve eserlerinin büyük bir değeri bulunduğunu ve hatta kütüphanede bulunması lazım geldiğini söylediği, diğer erlerin de Raşit’in hükümetimizi Avrupa devletlerinden mesela İtalya, Almanya, Rusya’dan, hatta Balkanlardan bile geri bulunduğunu söylediğini ifade etmeleri ve evinde çıkan yazılarla kendisinin bu ruhta, yani yabancı rejimleri benimseyerek biraz tahsilli bulunanlara hulul etmek (bulunanları ikna etmek) suretiyle ve hissiyatı milliyelerini rencide edecek tarzda misallerle izaha kalkarak yabancı rejimler lehinde propaganda yaptığını, bu fiil ve hareketlerin askeri şahıslar içinde yapılmış olmasının isyana kıskırtma sayıldığını, bu husus şahitlerin şahadetleri ve hatta kendisinin tevil yolu ikrarı ile sabit olmaktadır.”⁴³⁷

“Bir İnsan” öyküsü, anlatıcı kişinin, alaylarına maruz kaldığı için ürktüğü sınıf ve silah arkadaşıyla karşılaşmasının anlatıldığı bir öyküdür. Anlatıcı kişinin, yıllar öncesinde bir avukatın oğlu olarak mağrur ve hatta küstah tavırları olan arkadaşı, harap bir halde

⁴³⁶ Orhan Kemal, *İstanbul’dan Çizgiler*, s. 158.

⁴³⁷ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 24.

başından geçen talihsiz olayları anlatır ve anlatıcı kişiden hiçbir zanaatı olmamakla birlikte iş ister. Anlatıcı kişi, çaresiz bir şekilde karşısında duran arkadaşının zamanında kendisiyle alay ettiğini ve hatta hapse girmesine sebep olduğunu anımsar: “Bu adam, alaylarından vazgeçtim, beni yalan ifadesiyle beş yıla mahkûm ettirmiş bir insandı...”⁴³⁸ Anlatıcı kişinin Orhan Kemal gibi beş yıl hapis yattığı bilgisi okuru öykünün gerçek hayattan esinlenilmiş olabileceği fikrine yönlendirir. Kısa bir karşılaşmadan oluşan öykünün gerçekliği tam olarak bilinmemekle birlikte Orhan Kemal’in mahkûmiyet kararının asker arkadaşlarının verdikleri bazı ifadelerle de dayandırıldığı anımsandığında öykünün gerçeklikle bir bağlantısı olduğunu söylemek mümkündür.

Orhan Kemal, beş yıl süren hapis hayatından sonra zorlu bir ekmek mücadelesi verir. Adana’da tekrar Millî Mensucat Fabrikası’na giren Orhan Kemal, kısa bir süre sonra ayrılır ve Devlet Demiryolları’nda çalışmaya başlar. Bu işinden de çok geçmeden ayrıldıktan sonra bir arkadaşının tavsiyesiyle iş bulmak için tüm eşyalarını satıp yol parası yaparak Malatya’ya gider. Malatya Mensucat Fabrikası’nda işe giren Orhan Kemal’in hapis haneye girmesinden dolayı yarım kalan askerliği sebebiyle burada da işten çıkarılır. Orhan Kemal, eşi Nuriye Ögütçü, kızları Yıldız ve henüz bebek olan Nâzım ile Adana’ya dönüş yapmaları gerekir. Nuriye Ögütçü, Cumhuriyet gazetesine verdiği bir röportajda Malatya’da Adana’ya dönüşlerini perişanlık olarak tanımlar ve şöyle anlatır:

“78 kuruş vardı kocamın cebinde. İki küçük çocukla üçüncü mevki vagonda yapılan uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra garın ortasındaydık. Sepetler, bavullar, ötemiz berimiz ve dördümüz yığılıp kalmıştık oraya. Gidecek yerimiz yoktu. Kayınpederlerim şehirde değillerdi.

Kapısını çalabileceğimiz yakınlarımız vardı, fakat o saatte ve o yenilmişlik içinde öldürseler bunu yapmağa yanaşmazdı kocam. Yıldız eteklerime yapışmış eve gitmeyecek miyiz?» diye mızıldanıyordu. Nâzım süt saatinin geldiğini hatırlatıyordu yaygarayı basıp. Raşit yorgunluktan ve sinir bozukluğundan ayakta sallanıyordu. Müthiş zayıflamıştı, yüzü solgun ve çöküktür.

Birşeyler yapmak istediğini, çaresizliğini, kendini yiyip bitirişini görüyordum. Önce bekleme salonundaki sıraların üzerine oturduk. Çok geçmeden kaldırdılar. Yasakmış. Salonu kapatacaklarmış. Çaresiz, dışarda, betonun üzeri kalıyordu bizim için. Ay ışığı vardı. Gece sıcaktı. Beton sert fakat ılık bir yatak gibiydi. Hepsi uyudular. Ben sabahı bekledim. Bir ara o da uyanmış: — Bütün bunlara sebep benim. dedi. — Hayır, dedim, şikâyetçi değilim, Seviyorum hayatımızı.”⁴³⁹

“Dönüş” öyküsü, Orhan Kemal ve ailesinin yaşadığı bu dramatik olayın hikâyesidir. Gece on ikiden sonra evli çift; kırk günlük bebek, ufak bir kız çocuğu ve ellerindeki bavullar, sepetlerle şehrin garına inerler. Elllerinde kalan yetmiş sekiz kuruşla

⁴³⁸ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 40.

⁴³⁹ Sadun Tanju, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal’le Mutlu Yıllar”, 23 Haziran, s. 4.

ne yapacaklarını düşünen çift, eşyaları ve çocuklarıyla bir tahta sıraya otururlar. Küçük kız “Eve gitmeyecek miyiz?” diye sormak isterken babasından korktuğu için soramaz. Trenin gara girdiği saatlerde hıncanın dolu olan istasyon, trenden inen misafirlerin dağılması, ilerleyen saat sebebiyle esnafın da dükkânlarını kapatması üzerine tenhalaşır. Çocukları kucaklarında uyurken babanın başı kolunun üstüne düşüp kalkar ve en sonunda uykuya dalar. Anne ise babanın çektiği ıstırapı düşünürken bir yandan da sığındıkları bu tahta sıradan kaldırılma ihtimalilerinin telaşını hisseder: “Ya, kalkın buradan, derlerse?”⁴⁴⁰ Uzaktan onlara yaklaşan gölge, kadının korkusunu artırır ve gölge yanlarına vardığında kadının korktuğu başına gelir, yanlarına gelen adam burada sabahlamanın yasak olduğunu söyler. Kocasının uyanmasından çekinen kadın, adamı sessiz olmaya ikna edemez, aksine adam, babanın uyanması için daha fazla gürültü çıkarır ve baba uyanır. Sabahlamanın yasak olması emrini uygulamaktan başka çare bulamayan zayıf baba, kızını ikinci denemesinde zar zor kaldırır ve istasyon binasından ailece çıkarlar. İstasyon önündeki betona otururlar. Baba, ay ışığının aydınlattığı gecenin enfes olduğunu söylerken annenin yüzüne bakınca onun sıkıntılı olduğunu düşünür. Baba tüm bu olanlara sebep olanın kendisi olduğunu söyleyince eşinin cevabı şöyle olur: “Sana ‘hayır’ dedim ve şikâyetçi olmadığımı söyledim. Ben böylesini seviyorum... Çünkü... Öyle işte...”⁴⁴¹ Ay ve yıldızların altında, ılık beton üzerinde çocuklar ve baba uyurken anne, eşi ve çocuklarının etrafında dolaşan sinekleri kovalarken genç kızlık zamanlarının hatıralarına dalar:

“Genç kızlık hatıraları, hatıralar... Fabrika, iplikhane, beyaz başörtülü işçi kızlar... Saçları briyantinden ıslıl ıslıl, kız yüzlü oğlanlara masura atarlardı... (...) Mahallenin işçi kadınları, kızları hep birlikte yola düşerlerdi... Ayın altında beyaz başörtüleriyle boyuna kımlıdayan, birbirini kovalayan, çığlıklar atarak koşuşan bir kalabalık...”⁴⁴²

Yorgunluk, halsizlik ve açlıktan bitap düşüp uyuyakalan kocasına bakan anne, ona acıyarak bir müddet de kendisinin çalışması gerektiğini düşünerek sinekleri kovalamaya devam eder.

Öykü, Nuriye Ögütçü’nün verdiği röportajda anlattığı olayla sıkı bir benzerlik göstermektedir. Öyküde yer alan genç kadın, düşlediği hatıralardan yapılabilecek çıkarımlarla Nuriye Ögütçü ile özdeşlik gösterir. Orhan Kemal de Kemal Tahir’e yazdığı bir mektubunda bu özdeşliği şu cümleyle ifade eder: “Yengene gelince... O, ‘Dönüş’

⁴⁴⁰ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 86.

⁴⁴¹ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 88.

⁴⁴² Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 89.

hikâyesinin kahramanı, malum!”⁴⁴³ Nuriye Ögütçü gibi bu karakter de gençliğinde bir fabrikanın iplikhane bölümünde çalışır. Yukarıda bahsedildiği üzere Orhan Kemal, hapishaneden çıktıktan sonra tutunamaz ve yoklukla mücadele eder. Öyküde, Orhan Kemal’in yaşadığı bu zor mücadele baba karakterinin zayıflığı üzerinden yansıtılır. Tıpkı Nuriye Ögütçü’nün anlattığı gibi, aile, bekleme salonunda bulunan sıralardan kaldırılır ve ay ışığı altında, ılık bir betonun üzerinde çocuklar ve baba uyurken anne uyanıktır. Röportajda, Orhan Kemal’in bir ara uyanıp olanlara kendisinin sebep olduğunu söylemesi ve Nuriye Ögütçü’nün ise “...şikâyetçi değilim, Seviyorum hayatımızı.” cevabı, öyküde anne ve babanın konuşmalarına aynen aktarılır. Öykünün gerçeklikten kurmacaya aktarılan bir acı hayat sahnesi olduğunu Nuriye Ögütçü şu cümlelerle ifade eder:

"Kocamın ilk hikâye kitabı *Ekmek Kavgası*'nın hikayelerinden birinde, Malatya'dan Adana'ya dönüşümüzün, gece yarısı Adana garında nereye gideceğimizi bilemeden kalışımızın, iki küçük çocukla ve yorgunluktan perişan olmuş halde istasyonun betonları üzerine uzanıp sabahı edişimizin unutulmaz acısı yazılıdır.”⁴⁴⁴

Adana’da, geçim sıkıntısı çeken ve siyasi sebeplerle iş bulmakta zorlanan Orhan Kemal’in babası da vefat edince Adana’da kalmak için bir sebebi kalmaz: “Ama ben âdeta itiliyordum İstanbul’a. Yazı işlerine baktığım, bu sayede kıt kanaat geçinmeye çalıştığım çeşitli derneklerdeki işlerime de şıp diye son verilmişti. (...) Bir de beni bir türlü İstanbul’a salıvermek istemeyen babam ölmüştü.”⁴⁴⁵ Orhan Kemal ve ailesi, yanlarında Orhan Kemal’in babasından miras kalan üç-dört liralık servetle İstanbul’a göç ederler. İstanbul’da bir gece Sirkeci’de bir otelde kaldıktan sonra Orhan Kemal’in Bursa Hapishanesi’nden arkadaşı İzzet ve ailesinin yanına yerleşirler.

“On Beş Kuruş” öyküsü, İstiklal Caddesi’nde, iş bulamamanın sıkıntısıyla dolaşan anlatıcı kişinin milyonluk bir otel işlettiğini söyleyen eski bir tanıdığıyla karşılaşp kendisine iş verebilir umuduyla onunla içkili bir lokantaya gitmesi fakat tanıdığın geri döneceğini söyleyip bir bahaneyle lokantadan çıkarak bir daha gelmemesini anlatır. Anlatıcı kişi, yıllar sonra hemşehrisini bir otelin garsonu olarak görür. Öykü, anlatıcı kişinin İstanbul’a nasıl geldiğini anlatarak başlar. Çukurova’da işinden mahrum edilen anlatıcı kişi, babasının ölümünden kalma mirasla İstanbul’a göçer:

“Yıllarca önce, Çukurova’daki işim elimden alınmış, adeta İstanbul’a itilmiştim. Buna babamın ölümü de rastlayınca, annem, babamdan kalanları kardeşler arasında pay etmişti.

⁴⁴³ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 231.

⁴⁴⁴ Sadun Tanju, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal’le Mutlu Yıllar”, 23 Haziran, s. 4.

⁴⁴⁵ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal’in İkbal Kahvesi*, s. 89.

Payıma düşünle karımı, üç çocuğumu İstanbul'a getirirken, trenin üçüncü mevki kompartımanında kara kara düşünmeye başlamıştım."⁴⁴⁶

Anlatıcı kişi, elindeki parayla herhangi bir ticaret işi yapılamayacağını düşünürken aynı zamanda yıllarca yaptığı fabrikalarda işçilik veya muhasebelerde memurluk gibi mesleklerden de başkasını yapamayacağını düşünür. Bu düşüncelerle trenden indikten sonra ailece anlatıcı kişinin eski bir arkadaşının evine gidilir. Otuzlu yaşlarında olduğunu belirten anlatıcı kişi, İstanbul'da her gün iş arama mücadelesine başlar.

Öykünün başlangıcında aktarılanlar Orhan Kemal ve ailesinin Adana'dan İstanbul'a göç etme hikâyelerinin eksiksiz bir yansımasıdır. Orhan Kemal'in babasının ölümüyle, Adana'da geçimini sağlayacak bir iş bulamamasıyla İstanbul'a itildiğini söylemesi, öyküde çok benzer bir ifadeyle yer alır. Anlatıcı kişinin daha önce işçi ve muhasebelerde memurluk yaptığını belirtmesi, otuzlu yaşlarında, üç çocuk babası olması da anlatıcı kişi ile Orhan Kemal arasındaki bağı gösterir. Nuriye Ögütçü'nün Cumhuriyet gazetesine verdiği bir röportajda belirttiği üzere Kasımpaşa'da Orhan Kemal'in İzzet adındaki arkadaşlarında kalmaları da kurmacaya bire bir aktarılır.

Nuriye Ögütçü, Cumhuriyet gazetesine verdiği bir röportajda Orhan Kemal'le konuşup İstanbul'da kendisinin de çalışmasına karar verdiklerini belirtir. Nuriye Ögütçü, bir çorap fabrikasında çalışmaya başlar, Orhan Kemal ise yazdığı eserleri yayıncılara satmaya çabalar. Evde çocuklara büyük kızları Yıldız bakmaktadır. Bu yorucu hayatı sürdürmeye çalışan aile, Nuriye Ögütçü'nün bir haftalık çalışma sonunda aldığı paranın azlığıyla hayal kırıklığına uğrar ve Orhan Kemal, Nuriye Ögütçü'nün çalışmasını istemez:

"İlk önce bana bir iş bulundu. Sultanahmet'te bir çorap fabrikasında çalışacaktım. Dediklerine göre de haftada 75 lira alacaktım. Küçükleri, ablaları Yıldız'a bırakır karı koca sabahın erken saatinde yola çıkardık. Beni fabrikaya bırakırdı Raşit, sonra bütün gün hikâyelerini satabilmek için Babıâli'de dolaşır, akşama yine beni almağa gelirdi. Çok geç olurdu eve dönüşümüz. Ayaküstü birşeyler yapar karnımızı doyururduk, sonra geç saatlere kadar oturur söküktü yamaydı, o işlerle uğraşırdım. Müthiş yoruluyordum, fakat hafta sonunu da iple çekiordum. 75 lira alacaktık. Değerdi bu yorgunluğa. Muhasebeden verdikleri zarfın içinden 12 lira çıkınca, nasıl boş hayâller peşinde koştuğumuzu bir defa daha anladık. Bıçak açmıyordu ağzımızı. Hafta başında Raşit «gitmeyeceksin» dedi."⁴⁴⁷

"Nermin" adlı öyküde bir kızları olan yoksul bir aile anlatılır. Baba büyük şehirde her gün ekmek parasını kazanabileceği bir iş arar fakat bulamaz. Nermin, eşinin iş

⁴⁴⁶ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 95.

⁴⁴⁷ Sadun Tanju, "Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal'le Mutlu Yıllar", 23 Haziran, s. 4.

bulamaması üzerine kendisinin bir işte çalışıp evin geçimini sağlayabileceğine karar verir ve bunu eşine açıklar. Eşini çalıştıracağı için utanç duyan baba, durumu mecburen kabul eder. İşe ilk başladığı gün eşinin evde çocuklarına bakmasına rağmen huzursuz hisseden Nermin, sonraki günler alışır ve hatta çalışmayı sever. Bakkala artık çalıştığını ve borçlarını ödeyeceğini söyleyen Nermin henüz bilmediği halde beklentilerine göre haftada elli lira kazanacağını da belirtir. Ancak haftanın sonunda aldığı zarfın içinden on iki buçuk lira çıkınca Nermin, büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Öykü, Nermin'in almayı hayal ettiği radyo hayalinin yok olması ve bakkalın sarı defterini açıp kötü bir şekilde bakmasıyla biter.

Öykü, Orhan Kemal ve ailesinin İstanbul'da yaşadığı sıkıntılı günlerden iz taşımaktadır. Ailenin maddi anlamda sıkıntı çekmesiyle annenin bir çorap atölyesinde çalışmaya başlaması ve yüksek bir maaş beklerken verilen zarftan on iki buçuk lira gibi az bir miktarın çıkması Nuriye Ögütçü'nün röportajında anlattıklarını yansıtır. Ancak bu yansımanın sınırlı bir biçimde kurguya aktarıldığı görülür. Öykünün kurgusu, onu gerçeklikten uzaklaştıracak pek çok öğeyle örülür. Kurmacaya ait unsurların daha fazla olmasıyla estetik mesafenin fazla olduğunu söylemek mümkündür. Gerçeklik, kurmacada anımsatma boyutunda yer alır.

Eşi ve çocuğuna yiyecek bir şeyler götürmek amacıyla kitaplarını satmaya karar veren işsiz bir babanın anlatıldığı “Kitap Satmaya Dair” isimli öykü, babanın iç konuşmalarıyla başlar. Kitaplarını satmaya gönlü razı olmayan baba, kitap sandığının başında düşüncelere dalar: “İşte Tolstoy’un Harp ve Sulh’ü... Tolstoy’u çok seviyordu. Galiba kendisinde de Tolstoy’dan bir parça... Sonra, Benim Üniversitelerim. Bilhassa bu... Onda mutlaka Gorki’den bir şeyler.. Yahut da, o da Gorki gibi yaşıyordu da...”⁴⁴⁸ Bu düşünceleri arasında kitaplarını gazete kâğıtlarına sarar, eşi evde yiyecek bir şey olmadığını söyledikten sonra evden çıkar. Kitaplarını okul sıralarından arkadaşına satacak olan karakter, arkadaşının dükkânına girdiğinde onun yanında aynı okuldan mezun olup doktorluk yapan bir başka arkadaşlarının daha olduğunu görünce gerilir. Konu kitap satma meselesine gelince doktor arkadaşının bakışlarından rahatsız olan karakter, iş bulduğu yalanını söyleyerek kitaplarını satmaz ve arkadaşlarıyla bir içkili lokantada eğlenir. Akşam eve geldiğinde ise eşi gününbirlik bir iş bulma umuduyla evden

⁴⁴⁸ Orhan Kemal, *Ekmek Kavgası*, s. 91.

çıkıldığı için evde yalnızca kızını gören karakter, kızına onu sevmediklerini bildiğini, işsiz bir baba ve kocanın sevilmeceğini sayıklayarak yerde sızar.

Babasının siyasi muhalefeti dolayısıyla iş bulma konusunda birtakım sıkıntılar yaşayan Orhan Kemal'i anımsatan başkarakter, kitaplarının başındaki düşünceleriyle bu anımsatmayı güçlendirmektedir. Tolstoy ve Gorki'yi ne kadar sevdiğini ve hatta Gorki'yle kendini özdeşleştirdiğini belirten başkarakter, Tolstoy ve Gorki'nin eserlerini okuduğu, bu yazarları takdir ettiği bilinen Orhan Kemal'le özdeşleşmektedir.

Anlatıcı kişi ve bir arkadaşının İstanbul'da gittikleri bir kebabçıda geçen *Silik* öyküsü, anlatıcı kişinin Adana'nın meşhur kebabının İstanbul'da da yaygınlaştığını aktarmasıyla başlar. Anlatıcı, bu aktarma esnasında çocukluk yıllarını da anımsayarak kebab yaygınlaşırken Adana'daki şalgam ve şeker kamışının İstanbul'a neden gelmediğini merak eder:

“Oldu olacak diye düşünüyorum çokluk, Adana'nın ünlü şalgamıyla şekerkamışı da moda olsaydı.

(...) Futbol oynadığımız yılların saha kenarından taşan şalgamcı seslerini hâlâ hatırlarım:

‘Haysiyetli şalgamdan iç aslanıııııı!’

Bir de şeker kamışı. Zaman zaman denendiği hâlde, bu baştan başa şeker yüklü, mor, beyaz kabuklu uzun güney bitkisi İstanbul'da neden tutunamaz?”⁴⁴⁹

Anlatıcı kişi bahsettiği şeker kamışını açıkladıktan sonra arkadaşıyla Sirkeci'de Adana'daki Karasoku veya Melekgirmez semtlerindeki kebab dükkânlarından birine benzettiği bir kebabçıya girdiklerini aktarır. Necati adlı arkadaşıyla kebabçıda sohbet ederken Necati'nin eski bir tanıdığı olan, anlatıcının tabiriyle ‘silik’ bir tip Necati'ye seslenerek konuşmaya çalışır. Necati'nin gitmesini söylemesine rağmen ısrarcı davranan ve sonunda şarap parası isteyen ve alamayınca giden bu şahsın zamanında haraç toplamak gibi eylemleri olduğundan Necati, anlatıcı kişiye bahseder. Öykü, kebabçının içerisinde yankılanan garson sesleriyle son bulur.

Öyküde yer alan olayın yaşanıp yaşanmadığı tam olarak tespit edilememekle birlikte anlatıcı kişi ile Orhan Kemal arasındaki bağlantı, öykünün ilk satırlarında açık bir şekilde görülmektedir. Adana'da yaşadığı, futbol oynadığı çocukluk yıllarını anımsayan ve Adana'dan bahseden anlatıcı kişi, Adana'da doğan, futbolla geçen çocukluk yıllarını Adana'da geçiren ve İstanbul'a taşınana dek uzun yıllar daha burada yaşayan Orhan Kemal'i hatırlatır. Anlatıcı kişinin yazarla bağlantısı, öykünün geneline sinen hatıra üslubu ve Orhan Kemal'in eserlerinde yaşam öyküsü, anılar ve gözlemlerden benimsediği

⁴⁴⁹ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 39.

sanat anlayışı gereği faydalandığı göz önünde bulundurulduğunda öykünün yazarın bir anısına dayandığını söylemek yanlış olmaz.

Adana'nın Çukurova ilçesinde geçen “İş” öyküsünde işi olmayan anlatıcı kişi, eski bir baba dostuna rastlar ve anlatıcı için can sıkıcı bir sohbet başlar. Baba dostunun nutuk çekmesine yeni bir iş bulabilme umuduyla katlanan anlatıcı kişi, baba dostunun peşinden gider. Bir istasyon ambarına gelirler ve baba dostu ufak bir odanın içinde bir adamla konuşur ve sonrasında anlatıcı kişinin yanına gelerek iş hakkında bilgi verirler. Baba dostunun yanlarından ayrılmasıyla onun çıkarıcı biri olduğunu ve kendisinden de bir çıkarıcı olmasa iş bulmak için uğraşmayacağını belirten ve kendisine Deli Atıf dendiğini söyleyen işveren, anlatıcı kişinin aralarında eski bir baba dostu olmasından başka bir bağ olmadığını söylemesiyle adam hakkında farklı teoriler üretir. Bu düşüncelerden sonra anlatıcı kişiye masasını gösterir ve verilen bilgilerden demiryollarında olduğu anlaşılan iş hakkında bilgiler verir. Bir iş bulmanın mutluluğuyla eve giden anlatıcı kişi; eşi, iki küçük oğlu ve kızına müjdeyi verir ve evde bir sevinç ortamı oluşur.

Orhan Kemal'in İstanbul'a yerleşmeden önce babasının siyasi kimliğinin de büyük etkisiyle Adana'da iş bulma konusunda büyük sıkıntılar çektiği bilinmektedir. Öyküde yer alan anlatıcı kişinin Çukurova'da işsiz bir şekilde dolaşması Orhan Kemal'i anımsatır ve öykü, başlangıcında okuru biyografik okumaya yöneltir. Öyküde anlatıcının baba dostuyla karşılaşması ve sonucunda demiryollarında işe girmesinin gerçeklikle bağlantısı tespit edilememekle birlikte Orhan Kemal'in 1944'te Devlet Demiryolları'nda hamal kadrosunda çalıştığı bilinmektedir. Öyküde anlatıcı kişinin iki oğlu bir kızı olduğu belirtilir. Orhan Kemal'in Devlet Demiryolları'nda çalıştığı tarihlerde bir kızı bir oğlu vardır. Öykünün Orhan Kemal'in hayatından izler taşıdığı ve anlatıcı kişi ile Orhan Kemal arasında bir bağ olduğu gözlemlenmektedir. Orhan Kemal'in Devlet Demiryolları'nda geçici hamal kadrosuyla çalışması, anlatıcı kişinin ise demiryollarında olduğu anlaşılan fakat masa başında bir iş bulması veya Orhan Kemal'in demiryollarında çalıştığı tarihlerde bir kızı bir oğlunun olması fakat anlatıcı kişinin evindeki iki oğlan bir kızdan bahsetmesi gibi gerçeklik ve kurmaca arasında görülen farklar öyküde estetik mesafeyi oluşturur.

“Cılız” öyküsünde Beyoğlu'nda yoğun bir kar yağışı altında kayıp düşmeden yürümeye çalışan anlatıcı kişi, “sıcak bir güney ili ortaokulunda” tanıştığı ve onlarla futbol oynayamayan, topa vurmaya beceremeyen bir arkadaşına rastlar. Fakir bir aileden olduğu belirtilen arkadaş, anlatıcı kişiyi arkadaşlarıyla tanıştırmak için içkili bir lokantaya

davet eder. Anlatıcı kişinin cılız olarak nitelendirdiği şahıs, anlatıcı kişiyi arkadaşlarına tanıtırken babasının çok değerli biri olduğundan bahseder. Anlatıcı kişiye ise feylesofluğun karın doyurmayacağından kalemıyla on yılda kazanacağını başkasının bir saatte kazandığından⁴⁵⁰ bahseder. Cılız ve arkadaşlarıyla hep beraber oturulan masada muhabbetlerle vakit geçirilir, masadan kalkılacağı zaman cılız ve arkadaşları hesap ödeme kavgasına başlar. Anlatıcı kişi lokantadan sessizce çıkar.

Öyküde bahsedilen anlatıcı kişinin Adana olduğu tahmin edilen ilden bir arkadaşıyla karşılaşması ve gençlik dönemlerinde oynadıkları futboldan bahsetmesi Orhan Kemal ile anlatıcı kişi arasında bir bağ olduğunu düşündürür. Öyküde anlatıcı kişinin arkadaşının babasının değerli biri olduğunu söylemesi, Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali Bey'i çağırıştırır. Anlatıcı kişinin kalemıyla geçimini sağlamaya çalıştığının belirtilmesi ise Orhan Kemal ile anlatıcı kişi arasında özdeşlik olduğunun reddedilemez bir göstergesidir.

“Medeniyet Yuları” öyküsünde anlatıcı kişi ve arkadaşı gittikleri hamamda yedikleri portakalların kabuklarını çöp bulamadıkları için kurnanın kenarına bırakırlar. Tellak, bu portakal kabuklarını gördüğünde söylenmeye başlar ve anlatıcı kişi de yanına gidip ne olduğunu sorar. Tellak, anlatıcı kişiyi hem şaşırtacak hem sevindirecek surette bir karşılık verir: “Ne varmış, ne diyormuşum... Portakalları zıkkımlandınız da kabuklarını ne demeye alıp götürmüyorsunuz? Eşeğiniz mi var sizin?”⁴⁵¹ Anlatıcı kişinin bu cevaptan memnun olma sebebi tellağın verdiği bu cevaptan halkın hakkını aramaya başladığını düşünmesidir:

“Kabukları kurnanın dibine bırakmış olmanın silinmemiş utancı üzerine, şu genç irisi tellağın öfkesi, ne yalan söyleyeyim hoşuma gitmişti. Demek demokrasi halkımıza inmiş, inip yayılmakla kalmayıp insanlarımızın huyu oluvermişti? Demek ezilenler, onları ezenlere karşı pervasızca kafa kaldıracak, haklarını söküp alırken pısrıklığı bir yana bırakacaklardı? Çünkü tellak, ‘velinimet’ müşterilerinin haksızlığına dikilmişti!”⁴⁵²

Halkın bilinçlendiğini düşünerek sevinen anlatıcı kişi, bunu teyit etmek için tellağı zorlamaya karar verir ve kendisine büyük adam havası vererek tellağa yapmacık bir öfkeyle büyüklük taslar. Bu çıkıştan sonra geri adım atan tellak, ezilen insan haline bürünür. Tellağı soru ve tavırlarıyla zorlayan anlatıcı kişi, bir süre sonra bunu yapmayı

⁴⁵⁰ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 92.

⁴⁵¹ Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 133.

⁴⁵² Orhan Kemal, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, s. 133.

bırakır ve dostça yaklaşarak memur falan olmadığına, kâtip olduğuna zorla da olsa inandırır.

Öyküde anlatıcı kişinin kâtiplik yapması ve tellağın ilk başta kendisine çıkışmasına demokrasinin halk arasında yaygınlaştığını düşündüğü için sevinmesiyle Orhan Kemal'i anımsatır. Anı üslubuyla yazılan öykünün Orhan Kemal'in bir hatırasına dayanması olasıdır.

“Sarhoş” öyküsünde güneyli olduğunu belirten anlatıcı kişi, memleketinin yemeklerini özlemesiyle Sirkeci’de bir kebabçıya girer. Kebabçıya girer girmez kim olduğunu bilmediği biri kendisine “Hemşerim!” diye seslenerek yaklaşır. Yaklaşan kişi, lisede, üniversitedeki arkadaşlıklarını, anılarını anlatmaya başlayınca anlatıcı kişi, onun kendisini başka biriyle karıştırdığını anlar fakat adam çok sarhoş olduğu için adamı düzeltmez. Durmadan konuşan adamı dinler gözüken anlatıcı kişi, adamın nasıl yalanlar söylediğinin farkındadır. Öyküde anlatıcı kişinin Adanalı Orhan Kemal’le bir bağı olduğu söylenebilir. Öykünün Orhan Kemal’in yaşanmışlığına dayanması muhtemeldir.

“Burnu Açılmış” öyküsünde anlatıcı kişinin ayakkabıları yağmurlu soğuk bir havada giyilmeyecek duruma gelir. Her zamankinin aksine cebinde biraz parası olmasıyla anlatıcı kişi, bir ayakkabıcı dükkânına girer. Hem uygun fiyata hem de sağlam bir ayakkabı isteyen anlatıcı kişiye dükkân sahibi bir ayakkabıyı fazlasıyla överek satar. Anlatıcı kişi, arkadaşlarının yanına, İkbal kahvesine geldiği anda ayakkabının burnunun açıldığı söylenir. Ertesi gün ayakkabıcıya gittiğinde ayakkabıcı, asık bir suratla ayakkabıyı yapıştırmak için tarif verir. Verilen tarifi uygulayan anlatıcı kişi, ayakkabı düzelmediği için tekrar ayakkabıcıya gider. Ayakkabıyı tamir etmek için alan ayakkabıcıya anlatıcı kişi günlerce gider fakat her defasında sonraya ertelenir. Öykü, anlatıcı kişinin ayakkabıcının agresif tavırlarına karşılık vermesiyle sonlanır.

Öyküdeki anlatıcı kişinin maddi sıkıntılar çekmesi ve İkbal kahvesinde arkadaşlarının yanına gitmesiyle Orhan Kemal, öykünün anlatıcı kişisiyle özdeşleşmektedir.

“İnci’nin Maceraları”, altı yaşında bir çocuğun yıllardır yolunu gözlediği ve nihayet cezaevinden çıkan babasının düşlediği gibi olmaması sebebiyle hayal kırıklığı yaşaması ve babasının geldikten sonra hayatının olumsuz yönde değişmesinden duyduğu mutsuzlukla babasının tekrar cezaevine dönmesini isteyen bir kız çocuğunun öyküsüdür. İnci babasını, en yakın arkadaşı Berin’in iyi giyimli, şişman ve doktor olan babası gibi

biri olarak düşler ancak cezaevinden döndüğü gün trenden zayıf, pek fazla gülmeyen bir kişi inince üzüldür. İnci'nin mutsuzluğu bununla da bitmez, babası eve gelmeden önce İnci, annesiyle birlikte uyumakta ve annesinden daima ilgi görmektedir ancak babası geldikten sonra annesi onunla uyumayı bırakır ve artık İnci yerine eve gelen babayla ilgilenmeye başlar. Tüm bu mutsuzlukların üzerine İnci'nin babası, İnci'nin en yakın arkadaşı Berin'le görüşmesini onlar zengin olduğu için istemez ve görüşmelerini engeller. İnci, eski mutluluğuna kavuşabilmek için babasının ya ölmesi ya da cezaevine dönmesi gerektiğini düşünür. Bir gün babası ve annesinin konuşmalarında babasının askeriyenin malı olan kaputu boyatarak giymeyi planladığını fakat yakalanırsa tekrar hapis yatacağını söylediklerini duyar. Ertesi gün baba, kaputu gazeteye sarılmış şekilde yanına alarak çıkar. İnci, babası çıktıktan sonra annesinin yanına gidip babaannesine giderek orada oynamak istediğini söyler ve annesinden bir cevap almadan dışarı fırlar. Nöbet tutmakta olan polisin yanına hızlıca koşan İnci, yakınına gelince polisin bıyıklarından ürker ve polise sadece bıyıklarının ne güzel olduğunu söyleyerek yavaşça uzaklaşır.

Öyküde İnci adlı altı yaşındaki kız çocuğunun babasının cezaevinden gelmesi, Orhan Kemal'in 1938'de eşi kızlarına hamileyken beş yıl hapis yatıp kızı Yıldız beş-altı yaşlarındayken mahkûmiyetinin bitmesini anımsatır. Nâzım Hikmet'in yazdığı bir mektupta Orhan Kemal'e verdiği tavsiye, bu öykünün kahramanının Orhan Kemal'in kızı Yıldız'dan esinlenmesini açıklamaktadır:

“Yıldız’ım için yazdıklarını üst üste okudum. Ben senin yerinde olsam her gün böyle notlar alırım, sonra bunlardan mükemmel bir çocuk kahramanlı eser olur.”⁴⁵³

Orhan Kemal'in kardeşi Sıtkı, 1964'te ağır bir şekilde hastalanır ve abisi Orhan Kemal'in yanına gitmek ister. Kız kardeşleri Uğur'un, Sıtkı'nın dolmuşla İstanbul'a gönderileceğini Fikret Otyam'a haber vermesiyle Fikret Otyam Sağlık Bakanı'ni arayarak yardım ister ve Sıtkı, İstanbul'a Sağlık Bakanlığı tarafından gönderilmiş bir ambulansla gönderilir.⁴⁵⁴ Orhan Kemal, hasta kardeşinin gitgide ağırlaşan durumu esnasında Cumhuriyet gazetesine *Müfettişler Müfettişi*'ni yazmakla uğraşmak zorunda oluşunun acısını şu sözlerle ifade eder:

“*Müfettişler Müfettişi*'ni yazarkenki acı günlerim. Bunu özellikle belirtmeliyim. Beş yaş küçüğüm aşağıda, komada, can çekiyor, ben yukarda, odamda Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilecek olan bu romanımı yazmak zorundayım! Bir yanda ölüm, ötede komedi, mizah. Kitabın sonlarındaki ölüm sahneleri, yani romanın kahramanı olan zatın annesinin ölümünde sanırım içinde bulunduğum ruh

⁴⁵³ Orhan Kemal, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Ögütçü, s. 139.

⁴⁵⁴ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 243.

halinin de payı vardır. Bu biraz da içi kan ağladığı halde seyircilerini güldürmek zorunda olan bir komiğin durumuydu.”⁴⁵⁵

“Anılar” öyküsünde, kardeşini hasta yatağında kaybetmek üzere olan bir anlatı kişinin içinde bulunduğu acı durumun hikâyesi anlatılır. Anlatı kişisi, kendisinden dört yaş küçük kardeşinin ölüyor olmasının hissettirdiği duyguları, çocukluk anılarını da hatırlayarak şöyle anlatır:

“Şiş, mosmor gözleriyle uyuyordu sanki. Tulum tulum gözleri, hafifçe kaymış dudaklarıyla soluyordu. İyicene dökülmüş saçları, geniş, esmer alnı. Kardeşi miydi bu? Hani şu otuz yılın ötesindeki bir Arabistan şehrinin muzlarıyla ünlü çarşısında sınıksız elmalara durup baktıkları; oyuncakçı dükkânlarının camekânları önünde, camın ötesindeki renk renk oyuncakları ‘şu senin, bu benim’ diye paylaştıkları: Paylaşılamayan kurşun askerler yüzünden neredeyse birbirlerinin gırtlığına sarılacakları kardeşi mi?”⁴⁵⁶

Aynaya bakarak kendi yüzüyle siroz ve kanserden şiş ve sarı bir yüzü olan kardeşinin yüzünü karşılaştıran anlatı kişisi kardeşinin yaşamını düşünür: “Yaşamadı fukara be! Yıllarca işportayla kaçak çalıştı Beyrut, Hama, Humus, Kudüs caddelerinde.”⁴⁵⁷ Kardeşinin şimdi hasta yatağında ölmek üzere olan haline inanmakta güçlük çeken anlatı kişisi, zihninde geçmişi canlandırarak kardeşiyle ilgili anılarını hatırlar. Anlatı kişinin hatırladıkları arasında bir zamanlar Beyrut’ta babasına duyduğu öfkenin kardeşine de eklendiği ve onları terk ederek Beyrut’tan İstanbul’a taşınması vardır. Anlatı kişisi kendi içinde yaşadığı hesaplaşmayı şöyle ifade eder:

“Onları Beyrut’ta bırakıp yurduma döndüm diye siroz, sonra da kanser olmadı ya! Suçum ne benim? Yurduma döndümse babamdan kurtulmak için. Kurtuldum da. Okumadım, futbol oynadım bol bol, sakatlandım, gene sakatlandım. Beş parasız dolaştım yurdumun büyük büyük apartmanlarla lokantalarının bulunduğu anacaddelerinde. Açlıktan neredeyse yıkılacaktım. Yıkılmadım. İplik fabrikasına girdim ilkin. Sonra aynı fabrikanın muhasebe servisine... Yirmi dört lira doksan beş kuruş kazandım ayda. Karnımı zor doyurdum.”⁴⁵⁸

Kendi içinde yaşadığı iç hesaplaşmasından sonra kardeşiyle ilgili düşüncelerine devam eden anlatı kişisi, onun sevip evlenmediği ve çocuğu olmadığı için böyle hasta olabileceğini düşünür fakat sonrasında onun da bir zamanlar sevdiğini fakat bir nişanlısının öldüğünü diğerini de kendisine vermediklerini duyduğu aklına gelir. Anlatı kişisi, kamyon şoförlüğü yapan kardeşi, kamyonu ve bir şoför ile “güneşi, pamuğuyla

⁴⁵⁵ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 56.

⁴⁵⁶ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 24.

⁴⁵⁷ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 25.

⁴⁵⁸ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 26.

nl bir Güney Anadolu Őhrin[de]”⁴⁵⁹ yaşadığı bir anıyı zihninde canlandırır. Doktorların altı gün önce en fazla bir hafta yaŐayacağını söyledikleri kardeşine bakıp onun ağızından dökülen “Ne güzel...”⁴⁶⁰ sözünden onun zihninden geçenleri düşünür. Evin iinden birinin son nefeste olduğunu söylemesiyle ağabey, takvim ve saate bakarak gözündeki yaşı göstermemek için pencere kenarına gelir, sokakta çocuklar futbol oynamaktadır.

Öyküde anlatı kiŐisinin anımsadığı çocukluk yıllarına dair hatıralar, anlatı kişisi ile Orhan Kemal arasında bir özdeşlik olduğunu göstermektedir. arŐısındaki muzlarla meşhur bir Arabistan Őhrinde kardeşiyle yaşadığı çocukluk/gençlik yılları Orhan Kemal’in babasının siyasi sebeplerle sürgün edildiği Beyrut’ta yaşadığı zamanları akla getirir. Anlatı kiŐisinin i hesaplaŐmasında bahsettiği kısa hayat hikâyesi de Orhan Kemal’in biyografisiyle özdeşleşmektedir. Babasına kızgınlığı sebebiyle Beyrut’ta ailesini bırakıp memleketine dönen anlatı kişisi, burada okula gitmeyip bol bol futbol oynadığından maddi zorluklar yaŐadıėından, iplik fabrikasında işçi olup sonrasında muhasebe servisinde çalıŐtıėından ve yirmi dört lira dksan beş kuruş maaŐla zar zor geindiğinden bahseder. Bu özetlenmiŐ hayat hikâyesi, Orhan Kemal’in Beyrut’tan Adana’ya dönmesi, gençlik yıllarını burada, okulu bırakıp futbol oynayarak geçirmesi ve daha sonrasında Millî Mensucat Fabrikası’nda çalıŐmasıyla bire bir örtüşmektedir. Aldığı maaŐa kadar gerçekliğin kurmacaya aksettiği gözlenir. Anlatı kiŐisinin kardeşi Niyazi’nin Beyrut ve Suriye sokaklarında işportacılık yapması da kurmacaya yansıyan gelerdendir.

Yaşadığı ağır hastalık sırasında Ankara’dan ambulansla İstanbul’a, ağabeyi Orhan Kemal’in yanına gelen Sıtkı ğt, son günlerini Orhan Kemal’in yanında geçirir. O tarihlerde Cumhuriyet gazetesi iin roman yazmak zorunda olan Orhan Kemal’in kardeşinin ölümü sırasında yaşadığı zor anların “Anılar” öyküsünde yansımasını bulduğu söylenebilir. Kardeşini lm döŐeėinde izlerken zihninde anılara yaptığı yolculukla bir yaşamı düşünen anlatı kiŐisinin aktardığı duygular, yazarın hayatındaki bir acı hatıraya dayanır.

“Bono” öyküsünde, anlatıcı kişi film Őirketlerinin birinden aldığı bin beş yüz liralık bonosunu alıp dört aylık ev kirası, kömür odun gibi ihtiyaçlara harcayıp kalanıyla da içki içmeyi dŐlemektedir. Birkaç gün sonra giderek muhasebeciyle değil doğrudan patronuyla görüşmeyi planlayan anlatıcı kişi, patronla gidip konuşmaya başladığını ve

⁴⁵⁹ Orhan Kemal, *Kırmızı Kpeler-Babil Kulesi*, s. 28.

⁴⁶⁰ Orhan Kemal, *Kırmızı Kpeler-Babil Kulesi*, s. 30.

cebinde parasını almak istediği bononun hatırına konuşmada sürekli patrona hak verip alttan aldığını düşünür. Hayalinde patron gitmek üzereyken bono meselesini açtığında muhasebeciye yönlendirildiğini fakat muhasebecinin sert tavırları sebebiyle başlayan tartışmanın kavgayla bittiğini ve karakolda kendisinin haksız çıkacağını canlandırır. Öykü, anlatıcı kişinin bono gününün dolmasına üç gün olduğunu düşünüp kibar bir şekilde ödeneceğini ummasıyla sona erer.

İstanbul'a göç ettikten sonra geçimini kalemiyle sağlayan Orhan Kemal'in ekmek parasını kazandığı kapılardan biri de film şirketleridir. Film şirketlerine senaryolar yazarak para kazanan Orhan Kemal'in, bir film şirketine gidip bonosunu almayı düşleyen ve bu esnada yaşayabileceği zorlukları canlandıran anlatıcı kişiye yansıdığı söylenebilir.

“Salata” öyküsünde gazeteci oldukları anlaşılan anlatıcı kişi ve arkadaşı zengin bir eve giderler. Son derece lüks yaşanan bu evde oturan kadınla görüşürlerken kadın sahip olduğu mobilya ve kıyafetleriyle övünür. Anlatıcı kişi ve arkadaşı ise ünlü yazarları müzisyen, müzisyenleri ressammış gibi gösteren tuzak sorular sorarlar ve kadının bilgisizliğini ortaya koyarlar. Öyküde arkadaşının “Sanatçı geçinirsin bir de.”⁴⁶¹ ifadesiyle anlatıcı kişinin Orhan Kemal'le bir bağı olduğu düşünülür. Orhan Kemal'in zaman zaman gazeteler için röportaj yaptığı bilinir. Bu sebeple öykünün gerçekliğe dayanması muhtemeldir. Öykünün başında anlatıcı kişinin kurduğu cümle de öyküde gerçeklik ve kurgunun bir arada bulunduğunu vurgular:

“Ben bu “Salata”yı çeşitli magazinlerde çıkan “Röportajlar”dan derleyip, birazcık hayal karıştırarak yaptım.”⁴⁶²

“Hemşerim” öyküsünde memleketinde işini kaybettiğini ve bu sebeple büyük şehre geldiğini belirten anlatıcı kişi, “tabanları delik pabuçları[yla]” ümidini de kesmeden hayatına devam etmektedir. Anlatıcı kişi Paris kahvesinde işçilerle oturup sohbet ederken her haliyle kodaman olduğu anlaşılan birisi yanına gelir. Bu, anlatıcı kişinin hemşerisidir:

“Gerçekten de maşallahı vardı. Nerede o yirmi yıl önceki uyusuk Hasan, nerde bu. Futbol peşinde deli gibi koştuğumuz, sabahlardan akşamlara kadar bitmez tükenmez haftayimler tamamladığımız yıllar, kırk yamalı elbisesi içinde kara kuru, yarım pabuçlu sipsivri bir oğlandı. O da bizim gibi futbol hastasıydı.”⁴⁶³

⁴⁶¹ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 327.

⁴⁶² Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 326.

⁴⁶³ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 344.

Anlatıcı kişi, o zamanlar hakkında pek bir şey bilmedikleri, kulüp içinde taraflar arasında söz taşıyan ve bundan yararlanmayı beklerken aksine laf işiten bu hemşerisinin bu duruma nasıl geldiğini merak eder. Anlatıcı kişinin bir mesleği olmadığını duyunca babası gibi değerli bir adam olamadığını söyleyen Hasan kendisinin nasıl beslendiğini anlatarak eskisinden çok farklı olduğunu vurgular. Hasan, parti meselelerinden işlerinin bozulduğunu söylese de anlatıcı kişi onun bir müteahhitin yanında çalıştığını anlar. Anlatıcı kişinin umursamaz tavırlarıyla çılgına dönen anlatıcı kişi kendisinin eski “Uyuşuk Hasan” olmadığını, kendisiyle dalga geçilemeyeceğini, giydiğı elbisenin kalitesini söyler ve masaya otururken ısmarlayacağını söylediğı kahvenin parasını ödemedten çıkar.

Öykü, ilk cümleleriyle okuru biyografik okumaya yönlendirir. Anlatıcı kişinin memleketindeki işini kaybedip büyük şehre itildiğini söylemesi Orhan Kemal’in Adana’da Veremle Savaş Derneğı’nden çıkartıldıktan sonra çareyi İstanbul’a taşınmakta bulmasını hatırlatmaktadır. Öyküde anlatıcı kişinin hemşerisini görünce hatırladığı gençlik günlerinde bir futbol kulübünde oynaması ve satır arasında anlatıcı kişinin okulu bıraktığının söylenmesi anlatıcı kişi ile Orhan Kemal arasındaki örtüşmeyi güçlendirir. Hemşerinin anlatıcı kişinin babasının çok değerli biri olduğunu söylemesi de Orhan Kemal’in babası Abdülkadir Kemali Bey’i anımsatır.

“Fon Müziğı” öyküsünde anlatıcı kişi, “...uzun favorili sinema figüranları, üçüncü sınıf rejisör, rejisör yamağı, yahut da bütün sinema adamlarını küçümseyen, ‘kaliteli sanat filmleri’ üzerine nutuklar çeken ‘meçhul dahiler’in”⁴⁶⁴ bulunduğu bir mekânı arkadaşının götürmesiyle keşfeder. Mekânda ıslıkla dolaşan uzun, zayıf acınası duran bir kişi anlatıcı kişinin yanına gelir ve asillik göstererek kendisine bir şarap ısmarlamasını ister. Anlatıcı kişinin gülümsemesini de onay addederek garsondan şarabı isteyip yanına oturur. Anlatıcı kişinin yazar olmasını şans olarak değerlendiren bu şahıs sinema sektöründe olduğunu, Avrupa’yı gezdiğini fakat memleketinde sanattan anlamayan insanlardan dolayı mesleğini yapamadığını söyler. Anlatıcı kişinin meslekte yer edinene kadar bu tarz insanlara tahammül etmesini tavsiye etmesinin üzerine sinirlenen şahıs, insanlardan bu şekilde bir şey ısmarlamalarını istemenin yeğ olduğunu çünkü bunun zararının yalnızca kendisine olduğunu söyleyerek çıkar. Anlatıcı kişiye bu şahsı şaraphaneden bu kadar kısa sürede nasıl çıkarabildiğini soran garson onun pek çok

⁴⁶⁴ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 356.

yabancı dili ana dili gibi bildiğini ancak çalışmadığını söyler. Yan masalarda sinemaya dair konuşmalar devam ederken anlatıcı kişi hâlâ o kişinin söylediklerini düşünmektedir.

Öyküde anlatıcı kişinin yazar olması Orhan Kemal’le anlatıcı kişi arasında bir bağ kurmaktadır. Orhan Kemal’in aynı zamanda sinema dünyasının içinde bulunduğunun bilinmesi, sinema dünyasından kişilerin gittiği bu şaraphanenin gerçekliğe dayanma ihtimalini düşündürür.

2.10. Ömrün Son Deminden Yansıyanlar: Hastane Anıları

Yaşamının son günlerinde pek çok hastalıkla ve bu hastalıkların tedavisi için gerekli ameliyatlara uğraşan Orhan Kemal, 1968’de fistül denilen bir yaradan muzdarip olur. Günlük hayatına devam etmesini engelleyen bu hastalıktan kurtulmak için Orhan Kemal, bir ameliyat geçirir: “Evet, uzvu nazikimde basur, ‘fistül’ olmuş. Oturamaz, çalışamaz, ağrı ve sancıdan soluk alamaz olmuştum. Nihayet bir doktor arkadaş yardımıyla, Aşağı Gureba’da, yani Aşağı Gureba Hastanesi’nde, şakadan derken ciddi bir ameliyat geçirdim.”⁴⁶⁵ Yakın arkadaşı Fikret Otyam’a yazdığı mektupların birinde atlattığı bu ameliyatın detaylarından da bahseder. Orhan Kemal, önemsiz denen hastalığı için anestezi yapıldıktan sonra ameliyathaneye götüreceklerini öğrendiğinde endişelenir: “Önce bir bayan geldi, kalçamdan iğne yaptı, iğne lokal anestezi, yani mahalli uyuşturma için. Yavaş yavaş uyustu belden aşağımız. Buyrun ameliyathaneye dediler. Ameliyathane sözüyle aklım başıma geldi. Yahu hani ufacık bir şeydi? Hani çok önemsizdi de alıniverip buyrun gidebilirsiniz denecekti?”⁴⁶⁶ Orhan Kemal, mektubunda ameliyathanede yaşadığı anıları tasvir ederek hissettiği utancı paylaşır:

“Neyse, kendimi ameliyathanenin malum dekoru içinde buldum: Beyazlar içinde kadınlar, erkekler... Bir kısmının gözaltlarına kadar uzanan beyaz korunmaları mı, bilmem ne derler? Neyse, yusuvarlak, pırıl pırıl projektörlerin altındaki yüksek yatağa çıkarıldım. Sırtüstü yatırıldım. Bacaklarım, ayak bileklerim sıkı sıkı bağlandı kayışla. (...) Kadınlarla kızlar olmasa bir derece...”⁴⁶⁷

Ameliyathanede olacağı için kendisini endişelendiren operasyon, başarıyla gerçekleşir ve Orhan Kemal, hastanede kısa bir süre dinlendikten sonra ağrı hissetmeden hastaneden taburcu olur:

“Operatörün odasında da bir yarım saat dinlendikten sonra beni oraya götüren doktor arkadaşın özel arabasıyla hastaneyi terk ettim. Ne en küçük bir ağrı ne de hatta sızı.”⁴⁶⁸

⁴⁶⁵ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 367.

⁴⁶⁶ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 367.

⁴⁶⁷ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 367.

⁴⁶⁸ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 367.

“Ameliyat” öyküsüne Orhan Kemal’in yaşadığı bu rahatsızlık ve geçirdiği ameliyat gerçeklikle bire bir örtüşecek surette yansır. Öyküde gençlik günlerinde çok fazla içmekten yaşadığı ve yine geçmesi için de bol bol içtiği baş ağrısı ve mide bulantısı hariç bir hastalıkla uğraşmadığını belirten anlatıcı kişi, insanın yaşlanınca gençlikte yaşanan günlerin yaşlılıkta borç olarak ödendiğini söyler. Bir önceki yıl yaşadığı kalp spazmından sonra fistül denilen bir rahatsızlıkla uğraşmaktadır. İlaçlarla önlenemeyen hastalık için doktora giden anlatıcı kişi, zamanında karikatürle uğraşmış, birtakım yazılar yazan doktoru keyifle dinlediğini aktarırken dinleme eyleminin önemini vurgulamak için öykü içerisinde şair Sadi ile ilgili bir hikâye anlatır. Daha sonra anlatıcı kişi kendisinin doktora derdiyle ilgili sorular yöneltip doktorun da kendi ilgi alanı olan birtakım yazılarla ilgili konuştuğu bir iletişimsiz diyalogdan bahseder. Bu diyalogun ardından hasta bakıcı, anlatıcı kişiye enjeksiyonla anestezi uygular. Belden aşağısı uyuşan anlatıcı kişi, operatörün odasında gerçekleşeceğini düşündüğü operasyon için ameliyathaneye alınacağını öğrenince endişelenir ve sonrasında da bir utanma duygusu yaşar:

“Ameliyathane sözü işin önemini kafama alabildiğine büyüttü. Hele beyazlar içindeki irili ufaklı doktor, operatör, asistan, hastabakıcıları görünce ameliyat, dikiş, dikişlerin sökülmesi şu bu uçtu kafamdan. Bunca erkekli dişili insan arasında mı soyunacağım? Her yanıma açıp saçacak mıyım?”⁴⁶⁹

Ameliyat esnasında sadece keskin bıçakların kesme sesini duyduğunu söyleyen anlatıcı kişi, yarım saat içerisinde de giyinip operatörün odasına gider ve hiçbir ağrı, sızı hissetmediğini belirtir. Kendisini geren ameliyathane ortamı olduğunu düşünen anlatıcı kişi, gönül rahatlığı içinde bu rahatsızlığı yaşayan birini görürse korkmamasını söylemeyi düşünür.

Öykü, Orhan Kemal’in 1968’de yaşadığı fistül rahatsızlığı ve bu rahatsızlıktan kurtulmak için olduğu ameliyat devresini konu edinmektedir. Orhan Kemal’in Fikret Otyam’a yazdığı mektuptan görüleceği üzere doktorun ufak bir operasyonla düzeleceğini söylediği için sevinirken ameliyathaneye götürüleceğini öğrendiğinde yaşadığı kaygılar, sonrasında ameliyathane ortamının gerginliğinin tasviri ve pek çok insan içinde olmanın verdiği utanç duygusu öyküde bire bir yer alan öğelerdir. Ameliyat sonrasında anlatıcı kişinin kısa bir süre içerisinde toparlanması ve ağrı hissetmemesi de Orhan Kemal’in yaşadıklarıyla örtüşmektedir. Öykünün başlangıcında anlatıcı kişinin bir önceki yıl atlattığı kalp spazmı da Orhan Kemal’in 1967’de yaşadığı bir gerçekliktir. Öyküde

⁴⁶⁹ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 23.

anlatıcı kişinin isminin doktorun seslenmesiyle, satır arasında Hüsnü olarak yer alması gerçeklik ve kurmaca arasına konulan estetik mesafedir.

Orhan Kemal, 1967’de Fikret Otyam’a yazdığı bir mektubunda Ankara’ya istemesine rağmen gelemeyişinin sebebi olarak hissettiği bir kalp rahatsızlığından bahseder. Bir kalp hastalığının başlangıcı olan bu rahatsızlık, gece göğsünde hissettiği ağırlıkla ortaya çıkar:

“Oraya gelme isteğim, şimdi de bir kalp rahatsızlığı yüzünden bir türlü gerçekleşemedi. Hani şu, ‘Angine de poitrine’ dedikleri şeyin başlangıcı ya da o neviden bir başkası. Dün gece saat ikiden (gece yarısı) itibaren uyuyamadım. Tuhaf bir tıkanıklık, damarlarda çekilme. Göğsümde acı bir ağırlık.”⁴⁷⁰

Orhan Kemal, 1967’de geçirdiği kalp krizi sonucu Cerrahpaşa Hastanesi’ne kaldırılır.⁴⁷¹ Doktorların dinlenmesini tavsiye etmelerine rağmen Orhan Kemal, taburcu olduktan sonra maddi sıkıntılar sebebiyle yazılarına geri döner:

“... 24 Ağustos 1967 Çarşamba günü taburcu olur. Çalışmak zorundadır. Başka bir yerden geliri yoktur. Ağır aksak yazı işlerine tekrar başlar.”⁴⁷²

Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi* öykü kitabında yer alan “Ameliyathane”, “Hastane Notları” ve seri şeklinde devam eden “Hastaneden Çizgiler” öykülerinde yaşamının son günlerinde yaşadığı hastalıkları ve bu hastalıklar neticesinde geçirdiği ameliyatları, kaldığı hastaneleri konu edinir. Bu öykülerde, yazarın hayatından parçalar kurmacaya büyük ölçüde yansır.

“Hastane Notları” öyküsünde anlatıcı kişi, “Babîâli’nin çeşitli kitabevi ya da Beyoğlu filmciler piyasasının birbirini kesen paralel sokaklarını hızla geçerken” kendisini yakalayan göğsündeki acıyı saat gecenin ikisinde hisseder. Hareket halindeyken olmasını normal karşıladığı bu acının yatakta uzanırken de başına gelmesinin ciddi bir şey olduğunu gösterdiğini düşünen anlatıcı kişi, “angine de poitrine” olduğunu düşündüğü bu hastalık için eczacı bir arkadaşının da uyarısını almasına rağmen hastaneye yatıp evin geçiminin ihmal edilmesini istemediği için doktora gitmez:

“Ben bu ‘keseden, hazır yemek’i elli yıllık yaşamımda hemen hemen hiç tanımadım. Çocukluğu saymazsak, kırk yıldır, gün kazanıp gün yiyenler gibi yaşadım. Buna alıştım, illaki sabahın dördünde

⁴⁷⁰ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 342.

⁴⁷¹ Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 62.

⁴⁷² Işık Öğütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 63.

uyanıp, kahvemi kendi elimle pişirip içtikten sonra yazı makinemin başına geçeceğim. Artık hikâye mi olur, roman mı senaryo mu... En az üç, dört saat çalışacağım.”⁴⁷³

Özellikle okuyan çocuklarının geçimini düşünen anlatıcı kişi, hastanedeyken sağlayamadığı maddi yardım yüzünden çocuklarının okullarını bırakıp çalışmaya başlamak zorunda kalacaklarından korkar. Ancak, gece yaşadığı acıdan sonra olayın ciddiliğinin farkına varan anlatıcı kişi, doktora gider. Doktorun sıkı temkinlerinden hastalığının ilerlemiş olduğunu düşünerek korkan anlatıcı kişi, ölümü düşünerek oynanacak tiyatro oyunlarını göremeyeceğinden endişelenir:

“İyi ama nasıl ölürüm? Bir buçuk ay sonra Ankara Sanat Tiyatrosu gelecek, 72. Koşuş’u oynayacaklar... Bu oyunun başarılı Asaf Çiğiltepe’si yok, yazarı da mı oortalardan silinecek? Sonra asıl önemlisi, *Eskici Dükkanı* diye bir oyun yazmıştım. *Murtaza*’yı oyunlaştırmıştım. Onları göremeden mi ölecektim?”⁴⁷⁴

Bu düşüncelerinin üzerine erken yaşlarda ölen Namık Kemal’i, Sait Faik’i, Orhan Veli’yi ve mezarsız, savaşlarda ölenleri hatırlayınca utanan anlatıcı kişi, doktorun ısrarlarına rağmen o gün değil ertesi gün hastaneye yatırılır. Az konuşması bol dinlenmesi önerilen anlatıcı kişi kendisini pek çok tanıdığı/tanımadığı dostunun ziyaret ettiğini belirtir ancak hastanede günler yavaş geçmektedir:

“Sabahları günün erken saatinden itibaren gazete satıcısını dört gözle bekliyordum. En sağdan en sola kadar hemen hemen bütün gazeteleri satın alıyor, saatlerce dalıyordum. Makaleler, fıkralar, haberler, demeçler, yorumlar, hikâyelerle romanlar, spor sayfaları, hatta bilmecelelerini çözüyordum ama, vakit yine de geçmiyor, geçmiyordu.”⁴⁷⁵

Bir gün kendisini eserlerinin en önemsiz tiplerine varıncaya kadar tanıyan⁴⁷⁶ bir gencin ziyaret etmesinden bahseder. Bu genç hastalığın öneminden, tıpkı doktorların önerdiği gibi bol bol dinlenmesi ve özellikle çok fazla konuşmaması gerektiğinden bahsetmesiyle birlikte anlatıcı kişiye eserleriyle ve diğer başka konularla ilgili sürekli sorular yöneltir ve üç saate yakın oturur.

Okuduğu gazeteler ve *Paris Düşerken* adlı roman üzerine düşüncelerini dile getiren anlatıcı kişi, hastaneden taburcu olduktan sonra dinlenmesi gerektiği halde maddi kaygıların sorumluluğuyla çalışma temposuna geri dönmek zorundadır:

“Sinirlenmemem, aslına bakarsanız daha birkaç ay evimde, tam bir dinlenme halinde sırtüstü yatmam gerek. Hele yazı makinemin başına geçebilmem için aylara ihtiyacım var. Var ama nerede?”

⁴⁷³ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 46.

⁴⁷⁴ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 47.

⁴⁷⁵ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 49.

⁴⁷⁶ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 50.

“Şu sıra ne piyango çarptı, ne de Toto’dan yüklüce bir şeyler kazandım. Sağlık kurallarına titizlikle uymak mutluların harcı...”⁴⁷⁷

“Hastane Notları” öyküsündeki anlatıcı kişi, pek çok yönüyle Orhan Kemal’i temsil etmektedir. Gerçeklikle kurmaca arasındaki mesafenin oldukça az olduğu bu öyküde, anlatıcı kişi, sabahın dördünde kalkıp yazı makinesinde romanlar öyküler yazan birisi olarak Orhan Kemal’le özdeşleşir. Anlatıcı kişinin bahsettiği rahatsızlığı Babiâli’de kitapçıları veya Beyoğlu’nda filmcileri gezerken hissettiğini söylemesi Orhan Kemal’in İstanbul’da film senaryoları, roman ve öyküleri için İstanbul sokaklarında dolaşmasını hatırlatır. Anlatıcı kişinin, hastalığının ciddiyeti üzerine ölümü düşünerek yazdığı *Eskici Dükkânı* ve *Murtaza* oyunlarını göremeyeceğini düşünerek üzülmesi kurmaca ile gerçekliğin birbiriyle iç içe olduğunun ve öykünün anlatıcı kişinin yazarın kendisi olarak okunabileceğinin göstergesidir.

Anlatıcı kişinin hastaneye yatmasına sebep olan angine de poetrine olarak geçen kalp rahatsızlığı, Orhan Kemal’in 1967’de geçirdiği kalp krizi sebebiyle Cerrahpaşa Hastanesi’ne yatırılmasıyla örtüşür. Ancak burada gerçeklik ve kurmaca arasında beliren ufak bir farktan söz edilmelidir. Öyküde anlatıcı kişi gece hissettiği rahatsızlıktan sonra hastalığının ciddi olabileceği endişesiyle doktora gider. Gerçekte ise Orhan Kemal, gece ikide hissettiği rahatsızlıktan Fikret Otyam’a yazdığı mektupta bahseder fakat kalp krizi geçirmesi sebebiyle hastaneye kaldırılır.

Öyküde anlatıcı kişinin maddi sorumlulukları hakkında endişelenmesi, çocuklarının okulu bırakıp ekmek parası kazanmak zorunda kalmalarından korkması Orhan Kemal’in gerçek hayatta yaşadığı maddi imkansızlıklar göz önünde bulundurulduğunda yazarın hissettiği kaygıların esere aksi olarak düşünülebilir. Anlatıcı kişinin hastanede günlerin ne kadar zor geçtiğini aktarması da yazarın Cerrahpaşa’da geçirdiği günlerin sıkıntısından yansımalar olması muhtemeldir.

Öykünün sonunda anlatıcı kişinin ekonomik problemler sebebiyle iyileşme devrini doktorların anlattığı üzere yaşayamaması ve çalışma temposuna geri dönmek mecburiyetinde olması da hastane masrafları yakın çevreden borç alınarak⁴⁷⁸ kapatılan Orhan Kemal’in Cerrahpaşa’dan taburcu olduktan sonra işlerine başlamasıyla örtüşür.

Orhan Kemal’in 1967’de geçirdiği kalp krizinden sonra yazara 1968 Şubat ayında tüberküloz teşhisi konur. Orhan Kemal, Büyükkada Sanatoryumu’nda tedaviye başlar.

⁴⁷⁷ Orhan Kemal, *Kırmızı Kıpçaklar-Babil Kulesi*, s. 54.

⁴⁷⁸ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 63.

Tüberküloz tedavisi sürerken kuyruk sokumunda kist dermoid adı verilen bir yara oluşur. Yazar, bu yara sebebiyle pek çok kez ameliyat olur.⁴⁷⁹ Orhan Kemal, bu rahatsızlığından ve bu rahatsızlığından kurtulmak için olduğu bir ameliyattan Fikret Otyam’a bir mektubunda bahseder:

“Ben son günlerde müthiş denmeye seza ameliyatlar geçirdim. Adına kist dermoit diyorlar. Narkozla bayıltılar. Uyandığım zaman her şey bitmiş. Senin anlayacağın, belkemiğimden birtakım hasta kemikler çıkarmışlar, kuyruksokumumun altındaki kıl torbacığını almışlar, kuyruksokumumdan, cerahatli bir kısmı kesmişler. On beş gün hastanede yattım. Bu on beş gün içinde bu ve sol kabamdaki cerahat kalıntılarını çıkardılar.”⁴⁸⁰

“Hastaneden Çizgiler” öykü serisinin birincisi olan “Hastaneden Çizgiler I” öyküsünde yazar, kist dermoid denilen bu hastalık için geçirdiği bir ameliyatını konu edinir. Kist dermoid adlı hastalık için daha önce üç ameliyat geçirdiğini belirten anlatıcı kişi, dördüncü ameliyatının en zoru olduğunu belirtir. Yaşadığı ameliyatların ruh sağlığı açısından nasıl yıpratıcı olduğunu şu sözlerle aktarır:

“Yani dördüncü ameliyattan sonra taburcu edildim. Dile kolay, sıra sıra dört kere o korkunç ‘AMELİYATHANE’ye, sırtüstü yatırıp götürdükleri tekerlekli arabayla gitmek, ağızlarının üstlerine kadar beyaz beyaz kapalı kadınli erkekli kişilerin arasında ameliyat masasına sırtüstü yatmak, kendini bıçağın şakasız ciddiliğine teslim edip koluna vurulan iğnenin uyuşturmasını beklemek...”⁴⁸¹

Anlatıcı kişi, ameliyathanede nasıl bayılacağını, bayılma konusundaki endişelerini düşünürken etrafındaki gergin yüzlerde bir rahatlama olduğunu görür ve herkes kendisine “Geçmiş olsun!” demektedir. Daha bayılmayı bekleyen anlatıcı kişi, bayılıp çoktan ameliyat olduğunu öğrenince şaşırır. Bu şaşkınlıktan sonra ameliyatın geçmesiyle anlatıcı kişiyi büyük bir sevinç dalgası kaplar. Günlük hayatına döneceğini düşleyerek mutlu olan anlatıcı kişiye ameliyathanenin tüm araç gereçleri sevimli görünür. Zorlu bir ameliyattan çıkmış olarak yorgun görünmesi gerektiğini düşünen anlatıcı kişi, odasına geldiğinde bir müddet bekledikten sonra gözlerini açar ve “geçmiş olsun”lara teşekkür eder.

Öykünün yazarın hayatından bir parça denebilecek şekilde gerçeklikle bağlantısı olduğu görülmektedir. Orhan Kemal’in yaşadığı aynı isimli rahatsızlık için geçirdiği ameliyatı anlatan anlatıcı kişinin öyküde hissettiği gerginliklerin, endişelerin de yazarın bu süreçte yaşadıklarından izler taşıması muhtemeldir. Orhan Kemal’in Fikret Otyam’a

⁴⁷⁹ Işık Ögütçü, *Orhan Kemal Sessizlerin Sesi*, s. 63.

⁴⁸⁰ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 380.

⁴⁸¹ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 55.

yazdığı mektupta uyandığında her şeyin bitmiş olduğunu söylemesi, öyküde anlatıcı kişinin uyandığında ameliyatın bitmiş olduğuna şaşırmasıyla özdeşleşmektedir.

“Hastaneden Çizgiler II” öyküsü, anlatıcı kişinin daha önce de apse ameliyatı için yattığı şimdi ise kist dermoid rahatsızlığı için yattığı ferah, pencerelerinden İstanbul’un izlenebildiği bir hastane koğuşunu övmesiyle başlar. Bu koğuş içerisinde sağında yatan zayıf bir adam kendisiyle konuşmaya çalışır. Kulaklarının duymadığını anladığı bacağı kesilmiş bu adam, doktorların bacağını inadına kestiklerini, ailesinin kendisini ziyarete gelmediğini, eşinin bir dostu olduğunu, eşiyle kızını öldürmek istediğini anlatmaya başlar. Sağır olması sebebiyle anlatıcı kişinin dediklerini yanlış anlayıp ona da sinirlenen şahıs karşısında anlatıcı kişi sessiz kalmaya karar verir. Adamın bağırıp çağırmasına dayanamayıp “Allah var mı?” sorusuna cevap veren anlatıcı kişiyi, adam yok demekle suçlar. “Köfteci dükkanında hücre faaliyeti yapmak gibi aslı astarı olmayan iftiralarla yıllar topla[dığını]”⁴⁸² belirten anlatıcı kişi, çevresindekilere bu adamın deli olup olmadığını sorar ve deli olmasa bile bacağının kesilmesiyle sinirleri bozulmuş biri olduğunu öğrenir. Ertesi gün gelen eşi ve kızından da adamın anormal davranışlarını dinleyen anlatıcı kişi, bir gün ölen bu yarı deli adamın eşinin çılgınlıklarını unutamadığını belirtir.

Anlatıcı kişinin ferahlığını övdüğü, Orhan Kemal’in Fikret Otyam’a yazdığı bir mektupta apse ameliyatını olduğunu söylediği Aşağı Gureba Hastanesi’nin 9. Hariciye Koğuşu⁴⁸³ olması muhtemel olan bir koğuşta tanıştığı adam hakkında yazılan bu öykünün anlatılan karakterin gerçek olup olmadığı tam olarak bilinemediği için gerçeklikle ne kadar bağlantılı olduğu tam olarak tespit edilemez. Ancak anlatıcı kişinin kist dermoid rahatsızlığından hastanede yatması, memleketi için “Güneydenim.”⁴⁸⁴ ifadesiyle cevap vermesi anlatıcı kişiyle Orhan Kemal arasında bir bağ kurmaktadır. Öykünün satır aralarında bir köfteci dükkânında hücre faaliyeti yapmakla suçlandığını belirtmesiyle Orhan Kemal’in biyografisinde belirtilen lokantacı Mustafa Kutlu ile komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle başlatılan soruşturmaya bir gönderme yapılması anlatıcı kişiyle yazarın özdeşleştiğinin göstergesidir. Öyküde bahsi geçen kişinin de yazarın hatıralarına dayanması muhtemeldir.

⁴⁸² Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 64.

⁴⁸³ Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, s. 370.

⁴⁸⁴ Orhan Kemal, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, s. 61.

“Hastaneden Çizgiler III” öyküsünde anlatıcı kişi, Orhan Kemal’in mektubunda geçen dokuzuncu hariciye koğuşu olması muhtemel Cerrahi-9 koğuşuna gelen tuhaf bir hastayı konu edinir. Koğuşa bir kabadayı edasıyla giren, insanlarla tartışmaya girmek için yer arayan bu şahıstan hoşlanmayan anlatıcı kişi, onu dinlemez gözükür. Karakter, gençken uyuşturulmadan ciddi ameliyatlar geçirdiğini iddia ederken anlatıcı kişi ona sırtını döner. Anlatıcı kişi bu sırada şahsın koğuştaki diğer kişilere kim olduğunu sorduğunu düşünür çünkü karakter “‘Okumuş mokumuş hava burada,’ (...) ‘Ben de zamanında Mekteb-i Sultani’de okudum. Ne oldu? Okumadığım kitap kalmadı. Okumak, pöh bir hayal!’”⁴⁸⁵ diyerek anlatıcı kişiye laf atar ve daha önceki koğuşta kendisine kütüphane kuran birini imtihan ederek nasıl alt ettiğini anlatır. Anlatıcı kişi ise koğuşa bir an önce taburcu olmak için geldiğini Mekteb-i Sultani’yi umursamadığını belirtir, çünkü onun için önemli olan farklıdır: “Nerden, nasıl öğrenirsen öğren, hatta ne bilersen bil. Önemli olan, ne yaptığındır!”⁴⁸⁶ Bir gün, hademenin sorduğu bir aletin isminde çatışan anlatıcı kişi ve bu şahıs arasında tartışma çıkar. Kendisine Fransızcadan, kimyadan sorular soran anlatıcı kişiye cevap veremeyen şahıs, anlatıcı kişiden özür diler ve ahbab olurlar.

Öyküde tıpkı diğer öykülerde görüldüğü gibi anlatıcı kişi ile Orhan Kemal arasında bir özdeşlik olduğu görülmektedir. Anlatıcı kişinin yaşının ellilerde olduğunu belirtmesi, okumuş olarak tanınması ve tuhaf şahısla tartışmalarında Fransızca soru sorması, kısmen Fransızca bilen ve ellili yaşlarında çeşitli hastalıklardan hastanede yatan Orhan Kemal ile örtüşür. Anlatıcı kişinin kendisi için önemli olanın ne yaptığını söylediği alıntı cümlelerin *Arkadaş Islıkları*’nda İlyas Usta karakterinin bir sözü olması da dikkat çekicidir.

“Hastaneden Çizgiler IV” öyküsü, anlatıcı kişiyle aynı odada kalan, baygın bir vaziyette yatan ve etrafında hep bir kalabalık olan yaşlı bir adam çerçevesinde gelişir. Anlatıcı kişi “ziyaret günlerinde başına toplananların çeşitliliğinden” adamın işin asıl sahibi olduğunu ve gelenlerin adam ölürse varislere hoş görünmek gerektiği için geldiklerini düşünür. Ziyaret günlerinden birinde gelen kısa boylu bir adam, varislere zor günlerinde yanında olduğunu belirtmek için yollar arar. Fırsat bulduğunda da hastanın karyolasına atlayarak ağlar ve hasta yakınları tarafından teselli edilerek uzaklaştırılır. Varislerin gözüne girdiğinden memnun adam, hastanın küçük oğlunu görünce de onun

⁴⁸⁵ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 69.

⁴⁸⁶ Orhan Kemal, *Kırmızı Kúpeler-Babil Kulesi*, s. 70.

ellerine sarılıp öperek anlatıcı kişiye hastanın en sevdiği oğlu olarak tanıtarak onu över. Ortanca oğlunu denk getirdiğinde de ona aynı şeyleri söyleyen bu adam, anlatıcı kişinin ötekisine de aynı şeyleri söylediğini belirtmesi üzerine aldırma diyerek anlatıcı kişi için geçim dünyası demek isteyen bir el hareketi yapar.

Hastane anılarına dayanan diğer öykülerinde olduğu kadar bu öyküde gerçeklikle örtüşen noktaların yoğun olmadığı görülmektedir. Anlatıcı kişinin yazarla özdeşleştiği herhangi bir niteliği görülmemekte veya öyküde anlatılanların gerçeklikle bağı tespit edilememektedir. Ancak yazarken yaşantıdan oldukça faydalanan yazarın bu öyküsünün hastanedeki birtakım tanıklıklarına dayanması olasıdır.

Orhan Kemal'in hayatının son zamanlarında geçirdiği birtakım rahatsızlıklar sebebiyle kaldığı hastaneler de eserleri için kaynak teşkil etmiştir. Yazarın eserlerin çocukluk anılarından meslek hayatına yaşamından pek çok parçanın yansıması gibi rahatsızlıklarının ve kaldığı hastanelerin de eserlerinde işlendiği görülür.

SONUÇ

Röportajlarında yaşadıklarını ve tanıdığı insanları yazdığını sık sık belirten Orhan Kemal, hakkında biyografik kaynakların da yeterli olmasıyla biyografik okumaya müsait bir yazardır. Yazarın yayımlanan mektupları, anıları ve günlükleri geniş bir biyografik bilgi sunmaktadır. Elde edilen bu bilgilerden hareketle yazarın çocukluk ve gençlik yıllarının, ömrü boyunca yaşadığı aşkların, meslek hayatının, beş yıl süren hapis hane deneyiminin, bulunduğu mekânların, tanıdığı insanların, ömrünün son zamanlarını geçirdiği hastanede yaşadıklarının ve hayatından çeşitli anıların kimi eserlerine büyük ölçüde kimi eserlerine ise estetik mesafe genişletilerek yansıdığı gözlenir.

Orhan Kemal'in yazarlığa ilk adımlarını attığı romanları otobiyografik roman kategorisinde değerlendirilir. *Baba Evi-Avare Yıllar* ile başlayan beş romanlık seride yazarın biyografisinden oldukça yararlandığı görülür. Çocukluk ve gençlik yıllarını kapsayan bu romanlarda Orhan Kemal, doğumundan başlayarak pek çok otobiyografik ögeyi işler. Çocukluk yıllarının birtakım sebeplerle Anadolu'nun pek çok farklı şehrinde geçmesi, babasının siyasi sebeplerle Beyrut'a sürgün edildiğinde ailenin yaşadığı sürgün hayatı, sonrasında ailesinin yanından ayrılıp Adana'ya dönmesi ve Adana'da yaşadığı futbol ve arkadaşlarından oluşan hayatı bu eserlerden okunmaktadır. Bu eserlerinde yazar, ailesini, özellikle babasını ve babaannesini eserlerinde işler. Yazarlığa ilk adımlarını atarken yakından tanıdığı kişileri romanlarında karakter olarak yer vermesi, farklı yazarların da ilk eserlerinde uyguladıkları bir yöntemdir.

Bu iki eserin devamı *Cemile* ve *Dünya Evi* romanları ise yazarın fabrikada tanışıp âşık olduğu eşi Nuriye Ögütçü ile olan aşklarını, evlenme süreçlerini ve evliliklerini konu edindiği romanlardır. Otobiyografik serinin ilk dört kitabının yazarın yaşam öyküsüyle özdeş bir biçimde ilerlediği gözlemlenir. Bu eserlerde estetik mesafe, yalnızca, karakter isimlerinin verilmemesi veya farklı verilmesiyle sağlanır. Bilhassa *Baba Evi* romanı, anı türüne oldukça yakın bir eserdir. Ancak serinin son kitabı olan, Orhan Kemal'in gençlik yıllarına bağlanan *Arkadaş Islıkları* romanında estetik mesafenin genişletildiği ve kurgunun ön plana çıkarıldığı gözlenir. Serinin son kitabında kurgunun yoğunlukta olması yazarın ilk eserlerinde kullandığı hatıra yönteminden uzaklaştığının göstergesidir.

Orhan Kemal'in otobiyografik öğelere dayanarak oluşturduğu ilk romanları hem edebiyata şiirle başlayan yazarın Nâzım Hikmet'in önerisiyle düzyazıya geçmesi ve acemisi olduğu bu türe hatıralarına dayanarak adım atmasıyla hem de bağlı olduğu

gerçekçi edebiyat anlayışı çerçevesinde yaşadıklarını yazmaya yönelmesiyle ve bu anlayış üzerine takip ettiği Gorki (1868-1936), Panait Istrati (1884-1935) gibi yazarların otobiyografik eserlerini örnek almasıyla açıklanabilir.

Orhan Kemal, karakter yaratımında tanıdığı, dost olduğu kişilerden oldukça yararlanır. Yakın arkadaşı Muzaffer Buyrukçu'dan Adana'da tanıştığı Abidin Dino'ya, hayatına yön veren ustalardan işçi dostlarına, Adana'da bekçi olarak tanıdığı Murtaza'dan bulunduğu kahvenin neşesi Bethoven Şaban'a kadar eserlerine gerçeklikten pek çok kişiyi aktarır. Eserlerinde gözlem ve tanıklıklardan yararlandığı gözlenen yazar, yakından tanıdığı çevreyi eserlerinde işler. Yazar, kimi zaman tanıştığı kişilerden ilham alarak eserlerini oluşturmakta kimi zaman ise eserlerinde tanıdığı dostlarını karakter olarak işlemektedir. Murtaza ve Bethoven Şaban gibi isimleri eserlerinde isimleriyle birlikte işlediği görülmekle birlikte yazar, estetik mesafe oluşturmak amacıyla işlediği karakterlerin çoğuna farklı bir isimle yer verir. Mektup, günlük ve anılarından hareketle tespit edilen bu kişiler, eserlerde kurmaca ve gerçeklik arasında bir bağ oluşturur.

Orhan Kemal'in yaşamı boyunca yaşadığı aşkları romanlarında işlediği gözlenir. Yazar, bazı eserlerinde ufak bir anekdot olarak bazılarında ise romanın tümünü kapsayan bir tema olarak hayatındaki aşkları işler. İlk gençlik yıllarında Beyrut'ta bir fabrikada tanıştığı Eleni adındaki Rum kızı *Baba Evi* eserinde, Adana'da kısa bir zaman sevgili olduğu Bedriye adlı genç kız ise *Avare Yıllar* eserinde yer alır. Yazar, gençlik yıllarında aşk yaşadığı bir bar kadını olan Güzide'yi, *Arkadaş Işıkları*'nda anımsatma şeklinde *Sokaklardan Bir Kız* romanında ise gerçek hayatta yaşadığı hikâyeye paralel olarak ele alır. Orhan Kemal'in aynı fabrikada çalışırken tanışıp âşık olduğu Nuriye adındaki göçmen kızla evliliğe uzanan hikâyelerini *Cemile* ve *Dünya Evi* romanlarında gerçeklikle sıkı bir bağlantı kurarak işler. Yazarın ileri yaşlarda bir kitabevinde tanışıp aşk yaşadığı ve bir de çocuklarının olduğu Ülkü ise *Bir Filiz Vardı* romanına ilham olur. Romanda anlatıcı kişinin yazar olması ve kitaplarından okunan parçaların Orhan Kemal'in *Baba Evi-Avare Yıllar* eserleriyle özdeşleşmesi eser ile gerçeklik arasında sıkı bir bağ kurmaktadır. Yaşanan aşk ise eserde gerçeğine benzer işlenmekle beraber eserde çiftin çocuklarının olmaması gibi farklarla estetik mesafe oluşturulur.

Orhan Kemal, kahve ve lokantalarda çeşitli konular üzerine tartışması ve Nâzım Hikmet'ten şiirler okumasıyla sivil polisler tarafından rapor edilerek tutuklanır ve beş yıl hapis cezası alır. Nâzım Hikmet'le tanışıp sanat hayatının dönüm noktasını yaşadığı hapis hayatı yazarın eserleri için bir kaynak oluşturur. *İki Damla Gözyaşı* romanında

Nâzım Hikmet’le tanışmasına çok benzer bir anekdot aktaran yazarın *Suçlu* romanında çocuk Cevdet’in hapisane yaşantısını anlatırken deneyimlerinden faydalanmış olması muhtemeldir. Yazar, bu iki roman haricinde hapisane yaşamından öykülerinde faydalanır. Nâzım Hikmet’i, hapisanede yakın arkadaş olduğu Necati’yi ve mahkûmiyeti boyunca tanıdığı pek çok ismi öykülerinde karakter olarak işler. İşlediği bu karakterlerin yanı sıra yazar, hapisanede bulunduğu süre zarfında deneyimlediği bu hayatı öykülerinde tüm gerçekliğiyle aktarmayı başarır. Gözlem ve tanıklıklarından yola çıkarak hapisane hayatını öykülerinde canlı bir şekilde işler.

Orhan Kemal’in eserlerinde yer alan mekânlar, yazarın çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği, uzun süre ikamet ettiği şehirler ve gençliğinden ömrünün sonuna dek arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlandığı kahvelerdir. Adana’nın Ceyhan ilçesinde dünyaya gelen Orhan Kemal’in çocukluk ve gençlik yılları bu şehrin sokaklarında ve kahvelerinde geçer. Çocukluk yıllarında birtakım sebeplerle Anadolu’nun farklı şehirlerinde bulunan yazar, gençlik yıllarında da bir aralık Beyrut’ta bulunur. Sonrasında uzun yıllar Adana’da ikamet eden Orhan Kemal, 1951’de İstanbul’a taşınır ve ömrünün sonuna dek İstanbul’da yaşar. Yazarın roman ve öykülerinin ana mekânları -birkaç eser hariç- Adana ve İstanbul’dur. Her iki şehirde de işçilerin oturduğu yoksul mahalleler işlenir. Eserlerinde mekân tasvirine fazla yer vermeyen yazar, karakterlerini uzun yıllar yaşadığı memleketinin Kuruköprü, Melegirmez Çarşısı, Dilberler Sekisi, Demirköprü semtlerinde konumlandırır. İstanbul’da ikamet ettiği Haliç, Unkapanı semtleri; eserlerinin yayımı için görüşmeye gittiği Bab-ı Âli yokuşu ve Beyoğlu, İstanbul’da geçen eserlerinde ön plana çıkan semtlerdir. Bu iki ana şehir haricinde yazarın çocukluğunda kısa süreliğine kaldığı Konya, Niğde ve sürgün hayatı yaşadığı Beyrut, *Baba Evi* romanında görünüm kazanır.

Eserlerin ana mekânını oluşturan şehirler haricinde Orhan Kemal’in roman ve öykülerinde sık sık görülen kahveler otobiyografik yansıma olarak yer alır. Yazar, ilk gençlik yıllarından hayatının son demlerine kadar arkadaşlarıyla oyun oynayıp sohbet ettiği kahvelere gider. Hayatında önemli bir yer kaplayan kahvelere yazarın anı ve mektuplarında sık sık rastlanır. Bu kahvelerde tanışıp dost olduğu işçi ve ustalardan dinlediklerinden eserlerinde de yararlanan yazar, çoğu eserinde gerçek hayatta gittiği kahveleri isimleri, sahipleri ile verir. Kahvelerin yanında yazarın günlük yaşamında sürekli gittiği içkili lokanta ve meyhanelere de eserlerinde sıkça rastlanması otobiyografik bir öge olarak değerlendirilebilir.

İlk gençlik yıllarından İstanbul'a taşınıp kalemiyle geçinmeye başlayana dek fabrikalarda hem işçi hem kâtip olan, geçici hamal kadrosunda ve Veremle Savaş Derneği'nde çalışan Orhan Kemal, meslek hayatında gözlediklerini eserlerinde konu edinir. Yazar, eserlerinde üsluplarından yaşam şekillerine detaylıca tanıdığı işçi çevresine yer verir. Fabrikada işçi-usta-fabrika sahibi ilişkileri, fabrikada yapılan yolsuzluklar, çocuk işçiler ve problemleri eserlerinde sıklıkla işlenir. Veremle Savaş Derneği'nde çalıştığı yılların da öykülerinde yer aldığı, yazarın buradaki yaşamışlıklarından faydalandığı gözlenir. İstanbul'a taşındıktan sonra yer aldığı sinema sektörünün de kimi eserlerinde yazara kaynaklık ettiği söylenebilir.

Yazarın meslek, aşk, hapishane hayatı gibi yaşamında önemli yer tutan hususların dışında hayatından ufak anekdotların da eserlerine yansıdığı gözlenir. Aile hayatından anılar, yazarın yaşamından anekdotların özellikle öykülerinde yer aldığı görülür. Orhan Kemal'in öykülerinin çoğunda anlatıcı kişi ile yazar özdeşleşmesinin olması dikkat çekicidir. Gündelik hayat kesitlerinden oluşan öykülerinde anlatıcı kişiler Adanalı olmaları, iş bulma çabaları veya yazarın çocukluğuna yaptığı göndermelerle Orhan Kemal'in yaşam öyküsüne bağlanırlar.

Orhan Kemal, yaşamının sonlarına doğru irili ufaklı pek çok ameliyat geçirir, hastanelerde yatar. Yazarın rahatsızlıkları, geçirdiği ameliyatlar, kaldığı hastaneler öykülerinde gözlenir. Hastanede kalırken yaşadığı birtakım anıların da eserlerinde konu olarak işlendiği görülmektedir. Yazar, ömrünün son demlerinde yaşadıklarını da yazıya aktarır.

Orhan Kemal'in işlediği temaların da yaşam öyküsüne bağlandığı söylenebilir. Yazarın roman ve öykülerinde en çok işlediği temalar ekmek kavgası ve yoksulluk, kendisinin de hayatında deneyimlediği güçlüklerdir. Yaşamı boyunca babasının siyasi kimliğinden dolayı iş bulmakta sıkıntı çeken ve ekmek mücadelesi veren yazar, İstanbul'a taşınıp kalemiyle geçinmeye başladığında dahi maddi güçlüklerle boğuşur. Bu tecrübelerinin işlediği temalarla özdeşleşmesi söz konusudur.

Orhan Kemal'in otobiyografik romanlarının üçünün (*Baba Evi*, *Avare Yıllar* ve *Arkadaş Işıkları*) ben-anlatıcı bakış açısıyla yazıldığı görülmektedir. Bu bakış açısının tercih edilmesi özellikle ilk iki romanda yoğun bir şekilde görülen otobiyografik anlatımı güçlendiren bir teknik olarak yer alır. Otobiyografik yanı ağır basan öykülerinin de çoğunda yazarın ben-anlatıcı bakış açısını tercih ettiği gözlemlenmektedir. Öykülerde

tespit edilen otobiyografik ögelerle birlikte bu tekniğin kullanılması, eserlerdeki otobiyografik malzemeyi destekler niteliktedir.

Orhan Kemal'in gerçekçi sanat anlayışını benimsemesi ve gözlemin bu sanat anlayışında temel unsurlardan olması, onun yaşadığı, deneyimlediği olayları ve tanıdığı karakterleri eserlerinin dünyası içinde ele almasını sağlar. Yazarın sanat anlayışını açıklarken yaşamışlıkların yazılması gerektiğini vurgulaması ve kendisinin bu yöntemi benimsediğini ısrarla belirtmesi eserlerini biyografik okumaya uygun kılmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda yazarın otobiyografik roman serisinde yoğunlukta olmak üzere eserlerinde yaşam öyküsünden sıkça faydalandığı görülmüştür. Yazarın karakter yaratımında, bazen roman ve öykülerinin ana konusunda bazen ufak anekdotlarda yaşamından ve çevresinde duyup gördüklerinden faydalandığı tespit edilmiştir.

EK 1. ORHAN KEMAL'İN KRONOLOJİSİ

1914

- Avusturya veliahdının Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi üzerine Birinci Dünya Savaşı başladı.
- Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na fiilen katıldı.
- Sarıkamış harekâtında 90.000 kişi vefat etti.

Orhan Kemal 15 Eylül'de Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu.

1915

- Çanakkale Savaşı başladı.
- Çanakkale'nin Gelibolu Yarımadası'nı ele geçiremeyen İngiliz ve Fransız birlikleri geri çekildi.
- Tehcir Kanunu çıkarıldı.

Orhan Kemal 1 yaşında.

1916

- Hicaz, bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldı.

Orhan Kemal 2 yaşında.

1917

- Yunanistan Krallığı Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti.
- Osmanlı Devleti Amerika Birleşik Devletleri'yle diplomatik ilişkilerini kesti.

Orhan Kemal 3 yaşında.

1918

- Son Osmanlı padişahı VI. Mehmet tahta çıktı.
- Osmanlı Hükûmeti adına Bahriye Nazırı Rauf Bey (Orbay), Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda İngiliz Akdeniz Başkomutanı Amiral Arthur Calthorpe ile Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzaladı.
- Almanya ile İtilaf Devletleri Mareşal Ferdinand Foch'un arabasında bir mütareke anlaşması imzaladı. I. Dünya Savaşı resmî olarak bitti.
- İtilaf Devletleri donanmalarının İstanbul Limanı'nda demirlemesiyle İstanbul'un İşgali fiilen başladı.

Orhan Kemal 4 yaşında:

- Fransızların Adana'yı işgaliyle aile sırasıyla Niğde, Konya ve Ankara'ya taşındı.

1919

- İzmir Yunanistan Krallığı tarafından işgal edildi.
- Mustafa Kemal Samsun'a çıktı.
- Damat Ferit hükûmeti iktidardan düştü.

Orhan Kemal 5 yaşında.

1920

- Misak-ı Millî kabul edildi.
- İtilaf Devletleri, İstanbul'u resmen işgal etti.
- TBMM açıldı.
- Damat Ferit Hükûmeti ile itilaf devletleri arasında Sevr Antlaşması imzalandı.

Orhan Kemal 6 yaşında.

1921

- Birinci İnönü Muharebesi gerçekleşti.
- İstiklâl Marşı kabul edildi.
- İkinci İnönü Muharebesi gerçekleşti.
- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu meclisten geçti.
- Londra Konferansı düzenlendi.
- Kütahya-Eskişehir Muharebeleri meydana geldi.
- Sakarya Savaşı yaşandı.

Orhan Kemal 7 yaşında.

1922

- Büyük Taarruz zaferle sonuçlandı.

Orhan Kemal 8 yaşında.

1923

- İsviçre'nin Lausanne (Lozan) şehrinde Lozan Barış Antlaşması imzalandı.
- Türkiye'nin başkenti Ankara oldu.
- Türkiye'de cumhuriyet ilan edildi.

Orhan Kemal 9 yaşında:

- Orhan Kemal ve ailesi Adana'ya döndü.

1924

- Halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı Hanedanı mensuplarının Türkiye dışına çıkarılmasına ilişkin yasa kabul edildi.
- Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu çıkarıldı.
- Şer'îye ve Evkaf ve Harbiye Bakanlıkları kaldırıldı. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu. Genelkurmay Başkanlığı oluşturuldu.

Orhan Kemal 10 yaşında.

1925

- Şeyh Said İsyanı bastırıldı.
- Takrir-i Sükûn Kanunu kabul edildi.
- Şapka ve Kıyafet Kanunu çıktı.
- Tekke ve Zaviyeler kapatıldı.

Orhan Kemal 11 yaşında.

1926

- Türk Medeni Kanunu kabul edildi.

Orhan Kemal 12 yaşında.

1927

- İstiklal Mahkemeleri kaldırıldı.

Orhan Kemal 13 yaşında.

1928

- Yeni Türk alfabesine ilişkin kanun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildi.

Orhan Kemal 14 yaşında.

1929

- Takrir-i Sükûn Kanunu kaldırıldı.

Orhan Kemal 15 yaşında.

1930

- Kadınlara yerel seçimlerde oy hakkı tanındı.
- Menemen Olayı meydana geldi.

Orhan Kemal 16 yaşında:

- Babası Abdülkadir Kemali Bey'in siyasetteki muhalif duruşu sebebiyle aile Beyrut'a gönüllü sürgüne gitti.

1931

- Atatürk'ün direktifleriyle Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adı altında Türk Tarih Kurumu kuruldu.

Orhan Kemal 17 yaşında:

- Matbaatü'l-Haceriye'de işçi olarak çalışmaya başladı.

1932

- Türk Dil Kurumu kuruldu.

Orhan Kemal 18 yaşında:

- Orhan Kemal, ailesini Beyrut'ta bırakarak Adana'ya, babaannesinin yanına taşındı.
- Babasının otoritesinden uzak futbol oynayıp arkadaşlarıyla kahvehanelerde vakit geçirdiği bir dönem yaşadı.

1933

- Atatürk, Onuncu Yıl Nutku'nu okudu ve Cumhuriyet'in 10. yılı kutlandı.

Orhan Kemal 19 yaşında:

- Güzide adlı bir bar kadınıyla ilişki yaşadı. Kadının Orhan Kemal'i kendisinden uzaklaştırmasıyla ilişki sonlandı.

1934

- Türkiye, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan Antantı imzalandı.
- Soyadı Kanunu kabul edildi.
- Kıyafet Kanunu kabul edildi.
- Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkının verildiğine dair kanun kabul edildi.

Orhan Kemal 20 yaşında.

1935

- 1925'te imzalanan Sovyet-Türk Dostluk Antlaşması on yıllığına yenilendi.

Orhan Kemal 21 yaşında:

- Milli Mensucat Fabrikasında kâtip olarak çalışmaya başladı.

1936

- Türkiye'nin Boğazlar'ı silahlandırmasına olanak tanıyan Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı.

Orhan Kemal 22 yaşında.

1937

- Dersim İsyanı gerçekleşti.
- Türkiye, Afganistan, İran ve Irak'la Sadabat Paktı'nı imzaladı.

Orhan Kemal 23 yaşında:

- Milli Mensucat Fabrikasında tanıştığı Nuriye Hanım'la evlendi.

1938

- Mustafa Kemal Atatürk vefat etti.
- Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatıyla boşalan cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü seçildi.

Orhan Kemal 24 yaşında:

- Kızı Yıldız Öğütçü dünyaya geldi.
- Askere çağrıldı.
- Askerdeyken uğradığı bir ihbar sonucu beş yıl hapse çarptırıldı.
- Kayseri Hapishanesi'nde cezasını çekmeye başladı.

1939

- Hatay Devleti, Türkiye Devleti'ne bağlandı.
- 1945 yılına kadar çok sayıda insanın hayatına mâl olacak II. Dünya Savaşı resmen başladı.

Orhan Kemal 25 yaşında:

- Yedigün ve Yeni Mecmua dergilerinde şiirleri yayımlandı.
- Babası Abdülkadir Kemali Bey'in yardımıyla Adana cezaevine geçti.

1940

- Köy Enstitüleri açıldı ve daha önce açılmış olan Köy Muallim Mektepleri, Köy Enstitülerine çevrildi.

Orhan Kemal 26 yaşında:

- Babası Abdülkadir Kemali Bey Orhan Kemal'in Bursa cezaevine naklini sağladı.

1941

- Türkiye'nin Alman-Sovyet savaşı karşısında 'tarafsızlık' ilkesini benimsediği açıklandı.

Orhan Kemal 27 yaşında:

- Nazım Hikmet Çankırı'dan Bursa cezaevine nakledildi. Bu hapishanede tanışmalarıyla Orhan Kemal ve Nazım Hikmet'in dostlukları başladı.
- Orhan Kemal, Nazım Hikmet'ten etkilenecek serbest ölçülü şiirler yazmaya başladı.
- Nazım Hikmet'in yönlendirmesiyle Orhan Kemal düzyazı yazmaya yöneldi.

1942

- Varlık Vergisi çıkarıldı.

Orhan Kemal 28 yaşında.

1943

- Kahire’de Franklin D. Roosevelt – Winston Churchill – İsmet İnönü buluştu.

Orhan Kemal 29 yaşında:

- Hapishanedeki cezasını tamamlayıp Adana’ya döndü.

1944

- TBMM, Türkiye-Almanya arasındaki ilişkilerin kesilmesine karar verdi.

Orhan Kemal 30 yaşında:

- Devlet Demiryolları’nda çalıştı.
- Oğlu Nazım Ögütçü dünyaya geldi.
- İş bulmak amacıyla Malatya’ya taşındı ancak askerliğinin yarım kalmış olması dolayısıyla iş bulamadı ve Adana’ya döndü.

1945

- Türkiye, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti.
- Türkiye hükümeti, San Francisco Konferansı'nda Birleşmiş Milletler kuruluş Antlaşmasını imzaladı.
- Japonya'nın teslim olmasıyla II. Dünya Savaşı bitti.

Orhan Kemal 31 yaşında:

- Yarım kalan askerliğini tamamlamak amacıyla Kilis’e gitti.

1946

- Demokrat Parti kuruldu.
- Türkiye'de muhalefetin de katıldığı ilk genel ve tek dereceli seçim yapıldı.

Orhan Kemal 32 yaşında.

1947

- Türkiye, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'na (IMF) katıldı.

Orhan Kemal 33 yaşında.

1948

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Türkiye tarafından imzalandı.

Orhan Kemal 34 yaşında.

1949

- Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi oldu.

Orhan Kemal 35 yaşında:

- Babası Abdülkadir Kemali Bey vefat etti.
- Oğlu Kemali Öğütçü doğdu.
- Bir arkadaşıyla sebze nakliyeciliği yaptı ancak çeşitli sebeplerle bırakmak zorunda kaldı.
- Veremle Savaş Derneği'nde çalışmaya başladı.
- İlk romanı *Baba Evi* ile ilk hikâye kitabı *Ekmek Kavgası* yayımlandı.

1950

- Türkiye, Kore Savaşı'nda Güney Kore'ye yardım edeceğini bildirdi.

Orhan Kemal 36 yaşında:

- İkinci romanı *Avare Yıllar* yayımlandı.

1951

- Türkiye, Dünya Sağlık Örgütü Antlaşması'nı imzaladı.

Orhan Kemal 37 yaşında:

- Orhan Kemal, ailesiyle İstanbul'a taşındı.

1952

- Türkiye NATO üyesi oldu.
- Türkiye-Japonya Barış Antlaşması imzalandı.

Orhan Kemal 38 yaşında:

- *Çamaşırcının Kızı*, *Cemile* ve *Murtaza* adlı eserleri yayımlandı.

1953

- Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan Paktı imzalandı.

Orhan Kemal 39 yaşında:

- *Bereketli Topraklar Üzerinde* adlı romanıyla *Grev* ve *72. Koğuş* adlı hikâyeleri yayımlandı.

1954

- Türkiye genel seçimleri gerçekleşti. Celal Bayar, yeniden cumhurbaşkanlığına seçildi. Adnan Menderes başbakan oldu.

Orhan Kemal 40 yaşında.

1955

- 6-7 Eylül Olayları, İstanbul'da yaşayan öncelikle Rum olmak üzere azınlıklara yönelik tahrip ve yağma hareketi meydana geldi.

Orhan Kemal 41 yaşında.

1956

- Yeni Basın Kanunu kabul edildi.

Orhan Kemal 42 yaşında:

- *Arka Sokak* adlı kitabı mahkemeye verildi.
- Orhan Kemal beraat etti.

1957

- Sanayi Bakanlığı kuruldu.
- Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı kuruldu.

Orhan Kemal 43 yaşında:

- *Kardeş Payı* adlı hikâye kitabı Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı.

1958

- Türkiye-Fransa ve Türkiye-Belçika arasında mali yardım anlaşmaları imzalandı.
- Mısır ile Suriye, federal birlik anlaşması yaparak Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurdular.

Orhan Kemal 44 yaşında.

1959

- Londra'da, Türkiye-Birleşik Krallık-Yunanistan-Kıbrıs Türk ve Rum tarafları arasında Londra Antlaşması imzalandı.

Orhan Kemal 45 yaşında.

1960

- Başkanlığını Org. Cemal Gürsel'in yaptığı ve Millî Birlik Komitesi adı altında toplanan subaylar grubu, emirleri altındaki askeri birliklerle birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri adına yönetime doğrudan el koydu. Celâl Bayar'ın cumhurbaşkanlığı sona erdirildi ve yerine Cemal Gürsel geçti.
- Yassıada Duruşmaları başladı.

Orhan Kemal 46 yaşında:

- Bir kitabevinde tanıştığı, kendisine hayran olan Ülkü adındaki genç kıza âşık oldu.

1961

- 27 Mayıs Darbesi sonrası kurucu meclis çalışmalarına başladı.
- 1961 Anayasası, halk oylaması sonucunda kabul edildi.
- Adnan Menderes için verilen idam cezası İmralı Adası'nda infaz edildi.
- İsmet İnönü başkanlığında Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi koalisyon hükûmeti kuruldu.

Orhan Kemal 47 yaşında.

1962

- Almanya'ya çalışmaya gitmek için 78.000 kişi başvurdu. 1 Ekim 1961'den bu yana Almanya'ya gönderilen işçi sayısının 7.565'i bulunduğu açıklandı.

Orhan Kemal 48 yaşında.

1963

- Kıbrıs'ta Türk toplumuna karşı sistemli saldırı başladı.
- İsmet İnönü bağımsız milletvekilleriyle yeni kabineyi kurdu.

Orhan Kemal 49 yaşında:

- *Sokakların Çocuğu, Dünyada Harp Vardı, Mahalle Kavgası, Kanlı Topraklar* adlı kitapları basıldı.

1964

- Kıbrıs'ta Rumların artan tedhiş hareketleri üzerine Kıbrıs'taki askeri hedefleri bombalamaya başlayan Türk jet uçaklarından biri düşürüldü. Düşürülen uçağın pilotu Cengiz Topel öldü.

Orhan Kemal 50 yaşında.

1965

- Başbakan İsmet İnönü istifa etti.
- 1965 Türkiye genel seçimleri, 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan bu genel seçimler ile TBMM 13. dönem milletvekilleri seçildi. İlk kez Millî bakiye sisteminin uygulandığı bu seçimlerde, Türkiye tarihinde ilk defa bir sosyalist parti olan Türkiye İşçi Partisi milletvekili çıkararak meclise girdi.

- Türkiye, Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs'a müdahalede bulunulmayacağı kararını, kabul etmedi ve Londra ve Zürih antlaşmalarının uygulanacağını kesin olarak ilan etti.

Orhan Kemal 51 yaşında.

1966

- Kontenjan senatörü Cevdet Sunay Cumhurbaşkanı seçildi.

Orhan Kemal 52 yaşında:

- Arkadaşları Türkiye İşçi Partisi Fatih ilçe başkanı Mehmet Şahin ve aynı partiden Mustafa Kutlu ile komünizm propagandası yaptıkları iddiasıyla 7 Mart'ta tutuklandı.
- 13 Nisan'da suçsuzlukları ispatlanarak serbest bırakıldılar.

1967

- Kıbrıs'ta geçici Türk yönetimi ilan edildi.

Orhan Kemal 53 yaşında:

- *72. Koğuş*, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda oynanmaya başladı.
- Kalp krizi geçirdi, Cerrahpaşa Hastanesi'ne kaldırıldı.

1968

- CIA eski istasyon şefi Amerika'nın yeni Türkiye büyükelçisi Robert Commer'in Türkiye'ye gelişi İstanbul Yeşilköy'de protesto edildi. Protestoculardan Deniz Gezmiş, Rahmi Aydın, Mustafa Zülkadiroğlu, Toygun Erarslan ve Mustafa Gürkan tutuklandı.
- İstanbul Üniversitesi, öğrenci hareketleri nedeniyle süresiz olarak kapatıldı.

Orhan Kemal 54 yaşında:

- Orhan Kemal'e tüberküloz teşhisi koyuldu.
- "Kist dermoid" adı verilen hastalığı sebebiyle pek çok ameliyat geçirdi.

1969

- Ankara'da öğrenci hareketleri başladı.

Orhan Kemal 55 yaşında:

- Taşikardi ve anfizem hastalıklarının teşhisi konur.
- *Önce Ekmek* adlı hikâye kitabı Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı.
- Sovyet Yazarlar Birliği'nin daveti üzerine eşiyle Moskova'ya gitti.
- Moskova'da kanama geçiren Orhan Kemal, doktorların kalması yönündeki uyarılarına rağmen memleketine döndü.

1970

- 1970 Bütçesi reddedilince Başbakan Süleyman Demirel istifa etti. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Demirel'i yeni kabineyi kurmakla görevlendirdi.

Orhan Kemal 56 yaşında:

- Eşi Nuriye Ögütçü'yle gittiği Sofya'da kalp krizi geçirdi ve dünyaya gözlerini yumdu.

KAYNAKÇA

İncelenen Romanlar

- Kemal, Orhan, *Baba Evi-Avare Yıllar*, Everest Yayınları, İstanbul 2018.
- Kemal, Orhan, *Cemile*, Everest Yayınları, İstanbul 2008.
- Kemal, Orhan, *Dünya Evi*, Everest Yayınları, İstanbul 2010.
- Kemal, Orhan, *Arkadaş Islıkları*, Everest Yayınları, İstanbul 2018.
- Kemal, Orhan, *El Kızı*, Everest Yayınları, İstanbul 2018.
- Kemal, Orhan, *Sokaklardan Bir Kız*, Everest Yayınları, İstanbul 2013.
- Kemal, Orhan, *Gurbet Kuşları*, Everest Yayınları, İstanbul 2019.
- Kemal, Orhan, *Yalancı Dünya*, Everest Yayınları, İstanbul 2007.
- Kemal, Orhan, *Murtaza*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.
- Kemal, Orhan, *Müfettişler Müfettişi*, Everest Yayınları 2013.
- Kemal, Orhan, *Devlet Kuşu*, Everest Yayınları, İstanbul 2014.
- Kemal, Orhan, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.
- Kemal, Orhan, *Eskici ve Oğulları*, Everest Yayınları, İstanbul 2018.
- Kemal, Orhan, *Bir Filiz Vardı*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.
- Kemal, Orhan, *Serseri Milyoner-İki Damla Gözyaşı*, Everest Yayınları, İstanbul 2010.
- Kemal, Orhan, *Evlerden Biri*, Everest Yayınları, İstanbul 2016.

İncelenen Öyküler

- Kemal, Orhan, *Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi*, Everest Yayınları, İstanbul 2007.
- Kemal, Orhan, *Ekmek Kavgası*, Everest Yayınları, İstanbul 2016.
- Kemal, Orhan, *Çamaşırcının Kızı-Küçücük*, Everest Yayınları, İstanbul 2018.
- Kemal, Orhan, *İstanbul'dan Çizgiler*, Everest Yayınları, İstanbul 2008.
- Kemal, Orhan, *Sarhoşlar*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.
- Kemal, Orhan, *Önce Ekmek*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.
- Kemal, Orhan, *Kardeş Payı*, Everest Yayınları, İstanbul 2019.

Kemal, Orhan, *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.

Kemal, Orhan, *Grev*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.

Kemal, Orhan, *72. Koğuş*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.

REFERANS KAYNAKLAR

Kitaplar, Tezler

Aksoy, Nazan, *Kurgulanmış Benlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

Altınkaynak, Hikmet, *Hikâye Yazarı Orhan Kemal*, Yazko (Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi) Yayınları, İstanbul 1983.

Bakır, Sinan, *Orhan Kemal'in Hikâye Dünyası*, Hece Yayınları, Ankara 2018.

Bezirci, Asım, Altınkaynak, Hikmet, *Orhan Kemal*, Cem Yayınevi Eğitim Dizisi, İstanbul 1977.

Bodur, Harun, *Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013.

Çelebioğlu, Sinem, *Modern Biyografinin Doğuşu*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Çetin, Nurullah, *Nesir Türleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.

Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019.

Dino, Abidin, *Kısa Hayat Öyküm*, Can Yayınları, İstanbul 2007.

Demirel, Meral, *Tam Bir Muhalif Abdülkadir Kemali Bey*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

Esengin, Kenan, *Millî Mücadele'de İç Ayaklanmalar*, Ağrı Yayınları, İstanbul 1975.

Eliuz, Ülkü, *Orhan Kemal ve Romancılığı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009.

Hatipoğlu, Süleyman, *Fransa'nın Çukurova'yı İşgali ve Pozantı Kongresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Kemal, Orhan, *Eşe Dosta Selam*, haz. Işık Öğütçü, Everest Yayınları, İstanbul 2020.

Kemal, Orhan, *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl*, Everest Yayınları, İstanbul 2017.

Orhan Kemal, *Önemli Not!*, haz. Işık Öğütçü, Everest Yayınları, İstanbul, basım tarihi belirsiz.

Kemal, Orhan, *Yazmak Doludizgin Günlükler ve Şiirler*, (hazl. Işık Öğütçü), Everest Yayınları, İstanbul 2007.

Köker, Saniye, *Bireyselliğin Sunumu Olarak Otobiyografi*, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kastamonu 2019.

Metreş, Serdar, *Otobiyografi Sanatı Bağlamında Maksim Gorki'nin "Çocukluğum", "Ekmeğimi Kazanırken" ve "Benim Üniversitelerim" Üçlemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

Narlı, Mehmet, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Otyam, Fikret, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Öğütçü, Işık, *Orhan Kemal'in Babası Abdülkadir Kemali Bey'in Anıları*, Everest Yayınları, İstanbul 2009.

Öğütçü, Işık, *Orhan Kemal Soruyor*, Everest Yayınları, İstanbul 2014.

Sülker, Kemal, *Bilinmeyen Mektuplarıyla Nâzım Hikmet Orhan Kemal Dostluğu*, Amaç Yayıncılık, İstanbul 1998.

Turhan Tükel, *Beş Romancı Tartışıyor*, Düşün Yayınevi, İstanbul 1960.

Türk, Emine Bilgehan, *Hasan İzzettin Dinamo'nun Romanları Üzerine Bir İnceleme (Roman-Otobiyografi)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2014.

Topçu, Gülşen, *Çağdaş Arap Edebiyatında Otobiyografi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Uğurlu, Nurur, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2002.

Wellek René, Warren, Austin, *Edebiyat Teorisi*, (çev. Ömer Faruk Huyugüzel), Dergâh Yayınları, İstanbul 2015.

Makaleler

Asiltürk, Bâki, “Halikarnas Balıkçısı’nın Aganta Burina Burinata Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 14, (2015), s. 21-56.

Apaydın, Mustafa, “Biyografik Romanlar ve Türk Edebiyatında Biyografik Romanın Gelişimi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. VII, S. 7, (2001), s. 165-176.

Bulut, Birol, “Orhan Kemal’in Kanlı Topraklar Adlı Romanında Sosyal Meseleler”, *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, C. 5 (2017), 149-169.

Buyrukçu, Muzaffer, “Anlatıyor Kendini”, *Öykü Aylık Edebiyat Dergisi*, Ocak-Şubat 1976, S. 5, s. 48-57.

Demiralp, Oğuz, “Toprak Olmak, Dil Olmak”, *Kitap-lık*, sayı 37, 1999, s. 175-181.

Doğan, Şerife, “Otobiyografi ve Anı Korelasyonunda Anlatıcı ve Protagonist Özdeşliği Üzerine”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, Cilt 10, Sayı 1, Ankara 1993, s. 105-114.

Kacıroğlu, Murat, “Biyografi Yazarı Olarak Necip Fazıl Kısakürek”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. V, S. 5, (2014), s. 31-56.

Kara, Esra, “Gerçek ile Kurmacanın Birlikteliği ve Başın Öne Eğilmesin”, *1980 Sonrası Türk Romanı Sempozyumu*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, S. 170, (2008), s. 157-183.

Kemal, Orhan, “Yaşam ve Sanat Serüvenim”, *Orhan Kemal*, edt. Ahmet Ümit, Işık Öğütçü, T.C. Kültür ve Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012, s. 11-20.

Moran, Berna, “Eskici ve Oğulları”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 75-101.

Mustafa Baydar, “Genç Neslin Kuvvetli Romancılarından Orhan Kemal”, *Zamana Karşı Orhan Kemal Eleştiriler ve Röportajlar*, (Editör: Işık Öğütçü), Everest Yayınları, İstanbul 2012, s. 54-63.

Narlı, Mehmet, “Otobiyografi ve Roman-Otobiyografik Roman”, *Turkish Studies*, C. 4/ 1-I, (2009), s. 902-909.

Oral, Haluk, “Orhan Kemal”, *Bir İmzanın Peşinden*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2003. 147-171.

Oral, Haluk, “Bir Beyrut Hikâyesi ve Hürriyet”, *Şiir Hikâyeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 97-109.

Tanju, Sadun, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal’le Mutlu Yıllar”, *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1970, s. 4.

Tanju, Sadun, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal’le Mutlu Yıllar”, *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1970, s. 4.

Tanju, Sadun, “Eşi Nuriye Ögütçü Anlatıyor: Orhan Kemal’le Mutlu Yıllar”, *Cumhuriyet*, 24 Haziran 1970, s. 4.

Toprak, Ömer Faruk, “Orhan Kemal Adıyla İlgili Bir Açıklama”, *Türkiye Defteri*, 1974 Ağustos, s. 88.

Yazıcı Yakın, Aslı, “Otobiyografi”, *Doğu Batı*, Sayı 22, 2003, s. 135-143.

Yazıcı, Nermin, “Türk Edebiyatında Otobiyografi”, *Türkbilig*, Sayı 11, Ankara 2006, s. 189-217.

Elektronik Kaynak

<https://sozluk.gov.tr/> (13.05.2020)